

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**SEKS İŞÇİSİ KADIN OLMAK: BASKI KARŞITI FEMİNİST
SOSYAL HİZMET AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

İsmail ORBAY

Doktora Tezi

Ankara, 2025

SEKS İŞÇİSİ KADIN OLMAK: BASKI KARŞITI FEMİNİST SOSYAL HİZMET
AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

İsmail ORBAY

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2025

KABUL VE ONAY

İsmail ORBAY tarafından hazırlanan “Seks İşçisi Kadın Olmak: Baskı Karşıtı Feminist Sosyal Hizmet Açısından Bir Değerlendirme” başlıklı bu çalışma, 06.01.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Melahat DEMİRBİLEK (Başkan)

Doç. Dr., Nilgün KÜÇÜKKARACA (Danışman)

Prof. Dr. Serap DAŞBAŞ (Üye)

Doç. Dr. Meliha Funda AFYONOĞLU (Üye)

Doç. Dr. Burcu HATİBOĞLU KISAT (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

06/01/2025

İsmail ORBAY

¹ “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

İsmail ORBAY

TEŞEKKÜR

Toplumsal konumu tartışmalı, “rahatsız edici” ve belki de istendik olmayan bir konuyu çalışmam için beni cesaretlendiren ve heyecanımı paylaşan, tezimi yakından takip ederek kıymetli yorumlarıyla bugünkü haline gelmesi için yoğun emek veren, danışmanlığına ihtiyaç duyduğum her an tüm bilgi ve tecrübesini benimle paylaşmaya hazır olan çok değerli danışmanım Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA’ya teşekkür ederim. Akademik danışmanlığının yanı sıra bilimi kılavuz edinerek bana eleştirel düşünme, araştırma disiplini sürdürme ve farklı perspektiflerden bakabilme becerisi kazandırarak akademik kimliğime katkılar sunduğu için kendisine minnettarım.

Yakın zamanda kaybettiğimiz kıymetli Prof. Dr. Ercüment ERBAY’ın emeklerini, bana kattıkları değerleri daima minnetle anacağım. Kendisinin iyi kalpliliğine ve yardımseverliğine değinerek eşi Pınar ERBAY’ın desteğine de teşekkürlerimi sunmak isterim.

Araştırmanın asıl sahipleri olarak bu araştırmayı mümkün hale getiren ve kıymetli zamanlarını ayırarak deneyimlerini benimle paylaşan seks işçisi kadınlara teşekkürlerimi sunarım. Kendi var oluşlarını anlatma cesaretlerine hayran olmakla birlikte, bu süreçte bana karşı kabul edici ve destekleyici tutumları için kendilerine minnettarım.

Seks işçisi kadınlara ulaşma konusunda bana sonsuz kaynak sunan Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği’ne ve özel olarak biricik Destina CAN’a, Elif TOPÇU’ya ve Melis Tuna ARSLAN’a teşekkür ederim. Sayelerinde Kırmızı Şemsiye’nin bir parçası olduğumu hissettim. Ayrıca beni Kırmızı Şemsiye ile tanıştıran hem akademik hem de sosyal anlamda destek sunan değerli Kemal ÖRDEK’e teşekkür ederim.

Özellikle araştırma sahasında bana yürekten destek olan Seda KARPUZ ve Zuhale KARABACAK’a teşekkürlerimi sunarım. Kendileri benim için kıymetli vakit ve emeklerini esirgemediler.

Tez İzleme Komitesi’nde yer alan Prof. Dr. Serap DAŞBAŞ ve Doç. Dr. Meliha Funda AFYONOĞLU hocalarımla katkılarıyla ortaya zengin bir çalışma koyduğumuzu düşünüyorum. Okuması zaman alan dosyalar göndermeme rağmen çalışmam üzerinde yoğun emek harcadıkları ve çalışmamı hep bir adım ileriye taşıdıkları için kendilerine çok teşekkür ederim.

Tez Savunma Sınavı’nda jüri başkanlığını yürüten Prof. Dr. Melahat DEMİRBİLEK’e ve Doç. Dr. Burcu HATİBOĞLU-KISAT’a titiz değerlendirmeleri ve sundukları katkılar için teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı ilk gününden beri merakla destekleyen ve uzun yürüyüşlerimizde değerli önerilerde bulunan Prof. Dr. Rebekka STREKT'e ve bana olan inancı için Prof. Dr. Zülfikar ÇETİN'e çok teşekkür ederim.

Dostluklarıyla beni yalnız bırakmayan hem bir hoca hem de arkadaş olan kıymetli Doç. Dr. Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ'a, Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ERTAN KOÇAK'a ve Dr. Öğr. Üyesi Edip AYGÜLER'e teşekkür ederim.

İş yaşamını keyifli hale getiren, birlikte öğrendiğim, paylaştığım, ürettiğim ve destekleriyle bu süreci daha anlamlı kılan dostlarım Ali DİKMEN, Anıl MAYDA, Ecem Naz NAZLIER, Gizem AKOĞLU, Dr. Hakan SAKARYA, Merve Nur BOZKURT KARALI, Özlem GÖZEN ve Merve YILDIZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora yolculuğuma yakından tanık olan, desteklerini ve sevgilerini her zaman hissettiğim dostlarım Aslı, Begüm, Beyza, Büşra, Canan, Ceylan, Eren, Görkem, Melike, Merve, Ogün, Samet, Semih, Sena ve Sezer'e teşekkür ederim. Ayrıca savunma sınavında benimle birlikte olup heyecanımı paylaştıkları için sevgili Sezer, Merve ve Melike'ye ayrıca minnettarım. İyi ki varsınız!

Doktor unvanını almam için beni her zaman destekleyen, cesaretlendiren ve yanımda olan anneme, babama ve kardeşime çok teşekkür ederim. Onların desteğini bilerek bu tezi yazmak büyük bir ayrıcalıktı.

Son olarak tatlılığıyla hayatıma neşe katan kedim Cody'yi de anmak isterim.

ÖZET

ORBAY, İsmail. *Seks İşçisi Kadın Olmak: Baskı Karşıtı Feminist Sosyal Hizmet Açısından Bir Değerlendirme*, Doktora Tezi, Ankara, 2025.

İnsanlık tarihi kadar eski olduğu iddia edilen seks işçiliği, yapısal eşitsizliklerin bir yansıması olarak insan hakları bağlamında ve toplumsal düzeyde tartışmalı bir alandır. Bu tartışmalar sürerken seks işçileri, her geçen gün insan hakları ihlallerine ve kötü muamelelere maruz bırakılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, seks işçisi kadınların çalışma ve yaşam deneyimlerini, ve sosyal hizmetlerle olan ilişkilenme biçimlerini feminist ve baskı karşıtı sosyal hizmet çerçevesinde derinlemesine anlamaktır. Bu anlama çabası seks işçilerinin insan haklarının korunması ve hayata geçirilmesi açısından önemlidir. Nitel araştırma deseninde tasarlanan araştırma kapsamında 25 seks işçisi kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, veriler MAXQDA Nitel Veri Analiz Programı aracılığıyla tematik analiz protokolüne göre analiz edilmiş ve COREQ kriterlerine dayanarak raporlanmıştır. Bulgular, çalışma ve yaşam deneyimleri ile seks işçileri için baskı karşıtı feminist bir yanıt şeklinde üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışma yaşam deneyimlerinde seks işçisi kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz bırakıldıktan sonra yapısal eşitsizliklerin etkisiyle seks işçiliğine yöneldikleri, bu alanda çalışırken düzensiz çalışma koşullarına tabi oldukları, pek çok unsur tarafından insandışılaştırıldıklarına, damgalandıklarına, ayrımcılığa, baskıya ve şiddete maruz bırakıldıklarına ulaşılmıştır. Bulgular, aynı zamanda damgalanma ve yapısal eşitsizliklerin yeniden üretilmesiyle seks işçiliğini bırakmanın zor olduğunu, bıraktıklarındaysa geri dönmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Yaşam deneyimleri incelendiğinde, çevrelerinden sosyal destek alamadıkları, toplumsal cinsiyetin ve seks işçiliğinin yarattığı baskı altında günlük yaşamlarını sürdürdükleri, kazandıkları paranın “kirli” olduğuna dair düşüncelerinin içsel çatışmalara neden olduğu anlaşılmıştır. Tüm bu deneyimlerle birlikte seks işçisi kadınların sosyal hizmetler hakkında bilgi sahibi olmadıkları, çocuklarının koruma altına alınması veya yoksulluk sebebiyle sosyal hizmetlerle tanıştıkları ve mevcut hizmetlerden yeterince faydalanamadıkları öğrenilmiştir. Ayrıca seks işçisi kadınların çocuk bakımı, ekonomik destek, güvenlik, cinsel sağlık ve üreme sağlığı politikalarının geliştirilmesine ilişkin taleplerine ulaşılmıştır.

Sosyal hizmetin, özgürleştirici bir yaklaşımla seks işçileri üzerinde baskı oluşturan yapıları dönüştürmesi ve seks işçilerini özgürleştiren koruyucu ve önleyici uygulamaları hayata geçirmesi önerilmektedir. Bu hizmetlerin geliştirilmesi ve uygulanmasında seks işçilerinin aktif katılımının sağlanması, eşitlikçi bir güçlenmenin ön koşuludur.

Anahtar Sözcükler

Baskı karşıtı sosyal hizmet, Feminist sosyal hizmet, Seks işçiliği, Sosyal hizmetlere erişim, Toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

ORBAY, Ismail. *Being a Female Sex Worker: An Evaluation from the Perspective of Anti-Oppressive Feminist Social Work*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2025.

Sex work, often considered one of the oldest professions, is deeply connected to structural inequalities and remains a contentious issue in human rights and societal debates. Despite ongoing discussions, sex workers frequently face violations, mistreatment, and systemic oppression. This study explores the work and life experiences of female sex workers and their interactions with social services, framed within feminist and anti-oppressive social work, to advocate for their rights.

This qualitative research involved in-depth interviews with 25 female sex workers. Data were analyzed using MAXQDA and thematic analysis, with findings reported according to COREQ criteria. The results are categorized into three sections: work experiences, life experiences, and anti-oppressive feminist responses.

Findings reveal that many women are driven into sex work due to structural inequalities, especially gender-based discrimination. Within the profession, they face precarious working conditions, dehumanization, and violence, compounded by stigma and systemic barriers that make exiting sex work challenging. Often, even those who try to leave are forced to return. In their personal lives, sex workers face limited social support and significant societal pressures stemming from gender norms and the stigma of their work. Many experience internal conflicts, particularly around the perception of their income as “dirty.” Additionally, most sex workers are unaware of available social services, typically accessing them only during extreme poverty or child protection cases. However, participants expressed strong needs for policies related to childcare, economic aid, safety, and sexual and reproductive health.

The study recommends adopting liberatory social work approaches to transform oppressive structures. Empowering practices and the active participation of sex workers in designing and implementing services are crucial to addressing their needs and ensuring equitable empowerment.

Keywords

Anti-oppressive social work, Feminist social work, Sex work, Access to social services, Gender

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : GENEL BİLGİLER	5
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
2. BÖLÜM : KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. SEKS İŞÇİLİĞİ.....	8
2.1.1. Seks İşçiliği Emek mi Sömürü mü?.....	8
2.1.2. Çatı Kavram Seks İşçiliği	10
2.1.2.1. Mevzuattaki Haliyle “Genel Kadın”	12
2.1.2.2. Kendi Hesabına Çalışan Seks İşçileri	13
2.1.2.3. Dijital Dünyada Seks İşçiliği	14
2.2. KADINLARI SEKS İŞÇİLİĞİNE YÖNELTEN YAPISAL EŞİTSİZLİKLER.....	16
2.2.1. Eğitimden Koparılmak.....	16
2.2.2. Çocuk Yaşta ve Zorla Evlilikler	18
2.2.3. Piyasa Ekonomisinde Yoksulluğa İtilmek	20
2.2.4. Sosyal Destek Eksikliği	22

2.3. SEKS İŞÇİLİĞİNE BASKI KARŞITI VE FEMİNİST PENCEREDEN BAKMAK.....	24
2.3.1. Baskı Karşiti Sosyal Hizmet	25
2.3.2. Baskıları Görünür Kılmak: Hem Kadın Hem Seks Pozitif.....	27
2.3.3. Feminizm, Seks İşçileri İçin de Mümkün mü?	37
2.3.4. Seks İşçileri İçin Baskı Karşiti Feminist Sosyal Hizmet	41
3. BÖLÜM : YÖNTEM	45
3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	45
3.2. ARAŞTIRMANIN COREQ KONTROL LİSTESİNE GÖRE RAPORLANMASI.....	48
3.2.1. Araştırma Ekibi ve Düşünümsellik.....	48
3.2.2. Araştırmanın Tasarımı	50
3.2.3. Analiz ve Bulgular	60
3.3. GÜVENDUYULABİLİRLİK.....	62
3.3.1. İnandırıcılık.....	62
3.3.2. Aktarılabilirlik	64
3.4. ARAŞTIRMANIN SAHASINA GENEL BİR BAKIŞ.....	65
3.4.1. Görüşmelerin Seyri	65
3.4.2. Öznelere Özellikleri.....	67
3.4.3. Seks İşçiliği Alanında Araştırma Yapan Bir Araştırmacıdan Notlar.....	71
3.5. ETİK KONULAR.....	74
4. BÖLÜM : ANALİZ.....	77
4.1. ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ: “Baskı bu işin doğasında var.”	80
4.1.1. Seks İşçiliği Öncesi.....	81
4.1.1.1. Seks İşçiliğinden Önceki Çalışma Deneyimleri.....	82
4.1.1.2. İş Arayışı	86
4.1.2. Kendi Sesleri Kendi Terimleri	87
4.1.3. Seks İşçiliğine İlk Adım	91
4.1.3.1. Yoksulluk: “Öleyim mi açlıktan?”	91
4.1.3.2. Borç: “Eski eşim kredi kartlarını patlatmış.”	95
4.1.3.3. Çocuk Yaşta Evlilik “Ben kendim hazır değildim.”	97
4.1.3.4. Zorla Evlilik “Hiç görmedim bile.”	99

4.1.3.5. Eşin Seks İşçiliğine Zorlaması: “Bu eve para getireceksin.”	102
4.1.4. Seks İşinde Çalışma Koşulları	105
4.1.4.1. Çalışma Saatleri	106
4.1.4.2. Müşteriyle İlk Temas: Cadde ve Dijital Arasında	108
4.1.4.3. Çalışma Mekanı	111
4.1.4.4. Sosyal Güvenlik Açmazı.....	114
4.1.4.5. Sıkça Sorulan Soru: Gelir	118
4.1.5. Şiddet ve Hak İhlalleriyle Seks İşçiliği	122
4.1.5.1. İnsandışılaştırma	122
4.1.5.2. Baskı Pratikleri.....	128
4.1.5.2.1. Müşterinin kapitalist tahakkümü	129
4.1.5.2.2. Baskı ile yaşam arasında kalmak: “Ya canımdan ya da her şeyimden”	133
4.1.5.2.3. Baskı altında (kondomsuz) kalmak	139
4.1.5.2.4. Müşteri baskısıyla madde kullanımı.....	147
4.1.5.2.5. Güzellik normlarında kaybolanlar	149
4.1.5.2.6. Baskıyı içselleştirmek.....	152
4.1.5.3. Damgalanma: “Kirli Bez Tarzında”	155
4.1.5.4. Ayrımcılık: Gündüz Zorba Gece Müşteri	159
4.1.5.5. Kamusal Yaşamdan İtilmek: Gönüllü Karantina	161
4.1.5.6. Toplumsal Aidiyet: “Halkım aslında ben.”	165
4.1.5.7. Cinsel Şiddet	168
4.1.5.8. Yasal Tuzaklar: Seks İşçiliği Gerçekten Yasal mı?	176
4.1.5.8.1. Ahlaki Normların Mevzuata Yansıması	176
4.1.5.8.2. Haklara Erişimin Engellenmesi	182
4.1.6. Seks İşçiliğini Bırakma Deneyimleri.....	186
4.1.6.1. Seks İşçiliğini Bırakmak	186
4.1.6.2. Seks İşçiliğine Geri Dön(dürül)mek	190
4.1.6.3. Seks İşçiliğini Bırakmak İçin İhtiyaçlar.....	192
4.2. YAŞAM DENEYİMLERİ: “Seks işçileri üç gün hayat yaşayan insanlar.”	
.....	195
4.2.1. Çevresi İçinde Seks İşçisi	196

4.2.1.1. Aileleriyle İlişkileri	196
4.2.1.2. Partnerle İlişkileri	203
4.2.1.3. Çocuklarıyla İlişkileri	206
4.2.1.4. Sosyal Çevreleriyle İlişkileri	211
4.2.1.5. Komşularla İlişkileri	213
4.2.1.6. Seks İşçileriyle İlişkileri	215
4.2.2. Seks İşçisinin Bir Günü	218
4.2.3. Bir Meslek, Bir Yaşam: Seks İşçilerinin İşe Dair Algıları	223
4.2.3.1. “Kimse Bulaşmasın”	223
4.2.3.2. “Ekmek Teknesi”	225
4.2.3.3. “Kirli Para”	226
4.2.3.4. “Biz Olmasak...”	229
4.2.3.5. “Sönmüş Bir Balon”	232
4.3. SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI FEMİNİST BİR YANIT VAR MI?: “Kurtulmak isteyen ilk önce inanacaklar.”	238
4.3.1. Sosyal Hizmet Algıları	239
4.3.2. Bakım Miti Kontrol Gerçeği: Seks işçilerinin sosyal hizmetlerle bir araya gelmesi	243
4.3.3. Sosyal Hizmet Talepleri	250
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	260
KAYNAKLAR	280
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	314
EK 2. ETİK KOMİSYON İZNİ.....	316
EK 3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	317
EK 4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	318
EK 5. ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ TEMA TABLOSU	320
EK 6. YAŞAM DENEYİMLERİ TEMA TABLOSU	322
EK 7. SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI BİR YANIT VAR MI? TEMA TABLOSU.....	323
EK 8. ÖRNEK KOD ÇİZELGESİ (ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ TEMASI).....	324
EK 9. ÖRNEK KOD ÇİZELGESİ (YAŞAM DENEYİMLERİ TEMASI).....	325

EK 10. ÖRNEK KOD ÇİZELGESİ (SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI FEMİNİST BİR YANIT VAR MI TEMASI).....	326

KISALTMALAR

CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
COREQ	Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research
CYAE	Cinsel yolla aktarılan enfeksiyon
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ESWA	European Sex Workers' Rights Alliance
FMK	Fuhuşla Mücadele Komisyonu
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HPV	Human Papillomavirus
ILO	International Labour Organization
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KADES	Kadın Destek Uygulaması
NSWP	Global Network of Sex Work Projects
PEP	Post Exposure Prophylaxis
PrEP	Pre-Exposure Prophylaxis
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TDK	Türk Dil Kurumu
TSSB	Travma sonrası stres bozukluğu
WHO	World Health Organization

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Görüşmelere İlişkin Genel Bilgiler	56
Tablo 2. Öznelere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler.....	69

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Öznelerin Doğum Yerleri.....	67
Şekil 2. Tema ve Alt Tema Haritası	77
Şekil 3. Detaylı Tema ve Kod Haritası.....	79
Şekil 4. Çalışma Yaşam Deneyimleri Tema Haritası	81
Şekil 5. Kendi Sesleri Kendi Terimleri Kelime Bulutu.....	88
Şekil 6. Kesişimsel Ezme ve Ezilme Pratiğinde Seks İşçileri	129
Şekil 7. Yaşam Deneyimleri Tema Haritası	195
Şekil 8. Çevresi İçinde Seks İşçisi.....	196
Şekil 9. Seks İşçilerinin Bir Günü	222
Şekil 10. Peri'nin Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali.....	233
Şekil 11. Şirin'in Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali	234
Şekil 12. Simge'nin Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali.....	236
Şekil 13. Yonca'nın Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali.....	237
Şekil 14. Seks İşçileri İçin Baskı Karşıtı Feminist Bir Yanıt Var mı? Tema Haritası	238

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, bireylerin hayatını biçimlendiren, toplumsal normlar ve iktidar ilişkileriyle örülmüş bir yapı olarak, cinsiyetlere roller atar. Bu roller, sadece biyolojik cinsiyete dayalı olarak değil, toplumsal süreçler ve kültürel kodlarla inşa edilir. İnsanların nasıl davranacağı, neyi arzulayacağı ve toplumda hangi konumda yer alacağı konusunda sınırlar çizer. Toplumsal cinsiyet, kadınları çoğunlukla bakım, bağlılık ve itaat gibi niteliklerle özdeşleştirirken; erkekleri güç, kontrol ve etkinlik ile tanımlar (Lorber, 2011). Bu ayrım, kadınların ve erkeklerin hayatın farklı alanlarına erişiminde, özgürlüklerinde ve deneyimlerinde eşitsizliklere yol açar.

Toplumsal cinsiyetin bu eşitsiz ideali, bireylerin iş, aile, ekonomi, cinsellik, siyaset ve sosyal hizmetler gibi hayatın çeşitli alanlarında nasıl var olacaklarını, nasıl hareket edeceklerini ve hangi rolleri üstleneceklerini belirler (Aktaş, 2013). Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin sadece bireylerin yaşam pratiklerini değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler ağını ve toplumsal hiyerarşiyi nasıl inşa ettiğini de ortaya koyar. İnsanlar, bu yapılar çerçevesinde farklı konumlandırmalara maruz kalırken; söz konusu eşitsizlik, çalışma hayatına katılım, ekonomik kaynaklara erişim, siyasi temsiliyet, bedensel özerklik gibi alanlarda çeşitli hak ihlalleri ve fırsat eşitsizliklerine yol açar (Brennan ve diğ., 2010). Toplumsal cinsiyet normları, bireylerin baskı, ayrımcılık ve dışlanma biçimleriyle karşılaşmalarını kaçınılmaz hale getirir ve bu baskı mekanizmalarının sürdürülebilirliğini toplumsal kurumlar aracılığıyla pekiştirir.

Toplumsal cinsiyetin şekillendirdiği alanlardan biri olan cinsellik, insanlık boyunca hem arzulanan hem de reddedilen bir tabu olmuştur. İnsanlar cinselliği farklı biçimlerde deneyimlemişler ve aynı zamanda cinselliğe dair birtakım sınırları da dayatmışlardır. Cinsel arzuların bu ikircikli yapılandırılma süreci, seksi tabulaştırmış ve perforce edenlere farklı anlamlar yüklemiştir. Bu anlayış, cinselliğin cinsiyetli dünyada kadın ve erkek açısından farklı anlamlara gelmesine neden olarak kadınlarla erkekleri sekse farklı mesafelerde konumlandırmıştır. Cinselliğin tabulaşması yalnızca sekse karşı mesafeleri patolojikleştirmemekte, buna ek olarak kadınların ve erkeklerin cinselliği arzulama ve deneyimleme haklarını ayırtmıştır. Ayrıca, eril düzen, sekse ayrımcı nüanslar yükleyerek cinsiyet iktidarının ve bu iktidarın zihniyetinin hâkimiyetini meşru kılmıştır.

Böylelikle, insanlık modern çağlarda dahi cinselliği çözüme kavuşturamamış bir problem olarak deneyimlemeye devam etmiştir (Rudman ve Phelan, 2007).

Erkek egemenliği, cinselliği tüm toplum için tabulaştırmakla beraber, bilinçli bir biçimde erkeklere cinsel aktörlük rolü atar. Bu “ideale” göre, erkekler istedikleri zaman, istedikleri kişiyle ve istedikleri pozisyonlarda seks yapabilme hakkına yalnızca erkek oldukları için sahip olduklarına inandırılırlar. Dolayısıyla, ana akım söylemde erkekler seksin haklı aktörleridir. Toplumsallaşmış eril yaşam biçimi, her alanda olduğu gibi cinsellikte de erkekleri önceler ve korur (Petersson ve Plantin, 2019). Aynı zamanda olası olumsuz sonuçları yükleyebileceği hedefler belirler. Bu döngü ise ezme ve ezilme pratiğinin cinsiyet ve cinsellik üzerinden nasıl kurgulandığını gösterir.

Erkeklere karşılık kadınlar ikiliği, ataerkil yapılanmanın doğrudan müdahalesiyle erkekleri güçle özdeşleştirir ve kadınlar bu ikiliğin ikincilleri olur (Beauvoir, 2011). Erkekler, cinselliğin esas hak sahipleri olarak algılandığında ise toplumsal cinsiyet pratiklerinin etkisiyle kadınların hak talep etmesi kolayca görmezden gelir. Bu noktada cinselliği, Freud’un öne sürdüğü gibi insanın en temel iki dürtüsünden biri olarak ele almak toplumsal cinsiyet dinamiklerine göz kapatmak anlamına gelir (Saygılı, 2017). Esasen fizyolojik bir süreci, arzuyu ve karşılıklı rızaya dayalı cinsel tatmini güç ilişkileri ve baskı pratiklerince ele almamak kadınların maruz bırakıldığı şiddeti görünmez kılacaktır.

Kadın cinselliği, kadının cinsel hayatı, kadınların cinsel arzuları gibi kalıplar günlük yaşam pratiklerinde rastlanması pek mümkün olmayan tahayyüllerdir. Kadın sözcüğünün cinsel bir imge taşıdığına dair eril fikirlerin önderliğinde “kadın” dilden ötelenerek bayan ile ikame edilmiştir. Kadınlığı, ibresi toplumsal cinsiyet beklentilerinde bulunan “kibarlaştırma” makinesinden geçirerek bayan olarak çıktı alan eril faillik, kadınları cinsellikten “arındırmaktadır”. Böylece kadınlar -yeni bayanlar- fedakâr, cefakâr ve sabırlı annelere daha kolay çevrilmektedir. Diğer bir deyişle ataerkiye kadının seks negatif olması yetmemekte, buna ek olarak üreme işlevi haricinde -ki ona da erkek karar vermektedir- tüm cinsel arzu, istek ve düşüncelerinin yok olması gerekmektedir (Altay, 2019).

Cinselliğin sosyal inşasının eril zihniyetin tekelinde olduğu açıktır. Kadınlar cinsellikten politik olarak uzaklaştırılırlar ve annelik motifleriyle talepsiz bir yaşama mahkûm edilirler. Buna karşın seks işçiliği yapan kadınlar bu baskı ve idealleştirmelerden muaf tutulurlar ancak seksin ve işçiliğin faturası seks işçilerine farklı baskı mekanizmaları ile kesilir. Ataerki, seks işçilerinin varoluş merkezinde yalnızca cinsellik olduğuna toplumu inandırır. Buna göre seks işçisi olan kadınların cinselliği performe etmesi son derece “doğal ve olması gereken” bir durumdur. Beden emeğini kullanarak geçimini sağlayan kadınların piyasa ekonomisinde yalnızca seks ile var olması erkek cinselliğinin insandıışılaştırılan yöntemlerinden biridir. “Kibarlaştırma” sürecine hiç dahil edilmeyen ve olabildiğince annelik mitinden uzak tutulan seks işçisi kadınların -bayanların zıttı olarak- yalnızca seks için var oldukları düşüncesi aynı zamanda gelecekteki birçok suçun da failidir. Buna karşın dünyanın her ülkesinde seks endüstrisi kayıtlı/kayıtsız olarak gelir getirici bir sektördür (Sanders, 2004).

Seks işçiliğinin bir işçilik ve emek üretme biçimi olduğuna dair tartışmalar, seks işçiliğinin derin tarihinin aksine günümüzde güncel tartışmalar arasında yer almaktadır (Showden ve Majic, 2014; Sloan ve Wahab, 2000). Dolayısıyla beden emeği üreten kadınların birer çalışan olmaları fikri, işin seks hali nedeniyle tartışmalara neden olmaktadır. Bunun sonucunda seks işçilerini yalnızca “seks” olarak gören ve “işçilik” kısmını görmezden gelen erkek egemen toplum, seks işçiliğini olumsuz kalıplarla nitelendirirken gün sonunda seks piyasasında müşteri rolüyle de var olmayı bekler (Baykotan, 2014). Esasen içsel bir çatışmayı ortaya çıkaran bu tutum ve davranış karmaşası, vicdani bir problem yaratırken aile mitlerinden de faydalanır. Böylelikle seks işçilerini, başta seks pozitif kadın olmaları (toplumsal dilde kötü kadın olarak anılırlar), “sokağa düşmeleri” (“sahip çıkan” bir kocanın yokluğu) ve böyle (“ahlaksız”) bir hayatı kendilerinin seçtiklerini düşünmek gibi argümanlarla oldukça kısa sürede insandıışılaştırarak her çeşit failliklerinde tüm beisleri ortadan kaldırır (Wollast ve diğ., 2018).

Zihinlerde ve zihniyette seks işçilerinin böyle bir süreçten geçirilmesi yalnızca seksi parayla satın almayı meşru kılmaz. Bunun yanında baskıya, ayrımcılığa, kötü muameleye, istismara, şiddete kısacası insan hakları ihlallerine zemin hazırlar (Kellie ve diğ., 2021). Böyle bir durumda Freud’un öne sürdüğü insanın ikinci en temel dürtüsü olan

saldırganlık, kendisine kadınları hedef alır (Saygılı, 2017). Bunu olgusallaştıran diğer bir dinamik ise paradır. Erkek, parasını seks yapabilmek için harcadığında kendisinin erkeklik algısını ve iktidar rolünü pekiştirir (Jones, 2020). Böylece satın aldığı hizmeti istediği gibi kullanabileceği fikrine daha kolay erişir. Bu durum ise seks işçisi kadına çalışma esnasında başta cinsel şiddet olarak yansır ve şiddetin diğer biçimlerinin eklemlenmesiyle günlük yaşamına kadar uzanan doğrudan ve dolaylı birçok ayrımcılığa ve hak ihlaline dönüşür (Anesu ve diğ., 2019). Yapılan araştırmalarla seks işçisi kadınların %75'e kadarının cinsel şiddete maruz bırakılması sonucuna ulaşılması bu duruma netlik getirir (Deering ve diğ., 2014).

Yukarıda bahsi geçen tüm insan hakları ihlallerinin karşısında uygulama, teori ve politika üreten sosyal hizmet disiplinin bu çabası seks işçileri için yaşam kurtarıcı değer taşıyabilir ancak hem uygulamada hem de sosyal hizmet literatüründe seks işçiliğini yeterince görebilmek pek de mümkün değildir. Geçmişte medikal modele doğan sosyal hizmetin meslekleşme ve bilgi üretme süreçlerinde seks işçileri ile neden karşılaşmadığı (?) önemli bir soru olmaya devam ederken günümüzde özgürleştirici sosyal hizmet anlayışında dahi aynı soruya cevap aramak seks işçilerinin yaşadığı var oluş sorununu belirginleştirmektedir. Sosyal hizmet literatüründe, uygulamasında ve sosyal politikalarda rastlanamayan seks işçileri güçlü bir tezatla her geçen gün baskı, şiddet ve hak ihlallerini daha ciddi bir şekilde deneyimlemeye devam etmektedirler.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Sosyal hizmet, müracaatçının bulunduğu yerden harekete geçmeyi ilke edinir ancak seks işçilerine görünmezlik atayan uygulama, teori ve politikalar seks işçilerinin yaşam deneyimlerini ve sosyal hizmet için eylem gerektiren durumları da gizlemektedir. Seks işçilerinin nerede ve ne durumda oldukları bilinmediği için mesleki uygulamada ve sosyal hizmet araştırmasında seks işçilerinin bulunduğu yerden başlamak mümkün olamamaktadır. Var oldukları bilinen ancak nasıl oldukları çok bilinmeyen seks işçilerinin sesleri duyulamamaktadır. Dolayısıyla literatürde, seks işçisi kadınların deneyimlerini derinlemesine ele alan ve onların toplumsal bağlamda nasıl var olduklarını sorgulayan çalışmaların yetersiz olduğu, bu alanda önemli bir veri ve bilgi eksikliğinin bulunduğu söylenebilir. Özellikle sosyal hizmet literatüründe nadiren rastlanılan seks işçileri, “dezavantajlı gruplar” listesinde bir madde olarak yer alabilmektedirler.

Seks işçiliğinin doğası gereği cinsellikle içkin olması ahlaki yargılamayı, ötekileştirmeyi ya da damgalamayı kolaylıkla ortaya çıkarmaktadır. Bu durum seks işçiliği hakkında söz söyleme alanını seks işçileri hariç herkese açmaktadır. Seks işçisi kadınların kendi deneyimleri hakkındaki düşüncelerine ve ifadelerine rastlamaktan çok seks işçiliğini düşünerek üretilen söylemlere rastlanmaktadır. Toplum tarafından üretilen söylemlerle kendileri için yaşam alanları oluşturma hakkından alıkoyulan seks işçileri, tıpkı ataerkinin yaptığı gibi söylem gücü ellerinden alınarak görünmezliğe ve ötekileştirilmeye itilmektedir. Bu doğrultuda seks işçisi kadınların yaşam ve çalışma deneyimlerine ve sosyal hizmetlerle ilişkilerine dair literatürdeki bilgi eksikliği bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu temel problem altında seks işçisi kadınların;

- Deneyim ve düşüncelerini kendi ifadeleriyle dile getirmeleri için alan açılmaması,
- Ataerkiyle yaptıkları alışveriş sebebiyle herkes için olan feminizme dahil edilmemeleri,
- Seks işçiliğine dair işçilik ve sömürü tartışması sürerken kötü muameleye maruz bırakılmaya devam etmelerine karşın bir politikanın üretilmeyişi,

araştırmanın problemini detaylandırmaktadır. Bu problemi araştırmaya konu olarak aktarırken seks işçisi kadınların deneyimlerindeki anlamları ortaya çıkarmak için söylemsel alanlar açmak, baskın normalliklerin dayatılış sürecinin maskesini düşürmek ve kendi yaşamlarını kendi anlatıları ile görünür kılmak amacıyla baskı karşıtı sosyal hizmetten faydalandı. Ayrıca araştırmanın öznelere feminizmle daha güçlü olacağına inandığımız için araştırmanın problemini feminist perspektifle kurguladım.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, seks işçisi kadınların çalışma ve yaşam deneyimleri ile sosyal hizmetlerle olan ilişkilene biçimlerini feminist ve baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı çerçevesinde derinlemesine anlamak ve analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruları yanıtlamaya çalıştım:

1. Seks işçisi kadınların çalışma hayatına ilişkin deneyimleri nasıl şekillenmektedir?
 - Seks işçiliğinden önceki çalışma deneyimleri nasıldır?
 - Seks işçiliğine başlama süreçlerini şekillendiren dinamikler nelerdir?
 - Seks işçiliği deneyimleri nasıldır?
2. Seks işçisi kadınların yaşam deneyimleri hangi dinamikler etrafında şekillenmektedir?
 - Çevrelerindeki unsurlar yaşamlarında nasıl bir rol oynamaktadır?
 - Seks işçiliği, yaşamlarında nasıl bir yer tutmaktadır?
3. Seks işçisi kadınların sosyal hizmetlerle ilişkilene biçimleri nasıl deneyimlenmektedir?
 - Sosyal hizmete dair algıları nasıldır?
 - Sosyal hizmetlerden yararlanma deneyimleri nasıldır?
 - Sosyal hizmetlerden talep ve beklentileri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Literatürde, farklı dinamikler temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine odaklanan ve şiddete maruz bırakılan kadınlarla ilgili oldukça kapsayıcı çalışmalar bulunmaktadır. Bu

Çalışmaların özneleri genellikle toplum tarafından “makul” olarak nitelendirilebilecek kadınlardan oluşmaktadır. Ancak bir kadının beden emeğini kullanarak seks işçiliğıyle para kazanması, toplumsal cinsiyet çalışmalarında örtük bir dışlama kriteridir. Dolayısıyla hem literatürde hem de sosyal hizmet uygulamasında seks işçilerine ve deneyimlerine yönelik bir bilgi eksikliğı söz konusudur. Bu alışma, seks işiliğıne dair bilgi eksikliğinin giderilmesi ve sosyal hizmet literatürüne yaptığı katkı bakımından önemlidir.

Bu alışma, seks işçisi kadınlara yönelik bilgi eksikliğini gidermeyi amaçlayarak, çalışma ve yaşam deneyimlerini ve sosyal hizmetlerle olan ilişkilenme biçimlerini derinlemesine anlamayı hedeflemektedir. Elde edilen bulguların, seks işçilerinin ve karşılaştıkları sorunların görünürlük kazanmasını sağlayarak sosyal politika üreticileri ve uygulayıcıların çalışmalarına rehberlik etmesi beklenmektedir. Araştırma, seks işiliğıne dair toplumsal n yargıların sorgulanmasına katkıda bulunurken, sosyal hizmet uygulamalarında baskı karşıtı perspektiflerin geliştirilmesine de zemin hazırlamaktadır. Ayrıca, seks işçilerinin ihtiyaç duyduğu sosyal hizmet modellerinin oluşturulması ve mevcut hizmetlerin daha kapsayıcı ve erişilebilir hale getirilmesi yolunda önemli bir ilk adım niteliğı taşımaktadır.

Seks işçiliğinin bir meslek ya da ataerkil sistem tarafından maskelenmiş bir sömürü biçimi olup olmadığına ilişkin tartışmalar sürerken, seks işçilerinin kendi seslerini duyurabilmeleri çoğu zaman güçleşmektedir. Bu alışma, seks işçilerinin deneyimlerini merkeze alarak onların zneleşmelerine ve seslerini özgürce, baskılardan arınmış bir biçimde ifade edebilmelerine alan açmaktadır. Böylelikle, feminist kaygılar temelinde seks işçilerinin deneyim ve fikirlerini önemseyen bu çalışma, baskı oluşturabilecek yargıları dışarıda bırakarak, nitel araştırmanın taahhüt ettiğı gibi katılımcıların öznelliğini görünür kılmak bakımından önemli bir katkı sunmaktadır.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SEKS İŞÇİLİĞİ

Bu başlıkta seks işçiliği kavramını ele aldım. Seks işçiliğini tanımlarken emek - sömürü tartışmasını da dahil etme çabasıyla bu başlıkta seks işçiliğinin görünümelerini baskı karşıtı ve feminist okumaya çalıştım.

2.1.1. Seks İşçiliği Emek mi Sömürü mü?

Kavramlar bir şeyi, olayı, durumu ya da birilerini işaret eden kelimeler olarak sosyal bilim tartışmaları arasında geçmişten geleceğe varlığını sürdürmektedir (Payne, 2005). Bu tartışmalarda aynı şeyi betimleyen kavramların zaman içerisinde değiştiğine, yeniden üretildiğine ya da taşıdığı olumsuz algının sahiplenerek yapı sökümü uğratıldığına sıklıkla rastlanabilir (Küçükalkan, 2018). Ezilenlerin eyleyebilme yapabilirliği kazanmaları, yeni sosyal keşifler ve öznelere katılım hakkını yeniden inşa etmeleri gibi sosyal değişimler kavramlara yön verir. Bir grup insanı anlatmak için kullanılan kelimelerin alt metninde güç ilişkileri, baskı, ötekileştirme ve hakaret notaları barınabilir. Sözlüklerde, literatürde veya günlük dilde yerleşik olan kavramların ezdiği ve baskı kurduğu insanların bu kavramları dönüştürmeleri hak mücadelesinin önemli adımlarından biri olarak anılabilir. Dolayısıyla bir grubu betimleyen kavramın tarihçesi toplumun deneyimlediği zihniyet değişimini de içerisinde barındırır. Bu kavramlardan biri olan seks işçiliği de geçmişten günümüze dek pek çok farklı değişimden geçmiştir.

Seks işçiliğinden bahseden çoğu metnin ortak noktası seks işçiliğinin insanlık tarihinin en eski mesleği olduğu vurgusudur (Benoit ve diğ., 2021). Seks işçiliğini betimleyen bu tarihsel sıfat seks işçiliğinin insanlık tarihi kadar köklü olduğunu iddia eder. Bu kadar eski bir tarihi olmasına rağmen günümüzde tartışmalı bir konuma sahip olması seks işçiliğinin farklı dinamiklerle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu dinamikler, dönemin politika anlayışına, aktivizm örgütlenmelerine ve seks işçilerinin özne olarak bu hareketlerdeki hazır bulunuşluklarına göre şekillenmiştir (Martín-Romo ve diğ., 2023). Dolayısıyla seks işçisi ya da seks çalışanı diyebilmek önceki dönemlerin paradigmasının birikimsel bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Çalışarak gelir elde etmek ve bu gelirle yaşamı sürdürmek sanayi devrimiyle yeni bir boyut kazanmış olsa da avcılık ve toplayıcılık dönemindeki insanların hayatta kalabilmek için avlamalarına ve toplamalarına kadar uzayan bir eylemdir. Sanayi devrimi ile makineleşme süreci üretimin başka bir biçiminin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kolektif ve organize bir çalışma düzenini var eden bu süreç, toplu üretimi ve çalışmanın belirli sınırlarını çizmiş, işçilerin büyüyerek bir sınıf haline gelmesi ve kötü çalışma koşulları işçi hakları mücadelesinde sendikaların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Smith ve diğ., 2011). Bu hak mücadelesi 1919 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (International Labour Office – ILO) kurulmasıyla uluslararası politika geliştirme ve işçi haklarının korunması alanında önemli kazanımlarla güçlenmiştir.

Çalışma tarihindeki işçi hakları kazanımları çağlar arası gelişirken bu tarihte paralel bir şekilde varlığını sürdüren seks işçilerinin hakları benzer kazanım süreçlerinden geçememiştir. 1978 yılında Carol Leight'ın seks işçiliği (sex work) kavramsallaştırmasına kadar seks işçiliği yapan kişiler hem bir adlandırma hem de hakaret ve küfür olarak kullanılan fahişe ve orospu (whore, bitch) gibi ifadelerle anılıyorlardı. Leight, seks işçiliğini tanımlarken aynı zamanda aktivizm yapmış ve emek gücünü vurgulamıştır (Leigh, 2002). Kişinin cinsel hizmet üretirken harcadığı emeğin satın alınabilir oluşunu toplumda çok eski tarihi olan ve alışlagelen değiş tokuş süreci ile ilişkilendirmiştir.

Kapitalist toplumsal yaşam düzeninde paraya dayalı ilişkiler insanların yaşama biçimini şekillendirmektedir. Leight'ın (2002) açtığı pencereden bakıldığında emekle üretilen cinsel içerik, seks ya da benzeri eylem ve durumlar, insanların yaşamlarını idame ettirmek için çalıştığı diğer işçilik türlerinden farklı olmadığı iddia edilebilir ancak bu iddianın basit bir düzlemde kabul edilmesi pek çok riski de beraberinde getirir. Seks işçiliği, insanların özgür ve hür iradesiyle seçtiği, sömürülmediği, zorlanmadığı, mecbur kalmadığı ve itilmediği bir alan olarak tahayyül edildiğinde bu iddia farklı bakış açılarından desteklenebilir ancak kabul etmek gerekir ki seks işçiliğini ahlaki değerlendirmeye maruz bırakmadan önce şimdi ve burada yaşanan problemlerin ele alınması insan hakları bakımından hayati önem taşır (Gerassi, 2015). Seks işçiliğinin sömürü oluşu ya da olmayışına ilişkin tartışmalar hem sahayı hem de bilimi geliştiren bir noktada olsa da bu tartışmaların sürdüğü esnada insanlar belirsiz, güvencesiz, güvensiz

ortamlarda ve pek çok risklerle birlikte seks işçiliği yapmaya devam etmektedir (Pembe Hayat, 2023). Bu riskler seks işçilerini ruhsal, fiziksel ve sosyal sağlığını, vücut bütünlüğünü, can güvenliğini ve tehdit etmektedir.

Bu çalışmada öznelerin faillikleri (agency) göz önünde bulundurarak “seks işçiliği” terimini kullandım. Bu benimseyişimizin temel nedeni öznelerin fikirlerini, seslerini ve kabullerini akademik zemine taşıyarak görünür kılmaktır. Seks işçilerinin var oluş hallerini ve yaşama biçimlerini ve özerkliklerine saygı duyarak seks işçileriyle birlikte yürütülen bu çalışmada seks işçilerinin sözlerine alan açılmıştır. Son yıllarda araştırmaların seks işçileri tarafından yapılması (Jeffreys, 2010) bilimsel söylemin özne hareketi doğrultusunda dönüşmesini sağlamıştır. Bu çalışmada yapılan tercih, seks işçilerinin biricikliğine ve seks işçiliği kavramını kullanımlarına (Open Society Foundations, 2019) saygı duyarak varoluşlarına karar verebilme fırsatını herkes için mümkün kılmaktır. Öte yandan bilimsel araştırmanın kapsayıcı bir şekilde geliştiği ve söylem üretme süreçlerinde öznelerin de yer aldığı bu düzen, ilerleyen yıllarda seks işçiliği kavramına da eleştirel bir şekilde yaklaşabilir. Eleştiriler, çok sesli olduğu sürece ve özne katılımı arttıkça kavram dönüşümü süreci daha kapsayıcı ve özgür olacaktır.

2.1.2. Çatı Kavram Seks İşçiliği

Seks işçiliğinden çatı bir kavram olarak bahsedilebilir (NSWP, 2024). Cinsel hizmet üretmek ve bunun karşılığında bir gelir elde etmeyi ifade eden bu kavramsallaştırma esasında birbirinden farklı seks işçiliği biçimlerini içerisinde barındırır (Harcourt ve Donovan, 2005). Dolayısıyla seks işçiliği kavramı, geniş kapsamlı, farklı biçimlerde ve konumlarda yürütülebilen ve bir cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelime özgün bir faaliyet olmayan bir alanı işaret eder.

Çatı kavram seks işçiliğini iki farklı şekilde kategorize ederek açıklayan çalışmalar mevcuttur. Doğrudan ve dolaylı şekillerde seks işçiliği şeklinde ikili ayrıma giden Harcourt ve Donovan (2005), bir ücret ile cinsel ilişkinin takas edilmesini doğrudan seks işçiliği şeklinde temellendirmektedir. Bu tanıma caddede, genelevde çalışan seks işçilerini, eskortları ve eğlence kulüplerinde çalışan seks işçilerini dahil ederler. Buna karşın genital temas içermeyen şekilde tanımladıkları dolaylı seks işçiliği kategorisine ise fetiş gibi “rutin olmayan” cinsel hizmetleri sunanları, kucak dansçıları, bira

kızlarını¹ ve benzer alanlardaki işçilikleri dolaylı seks işçiliği olarak kategorize ederler. Bu ayrım, penetrasyon odağında kurgulanmıştır ancak çeşitli seks işçiliği kimliklerinde net sınırların bulunmayışı sebebiyle belirsizlikler oluşturabilir. O nedenle Türkiye’de rastlanabilen seks işçiliği kimliklerine değinirken ayrım gözetken bir kategorileştirmeyi tercih etmedim. Ayrıca insanları herhangi bir özelliklerine göre kategorize etmek ve homojen gruplar olarak ele almak bireysel çeşitliliklerini ve öznelliklerini görünmez kılmaya neden olabilir. Baskı karşıtı bir perspektiften bakıldığında kategorize etmek bireylerin kimliklerini özgürce ifade etme ve haklarına erişimlerini sınırlandırabilir (Young, 2008).

Bu çalışmada, Türkiye’de resmî bir tanım olan “genel kadın”, kendi hesabına çalışan seks işçileri ve güncel bir devrim sayılabilecek çevrim içi çalışan seks işçileri şeklinde başlıklar kullanmayı tercih ettim. Bu başlıklandırma insanları farklı kategorilere koyarak sınıflandırma amacı taşımamakta olup mevcut seks işçiliği yapılanmasını ortaya koymayı hedeflemektedir. Örneğin özne örgütlerinde aktif bir biçimde kullanılmamasına karşın genel kadın kavramına yer verdim. Bu kavram, yürürlükte olan mevzuatla birlikte kadınlara belirli bir “statü” vermesi bakımından irdelenmeyi gerektirir. Herhangi bir geneleve, “patrona” ya da bir oluşuma bağlı olmayan seks işçilerini ise kendi hesabına çalışan seks işçileri şeklinde kavramsallaştırdım. Son olarak iş yaşamının çevrim içi alana taşınmasıyla seks işçiliğine de yön veren teknolojik devrim (Sanchez, 2022) etkisiyle çevrim içi seks işçiliğine değindim.

Çeşitli seks işçiliği kimliklerini bir arada ele alırken her birinin ortak paydasında seks işçiliğinin özgür ve hür bir iradenin seçimi olduğunu, sömürü, zorlama ve seks işçiliğine itilmenin olmadığıнын altını çizmek gerekmektedir. Seks işçisinin kendi failliğinin öne çıktığı, kendi kararını alabildiği ve rahatlıkla hayır diyebildiği ve hayır dediği için başına

¹ Çalışmada “beer girls” olarak yer alan bu kavramsallaştırma Türkiye’de pavyonlarda çalışan konsomatrislere karşılık gelebilir. Konsomatrisler, pavyona gelen müşterilerin masalarına çağırılan, müşterilerle birlikte yemek yiyip alkol tüketen ve bu eylemler sonucunda hem pavyona gelir getiren hem de kendi gelirini kazanan kadınlardır. Konsomatrislerin tanık oldukları travmatik deneyimlerin yanı sıra doğrudan deneyimledikleri olumsuz yaşam deneyimleri ciddi risk oluşturmaktadır (Şener ve Özkul, 2022).

bir şeyin gelmediği bir çalışma biçimi tahayyülünde bu biçimlerden bahsetmek mümkündür.

2.1.2.1. Mevzuattaki Haliyle “Genel Kadın”

Seks işçiliğinin devlet tarafından düzenlenen biçimi olan genelevlerde genel kadınlar cinsel hizmet üretmişlerdir. Bir kadının Fuhuşla Mücadele Komisyonu’na (FMK) genel kadın olabilmesi için fuhuş kendisine sanat edinmek ya da fuhuş yaparken yakalanmak, 21 yaşından büyük olmak ve yabancı olmamak gibi şartları taşıması gerekmektedir (Resmî Gazete, 1961). Bireysel olarak fuhuş yaparken kolluk kuvvetleri tarafından basılan kadının fuhuş yaptığı tescillenirse FMK tarafından görevlendirilen birimlerce fuhuş kendisine sanat edinmenin koşulları ve zorlukları aktarılır. Bu “önleme” mekanizmasına rağmen kadın fuhuş yapmak istiyorsa genelevde çalışmaya başlayabilir. Vesika uygulamasıyla kadınların Türkiye Cumhuriyeti kimliklerinin alınarak yerine genel kadın olduğunu gösteren belgenin (vesika uygulaması 2010 yılında uygulamadan kaldırılmıştır) verilmesiyle resmî süreç başlar. Genelevlerin işleyişine ilişkin detaylar daha önce bahsi geçen tüzükte yer almaktadır ancak bu metin her ne kadar resmî nitelik taşısa da işleyişin ve kadınlara yapılan muamelenin tüzükte yazıldığı gibi olmadığı eski genelev çalışanlarından öğrenilmektedir. 2008 yılında Ayşe Tükrükçü² ile yapılan söyleşide (Dalyanoğlu ve Kutluata, 2008), Tükrükçü polise planlı bir şekilde basılmasıyla başlayan ve genelevden çıkışına kadar geçen süreci detaylı bir şekilde aktarmıştır. Rüşvetin tüm kapıları açtığı bir düzenin fotoğrafını çeken Tükrükçü, “satılmak” olarak ifade ettiği genelevde çalışmaya başlama sürecini, genelevde maruz bırakıldığı hak kayıplarını, şiddeti ve genelevden sonra yaşadıklarını açıklıkla paylaşmıştır. Tükrükçü’nün paylaşımları, günümüzde erişilmesi neredeyse imkansız bir veri sunmaktadır. Zengin (2020), çalışmasında seks işçiliğinden bahsederken devletin cinsel kısıyoları olarak adlandırdığı devletin fuhuş kontrol etme ve düzenleme eylemlerinin ataerkil temellere sahip olduğundan bahsetmektedir. Tükrükçü, Zengin’in ifadelerini doğrudan deneyimlemiş -röportajda kendisini tanımladığı gibi- bir eski genelev kadını olarak erkek egemen bir sistem içerisinde kadın olmanın, genel kadın olmanın tüzük,

² Daha sonrasında Ayşe Tükrükçü bir YouTube kanalında röportaj vererek deneyimlerini aktarmıştır. Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=HNtLG6M7HNU>

mevzuat fark etmeksizin sömürüyü getirdiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla seks işçiliğinin kayıtlı ya da kayıt dışı oluşu bir uçurumla ayrılmış iki farklı kıyılar olmakla beraber eril baskı ve tahakküm örüntüleri de barındığını görmek gerekmektedir.

2.1.2.2. Kendi Hesabına Çalışan Seks İşçileri

Genelevlere uygulanan ileriye dönük plansız kapatma politikasının etkisiyle ve uygulamadaki pratikliği bakımından daha yaygın ve yapılabilir seks işçiliği modeli olan kendi hesabına çalışmak (Koken, 2012) seks işçiliğinin görünen yüzü olarak adlandırılabilir. Kendi hesabına çalışan seks işçileri, çalışma biçimini, saatlerini ya da çalışma ile ilgili her değişkene kendi karar verdikleri bir düzene sahiplerdir. Teoride kazançlarından pay ayırmak zorunda oldukları bir patron ya da benzeri bir otorite olmaksızın bireysel olarak çalışırlar. Müşterilerle buluşma yerini, zamanını ve diğer çalışma biçimlerine kendileri karar verirler ve işlerinin muhasebe kısmıyla da kendileri ilgilenirler (Pitcher, 2015). En az seks işçiliği kadar kapsamlı olan bu kavram, içerisinde farklı seks işçiliği biçimlerini barındırır. Caddede müşteri bekleyen seks işçileri (Matolcsi ve diğ., 2021), şehrin muhtelif yerlerine kartvizitlerini bırakarak müşteri bekleyen seks işçileri (Buse, t.y.), sosyal medya uygulamalarından verdikleri ilanlarla müşterilere ulaşan seks işçileri (Al-Rawi ve Zemenchik, 2022) ya da daha öncesinde cinsel hizmet sundukları kişilerle düzenli bir çalışma örüntüsüne sahip olan seks işçileri gibi farklı örnekler verilebilir.

Kendi hesabına çalışan seks işçileri için genel kadınların tabi olduğu zorunlu sağlık kontrolü gibi prosedürler söz konusu değildir. Bunun yanı sıra genelev olarak işletilmekte olan bir binada çalışmadıkları için güvenlik bakımından çeşitli riskler (yasal metinler güvenlikten bahsetse de Tükrükçü'nün paylaştığı deneyimlerden mevcut güvenliğin eril tahakkümün devamını korumakla görevlendirildiği anlaşılmaktadır) barındırmaktadır. Bu riskler, kendi hesabına çalışan seks işçilerinin çalışma biçiminin tercih edilmemesi için bir eğilim oluşturmamaktadır çünkü çalışma yaşamının her biçiminde olduğu gibi seks işçiliğinde de riskler bulunmaktadır. Ayrıca 3 Mart Dünya Seks İşçileri Günü etkinliklerinde seks işçilerinin taşıdığı pankartlarda ve söylemlerinde sıklıkla rastlanan *“Patronsuz ve pezevenksiz bir dünya istiyoruz!”* talebi dikkate değerdir (Özcan, 2009).

Pezevenk, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “Gizli ve yasal olmayan cinsel ilişki öncesinde aracılık eden kimse” şeklinde tanımlanmaktadır. TDK’nın bu tanımında yer alan aracılık ifadesi Türk Ceza Kanununa göre fuhşa teşvik, fuhşu kolaylaştırma, aracılık etme ya da yer temin etme gibi şekillerde suç olarak tanımlanmıştır (Resmî Gazete, 2004). Seks işçilerine müşteri bulan, sözde güvenliklerini sağlayan bir kişi olarak görünse de seks işçilerinin pezevenksiz bir dünya taleplerinin temelinde seks işçisi-pezevenk ilişkisindeki sömürü ve şiddet yer almaktadır (Marcus ve diğ., 2014; Williamson ve Cluse-Tolar, 2002). Pezevenkler seks işçilerini kazançlarını paylaşmaya ve (seks işçileri çoğu zaman kazandıkları parayı görmezler ve pezevenkler küçük bir payı kendilerine verir) istemediği zaman, mekan, şekillerde, istemediği kişilerle cinsel ilişkiye zorlayarak, şiddet uygulayarak güçsüzleştirdikleri seks işçilerini sermaye olarak görürler (Williamson ve Cluse-Tolar, 2002). Erkeklik tartışması yürütmenin mümkün olduğu bu sömürü biçiminde sahip oldukları “sermayeyi” (seks işçisini) istediği gibi kullanma hakkını kendisinde gören pezevenkler, seks işçilerinin kimliklerini alıkoyarak ve kendilerine usulsüzce borçlandırarak ya da geçersiz sözleşmelerle sömürü düzenini sürdürebilir hale getirirler (Marcus ve diğ., 2014). Öte yandan pezevenklik gibi bir oluşum çoğunlukla bağlantılı suç ilişkilerini de beraberinde getirir (Karandikar ve Gezinski, 2012). Toplumsal dilde yer altı dünyası olarak adlandırılan bu alan uyuşturucu ticareti, insan ticareti, çeşitli para ilişkileri ve benzeri yasa dışı eylemlerle girift bir haldedir. O nedenle seks işçileri bu suçların failleri olmasalar dahi aracıları, mağdurları ya da ortakları olabilirler (Becucci, 2008). Sonuç olarak ceza mevzuatı ile suç olarak tanımlanan pezevenkliğin pratikte oluşturduğu can güvenliği riski, seks işçilerini pek çok olumsuz yaşam koşullarına karşı savunmasız bırakmaktadır.

2.1.2.3. Dijital Dünyada Seks İşçiliği

Akıllı telefonların ve bilgisayarların yaygınlaşmasıyla internet ve sosyal medya, insan hayatında önemli bir yer edinmiştir. Tıpkı kablolu telefonların yaygınlaşmasının seks işçiliğine etkileri olduğu gibi, internetin geniş çapta kullanımı da yeni seks işçiliği biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Flowers, 2010). Özellikle modern teknoloji cihazlarında bulunan kameralar, seks işçiliğinde dijital bir dönüşümü hızlandırmıştır (Jones, 2020). Bu gelişmeler sayesinde, insanlar herhangi bir fiziksel temas olmaksızın, kameralarla içerik üreterek bu içerikleri satılabilir hale getirmiştir (Jones, 2015). Bu

durum, geçmişte yaygın olan telefon seksinin (phone-sex) (Froio, 2013) günümüz teknolojisiyle yeniden uyarlanmış bir haline karşılık gelmektedir. Dijital seks işçiliği için özel olarak tasarlanan ve yaygın şekilde kullanılan pek çok platform bulunmaktadır. Bunlar arasında, 3.2 milyon içerik üreticisi ve 239 milyon kullanıcısıyla OnlyFans öne çıkmaktadır. 2016 yılında piyasaya sürülen bu platform, pornografik içerik üreten yetişkinlere abonelik yöntemiyle kazanç sağlama imkânı sunmaktadır (Sanchez, 2022; Sinclair ve Jordan, 2023). Kullanıcılar ürettikleri video veya fotoğraf içeriklerini platforma yükleyerek abonelerinden ücret talep edebilmekte, ayrıca uygulama içerisinde yazışma, telefon konuşması ve grup konuşması gibi seçeneklerle üretici-tüketici iletişimini güçlendirmektedir. Bunun yanı sıra, “bahşiş” sistemi de içerik üreticileri için gelir artırıcı bir yöntem halini almıştır.

OnlyFans üzerine yapılan araştırmalar, içerik üreticilerinin seks işçiliği başta olmak üzere diğer serbest çalışma alanlarında artan güvenlik endişeleri ve ekonomik ihtiyaçlar nedeniyle bu platforma yöneldiğini göstermektedir (Hamilton ve diğ., 2023). Ancak, platformun daha güvenli bir seçenek olduğu ifade edilse de içerik üretmenin çeşitli zorluklar ve gereklilikler barındırdığı belirtilmiştir. Örneğin, Cordoso ve Scarcelli’nin (2021) çalışmasına göre, içerik üreticileri sunum için saç, makyaj ve kıyafet gibi detaylara özen göstermekte; vücut hatları için egzersiz yapmakta ve sıkı diyetler uygulamaktadır. Ayrıca içerik üretimi sırasında uygun pozlar, ortam düzenlemeleri ve görsel estetik için ciddi emek harcandığı ifade edilmiştir.

Bu tür gerekliliklerin zamanla üreticiler üzerinde baskı yarattığı ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarına neden olabildiği belirtilmiştir (Sinclair ve Jordan, 2023). Üstelik, belirli bir süre içerik üretmemeleri halinde hesaplarının kapatılabileceğine dair e-postalar aldıklarını ifade eden kullanıcılar da bulunmaktadır. Sinclair ve Jordan’ın (2023) çalışması, OnlyFans içerik üreticilerinin %34’ünün fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları yaşadığını ortaya koymuştur. Bu sorunlar arasında anksiyete, depresyon, utanma, korku ve düşük benlik saygısı gibi etkiler öne çıkmaktadır. Öte yandan, Stutz’un (2022) araştırmasında, OnlyFans içerik üreticilerinden biri, abonelerinden aldığı iltifatların öz saygısını artırdığını ve kendini mutlu hissettiğini dile getirmiştir. Ancak bu olumlu etkiler göz önüne alınsa da kötü yorumlar veya hakaretlerin, içerik üreticilerinin öz saygılarını olumsuz etkileyebileceği unutulmamalıdır (Stutz, 2022).

2.2. KADINLARI SEKS İŞÇİLİĞİNE YÖNELTEN YAPISAL EŞİTSİZLİKLER

Baskın söylem içerisinde yer almayan herhangi bir kimlik ögesi sistematik ve kolektif bir şekilde insana yaraşır yaşam koşullarının ortadan kaldırılmasıyla yapısal eşitsizlikleri oluşturur (Arun, 2016). Bu eşitsizlikler, kalıp yargıların, toplumsal kabullerin ve politik mekanizmaların bir araya gelmesiyle süreklilik kazanır. Toplum, belirli grupların özelliklerini ve ihtiyaçlarını baskın söylemde görmezden geldikçe, bu grupların sosyal, ekonomik ve politik alanlara katılımı sistematik olarak kısıtlanır (Demren, 2003). Ataerkil düzende erkeklerin tüketici, ezici, karar verici rolleri toplumsal cinsiyete dayalı yapısal eşitsizlikleri ortaya çıkarır. Bu eşitsizlikler tek bir sosyal bağlamda görünmek yerine hayatın tüm göstergelerinde baskıcı ikiliği yeniden üretir ve kadınları toplumsal yaşamda, istihdamda ve kişilerarası ilişkilerde erkeklerin çizdiği sınırlara uymak zorunda bırakır. Toplumsal cinsiyet, herkes için olan fırsatları kadınlar için erişilmez kılar ve kadın yaşamının her alanına baskıyı işler. Bu baskılar sosyal politika göstergelerine de yansır (Özveren ve Dama, 2022). Eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlar kadınların eşitçe yer alamadığı birer kurumlara dönüşerek eşitsizlikler her geçen gün yeniden üretilir (Kurttaş, 2021). Çocuk yaşta ve zorla evlilikler, başlık parası gibi çağ dışı uygulamalar, evden kovmak veya eğitimden alıkoymak gibi davranışlar kız çocukları için eğitimde yapısal eşitsizlikler geri döner. Eğitimdeki eşitsizlik istihdama yansarak yoksulluğa kapı aralar (Aygül, 2018). Ayrıca çalışma ekonomisindeki eril yapılanma, kadınlara güvencesiz çalışma ortamına maruz bırakır (Karatepe ve Arıbaş, 2017). Son olarak sosyal destek eksikliği ise kadınların tüm bu eşitsizliklerle mücadele etmesi için gereken güçlenme sürecini zorlaştırdığı için eşitsizliklerin derinleşmesine neden olur (Köktan ve Yıldırım, 2018). Kadınlara, güçsüzleşmeyi, tacizi, eşitsizliği ve diğer pek çok kadının insan hakkının gaspını sunan eril dünya kadınları seks işçiliğine yönelten yolları da genişletmektedir.

2.2.1. Eğitimden Koparılmak

Kız çocuklarının eğitimden koparılması sosyal, kültürel, ekonomik ve politik faktörler tarafından şekillendirilen önemli bir küresel sorundur. Eğitimde cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için küresel ve yerel çabalara rağmen, dünya çapında milyonlarca kız çocuğu okula erişmelerini ve okulu tamamlamalarını engelleyen engellerle karşılaşmaya devam

etmektedir (Wodon ve diğ., 2017). Bu dışlanmanın ardındaki nedenleri bu eşitsizliklerle ele almak daha kapsayıcı eğitim sistemleri oluşturmak için kritik öneme sahiptir ancak eğitimden koparılmanın faturası yakın gelecekte pek çok sorunla kadınlara kesilmektedir.

Belirli bölgelerde eğitim fırsatlarının sınıfsal olarak farklı yaygınlık gösterdiği bilinmektedir. Okula erişimin kolay olmadığı, çocukların zorlu koşullarda uzun mesafeler yürümek zorunda kaldıkları koşullar ailelerin özellikle kız çocuklarını okula gönderme konusunda isteksiz olmalarına neden olmaktadır (Ertekin ve diğ., 2019). Kız çocuklarını “korumak” için bu yolu seçen aileler bir sorunu çözmek yerine gelecekte yaşanabilecek sorunların temelini atmaktadır.

Eğitim, insanların iş gücüne katılımında önemli bir değerlendirme kriteridir. Günümüzde nitelikli iş yerlerinde çalışabilmenin önemli koşullarından biri de yüksek eğitim seviyeleri ve çeşitli becerilerdir. İnsanların eğitim durumu geleceklerindeki sosyoekonomik refahlarının belirleyici bir unsuru haline gelmiştir (Zhang, 2023). Dolayısıyla eğitimde ve piyasada yer alırken sahip olunan sosyal inşa, sosyoekonomik statü için belirleyici bir rol oynar.

Eğitim genellikle bireylere istikrarlı ve güvenli istihdama erişim becerileri ve yeterlilikleri sağlayarak güçlendirme için önemli bir araçtır. Eğitime sınırlı erişim ise ekonomik fırsatları önemli ölçüde azaltır ve insanları güvencesiz iş gücü piyasalarına iter (Önder, 2013). Yüksek eğitim seviyeleri kadınların istihdam oranlarını önemli ölçüde artırdığı gibi düşük eğitim düzeyi ise piyasa ekonomisinde var olmayı imkansızlaştırmaktadır (Koç ve Şahpaz, 2020; Özsoylu ve Turanlı, 2022). Kadınların geçmişte maruz bırakıldığı fırsat eşitsizlikleri sebebiyle eğitimden koparılması yetişkinliklerinde mevcut yapısal eşitsizliklerle daha derin bir şekilde karşılaşmalarıyla sonuçlanmaktadır. Eğitimden yoksun bırakılan kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun hissedildiği alanlarda dezavantajlı bir konuma getirilmektedir. Bu durum, kadınların hem bireysel hem de toplumsal yaşamlarında şiddet, ekonomik bağımlılık ve işsizlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların kadın sığınma evlerine başvurma oranlarını ele alan araştırmaya göre Eğitim düzeyi düşük olan kadınların şiddete maruz bırakılmaları nedeniyle kadın sığınma evlerine başvurma oranlarının daha yüksek olduğu ortaya koyulmuştur (Babahanoğlu ve

diğ., 2018). Eğitim düzeyi ile kadınların karşı karşıya kaldıkları yapısal eşitsizlikler şiddetle daha dezavantajlı bir şekilde ilişkilendirilmelerine neden olmuştur.

Şiddetin yanı sıra istihdamda yer alabilmenin eğitim seviyesiyle yakından ilişkili olması (Pekel, 2019) kadınları kayıt dışı alanlara, hak gaspının yaygın olduğu hizmet sektörüne mecbur bırakır. Böylece sermayeden payını alamayan kadınlar, ataerki tarafından sınırları çizilmiş işlerde çalışmaya zorlanır. Bu işlerin genellikle toplumsal cinsiyet rollerini yeniden ürettiği söylenebilir çünkü kadınlar gündelikçilik (Afyonoğlu, 2022), yaşlı ve hasta bakımı (Nair ve diğ., 2021), çocuk bakımı ve diğer hizmet sektöründe bulunan işlerde kendilerini var edebilmektedirler (Arslan, 2020).

Kadınların geçmişte eğitimden uzaklaştırılması, kadınları kayıt dışı ve güvencesiz işlere mecbur bırakırken seks işçiliği de bu alanlar arasında yer almaktadır (Kümbetoğlu ve diğ., 2010). Eşitsizliklerle yetişkinleşen kadınla için istihdam fırsatlarının az oluşu, kadın emeğine daha düşük değer atfedilmesi, piyasada iş seçeneklerinin sınırlı olması gibi gerçeklikler, kadınları seks işçiliğine yönelten unsurlar haline gelmektedir (Karamouzian ve diğ., 2016). Öte yandan seks işçileriyle yapılan çalışmaların demografik verilerinde düşük eğitim düzeylerine rastlanmakta (Dandona ve diğ., 2006) ve düşük eğitim düzeyinin cinsel yolla aktarılan enfeksiyonlar (CYAE) için bir risk faktörü oluşuna değinen (Solomon ve diğ., 2008) çalışmalarda seks işçilerinin büyük bir kısmının temel eğitim seviyesini tamamlayamadığı veya eğitim hayatlarını erken terk ettiği görülmektedir.

2.2.2. Çocuk Yaşta ve Zorla Evlilikler

UNICEF'in 2023 tarihli raporunda dünya genelinde şu an hayatta olan 640 milyon kadın ve kız çocuğu, her yıl ise 12 milyon kız çocuğu, çocuk yaşta evlendirilmiştir (UNICEF, 2023). Kız çocuklarının çocuk yaşta ve zorla evliliğe maruz bırakılması toplumsal cinsiyet örüntülerinin oluşturduğu inançlara dayanır (Ökten, 2009). Kız çocukları, özellikle yoksulluk, "gelenek" adı altında normalleştirilen istismar, eğitimsizlik ve kız çocuklarını koruma iddiasıyla ortaya atılan düşünceler nedeniyle çocuk yaşta evliliğe maruz bırakılırlar. Ataerki sistemin toplumsal cinsiyet rollerini dayatması sonucunda, kız çocuklarının geleceği özel alanla sınırlandırılmakta; bu da onların eğitimden, çalışma yaşamından ve bireysel potansiyellerini gerçekleştirme fırsatından mahrum

bırakılmalarına yol açmaktadır (Landes, 2013). Bu tür ifadeler, bir kız çocuğunun eğitimine yatırım yapmanın gereksiz olduğu inancını yeniden üreterek, kız çocuklarının eğitimden alıkonulmasını eril zihniyetlerde öncelikli bir seçenek haline getirmektedir. Ayrıca, aile yoksulluk içinde yaşıyorsa, hanedeki çocukların eğitimi genellikle bir masraf olarak görülmekte ve bu durum kız çocuklarının eğitim hakkını daha da zayıflatmaktadır (Taş, 2020). Düşük gelirli ailelerde, eğitim için yapılan harcamalar eğitimi engelleyici bir unsur haline gelebilmektedir. Eğitimin bir harcama alanı oluşuna dair yeniden çerçevelendirme süreci, beraberinde bir tercihi getirerek toplumsal cinsiyet yargılarının karar verdiği süreci ortaya çıkarır ve kısıtlı bütçe yalnızca erkek çocukların eğitimi için ayrılır (Dilli, 2006). Ayrıca, yoksulluğun yaygın bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü bilinen toplumlarda, çeyiz veya başlık parası gibi cinsiyetçi uygulamalar, ailenin ekonomik yükünü hafifletmeye yönelik bir mali strateji olarak kullanılarak kız çocukları erken evliliğe zorlanmaktadır (Özpolat ve Aktuna, 2023). Ataerki bir sorun olan çocuk yaşta ve zorla evliliklerin sonuçları ise yine ataerki tarafından kız çocuklarını ve kadınları etkilemektedir. Kız çocukları eğitimden kopararak zorla evlendirildikleri için düşük eğitim düzeyiyle ekonomide kendilerine yer edinebilmeleri oldukça zorlaşır (Köseli ve diğ., 2020). Öte yandan ekonomik özgürlüklerini kazanamadan evlendirilen kadınlar, olası bir boşanma veya terk edilmenin ardından yoksullukla tek başına mücadele etmek zorunda kalırlar.

Yoksulluğun bu denli toplumsal cinsiyetlendirilmesi özellikle aile desteğinin olmadığı durumlarda, kadınlar için ciddi ve sürdürülebilir bir yaşam sorununa dönüşmektedir (Demir ve diğ., 2022). Bu durumda kadınlar, yırtıcı kapitalist ekonomide kendilerine yer ararken hizmet sektöründe, kayıt dışı istihdamda, sömürü ve hak ihlalleriyle örülü bir çalışma yaşamına itilirler (Tiryaki Yenilmez, 2023). Çoğu durumda, zorla evlendirilen kız çocukları, istismara, sömürüye ve fırsat eşitsizliklerine maruz bırakılmakta (Ferreira ve Kamal, 2017) ve bu onları hayatlarının ilerleyen dönemlerinde sömürüye karşı daha savunmasız hale getirmektedir.

Belirli toplumsal ve ekonomik dinamikler, kadınlara seks işçiliğini bir alternatif olarak düşündürebilir ve hayatta kalma mücadelesi içinde seks işçiliği, kadınlar için bir tercih ya da zorunlu bir seçenek haline gelebilir (Justice and Care, 2022). Benzer bir şekilde, çocuk yaşta ve zorla evlilik ile başlayan süreç, çocuğun sömürüsü, şiddet, sağlık sorunları,

yoksullaşma, işsizlik ve seks işçiliği şeklinde devam ederek kadınları eril dünyanın çizdiği yolda zorla yürümeye mecbur bırakır. UNFPA (2021), çocuk yaşta evliliklerin, kız çocuklarının eğitimlerini tamamlamalarını ve ekonomik fırsatlara erişimlerini engellediğini, bu nedenle yetişkinliklerinde bazı kadınların hayatta kalmak için seks işçiliğine başvurmak zorunda kaldığını veya seks işçiliğine itildiğini belirtmektedir (Kyriakakis ve Goddard-Durant, 2022).

2.2.3. Piyasa Ekonomisinde Yoksulluğa İtilmek

Vatandaş olabilmenin ekonomik üretim sürecinde bulunmakla aynı anlama geldiği neoliberal ekonomide çalışma baskısına rağmen kadınlara yer açılmaması kadınları kayıt dışı istihdama mecbur bırakır (Varışlı, 2021). Sigortasız ve güvencesiz işlerde süresiz bir şekilde çalışmanın önünü açan eril ekonomi, kadınları ev temizliğine, evde yiyecek veya çeşitli materyaller üreterek gelir kazanmaya ve günümüzde yaygın olan informal olarak çocuk veya yaşlı bakımına mecbur bırakmaktadır (Afyonoğlu, 2022; Kümbetoğlu ve diğ., 2010).

Her bireyin hayatı, mevcut yaşam koşullarını deneyimlerken sosyal olarak inşa edilir (Teater, 2015) ve bu süreçte farklı gerçekliklerden geçer. Gelir elde etme biçimi, bireyin sosyal destek sistemleri, kök ailenin statüsü, medeni durumu, çocuk sayısı ve diğer birçok değişken tarafından şekillenir. Bu dinamikler içinde kadınlar, kayıt dışı alanlarda gelir sağlama yöntemlerinden biri olarak seks işçiliğine itilebilmektedirler (Kuzgun, 2012).

Çalışma yaşamı, insanlara kapılarını açarken bir yandan belirli kriterler koyar. Cinsiyet, bu kriterler arasında sıkı bir şekilde başvurulmuş ancak açıkça ifade edilmeyen örtük bir ölçüt haline gelmiştir. İşe alım süreçlerinde erkekler yalnızca özgeçmişleriyle değerlendirmeye alınırken kadınlar ise cinsiyetleriyle, adet döngüleriyle, gebelikleriyle, süt izni, evlilik gibi “kadınlık halleri” ile değerlendirilirler (Bobbitt-Zeher, 2011). Son yıllardaki cinsiyet uçurumlarını azaltmaya dair kaydedilen ilerlemelere rağmen, modern iş yerleri, işe alım, terfi, tazminat gibi etkileşimlerde kadınları örtük ayrımcılıklara maruz bırakarak çalışma yaşamını cinsiyete dayalı sistematik ön yargılarla yeniden üretmektedir (Balkır, 2015). İstihdamdaki cinsiyet ayrımcılığının en ölçülebilir örneği maaş uçurumudur. Kadınlar, aynı iş için erkeklere oranla daha az ücretlendirilmekte olup (Blau ve Kahn, 2020) bu eşitsizlik, eğitim, deneyim veya kariyer seçimindeki farklılıklarla

açıklanamamaktadır. Ataerkinin kadınlara dayattığı “kadınlar için uygun işler listesi” genellikle öğretmenlik, hemşirelik ve bakıcılık gibi bakım rollerini yeniden üreten mesleklerle sınırlıdır. Bu meslekler, sıklıkla güç hiyerarşisinde üst konumda olan erkek karşıtlarla (örneğin, doktor-hemşire ilişkisinde olduğu gibi) bir bağımlılık ilişkisi içinde tanımlanır ve kadın emeğini ataerkil sistemin ihtiyaçlarına göre şekillendirir (Karatepe ve Arıbaş, 2017). Bu işler, hane içi ücretsiz emeğe benzer oldukları için değersiz görülür. Ayrıca, erkeklerin iktidar sahibi olduğu ekonomiyi tehdit etmedikleri için övülerek eril iş yükü “fedakar” kadınlara yüklenmektedir.

Ayrıca kadınlar, “annelik cezası” olarak kavramsallaştırılan çocuk sahibi olma sürecinden erkeklerle orantısız bir şekilde etkilenmektedir (Başak, 2012). Gebeliğin ihtimali dahi bir iş pozisyonu için erkeklerin tercih edilmesine neden olurken doğum izni, süt izni gibi haklar, iş verenler için bir zarar olarak algılanarak (Güdek-Gölçek, 2019) kadınları mobbing gibi zorluklara itmektedir. Bu zorluklar karşısında bakım ise oldukça cinsiyetli bir konudur. Ataerkil piyasa, kadınlara ayırdığı alanda kadınlardan üretimi, çocuk bakımını ve ev içi ücretsiz emeği bir arada bekler (Karakaya, 2018). Bu durumda bir iş günü içerisinde ikiden fazla iş günü geçiren kadına yüklenen bakım sorumluluğu cinsiyetli bir zorunda bırakmadır. Bakım hizmetleri çoğu zaman yüksek maliyetlidir ve çalışan bir kadının bu masrafları karşılaması, kazancının büyük bir kısmını harcaması anlamına gelir (Eryurt, 2024). Kapitalist ve eril bir zorunluluğu ortaya çıkaran bu durum, kadınları genellikle ekonomik açıdan dezavantajlı bir konuma sürükler ve iş yaşamından ayrılmalarına neden olur (Kim, 2020).

İş yerinde kadınlar, sıklıkla cinsel taciz, zorbalık (Balkır, 2015) ve cinsiyete dayalı saldırılara maruz bırakılmaktadırlar. Bu güvensiz çalışma ortamı kadınların yüksek düzeyde stres yaşamalarına neden olurken gün sonunda iş gücünden çekilmeye yönlendirir (Sojo ve diğ., 2016). Cinsel taciz, birçok kadının erkek egemen çalışma alanlarında kendini güvende hissetmemesine neden olmaktadır. Ataerkinin erkeklerle verdiği ehliyetle cezasız sonuçlanan pek çok örnek olay, kadınların güvensiz iş yerlerinde çalışmalarına neden olmaktadır. İş yerindeki cinsel tacizin pek çok güç ilişkisi içermesi, kadınların “ahlaksızlıkla” ilişkilendirilerek erkeklerin “aklanması” ve kayıt altına alınması güç olan mikro tacizler, çalışma yaşamında kadının nefes alabilmesini oldukça zorlaştırmaktadır (Erikli, 2020).

Tüm bu ayrımcılıklar kadınları iş gücünden çekilmeye zorlamaktadır. İş yerindeki cinsiyetçi yaklaşımlar, eşit para kazanamamak, kadın dostu olmayan erkek egemen iş alanlarında kadınlara hissettirilen güvensizlik, gebelik sürecinde kazanılan hakların gasp edilmesi kadınları kamusal iş yaşamından uzaklaştırır. Bunun sonucunda, birçok kadın, kayıt dışı işlere yönelmek zorunda kalır ve kayıt dışı işler, güvencesizlik ve istismara açık yapıları nedeniyle kadınları daha da kırılgan hale getirirken, bu durum aynı zamanda yoksulluğun derinleşmesine neden olur (Kümbetoğlu ve diğ., 2010). Bu kayıt dışı işlerden biri de seks işçiliğidir. Ücret karşılığı çocuk bakımı ya da ev temizliği ile aynı anlayış içerisinde değerlendirilmesi güç olan seks işçiliği, ahlaki değerlendirmeler sonucu yoğun baskı ile çevrelenir. O nedenle seks işçiliği yapan bir kadın olma kesişimseli ahlaki ve toplumsal cinsiyetli baskıları derinleştirmektedir (Üstübcü, 2011). Seks işçiliği, yoksulluk ve toplumsal eşitsizliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkarken, kadınlar ataerkinin yapılandığı bu sektörde de ciddi fiziksel, psikolojik ve ekonomik risklerle karşı karşıya kalırlar (Karamouzian ve diğ., 2016). Böylece ataerkil düzen, kadınları yalnızca iş yaşamında değil, sosyal ve ekonomik düzeyde de dezavantajlı hale getirir.

2.2.4. Sosyal Destek Eksikliği

Sosyal destek, hem ruhsal hem de fiziksel sağlığı etkilemesiyle birlikte insan refahının oldukça önemli bir yönüdür. Arkadaşlar, aile ve topluluklar tarafından sağlanan sosyal destek, strese ve olumsuzluklara karşı bir tampon görevi görerek hayatın zorluklarıyla başa çıkma gücü sunarken aynı zamanda hayatın paylaşım içerisinde daha anlamlı yaşanmasını sağlar (Thompson, 2016a). Pek çok farklı unsur, sosyal destek için bir kaynak olabilir. Çeşitli aile türleri, arkadaşlıklar, ait olunan topluluklar, kimi zaman meslektaşlar ve sistemin parçası olunan diğer tüm sistemler potansiyel sosyal destek kaynaklardır.

Tüm bu sosyal destek sistemleri bireyler için güçlenme pratiği sağlar ancak toplumsal cinsiyetin katı yargıları kadınları cinsiyetli zorluklara iterken çevrelerinden alabilecekleri desteğin de çözülmesine neden olur (Vatandaş, 2007). Aileler, toplumsal cinsiyet baskıları doğrultusunda “istendik” şekilde davranmayan kız çocuklarını kendi ekosistemlerinden uzaklaştırabilmekte veya kız çocuklarını evliliğe zorlayabilmektedirler (Efevbera ve Bhabha, 2020). Toplumun dayattığı cinsiyet beklentilerini kendi çocuklarının da performe etmesini bekleyen aileler, kız çocuklarının

eşit bir yaşam sürme talebine karşılık çocuklarından vazgeçme davranışı sergileyebilmektedirler. Örneğin baskıcı bir ailede yaşayan bir kız çocuğunun romantik ilişkisinin olması doğrudan bir etiketlemeye sebep olarak ailenin saldırgan tepki göstermesi için bir gerekçe haline gelebilmektedir (Gambon ve diğ., 2020). Sevgi, onay veya rehberlik sağlamayan aileler, etiketlenmemek için kendi çocuklarını “elden çıkararak” evden atma, zorla evlendirme gibi zorlayıcı ve travmatik yöntemlere başvurabilmektedirler (UNFPA, 2021). Bu tür ailelerde, toplumsal cinsiyet normlarına uymayan davranışlar, aile tarafından bir “onur kaybı” veya “toplumsal utanç” olarak görülmekte, bu da çocukların en temel haklarından mahrum bırakılmasına yol açmaktadır. Özellikle kız çocuklarına yönelik bu tür tepkiler, onların yaşamını daha da zorlaştırmakta ve yalnızlaştırarak hem psikolojik hem de fiziksel olarak güvencesiz ve savunmasız bırakmaktadır (Brinkman ve diğ., 2022). Aileler, bu tür tepkilerle kendi çocuklarının bağımsız bir birey olma hakkını ihlal ederken aynı zamanda onları sosyal desteğin en temel kaynağından, yani aileden, mahrum etmektedirler. Öte yandan aşırı baskıcı aile tutumları, kadınların kendi yaşamlarını özgürce yaşayabilmek için evden kaçmalarına ve bunun sonucunda desteksiz bir şekilde hayata atılırken zorluklar yaşamalarına neden olabilmektedir (Tucker ve diğ., 2011). Özellikle kız çocuklarının hayatları üzerinde katı, otoriter bir kontrol uygulayan, özgürlüklerini kısıtlayan aileler, çocuklarına genellikle çok az seçenek bırakır. Katı aile beklentilerine uyma zorunluluğu veya kötü muameleye katlanma baskısı, çocukları çoğu zaman bir destek planı olmaksızın evden kaçmaya itebilir. Bunun bir örneği Ankara’da Çocuk Şube’ye getirilen çocukların evden kaçma nedenleri arasında ebeveynlerin otorite baskısı (%35,3) ve istemedikleri bir kişiyle evliliğe zorlanma (%0,7) gibi gerekçeler yer almasıdır (Akbaş ve diğ., 2020).

İnsan hakları bağlamında ele alındığında aile, bireyin sosyal, duygusal ve zihinsel gelişiminin merkezinde yer alırken, aynı zamanda bireysel hak ve özerkliklerin uygulanabildiği bir alan olmalıdır (Demirbilek, 2018). Ancak, geleneksel ve baskıcı aile yapıları, bireylerin özellikle de kadınların temel insan haklarını ihlal eden bir ortam yaratabilmektedir. Baskıcı aile yapıları, cinsiyet rolleri, cinsellik ve özerklik konularında çocuklar üzerinde yoğun baskı kurar. Bu tür ailelerde, kadınlar genellikle kendi hayatları, eğitimleri veya ilişkileri hakkında karar verme özgürlüğünden mahrum bırakılarak temel haklarından yoksun kalmaktadır. Kız çocukları, ebeveynleri tarafından sıkı gözetim, kamusal yaşamdan uzaklaştırma veya zorla evlendirme gibi kontrol edici davranışlara

maruz kalabilmektedirler. Bu özerklik eksikliği boğucu hissettirebilir ve kaçmak kişisel özgürlük duygusunu geri kazanmanın tek yolu gibi görünebilir (Caputo, 2014).

Önemli bir sosyal destek mekanizmasından yoksun ve çoğu zaman da kaynaksız bir şekilde ataerkil kabuller arasında yaşamaya çalışan kadınlar için bir hayat kurmak zor olabilir. Ekonomik kaynaklardan ve güvenli bir barınmadan yoksun olan kadınlar, karşılaştıkları konut sorunu nedeniyle daha da zorlayıcı koşullara maruz kalmaktadırlar (Kennett ve Chan, 2010). Güvenli bir yaşam alanı bulamayan, ekonomik bağımsızlığını sağlayamayan ve sosyal destekten mahrum kalan kadınlar, çoğu zaman hızlı ve geçici çözümler aramak zorunda kalırlar. Ekonomik güçlüklerle ve barınma kriziyle karşı karşıya kalan kadınlar, geçimini sağlamak veya acil ihtiyaçlarını karşılamak için seks işçiliğine yönelmek zorunda kalabilmektedirler (Çabuk, 2021). Güvenli bir konuta sahip olamamak, iş bulamamak ve toplumsal desteğe erişememek, kadınlar için daha riskli ve güvencesiz işleri bir alternatif haline getirir. Bu noktada seks işçiliği bir hayatta kalma stratejisi (survival sex work) olarak var olmaya başlar (Watson, 2011).

2.3. SEKS İŞÇİLİĞİNE BASKI KARŞITI VE FEMİNİST PENCEREDEN BAKMAK

Seks işçiliğini hem baskı karşıtı yaklaşım hem de feminist bakış açısıyla ele almak seks işçilerinin yaşam deneyimlerini tüm baskılardan arınmış bir biçimde anlaşılmasını, maruz bırakıldığı baskıların görünür hale getirilmesi ve kadınların özgürleşmesini kadın hareketiyle okuma şansı sunar. Feminist hareketin toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların toplumsal, ekonomik, siyasi, ve kültürel alanlarda eşit haklara sahip olmasını sağlama amaçlarının seks işçileri için seks işçiliği öncesi, sırası ve sonrasında hayat kurtaran mücadele alanları oluşturacağını düşünüyorum. Öte yandan seks işçilerinin kişisel, kültürel ve yapısal bağlamlarda maruz bırakıldığı güç ilişkilerini (Thompson, 2016a), baskıları ve ezme ezilme ikiliğindeki ikincilleştirilen konumlarını ortaya koymak için baskı karşıtı yaklaşım önemli bir dayanak noktası sağlamaktadır. Seks işçilerinin ötekileştirildiği, güçsüzleştirildiği ve yalnızlaştırıldığı gerçeğine yaklaşırken sosyal hizmetin geleneksel değerlerinin yanında kolektif hareket, eşitlik, ortaklık, dayanışma ve güçlendirme gibi özgürleştirici değerleri kılavuz almak seks işçilerinin insan hakları ve özgürlüğü için bir yol ve çaredir (Thompson, 2016b).

2.3.1. Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet

Baskı karşıtı sosyal hizmet, toplumda yerleşik yapısal ve sistemsel eşitsizliklere meydan okumayı amaçlayan, eleştirel sosyal hizmet ilkelerinden köklenmiş bir yaklaşımdır (Dominelli, 2021). Eleştirel sosyal hizmet, geleneksel sosyal hizmetin statükoyu koruyan bir araç haline gelişine dair ortaya atılan eleştirilerin bir yanıtı olarak ortaya çıkmıştır. Marksist, feminist, postmodern ve sömürge karşıtı teorilere dayanan eleştirel sosyal hizmet, sosyal hizmetin sosyal kontrol aracılığıyla yapısal eşitsizlikleri nasıl güçlendirebileceğini eleştirir (Güldalı, 2014). Bunun için sosyal sorunları bireysel başarısızlıklar yerine makro adaletsizliklerin ürünleri olarak görmek, sosyal hizmet uzmanları ile müracaatçılar arasındaki güç ilişkilerini ve toplumsal kurumlar tarafından yeniden üretilen eşitsizlikleri ele almak, sosyal hizmet uzmanlarının içinde bulundukları baskıcı sistemler içindeki konumlarını, ön yargılarını ve rollerini eleştirel bir şekilde düşünmek gibi ilkeleri benimseyen eleştirel sosyal hizmet, aktivizm ve politika üretmek ve ezilen gruplarla dayanışarak sosyal değişimi savunur (Fook, 2022). Eleştirel sosyal hizmet, yalnızca bireysel yaşamı değil aynı zamanda baskıyı yaratan ve sürdüren toplumsal yapıları da dönüştürmeyi amaçlar.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, eleştirel sosyal çalışmanın temellerine dayanır ve baskıya meydan okuma taahhüdünü pratiğe taşır. Sosyal hizmet bağlamında ırkçılık, cinsiyetçilik, sağlamlılık, sınıfçılık, heteronormativite ve sömürgecilik gibi çeşitli baskı biçimlerini tanımlayarak ortadan kaldırma konusunda baskı odaklı bir pratik sunar. Dalrymple ve Burke'ye göre (2019) baskı karşıtı sosyal hizmet, eleştirel sosyal hizmetin ilkeleri benimser. Ancak, baskı odağına şekillenen aşağıdaki ilkelerden de söz etmek mümkündür.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, baskının içkin olduğu kişisel ilişkilerden politik sistemlere kadar her düzeydeki ezici güç ilişkilerini görünür kılmayı amaçlar. Baskıyla ve dayandığı dinamiklerle mücadelenin ilk adımını oluşturan bu uygulama baskı karşıtı sosyal hizmetin benimsediği ilkelerdendir (Cudd, 2006). Güç eşitsizliklerini ele alarak bireylerin ve toplulukların güçlenmesi için eşit ve baskı karşıtı uygulama üretir.

Özellikle feminist araştırmalarda ve uygulamalarda önemli bir yere sahip olan kesişimsellik, kimliklerin ve baskıların birbirine nasıl bağlı olduğunu değerlendirir (Cree

ve Phillips, 2019). Baskı karşıtı sosyal hizmet uygulamalarında da bireylerin ve toplulukların benzersiz deneyimlerine, kimliklerine ve özelliklerine göre uyarlanmasını sağlar.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, uygulayıcıların kendi konumlarını ve ürettikleri uygulamaları sürekli olarak sorgulamaları gerekliliği üzerinde durur. Farkında olunan ön yargıların ya da örtük bir şekilde uygulanan ayrımcı uygulamaların sonlandırılabilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının refleksif bir tutum benimsemeleri önemlidir (Mullaly, 2010). Bu, uygulayıcıların kendi değerlerini, inançlarını, güç dinamiklerini ve sosyal bağlamlarını eleştirel bir şekilde analiz etmeleri için bir fırsattır. Böylece, sosyal hizmet uzmanları kendi rollerinin müracaatçılar üzerindeki etkisini anlamaya çalışır ve müdahalelerinde eşitlikçi ve adil bir yaklaşım geliştirmeye odaklanır.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, hizmet kullanıcılarının güç kazanmadan sorunların çözülmesine tepki olarak ortaya çıkar. Bu yaklaşım, güçlendirme ve ortaklık ilkelerini benimseyerek hizmet kullanıcılarının karar alma süreçlerine aktif katılımını sağlamayı hedefler (Tadam, 2020). Aynı zamanda, bireylerin yaşanmış deneyimlerine duyarlı çözümler geliştirilmesine öncelik verir. Böylelikle, hizmet sunan ve hizmeti kullanan kişi arasındaki güç dinamiklerini dönüştürerek eşitlikçi bir ilişki kurmayı amaçlar.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, mikro uygulamaların yanında aynı zamanda sosyal adaletsizliğin yapısal kökenlerine odaklanır (Baines, 2020; Morgaine ve Capous-Desyllas, 2014). Bu yaklaşım, bireylerin yaşadığı sorunların genellikle toplumsal, ekonomik ve politik sistemlerin bir sonucu olduğu anlayışına dayanır. Baskı karşıtı sosyal hizmet, yapısal eşitsizliklerin yeniden üretilmesini önlemeyi ve bu sistemleri dönüştürmeyi hedefler. Bunun için de bireylerin yaşadığı sorunların yapısal eşitsizlikler tarafından şekillendiğini vurgular (Dominelli, 2021). Sosyal değişim, toplulukların güçlenmesiyle ilgilidir. Bu yaklaşım, toplulukların kendi sorunlarını tanımlamalarına ve çözüm üretme süreçlerine aktif katılımlarını destekler (Dalrymple ve Burke, 2019).

Bu ilkeler, baskı karşıtı sosyal hizmet uygulamasının eleştirel sosyal hizmetin ilkelerine dayandığını ortaya koymaktadır. Baskı perspektifinden hareket eden bu uygulama, bireylerin yaşadığı sorunları yalnızca kişisel hatalar veya eksiklikler olarak görmek yerine, bu sorunların toplumsal, ekonomik ve politik sistemler tarafından şekillendiğini

savunur ancak bu ilkelerin baskı üretebileceği durumlarda müracaatçı merkezli baskı karşıtı bir uygulamanın tercih edilmesini savunur (Çepni, 2024). Buradan hareketle bu yaklaşım, seks işçilerinin maruz bırakıldığı yapısal eşitsizlikleri görünür kılmak, değiştirmek ve seks işçilerinin güçlenmelerini sağlamak için önemli bir alan açmaktadır. Baskı karşıtı sosyal hizmet, seks işçilerinin karşılaştığı sorunları yalnızca bireysel tercihler ya da kişisel başarısızlıklar olarak görmek yerine, bu sorunların toplumsal, ekonomik ve politik sistemlerin bir sonucu olduğunu savunur (Torres ve Stanley-Coughlan, 2013). Bu yaklaşım, seks işçilerinin seslerini ve deneyimlerini merkeze alarak, onları karar alma süreçlerine aktif olarak dahil eder ve güçlendirir. Aynı zamanda, seks işçiliğini damgalayan, ayrımcılık ve şiddeti besleyen yapısal eşitsizliklere meydan okumayı hedefler (Allegri ve diğ., 2022). Sosyal hizmet uzmanları, seks işçileriyle çalışırken, bireysel destek sağlamanın ötesine geçerek, toplumsal ön yargılarla mücadele eden ve eşitlikçi politikalar için savunuculuk yapan bir rol üstlenir.

2.3.2. Baskıları Görünür Kılmak: Hem Kadın Hem Seks Pozitif

Baskı ve güç ilişkileri bireysel ve toplumsal bağlamda üretilir (Boehm ve Staples, 2004). Toplumun üyesi olmak baskı çemberinde kim olarak var olunabileceğinin bir habercisidir. Toplumun ideal olarak sunduğu şekilde yaşamak insanları pek çok baskı bağlamından uzak tutabilir. Ancak toplumsal beklentilerin ve ahlaki kabullerin insanların “insan haklarını” belirlediği bir düzende ezme ve ezilme ilişkileri ön kabullerle ortaya çıkar. Özellikle, bireyin toplumsal yapıdaki yerini belirleyen güç dengeleri, eşitsiz ilişkilerde baskıyı derinleştirir. Ataerkil toplumsal yapı içerisinde baskı odağında kadın olmak cinsiyet eşitsizliğinin derinden deneyimlenmesi anlamına gelmektedir (Patil, 2007). Evinin kadını olmak, bayan olmak, anne olmak, namuslu olmak, kocanın sözünden çıkmamak, temizlik yapıp çocuk büyütmek gibi kadınlara eşitsizliğin ve güçsüzleştirici baskıların boyunduruğu altında yaşamaktan başka bir alternatif çizmeyen ataerkil toplumsal yapı, kadınları ciddi biçimde baskı ile kuşatmıştır (Afiah ve Rofah, 2021). Toplumun tüm öğütlerine rağmen aile kurmayan kadınların deneyimledikleri baskı, çok boyutlu dinamiklerden kök alır. Kadınlar, aile baskısı, aile kurma baskısı, toplumsal cinsiyet rolleri ve namus denilerek baskı mekanizmalarının merkezine yerleştirilir (Aktaş, 2013).

Kadınlar üzerine yüklenen tüm bu unsurların oluşturduğu baskının yanı sıra kadın kimliğinin seks işçiliği ile birlikte düşünülmesi toplumsal cinsiyete dayalı baskılarla birlikte ahlaki yargılamayı da ortaya çıkarmaktadır (Goenka ve Van Osselaer, 2023). Seks ve işçilik kelimelerinden oluşturulan seks işçiliği ifadesi, toplumsal anlayışta doğrudan kadınlık ve cinsellikle ilişkilendirilmektedir. Ataerkil toplumun dayattığı şekliyle cinselliğin haklı failleri erkeklerdir bu nedenle bir kadının seks pozitif olması ve yaşamını idame ettirmek için cinsel “şeyler” yapması baskın söylemde eril ahlaki mahkemeler kurar. Cinselliğin kadınlar için bir çeşit ahlaksızlık olduğuna ilişkin kalıp yargılar, seks işçilerinin ahlaksız bireyler olarak anıldığı bir ötekileştirmeyi ortaya çıkarır (Ma ve Loke, 2019). Seks işçiliğinin ahlaksızlık olduğuna ilişkin inançlar, seks işçilerinin esasında insan olduğunu görmezden gelerek hayatlarının her aşamasına baskıyı yerleştirir.

Seks işçileri ev tutarken ahlaksız bir kiracı, alışveriş yaparken ahlaksız bir müşteri, çocukları okula giderken ahlaksız bir veli olurlar. Seks işçilerinin yaşamlarıyla özdeşleştirilen ahlaksızlığın oluşturduğu tını esasında yaşamın genelini niteler. O nedenle seks işçileri artık seks işçisi olmasalar dahi ahlakla ilgili problemleri olan insanlar olarak algılanır ki bu durum ötekileştirme sürecine kucak açmaktadır (Benoit, Jansson, ve diğ., 2018). Bu yayılım, seks işçilerinin çevrelerini de etkiler. Küfür olarak kullanılan “orospu çocuğu” ifadesi “kutsal anneyi hedef aldığı için ‘ağır’” bir küfür olarak algılanmaktadır. Burada bir insanın ebeveynini (Türkçe’nin cinsiyetsiz bir dil oluşu “orospu çocuğu” söylemini cinsiyetsiz kılmakta ve doğrudan bir ebeveyni işaret etmemektedir ancak toplumsal anlayışta bu ifade genellikle anneyi betimlemektedir) orospu olarak “etiketlenmenin” kolaylığı aynı zamanda ötekileştirmeyi de kolaylaştırmaktadır (Stardust ve diğ., 2021). Seks işçilerinin çevresel koşullar bağlamında çeşitli sorunlar yaşadığı bilinmektedir (Debangana ve Manisha, 2022) ancak bu sorunların yanı sıra baskıya maruz bırakılma, damgalanma, ayrımcılık ve suça sürüklenme gibi risk altında olduklarına dikkat çekilmelidir (Willis ve diğ., 2014).

Seks işçilerine karşı toplumsal ön yargıları ortaya çıkaran kapsamlı bir çalışmaya rastlansaydı bu bölüm bilimsel olarak ortaya çıkarılan ön yargılara be baskılara dayandırılarak hazırlanabilirdi ancak günümüz koşullarındaki bilgi ışığında seks işçilerinin ötekileştirilme sürecine cinsellik (Irvine, 2015), ahlak ve cinsel yolla aktarılan enfeksiyonlar (CYAE) (Wanyenze ve diğ., 2017) çerçevesinde değinilmiştir. Bu

dinamikler seks işçilerinin sosyal ayrıışmalara itildiğı, baskı pratiklerinin hayata geçirildiğı ve seks işçilerinin insandışı muamele gördükleri bir yaşamı ortaya çıkarırken eril muhafazakar toplumun dayanak ilan ettiğı bölünmelerdir. Ötekileştirme süreci, seks işçiliğinde evrensel olan bu dinamikler üzerinden irdelendiğinde sosyal dışlanmanın baskıcı dinamikler ile birlikte hareket ederek seslerini duyulmaz, varlıklarını görünmez kıldığı söylenebilir (Varghese, 2021). Seks işçilerini ötekileştirmek için sunulan bu argümanlar ataerkiden ve muhafazakar anlayıştan destek alarak seks işçilerinin insandışılaştırılması için haklı gerekçeler olarak varsayılmaktadır. Bu durum doğrudan seks işçileri için olumsuz sonuçlar ortaya çıkararak yaşam mücadelesini başlatır. Wong ve diğerleri (2011) Hong Kong'daki seks işçilerinin sosyal çevreleri ve toplum tarafından damgalanmalarının fiziksel saldırılara, tacize ve sosyal izolasyona neden olduğunu ortaya koymuştur. Ötekileştirme süreci de bu şekilde işlemektedir. İnsanları yalnızlaştırarak, sosyal destek sistemlerini etkisiz hale getirerek savunmasızlığı artıran bir süreç beraberinde toplumdan silinmeyi empoze eden sürece dönüşür (Benoit ve DiTommaso, 2020). Seks işçileri de gün ışığından menedilmiş kişiler olarak yalnızca karanlıkta yaşamalarına –çalışmalarına– izin verilen öteki kimlikler olarak risk etmenleriyle baş başa bırakılmışlardır.

Her tabu, ayrımcılığı ve şiddeti beraberinde getirir (Robertson, 2019). Bir kadının seks işçisi olması ise seks pozitif kadın olma ve seks yaparak para kazanma düşüncelerini uyarır. Toplum nezdinde ahlaksızlık olarak nitelendirilen bir şeyi yapmak topluma göre dışlanmanın en “haklı gerekçesini” oluşturur. Bu ve buna benzer ahlak temelli ayrımcı bakış açıları seks işçilerinin toplumdan uzaklaştırılmasına, seks işçilerine bir şekilde fayda sağlayacak olan hizmetlerin sonlanmasına, mevcut hizmetlerin sınırlandırılmasına ya da sunulmamasına neden olmaktadır (Orbay ve Küçükkaraca, 2023). Toplumun bir unsuru olarak kent yaşamına katılmak, ev tutmak, alışveriş yapmak gibi kentin olanaklarından faydalanmak seks işçileri için kolayca erişilebilir bir durumda değildir. Seks işçisi damgası yerleşik ayrımcılıkları üretmektedir.

Seks işçilerine ev kiralamak istemeyen ev sahipleri ve emlakçılar, seks işçilerinin önemli boyutlarda barınma sorunu yaşamalarına neden olmaktadır (Mcnaughton ve Sanders, 2007). Öte yandan komşularının seks işçisi olduğunu öğrenen yerleşim yeri sakinleri kişileri tanımaksızın yalnızca seks işçisi damgasından hareketle seks işçilerinin sınırlarını

ihlal etmektedirler (Hubbard ve Sanders, 2003). Bir insan gün içinde ne iş yaparsa yapsın gün sonunda döneceği yer olan evinde ayrımcılığa maruz bırakılması, evden atılma kaygısıyla beraber yaşamını devam ettirme çabası seks işçileri için günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmektedir.

Yasal zeminde seks işçiliğinin suçla anılması, seks işçiliğinin yapıldığı mekanların özellikleri, çalışma saatleri, güvencesiz ve kayıtsız oluşu seks işçiliğini pek çok yönden risk etmenleriyle kuşatmaktadır (Folch ve diğ., 2013). Kendi hesabına çalışan seks işçilerinin güvenlik mekanizmalarına erişimlerinin sınırlı olması, sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanamamaları, müşterilerin riskli davranışlar sergilemeleri, bulundukları mekanlarda uyuşturucu madde ticaretinin yapılması, toplumsal olarak seks işçisi algısı ve beklentileri gibi risk etmenleri seks işçilerinin yaşamları için önemli tehdit oluşturmaktadır (Benoit ve Millar, 2001). Bu riskler seks işçilerinin çalışma biçimine, yaptıkları seks işçiliği türüne ve sosyal destek sistemlerinin yapısına göre şekillenmektedir ancak her birinin ortak paydasında bulunan seks işçiliği algısı başta ahlaki bir baskı olmak üzere ilişkili problemleri ortaya çıkarır.

Seks işçilerinin maruz bırakıldığı şiddetten bahsederken bu şiddetin yalnızca çalışma yaşamında olduğu, pezevenkten ya da müşteriden gelen bir şiddet türü olduğu düşünülebilir ancak seks işçilerine yöneltilen şiddet, politik köklere dayanmakta olup daha büyük kitleleri içermektedir. Batı (2008), seks işçileriyle görüşerek hazırladığı çalışmasında seks işçilerinin maruz bırakıldığı şiddetten bahsederken “Seks işçilerine karşı toplumsal şiddet” kavramsallaştırmasını kullanır. Bu adlandırma, şiddetin tek boyutu olmadığını, toplumun her biriminin seks işçileri için şiddet riski barındırdığına işaret etmektedir. Toplumun seks işçilerine dair derinleşmiş ahlaki algıları seks işçilerinin şiddeti hak eden şeyler olarak tahayyül edilmesine neden olmaktadır. Bu tahayyülde hemfikir olan bir toplumsal düzende seks işçilerine şiddet örüntüleriyle bir yaşam sunulmaktadır [Bangladeş’ten bir örnek için bkz.: (Paul ve Paul, 2020)].

Seks işçilerinin maruz bırakıldığı şiddetin kaynaklarından biri olan pezevenk şiddeti seks işçileri için ciddi bir risk oluşturmaktadır (Karandikar ve Próspero, 2010; Marcus ve diğ., 2014). Ceza mevzuatına göre suç teşkil eden bu kişiler (Resmî Gazete, 2004), seks alıcılarının seks işçileriyle bir araya gelmesini sağlarlar ve bu süreci yürüttükleri için seks işçilerinin kazançlarından pay alırlar. Yapılan çalışmalar, pezevenklerin seks işçilerine

çoğunlukla fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığını göstermektedir (Karandikar ve Gezinski, 2012). Özellikle genç seks işçilerinin pezevenklerle birlikte çalıştığı ve bu durumun gençleri şiddet ve sömürüye daha açık hale getirdiği bilinmektedir (May ve diğ., 2000). Genç bir seks işçisi olmak, suç teşkil eden bir ortamda savunmasız bir şekilde var olmak anlamına gelebilir bu durum pezevenkler için kontrol ve manipüle etmenin kolaylaştığı bir ortamın oluşmasına da neden olur. May ve diğerlerinin yaptığı çalışmada (2000) insan ticareti suçunu oluşturan ifadeler rastlanmıştır. Pezevenkler, seks işçilerini madde kullanmaya alıştırarak maddeye erişmek için seks işçilerini kendilerine bağımlı hale getirmekteler veya silah zoruyla seks işçiliğine zorlamaktadırlar (Stalans ve Finn, 2019). Bu tür mecbur bırakma ya da rıza dışı ikna etme davranışları, doğrudan insan ticaretine işaret etmektedir. Bu düzende seks işçileri maddeye erişebilmek için pezevenklere mecbur kalırlar ve aynı zamanda madde alabilmek için daha yoğun biçimde ve kötü şartlarda seks işçiliği yapmaya başlamaktadırlar (Surratt ve diğ., 2004). Yalnızca yetişkinleri değil çocukları da bu sektöre çekmeye çalışan pezevenkler, çocuklar için ciddi risk taşımaktadırlar (Surratt ve diğ., 2004).

Seks işçilerine şiddet yönelten diğer bir kaynak ise seks işçilerinin cinsel hizmet sundukları müşterilerdir. Var saymanın riskli olduğu bu tür alanlarda yapılan çalışmalar seks alıcılarının çoğunlukla erkekler olduğunu ortaya koymaktadır (Huang ve diğ., 2012; Joseph ve Black, 2012; Minichiello ve diğ., 1999). Erkekler seks için para öderken kurulan ilişkilerde cinsellik, para ve erkeklik dinamikleri barındırır. Ekofeminizmin önerilerinden olan ayrıcalıklı beyaz erkeğin para ödeyerek sahip olduğu doğayı istediği gibi bertaraf etme davranışı erkeklerin kadınlara davranış biçimleriyle benzerlik göstermektedir (Mies, 2021). Erkekler, doğal su kaynaklarını, ormanları ve hayvanları kişisel fayda gütmeye amacıyla sömürmesiyle kadınlara şiddet uygulamaları, ayrımcı davranışları ve kadın emeğini sömürmeleri toplumsa sıklıkla ortaya çıkmaktadır (Daly, 1990). Benzer bir öneri ile erkekler, seks için para ödediğinde mülkiyet ve cinsiyet dinamikleri bir arada ortaya çıkar ve para ödedikleri şeyin sahibi olduğunu düşünerek diledikleri davranışı sergilemeyi kendilerinde hak olarak görürler. Bu durum seks işçilerinin müşterileri tarafından şiddete maruz bırakılmalarını oldukça kolaylaştırır (Ślęzak, 2017).

Karandikar ve Gezinski (2012), seks işçilerine yönelik şiddetin üç farklı boyutu olduğunu ve bunların nesne olarak kurban, araç olarak kurban ve insan olarak kurban olduğunu kurbanlaştırma odağında açıklamışlardır. Örneğin hakaret etme, tecavüz, kondom kullanmayı reddetme, psikolojik şiddet, silah göstererek istediğini yaptırma, gasp etme ya da rıza dışında zarar verici cinsel eylemlerde bulunma gibi şiddet biçimlerini farklı kategorilerde görünür kılmışlardır. Ayrıca kendi hesabına çalışan seks işçilerinin müşterilerinin zamanla kurtarıcı rolü ile seks işçilerine yaklaşılarak romantik ilişki kurduğu ancak kısa bir süre sonra pezevenklik yapmaya başladıkları bilinmektedir (Karandikar ve Próspero, 2010; May ve diğ., 2000). Bu süreç, yalnızca fiziksel şiddeti değil, aynı zamanda yoğun duygusal izler barındıran psikolojik şiddeti de beraberinde getirebilmektedir.

Seks işçileri ile ilgili pek çok mit ve kalıp yargı bulunmaktadır. Bunlardan en sık rastlanan ve en yerleşik olan CYAE’lerin seks işçileri tarafından yayıldığına ilişkin düşüncedir (Long ve diğ., 2012). Politikalar, yasal metinler, kurumlar ve toplum, seks işçilerini ve seks işçilerinin sağlık hakkını yalnızca bu bağlamda dikkate almaktadırlar. Mevzuatta doğrudan seks işçileri ile ilgili tek düzenleme niteliği taşıyan “Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü” dahi seks işçilerinin sağlığını CYAE’ler üzerinden değerlendirmektedir. Bu değerlendirme çoğunlukla cezalandırıcı ve etiketleyici bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Mevzuatta asıl önemsenen durum, seks işçilerinin “yaydığı” düşünülen CYAE’lere karşı başta müşteri olmak üzere toplumu korumaktır. Dolayısıyla endişe edilen şey seks işçilerinin sağlığı değildir. Bu ikincilleştirme, seks işçilerinin erkeklerin “kullanımı” için her daim cinsel hizmet üretmeye hazır araçlar olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Değer sistemindeki bu insandışılaştırma toplumsal yaşam formal ve informal olarak yansımaktadır. Topluma “cinsel hastalık” yaydıkları düşünülen seks işçilerinin belirli periyotlarla zorunlu testlere tabi tutulmaları, insandışı bir muameleye maruz bırakılmaları gibi ayrımcı uygulamalar seks işçileri için pek çok insan hakları ihlaline zemin hazırlamaktadır. Bu tür uygulamalar, kalıp yargılar ve anlayışlar seks işçilerinin sağlık haklarına erişebilmelerinde engel oluşturmaktadır (Roche ve Keith, 2014).

Toplum henüz cinsellik tabularını aşamamışken ve cinsel özgürlüğü, cinsel baskıları giderek daha katılaştıran şekillerde kalıp yargılarla betimlenirken CYAE'ler daha ciddi bir yerde konumlandırılmaktadır. "AIDS'li olmak" gibi bir söylemin ne anlama geldiği bilinmemesine rağmen her tür CYAE için kullanılıyor olması toplumun bu konudaki bilgi eksikliğini açıkça ortaya koymaktadır (Güzel, 2020). Bu ifadeler ışığında hem seks işçisi olmak hem de CYAE'ler ile ilişkilenecek seks işçilerinin yaşamlarında yeni baskı pencereleri açmaktadır.

Her seks pozitif bireyin risk altında olduğu gibi seks işçileri de CYAE'ler bakımından risk altındadır ancak seks işçilerinin içinde bulunduğu risk, farklı baskı pratikleri bakımından daha yüksektir (Logie ve diğ., 2011). Müşterilerin kondom kullanmak istememeleri, bu konuda seks işçilerine baskı kurmaları (Ford ve diğ., 2000) ve seks işçilerinin bu pazarlığı yapabilmek için yeterince güce sahip olmamaları ya da sosyoekonomik kaygıların sağlıklı oluş halinin önüne geçmesi (Güzel, 2020) gibi durumlar seks işçileri için önemli riskleri ortaya çıkarmaktadır. Korunarak gerçekleştirilen cinsel ilişkiler her iki tarafı da belirli CYAE'lere karşı korurken temas yoluyla aktarılabilen enfeksiyonlara karşı tam bir koruma sağlayamamaktadır. Bu bağlamda HPV gibi ilerleyen zamanlarda kadınlar için rahim ağzı kanserine yol açabilecek CYAE'ler her bakımdan seks işçileri için risk oluşturmaktadır (World Health Organization, 2024). Bu durumda düşünülmesi gereken faktörler seks işçilerinin CYAE'lere karşı koruyucu ve önleyici uygulamalardan faydalanmalarına yönelik mevcut ve geliştirilmesi gereken politikalar (Chattopadhyay ve McKaig, 2004).

Seks işçiliğinin kayıt dışı bir niteliğe sahip olması seks işçilerini, müşterileri ve seks endüstrisinin diğer tüm unsurlarını gün ışığından uzak tutmaktadır. Dolayısıyla suç ve suçlularla bir şekilde ortak zaman ve mekan paylaşan seks işçileri pek çok farklı suç tipiyle karşılaşır (RI, 2023; Surratt ve diğ., 2004). Suçu yeniden üreten ortamlarda var olmak, suçla ilişkilenebilmeyi de kolaylaştırmaktadır. Öte yandan seks işçileri, diğer mesleklere kıyasla madde kullandıklarına ilişkin daha çok damgalanmaktadırlar (Benoit ve diğ., 2015). Damgalanmanın toplumsal boyutta olması seks işçilerinin bu etiketleri zamanla içselleştirmelerine neden olmaktadır. Ayrıca seks işçilerinin yaptıkları işin olumsuz etkileriyle baş edebilmek için alkol ve madde kullanma davranışları da yaygındır (Young ve diğ., 2000) ancak bu şekilde madde kullanımında haklı gerekçe aramak ya da

meşrulaştırmak seks işçilerini madde kullanmaya yöneltme riski taşır. Seks işçiliğini madde kullanımıyla anmak seks işçilerine madde kullanımının yoğun olduğu yaşam alanları sunar. Bu yaşam alanına sunulabilecek diğer tüm alternatif biçimleri reddeden bu görüş, seks işçilerinin madde kullanmalarını beklenen bir seçenek haline getirir.

Toplumun içselleştirdiği kalıp yargılar, ayrımcılık olarak hayata geçer. Bu ayrımcılık ise gerçek dışı önerilerle seks işçilerini etiketleme sürecini başlatır. Örneğin tanrının pandemiye seks işçilerinin eylemleri yüzünden insanlara bir ceza olarak verdiğine ilişkin tutucu fikirler, seks işçilerinin hali hazırda yaşadığı ayrımcılığı pekiştirmiştir (Singh ve Dandona, 2021). Öte yandan dünya genelinde hali hazırda yaşanan sorunlardan olan barınma, ilaca erişim, sağlık hizmetlerine erişim gibi haklarla doğrudan ilgili alanlar seks işçileri için daha derinden yaşanan sorunlar haline gelmiştir (Campbell ve diğ., 2020).

Toplum tarafından ötekileştirilen, ayrımcılığa maruz bırakılan ve insan hakları ellerinden alınan grupların bu tür küresel krizlerde ilk önce etkilenen kimseler olması mevcut ayrımcılık ve baskıyı derinleştirmektedir. İklim krizi, savaşlar, küresel salgınlar ve derin yoksulluk dönemlerinde kadınlar, LGBTİ+lar, göçmenler, çocuklar ve tüm ötekiler her koşulda tüm olumsuz koşullardan etkilenen ilk kişiler olmaktadır (Tok ve Orbay, 2020). Pek çok baskının bir arada ve aynı anda kişileri çevrelemesi yaşam için tüm gereklilikleri ortadan kaldırmakta olup insanların alternatiflerini etkisiz kılmaktadır. Pandemi, seks işçileri için bu sürecin çoklu baskı pratikleriyle yaşandığı bir süreci beraberinde getirmiştir (Benoit ve Unsworth, 2022; Brooks ve diğ., 2023). Özellikle COVID-19 gibi virüs bulaşının kolay olduğu bir zaman diliminde seks işçilerinin çalışmak zorunda kalmaları, buna karşılık koruyucu ve önleyici mekanizmalardan faydalanamamaları, tutucu bir düşünceye dayanarak tanrının seks işçileri yüzünden dünyayı cezalandırması gibi düşünceler seks işçilerinin aynı anda pek çok kesişimsel noktadan ayrımcılığa maruz bırakılmalarına neden olur (Dein ve diğ., 2020).

Seks işçiliği damgasının içselleştirilmesi, müşterilerin, kurumların ve sosyal çevrenin kötü muamelesi, sosyal dışlanma, şiddete maruz bırakılma ve şiddete tanıklık etme seks işçilerinin ruhsal sağlığı için önemli risk etmenleridir (Hart ve diğ., 2023). Bu doğrultuda seks işçilerinin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon gibi zihinsel sağlığı tehdit eden problemler yaşamaları yaygındır (Chudakov ve diğ., 2002). Damgalanma insanların psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkiler ve topluma katılım, benlik saygısı ve

yaşam kalitesi gibi dinamikler için yıkıcı etki ortaya çıkarır (Doğanavşargil Baysal, 2013). Treloar ve diğerleri (2021), Avustralya'daki damgalamanın seks işçilerinin zihinsel sağlığı üzerinde ciddi bir etkisi olduğunu ve sağlık sisteminde karşılaştıkları kötü muamelenin profesyonel destek almalarını engellediği için mevcut durumun daha büyük problemlere dönüştüğünü ortaya koymuştur. Ruh sağlığı problemleri yaşamak seks işçileri için ayrımcılık süreçleriyle örülü olduğu için sağlık hakkı olan profesyonel desteğe erişmek mümkün olmayabilir (Treloar ve diğ., 2021). Damgalama, ayrımcılık, şiddet, patolojikleştirme ve suçlaştırmaların seks işçilerinin ruh sağlıklarını kötüleştirdiğini, aynı zamanda zihinsel sağlık hizmetlerine erişimi engellemektedir (Reynish ve diğ., 2021).

Yapılan çalışmalarda seks işçilerinin %17'sinin TSSB kriterlerini sağladıkları (Chudakov ve diğ., 2002), %19'unun klinik depresyona yatkın olduğu, sokakta çalışan seks işçilerinin üçte birinin TSSB tanısı aldığı (Wondie ve diğ., 2019) ve seks işçiliği yaparken tecavüze maruz bırakılmalarının TSSB semptomlarıyla yakından ilişkili olduğu saptanmıştır (Roxburgh ve diğ., 2006). Seks işçilerinin yaşadığı ruhsal sağlık sorunlarının yüksek yaygınlığına rağmen genellikle sağlık hizmetlerine erişimde önemli engellerle karşılaşmaları bu sorunların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Seks işçilerinin yaygın bir şekilde yaşadığı depresyon ve anksiyete, intihar düşüncelerine yönelmelerine, madde kullanımına ve riskli cinsel davranışları daha kolay bir şekilde sergilemelerine neden olmaktadır (Martín-Romo ve diğ., 2023).

Sonuç olarak seks işçileri seks endüstrisindeki çalışma biçimleri dahilinde pek çok ayrımcılığa, damgalanmaya ve kötü muameleye maruz bırakılırlar. Bu olumsuz süreçler seks işçilerinin ruh sağlığı için tehdit oluşturarak TSSB, depresyon, anksiyete bozukluğu gibi problemler yaşamalarına neden olmaktadır (Roxburgh ve diğ., 2006). Birbirini üreten bir paradoks şekliyle ilerleyen süreçte damgalanmanın neden olduğu ruh sağlığı problemleri yine aynı biçimde ayrımcılık nedeniyle profesyonel desteğe erişilememeye sonuçlanmaktadır. Bu durum kısır döngüyü oluşturmakla birlikte seks işçilerini içinden çıkması güç olan problematik sürece mecbur bırakmaktadır. Ruh sağlığı için koruyucu olarak değerlendirilen sosyal destek mekanizmaları seks işçileri için yeterince güçlü olamayabilir. Bu doğrultuda koruyucu faktörlerin olmaması seks işçilerini ruh sağlığı problemlerine karşı yalnızlaştırmaktadır (Treloar ve diğ., 2021). Riskli süreçleri yalnız

bir şekilde deneyimlemek ruh sağlığı problemlerinin yeniden üretilerek daha ciddi problemlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırabilir. Buradan hareketle seks işçilerinin psikolojik iyi oluşları koruyucu faktörlerin eksikliği ve yüksek risk etmenleri (Ghosal ve diğ., 2022) nedeniyle tehdit altında olduğu söylenebilir.

Seks işçiliği her ne kadar yalnızca cinsellikle kurgulanmış olsa da cinselliğin doğasında bulunan beğenmek, beğenilmek ve cinsel arzu oluşturmak seks işçiliği için önemli faktörlerdir. Berlin, Hamburg, Nürnberg, Lahey, Gent, Amsterdam ve Viyana’da seks işçilerinin yoğun olarak çalıştığı mekanlarda yaptığım gözlemler doğrultusunda seks işçilerinin cam vitrinler ardında vücutlarını sergileyerek müşteri beklmeleri seks işçiliğinin beden algısıyla (Hubbard, 1998) ciddi bir şekilde ilişkili olduğu fikrini uyandırdı. Vitrinlerde neredeyse çıplak bir şekilde müşteri beklemek farklı yönlerden tartışmaya açık bir konu olsa da mevcut probleme odaklanıldığında seks işçilerinin belirli görünüş standartlarına sahip olmalarına ilişkin baskı hissetmeleri riski ile karşılaşmaktadır. Hofmann’ın (2013) çalışmasında, seks endüstrisindeki rekabetin seks işçileri için olumsuz etkisi olduğu ve bunun sonucunda kadınların kozmetik olarak daha güzel görünmek için estetik operasyonlara emek ve zaman harcadığı ortaya çıkmıştır.

Kendi blog sayfasında seks işçiliğinin sektörlerinde farklı biçimlerde 10 sene yer aldığını ifade eden Martinez, bu sektöre giriş yaptığında vücudunun “bir seks işçisinden beklenen” hatlarda olmaması kendisi için zamanla bir probleme dönüştüğünü ve bunun için çeşitli operasyonlar geçirdiğini belirtmiştir (Martinez, 2022). Bu operasyonlar esnasında oluşan komplikasyonlar Martinez’in beden algısını etkilemekle beraber estetik etkisiyle değişen vücuduna gelen “çok yapay” yorumlarının kendisini daha fazla olumsuz etkilediğini paylaşmıştır. Toplumun seks işçilerinden beklediği aşırı bakımlı olmak, çıplaklık barındırmak, vücut hatlarının olağan insan bedenine göre (medya o süreçte neyi dayatıyorsa) farklı olması gibi gerçek dışı talepler, seks işçilerinin bedenleriyle olan ilişkilerini etkilemiştir. Martinez’in deneyimlediği gibi estetik operasyon sayısı doğru orantılı bir şekilde olumsuz yorumların artması seks işçilerinin beden algılarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle güzellik, bakımlılık, tahrik edici bir görünüme sahip olma gibi baskılar, seks işçilerinin baş etmek zorunda kaldığı dış baskıların içselleştirilerek seks işçilerini geri dönüşü olmayan ya da sağlık bakımından riskli operasyonlara itmektedir (Vartabedian, 2016). Beden algısı ve cinsellikle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında

önemsenen noktanın beden algısının cinsel ilişkiye olan etkisi ve partnerin ilişkiden zevk alma düzeyinin farklılaşması olarak görülmektedir (Ackard ve diğ., 2000). Halbuki insanların bedenleriyle ilişkisinin yapay baskılarla bozuma uğratılması partnerin tatmin düzeyi sorunundan daha ciddi sorunlara neden olmaktadır. Kadınların, medya tarafından bu tür baskıların hedefine alınması feminist literatürü geliştirmiştir (Arroyo ve diğ., 2022). Farklı kadınlık hallerinin bedenleriyle ilgili maruz bırakıldıkları baskı biçimleri çeşitlenmektedir. 40 farklı çalışmanın sonucunu derleyen çalışmaya göre meme kanseri sürecinde geçirilen operasyonlar sonucunda kadınların “yarım kadın” gibi bir kavram kullandıklarını ortaya koymuştur. Beden algısının yaşamaya devam etmeye karşı feda edildiği vurgusu kadınların vücutlarıyla olan ilişkilerinin yaşamları için taşıdığı önemi ortaya koymaktadır (Rodrigues ve diğ., 2023). Seks işçilerine yöneltilen benzer baskıların beden algısı ile ilgili sorunlar yaşamalarıyla ne kadar ilişkili olduğuna dair bilimsel açık bir ifade bulunmamasına karşın seks, ilişkiler ve seks işçiliği ile ilgili bir blog sayfası olan VivaStreet’te seks işçilerinin meme ve genital güçlendirme operasyonları geçirdiği, karın germe ve yağ aldırma gibi müdahalelere sıklıkla başvurduğu ve bunların temelinde genç ve güzel kalmalarına ilişkin çok boyutlu baskıların olduğu söylenmektedir (VivaTeam, 2022).

2.3.3. Feminizm, Seks İşçileri İçin de Mümkün mü?

Feminizmin günümüzdeki kapsayıcılığına ulaşması heteroseksüel, beyaz, orta sınıf kadınların liderliği ile başlamış ve sosyal bilimlerin genişlemesi kesişimsellik kavramının geniş kabul görmesiyle birlikte tüm kadınların karşılaştığı sorunlar feminist hareket içinde daha kapsayıcı bir dil ve yaklaşım geliştirme çabalarıyla önemli bir dönüşüm geçirmiştir (Davis, 1982). Bu süreçte, özellikle beyaz olmayan kadınların, LGBTİ+ların, işçi sınıfı kadınlarının ve engelli kadınların (Küçükkaraca, 2018) yaşadığı çoklu baskılar daha fazla görünür hale gelmiştir. Kesişimsellik kavramı, bu grupların sadece cinsiyet temelinde değil, aynı zamanda ırk, sınıf, cinsel yönelim ve diğer kimlikler üzerinden de nasıl baskıya maruz kaldığını analiz ederek, feminist hareketin çeşitliliğini artırmıştır (Smith, 2013). Bu değişimle birlikte, feminist mücadele artık sadece kadınların cinsiyet eşitsizliklerini çözmekle sınırlı kalmayıp, sosyal adalet, ekonomik eşitlik, ırkçılıkla mücadele ve göçmenlik gibi daha geniş sorunları da kapsar hale gelmiştir. Örneğin, beyaz ve orta sınıf kadınların öncelik verdiği iş yerinde eşit ücret veya cam tavan sorunları, daha

önce feminist hareketin merkezinde yer alırken, kesişimsel feminist yaklaşım, barınma, sağlık hizmetlerine erişim, polis şiddeti ve göçmen hakları gibi konuları da feminizmin temel mücadele alanlarına dahil etmiştir (Smith ve Robinson, 2022).

Feminizm bu dönüşümü yaşarken dönemin ideolojileri ve sosyal problemleri feminizmi tek bir odakta ve bütüncül olarak ele almayı zorlaştırmış ve farklı akımlarda feminizmler oluşmaya başlamıştır (Tong, 2018). Kadınların karşılaştıkları baskıların kaynağı ve çözüm yolları feminizmin hedeflerine dair farklı görüşler sunar. Bu çeşitlilik, feminizmin zamanla genişleyip farklı deneyimlerle zenginleşen bir sosyal hareket haline gelmesini sağlarken, aynı zamanda feminist bilgi üretimi, çoklu baskı kaynaklarını anlamaya ve çözüm önerileri geliştirmeye odaklanan farklı feminist akımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Beckwith, 2000).

Farklı feminist akımların benimsediği yaklaşımlar kadın sorunlarını farklı yarlardan ele alır ve bu sorunları çözümlerken temellendirdiği kökler de farklılaşır. Feminist akımlardaki en tartışmalı alanlardan biri seks işçiliğinin statüsüdür (Comte, 2014). Seks işçilerinin yaşadığı problemler kümesinden çalışma yaşamı çıkarıldığında günlük yaşamdaki problemlerin çalışma yaşamından net bir şekilde ayrıldığı söylenemez. Yine de seks işçilerinin çalışmadıkları zamanlarda yaşadıkları sorunlara vurgu yapıldığında bu sorunların temelinde eril dünyanın kadın özneleri olmaları açığa çıkmaktadır (Weinberg ve diğ., 1999). Bu doğrultuda cisgender³ kadın seks işçilerinin deneyimlerini de feminist perspektiften okumanın önemi büyüktür.

Feminist akımların seks işçiliğine yaklaşımları, feminizm içindeki görüş zenginliklerini ve öncelikleri yansıtmaktadır. Her akım, seks işçiliğine farklı bir pencereden bakarak kadınların cinsellik ve emek konusundaki deneyimlerini farklı biçimlerde değerlendirir. Buradan hareketle seks işçiliği alanında en çok söylem üreten feminizmlerden olan radikal, liberal ve sosyalist feminizmde seks işçiliğinin statüsüne ve yorumlanma biçimlerine değinmeyi tercih ettim.

³ Cisgender kavramı, doğumla atanmış olan cinsiyetiyle kendisinin tanımladığı cinsiyeti aynı olan kişileri niteleyen bir sıfattır.

Radikal feminizm, seks işçiliğini kadınların ataerkil bir sömürsü olduğunu ileri sürer (Dworkin, 1993). Patriyarkanın ve erkek egemenliğinin en açık tezahürü olarak görülen seks işçiliği, ataerkinin, kadın bedeni ve cinselliği üzerinde hakimiyet kurduğuna ve kadınları cinsel nesneler olarak metalaştırdığını savunur. Radikal feministler, Dworkin'in (1993) öncülüğünde, kadın cinselliğinin erkekler tarafından satın alınabilmesi erkeklerin kadınlar üzerinde baskı kurmasının bir yolu olduğu düşünülmektedir. MacKinnon (1993) ise fuhuş odağında her medeni haktan mahrum bırakılan kadınlara dikkat çeker. Metalaşma, baskı ve sömürü ile açıklanan seks işçiliği, kadının insan haklarına aykırı olarak kabul edilir. Bu kabuller doğrultusunda seks işçiliğinin ortadan kaldırılmasını hedeflerinden biri haline getiren radikal feminizm, İsveç'te uygulanmakta olan seks işçilerinin değil, seks satın alan erkeklerin ve diğer aracılardan cezalandırılmasını ve kadınların ise kamu desteğiyle seks işçiliğini bırakmalarını idealleştirir.

Radikal feminizme pek çok farklı yönden eleştiri getirilmektedir. Seks işçiliğine karşı düşünülen politikaların, seks işçilerini koruma iddiasına rağmen kadınların zarar görmesine neden olduğu iddia edilmektedir. Thusi (2018), radikal feministlerin kadınların kendi iradeleriyle seks işçiliğini seçebileceğini kabul etmemelerini eleştirir. Ona göre, bu yaklaşım, seks işçilerini “kurban” olarak görme eğiliminde olduğu için seks işçilerinin failliğini (agency) göz ardı eder. Kadınların kendi karar alabilme becerilerinin yok sayıldığını iddia eden bu eleştiri, kadınların kendi bedenleri üzerinde özgürce karar veremeyeceği varsayımına dayanır. Birçok seks işçisinin, ekonomik ihtiyaçlar, sosyal şartlar veya kendi tercihleri doğrultusunda bu işi yapmayı seçiyor olabileceğine değinen Thusi (2018), seks işçilerinin seslerinin daha fazla dinlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Öte yandan radikal feminizmin kadınlar üzerinden ahlakçı baskı oluşturduğu ve seks işçiliğine tek taraflı yaklaştığı argümanları, muhafazakâr grupların ahlaki değerlere dayanarak seks işçiliğine karşı çıkmalarıyla benzediği düşünülmektedir (Shrage, 1989). Seks işçiliği, kadınların maruz kaldığı tekil bir baskı biçimi olarak değil, sınıf, ırk ve cinsiyet kimlikleri çerçevesinde şekillenen çok boyutlu bir deneyimdir. Seks işçiliği yalnızca cinsel sömürüyle sınırlı bir mesele değildir; ekonomik koşullar, sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet, göçmenlik, yoksulluk gibi pek çok faktör seks işçiliğini şekillendirir. Bu çok boyutluluğa değinilmeksizin seks işçiliğinin ortadan kaldırılmasını savunan

radikal feminizme getirilen eleştiriler de seks işçiliğinin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskıyı görünmez kıldığı için eleştirilmektedir.

Özgürlüklere sıkıca vurgu yapan liberal feminizm ise kadınların seks işçiliği yapmasındaki dinamiklerde bunun bir tercih olmasına odaklanır (Comte, 2014). Seks işçiliğini bireysel özgürlük ve bir faillik olarak ele alır. Kadınların kendi bedenleri ve cinsellikleri üzerinde karar verme haklarına sahip olduklarını ve seks işçiliğinin bir çalışma biçimi olduğunu savunur (Brake, 2004). Bateman (2021), seks işçiliğini suçtan ayırmaya dikkat çekmiştir. Seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılmasını ve seks işçiliği yapan kadınların yasalar tarafından korunarak güvenli bir ortama sahip olmaları gerektiğini öne sürer. Yasaklamanın ya da cezalandırmanın kadınları daha fazla istismar ve şiddete açık hale getirdiğini düşünür (Comte, 2014; Smith ve Mac, 2018).

Sosyalist feminizm ise seks işçiliğini kapitalist bir dünyanın neden olduğu sosyoekonomik problemler ve sınıf mücadelesi üzerinden tanımlar (Hennessy, 2014). Seks işçiliğinin küresel kapitalist sistemin bir sonucu olduğunu ve kadınların bu sektöre ekonomik baskılar nedeniyle itildiğini savunur (Federici, 2006). Kadınların seks işçiliğini seçmelerini sınıf ve yoksulluk vurgusuyla açıklarken aynı zamanda kapitalist sistemin kadın emeğini ve bedenini sömürmesinin bir sonucu olduğunu da ekler. Sosyalist feministler, seks işçiliğini yasaklamak yerine kadınlar için daha iyi ekonomik fırsatlar yaratmanın vahşi kapitalizmin neden olduğu sorunları çözeceğini düşünürler (Jaggar, 2018).

Sonuç olarak, farklı feminist akımlar, seks işçiliğini farklı açılardan ele alarak çeşitli çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu çok seslilik, feminist hareketin çeşitliliğini ve derinliğini ortaya koymakla beraber tüm bu yaklaşımlar içinde ortak hedef, kadınların, cinselliklerinden ve emeklerinden dolayı sömürüye uğramadığı, eşitlikçi ve adil bir topluma ulaşma arzusudur. Seks işçiliğine yönelik getirilen çözümlerin farklılığı ise benimsenen feminist duruş noktasının temellendiği farklı akımlar doğrultusunda gelişmiştir. Schotten (2005), seks işçiliğine yönelik herhangi bir feminist yaklaşımın, yalnızca endüstrinin mevcut koşullarını ele almakla kalmayıp, seks işçiliğini sürdüren yapısal güçlere de odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Kapitalizm, ataerkillik ve küresel eşitsizlikler, seks işçiliğinin kadınlar için uygulanabilir bir seçenek olarak var olmasına katkıda bulunur ya da kimi zaman kadınları bilinçli bir şekilde seks işçiliğine

iter. Ancak bu güçler, aynı zamanda erkeklerin davranışlarını ve beklentilerini de şekillendirir. Ataerkil sistemin erkekleri seks tüketimine yönlendirmesi yalnızca “cinselliğin bir ihtiyaç oluşundan” değil, kadın bedeni üzerindeki kontrolle erkekliği yücelten derin toplumsal normların bir yansımasıdır. Bu nedenle yalnızca seks işçiliğinin koşullarını düzenlemeyi veya iyileştirmeyi değil, barındırdığı yerleşik güç ilişkilerini dönüştürmeyi amaçlayan bir feminist eleştiri çağrısında bulunan Schotten, kadınları güvencesiz emeğe iten ekonomik sistemlere ve erkeklerin cinsel hizmetlere olan talebini yönlendiren cinsiyete dayalı beklentilere meydan okumayı da önermektedir (Schotten, 2005). Bu temel sistemler ele alınmadığı sürece, seks işçiliğinin zararlarını azaltmayı hedefleyen yasal veya sosyal reformlar yapılsa dahi, seks işçiliğinin hiyerarşik ve sömürücü bir uygulama olarak kalmaya devam etmesi muhtemel görülmektedir.

Sonuç olarak feminizmin seks işçileri için de olduğu düşünülmelidir. Seks işçilerinin insani koşullarda çalışmadığı, pek çok yapısal baskıya ve şiddete maruz bırakıldığı inkar edilemez bir gerçekken seks işçiliği yapan kişilerin kimliklerini ve içinde bulundukları kesişimsellikleri detaylıca değerlendirmek eril, kapitalist ve ahlaki baskıları yeniden üretmeyi engellemek için önemli bir fırsat oluşturur.

2.3.4. Seks İşçileri İçin Baskı Karşıtı Feminist Sosyal Hizmet

Seks işçiliğini açıklayan biyolojik teoriler, seks işçilerinin alışlagelen insan vücudundan farklı genetik özelliklere sahip olduğunu (Shutt ve diğ., 2011), sosyolojik teoriler, seks işçilerinin seks işçisi olmayan kadınların namuslarını yüceltmeye yaradıklarını (Lerum ve Brents, 2016) ve psikolojik teorilerse seks işçisi kadınların babalarıyla olan ilişkilerinde yaşadıkları problemleri yeni partnerler arayarak dışa vurduklarını ortaya atmıştır (Bellhouse ve diğ., 2015). Bu teorilerde, seks işçilerinin fikirleri, deneyimleri ve seks işçiliğini anlamlandırma biçimlerinden faydalanılarak ortaya atıldığına dair önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Tarih boyunca insanlar seks işçiliği hakkında fikirlerini paylaşmışlar, yasaklanmasını istemişler, ahlaksızlıkla ilişkilendirmişler ya da seks işçilerinde önemli patolojiler aramışlardır. Sosyal hizmetin de içinde yer aldığı bu tartışma dizisi, seks işçilerinin tanımlanması, toplumsal bağlamdaki yerlerinin tayin edilmesi ve sosyal hizmet uygulamalarındaki yerinin belirlenmesi gibi toplumsal dönüşümün sosyal hizmeti de değiştirdiği bir kronolojiye işaret eder. Seks işçiliğini tanımlayan dinamiklerin ahlaki değer yargılarıyla eleştirilmesi seks işçilerinin insan

haklarına erişirken ayrımcılıklara maruz bırakılmalarına neden olur. Sosyal hizmet mesleğinin seks işçilerine yönelik yaklaşımı, değerleri ve uygulamaları, ayrımcılıkla mücadele ederek sosyal değişimi desteklemeyi ve seks işçileriyle birlikte onların ihtiyaçlarına uygun yaşam alanları oluşturmayı hedeflemesi açısından büyük önem taşımaktadır (Sloan ve Wahab, 2000).

Seks işçiliğini ahlaki bakış açısıyla değerlendiren düşünce sosyal hizmetin meslekleşme sürecinde ortaya çıkmıştır. Dönemin zihniyetine göre (LGBTİ+ seks işçilerini yok sayarak) seks işçileri “düşmüş kadınlar” olarak nitelendirilmiş ve sosyal hizmet uzmanları, seks işçilerini bu yoldan çekip çıkaran, seks işçilerini kendi iyilikleri için koruyan ve yaşamlarının değişmesi gerektiğini öğütleyen uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Wahab, 2002). Yoldan çıkmış kadınlar olarak tanımlanan seks işçileri için neyin iyi olduğuna karar veren hayırseverler, seks işçilerinin kendi iyilikleri için korunmaları gerektiğini öne sürmektedir. Wahab’ın (2002) çalışmasına göre erken dönem sosyal hizmet uzmanları, seks işçiliği yapan kadınların ahlaki olarak eksik olduğunu ve seks işçilerinin zayıfların en zayıfı olduğuna ilişkin düşüncelerini paylaşmışlardır. Kendi yapabilirliklerinin olmadığı, ahlaki sistemlerinin yeterince gelişmediği ve kendileri için neyin iyi olduğunu düşünemediği yetersiz olduğu düşünülen seks işçilerinin kendi yaşamları hakkında karar almaları ve uygulamalarına ilişkin bir bakış açısına sahip olduklarına ilişkin düşünceler üretilmekteydi. Öte yandan kadınların yeterince korunmadığı için fuhuş kurbanı oldukları da tartışmalar arasında yer almıştır. Bu tartışmalar, ilerleyen zamanlarda kadınların seks işçiliğine karşı içsel bir eğilimleri olduğuna, kolay bir yaşam istemelerine ve çalışmak için çok tembel olmalarına değinilerek farklı ve etiketleyici bakış açılarıyla çeşitlendirilmiştir (Sloan ve Wahab, 2000; Wahab, 2002). O dönemin sosyal hizmet uygulamalarının odak noktası, “düşmüş kadınların” yıkıcı bir hayattan kurtarılması ve bireysel zayıflıklarının giderilmesi amacıyla çeşitli tedavi yöntemlerinin uygulanması olduğu bilinmektedir.

Jane Addams tarafından kurulan Yerleşim Evleri, 1800’lerin sonlarında faaliyete geçmiştir (Knight, 2014). Yerleşim evi çalışanları pek çok farklı alanın yanında fuhuşla ilgilenmişler ve bilimsel bir duruş geliştirmeye çalışmışlardır. Toplumda fuhuş yapan kadınların demografik bilgilerini kayıt altına almak amacıyla yapılan çalışmada kadınlara fuhuşa giriş sebebinin ne olduğunu soran kapalı uçlu sorunun yanıt seçenekleri arasında

zihinsel eksiklik, yozlaşma ve karakter zayıflığı gibi ifadelerin cevap olarak sunulması, seks işçilerinin bir statüye sığdırıldığına ve zeka seviyelerine ilişkin güçsüzleştirici varsayımların olduğuna dair bir kanıt niteliğindedir (Wahab, 2002).

Yerleşim Evleri döneminde seks işçiliğine dair yaklaşımlar, sosyal hizmet anlayışının şekillenmesinde önemli bir yer tutmuş ve dönemin toplumsal ön yargılarını yansıtmıştır. Ancak zaman içinde sosyal hizmet uygulamaları ve yaklaşımları değişse de seks işçiliğine yönelik algıların büyük ölçüde aynı kaldığı görülmektedir. 1800’lerden günümüze kadar geçen süreçte fuhuş farklı anlayışlarla irdelense de algılanış biçimi çok da değişmemiştir. Türkiye’de insanlar, hak temelli bakış açısıyla ihtiyaç duydukları hizmetlere başvuru yoluyla erişilebilir durumdadırlar. Hizmetlerin niteliği ya da yaygınlığı farklı bir araştırma sorusunu oluştursa da Türkiye’de sosyal hizmet yapılanması hem yerel hem de ulusal düzeyde geniş bir etkiye sahiptir ancak seks işçilerinin kendileri için üretilen hizmetleri görebilmesi veya mevcut hizmetlerden faydalanabilmeleri çeşitli bariyerler barındırmaktadır (Orbay ve Küçükkaraca, 2023). Bu engellerin temellerinin atıldığı ataerkil tutum, toplumsal cinsiyet, ahlaki yargılama ve toplumsal damgalama gibi unsurlar, seks işçilerinin sosyal hizmetlere erişimini sınırlamakta ve ihtiyaçlarına uygun çözümlerin geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, hizmet sunan kişilerin ön yargılardan arınmış, kapsayıcı ve insan hakları temelli bir yaklaşımı benimsemesi, hem seks işçilerinin refahını artırmak hem de sosyal hizmetin etkinliğini güçlendirmek için kritik önem taşır. Özgürleştirici ve eleştirel sosyal hizmet çatısı altında baskı karşıtı sosyal hizmet ve feminist sosyal hizmet uygulamaları seks işçilerinin hem deneyimlerini anlamada hem de kendilerinin ihtiyaç duydukları hizmetlere erişebilmeleri için güçlenme odaklı bir fırsat sunabilir.

Geleneksel sosyal hizmet, seks işçilerinin yaklaşımları sıklıkla hayatlarının karmaşık gerçekliklerini ele almakta yetersiz kalır ve seks işçiliğini “kurtarılması” veya tedavi edilmesi gereken bir sorun veya ahlaki başarısızlık olarak çerçeveler (Wahab, 2002). Buna karşılık, baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmet, seks işçilerinin haklarını, özerkliğini ve yaşanmış deneyimlerini merkeze alan, güçlenme ve toplumsal değişim için yollar yaratan güçlü ve dönüştürücü bir alternatif sunar. Baskı karşıtı sosyal hizmet, yapısal eşitsizlikleri ve güç dengesizliklerini tanıma ve bunlara meydan okuma ilkeleri üzerine kuruludur (Dominelli, 2021). Bu yaklaşım, seks işçilerinin maruz bırakıldıkları

yapısal eşitsizliklerin cinsiyet, sınıf, ırk, göçmenlik ve cinsellik gibi faktörler temelinde tanımlanmasını sağlar. Ayrıca bu faktörlerin seks işçileri için oluşturduğu benzersiz baskıyı ve baskının kesiştiğini kabul eder.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, seks işçiliğini ahlaki yargılamaya tabi tutan toplumsal damgayı ortadan kaldırmak için aktif uygulama üretebilir. Bu uygulamalardaki güçlenme odağı (Thompson, 2016a), seks işçileriyle iş birliği ve ortaklık kurmayı önceliklendirir (Tadam, 2020). Seks işçilerinin özerk bireyler olarak kendi ihtiyaçlarını ifade etmeleri ve haklarını talep etmeleri için alan oluşturur. Eleştirel sosyal hizmetten aldığı köklerinin bir yansıması olarak baskı karşıtı sosyal hizmet (Güldalı, 2014), seks işçilerinin maruz bırakıldığı ayrımcılığı, sömürüyü ve ötekileştirmeyi sürdüren sosyal, ekonomik ve yasal sistemleri dönüştürmeyi amaçlar. Seks işçilerinin haklarını ve yaşam koşullarını iyileştirmek, aynı zamanda damgalanma, ayrımcılık ve sistemsel eşitsizliklerle mücadele etmek için sosyal değişim kritik bir öneme sahiptir.

Seks işçilerinin maruz bırakıldığı baskıların temellendiği ataerki, seks işçilerinin özerkliğini değersizleştiren ahlaki yargıları ve toplumsal normları güçlendirerek ötekileştirilmelerini ve damgalanmalarını pekiştirmektedir (Sloan ve Wahab, 2000). Feminist sosyal hizmet, seks işçilerinin karşılaştığı cinsiyetli zorluklara meydan okumak için cinsiyete duyarlı ve kesişimsel bir bakış açısı sağlar (Dominelli, 2017).

Bu birleşik yaklaşım, seks işçiliği etrafındaki anlatıyı kurbanlaştırmadan haklar, onur ve güçlendirmeye doğru yeniden çerçeveler. Baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmet, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine, sosyal güvenliğe ve güvenli çalışma koşullarına erişimini savunur ve temel insan haklarını vurgular. Bu yaklaşımlar, seks işçiliği hakkındaki toplumsal tutumlara meydan okuyarak sosyal katılımı ve eşitliği teşvik eder (Dominelli, 2017, 2021). Seks işçilerinin yargılanma, zorlama veya suçlulaştırılma korkusu olmadan destek alabilecekleri güvenli alanlar yaratır. Feminist ve baskı karşıtı sosyal hizmet, seks işçileriyle birlikte çalışmayı garanti altına alarak, yaşadıkları gerçeklikleri anlamayı, haklarını savunmayı ve karşılaştıkları damgalanma, ayrımcılık ve şiddeti azaltmayı hedefler. Bu yaklaşım, seks işçilerinin güçlenmesini ve kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarını desteklerken, toplumsal eşitsizliklere de meydan okumayı amaçlamaktadır.

3. BÖLÜM YÖNTEM

Bu bölümde, yürüttüğüm süreci kapsamlı bir şekilde aktarmak amacıyla araştırmanın yöntemi, güvenduyulabilirlik, *Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (COREQ)* kontrol listesine göre araştırmanın raporlanması, araştırmanın sahasına genel bir bakış ve etik konulara yer verdim.

Araştırmanın yöntemi, sürecin ilk adımlarından biri olmasının yanı sıra, ilerleyen aşamalarda titiz bir çalışmanın temelini oluşturacak bir yol haritası sunar (Sandelowski, 1986). Bu doğrultuda, araştırmanın yöntemini farklı boyutlarıyla detaylı bir şekilde ele aldım.

Nitel araştırmaların raporlanmasında sıkça kullanılan COREQ kontrol listesi, araştırmamın aktarılmasında önemli bir rehber görevi gördü. Araştırma sürecini, kontrol listesinin üç alanı ve 32 maddesi doğrultusunda sistematik bir şekilde aktarmayı tercih ettim.

Nitel araştırmalarda güvenduyulabilirlik, araştırmanın sonuçlarının geçerli, güvenilir ve inandırıcı olmasını sağlamak için temel bir ilkedir. Nitel araştırmaların temel özelliklerinden biri olan öznel yorumlara dayalı sonuçların sağlamlığını artırmak için uyguladığımız güvenduyulabilirlik stratejilerine yer verdim.

Probleme ve öznelerle yakınlık sağlamasıyla nitel araştırmaların güçlü bir yanını oluşturan saha süreci, detaylı bir şekilde ele alınmayı gerektirir (Cypress, 2015). Bu nedenle, saha öncesi yaptığımız hazırlıkları ve bu hazırlıkların gerekçelerini bir sorumluluk olarak paylaşmayı uygun gördüm. Seks işçiliği alanında bir araştırma yürütmenin uymayı gerektirdiği etik kurallar ve sosyal hizmet araştırmasının sunduğu etik hassasiyetler uygulama yöntemimi detaylandırdı.

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada temel olarak seks işçilerinin yaşam ve çalışma deneyimlerini baskı karşıtı sosyal hizmet açısından değerlendirmeye odaklandım. Önemli olan bu deneyime sahip olan insanların sosyal dünyalarındaki anlamlara ulaşabilmektir. Türkiye'nin mevcut seks

işçiliği literatürü düşünüldüğünde pozitivist yaklaşımla seks işçiliği çalışmak seks işçilerini homojen bir grup olarak ele almaya ve kapalı uçlu sorulara verdikleri yanıtlar üzerinden bir sonuca ulaşmaya sebep olacağını düşündüm. Deneyimlere ve bu deneyimlerin anlamlarına ulaşmanın keşfedici bir nitelik taşıdığını düşündüm. Bu nedenle anlamlara ve anlayışlara ulaşmayı mümkün hale getirdiği için (Fossey ve diğ., 2002) nitel araştırma yöntemini tercih ettim.

Nitel araştırma, özneyi merkeze alan bir paradigmadan hareketle katılıma dikkat çeker. Hem özneyi hem de araştırmacıyı karmaşık değişkenlere yöneltirken eşitliğe ve aynı zamanda gerçekliklerdeki bireyselliklere odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Böylece bireylerin yaşam dinamiklerindeki gerçeklikleri görebilmek özne merkezli bir esneklikle mümkün hale gelir. Seks işçiliğinin resmî ve toplumsal statüsü düşünüldüğünde olumsuz bir algının hakim olduğunu söylemek kaçınılmazdır. Bu durum çoklu sistemler içeren toplum düzeninde pek çok yargıya ve ayrımcı otomatik düşüncelere yol açabilmektedir. Seks işçiliğini anlamak için herhangi bir sınır çizmeksizin doğrudan konunun öznelere söylem alanı açmak gerçek katılımı sağlar. Bu nedenle, herhangi bir hipotezle yola çıkmak yerine seks işçilerinin deneyimlerine dayanan anlatılarını öğrenmek, sosyal hizmet araştırmaları açısından da anlatının zenginliğini ve sahanın çeşitliliğini ortaya koymak için önemli bir konumdadır.

Ne, neden, kim ve nasıl gibi soruları (Cypress, 2015) cevaplayarak yol aldığım araştırmada seks işçilerinin deneyimlerini baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmet açısından değerlendirmeyi uygun gördüm. Böylece seks işçilerinin yaşamlarındaki baskı pratiklerini ortaya koymakla beraber araştırmanın kendisini de feminist kaygılarla ve baskı karşıtı prensiplerle kurguladım.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, bireyler arasındaki etkileşimlerde güç ilişkilerinin rolünü açığa çıkarmayı amaçlar ve ezme-ezilme ikiliğinin yerini insan hakları, eşitlik ve sosyal adalete bırakmasını sağlamayı hedefler. Bu yaklaşım, sosyal değişim süreçleriyle toplumsal adaletsizlikleri ve eşitsizlikleri dönüştürerek daha kapsayıcı bir toplum yaratmayı temel alır (Dominelli, 2021). Baskının pek çok kaynağı olabilir. Sahip olunan bireysel özellikler, içinde yaşanılan toplumun özellikleri, çalışılan iş ve benzer dinamikler gücün zalimce kullanılması için toplum tarafından meşru kılınan ve onaylanan baskılarla ezilme pratiği için uygun ortam yaratabilmektedir. Ataerkil bir anlayışın açık ve örtük bir

şekilde benimsendiği, toplumsal cinsiyetin başta kadınlar ve LGBTİ+lar olmak üzere tüm insanları baskıladığı bir toplumda seks işçisi olmak tek başına bir kesişim oluşturmaktadır (Miles ve Lavalette, 2011). Seks işçiliğini bir kimlik olarak ele aldığımızda kapitalist, ataerkil ve muhafazakar sosyal politikaların çok yönlü baskılarından söz edilebilmektedir. Bu durum seks işçilerinin deneyimlerini baskı karşıtı sosyal hizmet bağlamında ele almanın gerekçelendirmesi olarak kabul edilebilir.

Kadınlaştırılan bir alan olan seks işçiliği esasında cinsiyet, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği fark etmeksizin var olabilmektedir. Seks işçiliğini kadınlık üzerinden tanımlayan toplumsal kabuller göz önünde bulundurulduğunda feminizmden söz etmek gerekmektedir. Günümüzde feminist ideolojilerin çeşitliliği seks işçiliğine yaklaşımları da şekillendirmektedir. Seks işçiliğini hem bir sömürü hem de bir güçlenme pratiği olarak okuyan feminist akımların tartışmaları bu alanı beslemektedir. Öte yandan sosyal hizmet temeli ve etik kaygılardan hareketle seks işçilerinin insan hakları ve refahı birincil hedef haline gelmektedir. Yürütülen feminist tartışmaları dayanak alarak güncel sosyal hizmet ihtiyaçlarına sosyal politikalarla hızlı yanıtlar verilebilmesinin hayat kurtarıcı değer taşıdığı söylenebilir.

Feminist bir araştırma yürütmek deneyimin sesini yükselten bir köklenmeyi gerektirir. Bu deneyimlerdeki cinsiyetçi güç ilişkilerini ve baskı dinamiklerini öncelikle görünür kılmak ardından hiyerarşik yapılanmayı, eşitsizlikleri ve sömürüyü ortadan kaldırmak için bilgi üretir (Lauve-Moon ve diğ., 2020). Seks işçiliğinin feminizmdeki tartışmalı kimliğine daha sonra dönmek üzere kadın deneyimine odaklanan bu çalışmada geleneksel sosyal bilimlerin uyumlaştırıcı, ehlileştirici, kategorize edici ve tanımlayıcı tavrına (Güçlü, 2012) feminist bakış açısıyla ile direnmek mümkün olmuştur. Kadın sorunlarını tartışmak yerine aile sorunlarını ele alarak uyumlaştıran, kadın yerine bayan kelimesini kullanarak cinsellikten ayırıştırıp ehlileştiren, anneler ve diğerleri (Welldon ve diğ., 2001) şeklinde kategorize eden ve negatif anlamlar yüklenen fahişe kelimesiyle kategorize edip ikincilleştiren bir tutuma sahip araştırma yöntemleri feminizme ve kadınlara çok zararlar vermiştir. Feminist bakış açısı benimsemek özellikle bilinçli taraflılığı sağlamayı, yatay ilişki kurmayı, ezme ve ezilme ilişkilerine baskı karşıtı yaklaşabilmeyi ilke olarak kabul etmeyi sağlamıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN COREQ KONTROL LİSTESİNE GÖRE RAPORLANMASI

Tong ve diğerleri (2007) tarafından yayınlanan Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (COREQ) kontrol listesi, Özden ve diğerleri tarafından (2022) Türkçe'ye uyarlanmıştır. Üç farklı alanda 32 maddeden oluşan kontrol listesi nitel araştırmaların eksiksiz bir biçimde raporlanması için kolaylık sağlamaktadır. Bu doğrultuda araştırma sürecini COREQ kontrol listesine dayanarak raporlamayı tercih ettim. Kontrol listesi tablo olarak hazırlanmış olsa da çalışmam hakkında detaylı bilgi verebilmek amacıyla tabloyu başlıklar halinde düz yazıya dönüştürdüm. Bu doğrultuda bu başlığı kontrol listesiyle paralel olarak üç alanda hazırladım.

3.2.1. Araştırma Ekibi ve Düşünümsellik

Bu başlıkta genellikle, araştırmacıların kimliği, akademik dereceleri, meslekleri, cinsiyetleri ve sahip oldukları deneyim ile eğitim bilgilere yer verilir. Araştırmacıların öznelerle daha önce ilişki kurup kurmadığı ve öznelerin araştırmacılar hakkında neler bildiği gibi unsurları paylaşmak çalışmanın bağlamını ve tarafsızlığını anlamaya katkı sağlar.

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde lisans ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimimi tamamladıktan sonra Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda doktora eğitime başladım. Lisans mezuniyetimin ardından Kütahya Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğünde yaklaşık iki yıl sosyal hizmet uzmanı olarak görev yaptıktan sonra Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladım ve beş yıldır bu kurumda çalışmaya devam ediyorum. Görüşmeleri, sosyal hizmet alanında lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında edindiğim akademik ve pratik deneyimlerin sağladığı perspektif doğrultusunda gerçekleştirdim. Görüşmeler esnasında, asıl mesleğim olan sosyal hizmet uzmanlığının yanı sıra araştırma görevlisi olarak edindiğim akademik birikim ve etik ilkeler doğrultusunda hareket ettim.

2018-2019 yıllarında Kütahya Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğünde sosyal çalışmacı olarak görev yaparken toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmış kadınlarla çalıştım. Her ne kadar travmatik yaşam olaylarına ve patriyarkanın sınır

tanımayacağına tanık olsam da savunuculuk ve dayanışmanın kucak açtığı ortaklık ve iş birliği sayesinde mesleki tatmin hissini sıklıkla deneyimledim. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılan kadınların yanında çocuk yaşta ve zorla evlilikler ve FMK kapsamında belirli alanlarda mesleki uygulama yürütülmekteydi. Yüksek lisans tezimde olduğu gibi doktora tezimin de konusunu uygulama yaptığım alandan getirmeyi önemseydiğim için öncelikle kendimi daha deneyimli hissettiğim şiddetle ilgili bir tez konusu seçmeyi düşündüm ancak araştırmanın sahasında şiddete maruz bırakılan kadınlarla bir kafede, parkta veya evde görüşme yapmak bir erkek ve bir kadının kamusal alanda bir arada görülmesi anlamına gelmekteydi. Daha önce bunu resmî yetki ile kurumsal sınırlar dahilinde gerçekleştirmemde bir sorun yoktu ancak şiddete maruz bırakılmış ve can güvenliği riski devam eden ya da yeniden ortaya çıkma ihtimali bulunan kadınların kamusal alanda bir erkekle baş başa uzun bir süre sohbet etmesi maalesef ataerkil kodlara ve toplumsal cinsiyet beklentilerine göre risk oluşturmaktaydı. O nedenle kadınların ve haliyle kendimin iyilik halini gözeterek herhangi bir risk oluşturmamak amacıyla bu konuyu çalışmama kararı aldım.

Türkiye'nin resmî yapılanması fuhuş kelimesini kullanarak seks işçilerini suçlulaştıran bir tutuma sahip olsa da herkes için sosyal hizmet değerini benimsediğimiz bir çalışma ortamında bulunduğum çok şanslıydım. Ön yargılı ya da etiketleyici bir mesleki uygulama yürütmek yerine seks işçileri için ne daha iyi yapılabilir, nasıl bir destek sunulabilir sorularının cevaplandığı bir çalışma ortamında olmam kısa bir süre sonrasında doktora tezimde bu konuyu seçmem konusunda beni cesaretlendirdi. Yerel haberlerde sıklıkla gördüğümüz ve ihbar olarak işlem yapılan “fuhuştan yakalanan kadınlar” odağında bir çalışma hazırlamaya karar verdim. Oldukça kısa bir süre deneyimlediğim seks işçileriyle sosyal hizmet uygulamaları, doktora tez konum olarak kesinleşti ve bu alanda üretmeye başladım.

Görüşme yaptığım öznelerle ulaşma metodum öznelerin benim kim olduğumu ne için kendileriyle görüşmek istediğimin bilgisini kendilerine önceden iletmeyi gerektirdiği için öznelerin tamamı hakkımda bilgi sahibi olan kişilerdi. Ayrıca görüşme öncesinde de öznelere bir güç ilişkisi oluşturmamaya dikkat ederek kendimi tanıttım ve araştırmam hakkında detaylı bilgi verdim.

Seks işçiliği oldukça tartışmalı bir alan olması nedeniyle söylem üretirken dikkat etmenin ve varsaymamanın gerekli olduğunu düşünüyorum. O nedenle hayatı yaşama biçimimde benimsediğim feminist kimliğimin etkisiyle kadınların seks işçiliğine itilmesinin, diğer tüm alternatiflerin eril bir şekilde kapatılmasının seks işçiliğinin insan ticaretinin gizlenen bir türü haline getirdiğini düşünüyorum. Öte yandan insanların kendi yaşamlarını yönlendirme haklarına da saygı duyarak seks işçiliğinin bir sömürü, şiddet, baskı ve kötü muamele içermediği ve zorunda kalmadan isteyerek seçildiği bir düzen içerisinde de seks işçiliğinin bir emek olduğunu düşünüyorum. Sosyal hizmet uzmanı kimliğimden insan haklarını ve feminist kimliğimden kadın haklarını kaygı edindiğim bir konuma sahipken bu araştırmayı gerçekleştirdim.

3.2.2. Araştırmanın Tasarımı

Bu başlıkta, araştırmanın teorik çerçevesi, kullanılan metodolojik yaklaşım, öznelerin seçimi ve örnekleme yöntemi, veri toplama süreci ile ilgili detaylar ele alınır. Bu kapsamda görüşme rehberinin kullanımı, tekrarlanan görüşmeler, ses veya görüntü kayıtları, saha notları ve veri doygunluğu gibi konulara değinilir. Ayrıca, transkriptlerin katılımcılara geri iletilip iletilmediği ve ortamın araştırmaya etkisi gibi hususlar da bu başlık altında incelenir.

Görüşme dökümlerini MAXQDA’ye aktardım ve kodlama sürecine hazır hale getirdim. Veri analizi için danışmanım ile nitel analiz yöntemlerinden tümevarımsal tematik analizi kullanmayı uygun gördük ve Braun ve Clarke’ın (2006) sıraladığı tematik analiz aşamalarını uyguladım. Bu noktada özelden genele doğru hareket etmek seks işçilerinin yaşamlarının biricikliğini ortaya koymak için önemli bir adımdı. Sıklıkla farklı dinamikler tarafından şekillendirilen ve roller atanan seks işçiliğine yaklaşırken keşfetme odaklı olmak verinin baskı karşıtı bir şekilde değerlendirilmesini kolaylaştırdı (Braun ve Clarke, 2021). Böylece hiçbir kavramı dayatmayan veya bir “gerçekliği” seks işçilerinin deneyimlerinde aramayan özgür ve özne odaklı bir analiz mümkün hale geldi.

Uyguladığımız tematik analiz aşamaları:

Görüşme deşifrelerini yaparken ve deşifre metinlerindeki hataları düzeltirken tüm görüşme metinlerini defalarca okudum. Görüşmenin ses kaydını dinleyerek metinleri

takip ettim. Bu çalışma Braun ve Clarke’ın tematik analiz aşamalarından birincisi olan veriye yakınlık kurma aşamasına işaret eder.

İkinci aşamada tüm görüşmeleri sırayla kodlamaya başladım. Bazı ifadelerin doğrudan bir kod altında toplanması mümkündü ancak bazı ifadelerin karmaşık bir yapıya sahip oluşu doğru bir kodlama yapabilmek için atlamayı ve daha sonra yeniden gözden geçirmeyi gerektirdi. Böylece ilk kodlama sürecini tamamlamış oldum.

Üçüncü aşamada kodlarımı geniş bir sayfaya yayarak birbiriyle ilişkili olanları danışmanımla eşleştirdik ve sistematik bir düzen oluşturmaya çalıştık. Bu çalışmamız, ilgili kodları bir araya getirmek potansiyel temaların ortaya çıkmasını kolaylaştırdı.

Dördüncü aşamada kodları altında toplamış olduğumuz temaları ve alt temaları gözden geçirdik. Her bir temanın hiyerarşik kod haritasını ayrı ayrı değerlendirdik böylece konumundan ve isminden yeterince emin olmadığımız kodları değiştirerek yeniden yerleştirdik. Yaptığımız her değişiklik mevcut temanın tanımlanmasını daha da kolaylaştırdı.

Beşinci aşamada, her bir tema için belirli bir çerçeve çizerek içerilen kodların ve temanın tanımlanabilmesini sağladık. Temalar her ne kadar esnek sınırlara sahip olsa da bir tanımlama yapabilmek isimlendirme ve analiz için önemliydi. Kodlar ve temalar arasında tutarlı bir düzen oluştuğunda temalara isimler vermeye yöneldik. İsimlendirme sürecinde baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmetin kavramlarından ve in-vivo kodlardan faydalanmayı önemsedik. Böylece gerçek anlamda seks işçilerinin sözlerini bilimsel bir çalışmada kavramsallaştırma fırsatı yakalayarak öznelerin gerçekliğini literatüre taşıdık.

Son olarak altıncı aşamada danışmanımla birlikte temaları tutarlı ve anlaşılabilir hale getirerek raporlaştırdık. Kodların nasıl bir araya geldiği, temaların, alt temaların, kodların ve alt kodların nasıl ayrıştığını araştırma sorularına değinerek açıkladık ve her bir temayı zengin içerikli verilerle betimlemeye çalıştık.

Öte yandan bu araştırmayı baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmet temelinde kurguladık. Seks işçisi kadınların maruz bırakıldığı baskıları görünür kılma çabamızın feminist bir bağlama sahip olması kaçınılmazdı.

Baskı karşıtı sosyal hizmet araştırması, güç yapılarını eleştirerek güçlülerin ayrıcalıklarını sürdürüp ezilenleri bastıran sistemlere karşı çıkar ve bu yapılarla mücadelede baskı karşıtı uygulamaların araştırma süreçlerine nasıl entegre edilebileceğini inceler (Rogers, 2012). Bu yaklaşım, bireylerin sesine değer vererek onları “pasif nesneler” yerine, sürece aktif olarak katılan iş birliği ortakları olarak görmeyi savunur. Baskı karşıtı sosyal hizmet araştırması etik değerlere bağlı kalarak, araştırma sürecinde refleksiviteyi bir ilke haline getirir ve araştırma yöntemlerini sosyal adalet ve eşitlik değerlerine uygun olarak tasarlamayı amaçlar. Araştırmalar, ezilen kişileri araştırma sürecine dahil ederek güç ilişkilerini dengelemeyi ve demokratik, eşitlikçi bir araştırma ortamı yaratmayı amaçlar (Strier, 2007). Bu doğrultuda baskı karşıtı sosyal hizmet araştırmasının ilkelerini benimsedik ve araştırmanın tüm süreçlerinde aşağıda sıraladığım bu ilkeleri uyguladım.

Uygulamada kendini eleştirel olarak değerlendirme

Araştırmacı olarak kendimi, olay ve olgulara yaklaşımımı, içinde bulunduğum ilişkilerdeki güç dinamiklerini sürekli sorguladım. İçinde yaşadığım toplumun eril, ahlakçı ya da ayrımcı tutumlarından kendimi ayırdığımı düşünsem de eşitsizliği yeniden üretmemek için her gün kendi toplumsal konumumu ve bu konumumun seks işçileriyle olan etkileşimine ve ilişkilerimizi nasıl etkileyebileceğine dair düşündüm.

Hizmet kullanıcılarının baskı deneyimlerini eleştirel değerlendirme

Seks işçiliği deneyimi öncesinde ve esnasında baskı ve ayrımcılığı analiz etmek için toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve göçmenlik durumu gibi kesişimsel faktörleri sürece dahil ettim ve çeşitliliklere hassasiyet içeren bir tutum geliştirdim. Ayrıca ortaya çıkan baskı deneyimlerini ise politik-eleştirel bir şekilde ele aldım.

Hizmet kullanıcılarını güçlendirme

Araştırmada seks işçilerini veri sunan katılımcılar olarak tanımlamak yerine kendi yaşamlarının eyleyen, yapabilen, karar verebilen ve kendi deneyimlerinin uzmanı olan özneler olarak tanımlayarak ederek süreçte aktif katılımlarını sağladım. Güçlenmenin bir adımı olan bu süreç seks işçileri için bir alan oluşturdu. Bu alan ise baskıya karşı mücadele etmek için ihtiyaç duyulan bir gerçeklikti.

Ortaklıkta çalışma

Araştırmamın tasarlanmasında, yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında, veri analizinde seks işçilerine ve bu alandaki uzmanlara danışarak seks işçilerinin görüş ve fikirlerine daha çok yer verdim. Böylece araştırmacı-katılımcı güç ilişkisini değiştirmeyi mümkün hale getirdim.

Minimal müdahale

Öznel deneyimlerini aktarırken cinsellikle ilgili kelimeler kullanmaktan çekindiler. “Affedersin – nasıl söylesem bilemedim.” gibi ifadeler kullandılar. Bu noktada kendilerini istedikleri gibi ifade edebileceklerini belirttim ve söylemlerinin araştırma için değişmemesini sağladım.

Görüşmeleri kendilerinin istediği yer ve zamanda yapmaya özen gösterdim böylece araştırmaya katılmak kazançlarını azaltmadı veya günlük rutinlerinden ayrılmadılar. Bu hassasiyetler baskı karşıtı sosyal hizmet araştırması için benimsediğimiz ilkelere dayanarak daha eşitlikçi ve güç ilişkilerinden bağımsız bir araştırma yapmamızı mümkün kıldı.

Küçükkaraca’nın “Feminizm ve Engelli Kadın” başlıklı çalışması engelli kadınların hem kadın olmaları hem de engelli olmaları nedeniyle yaşadıkları kesişimsel ayrımcılığı vurgularken, bu gruba yönelik feminist bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır (Küçükkaraca, 2018). Buradan hareketle, seks işçilerinin deneyimlerini feminist bir perspektifle ele almak, benzer bir analitik çerçeve sunarak çalışmamın kuramsal zeminini zenginleştirdi. Tıpkı engelli kadınların toplumdaki yerlerini savunma mücadelesinde feminist teoriden destek bulduğu gibi, seks işçileri de toplumsal normlar ve ataerkinin ötekileştirdiği bir grup olarak feminist bir analiz ve dayanışmaya ihtiyaç duyar (Comte, 2014; Sanchez, 2022). Feminist teori, seks işçilerinin damgalanmalarına karşı direnç geliştiren ve onların deneyimlerini görünür kılan bir çerçeve sunabilir.

Seks işçiliği, yalnızca kadınlar değil, aynı zamanda translar ve erkekler tarafından da deneyimlenmektedir. Ancak, mevcut transfobik ve homofobik tutumlar bağlamında, seks işçiliği deneyimlerini bütüncül bir şekilde ele almak, biricik deneyimlerin görünmez hale gelme riskini taşıyabilirdi. Bu nedenle, danışmanımın yönlendirmesiyle çalışmamızda cisgender kadın seks işçilerine odaklanmaya karar verdik. Bu sınırlandırma, seks işçiliği

araştırmalarımız için başlangıç niteliğinde bir adım temsil etmekle birlikte, ileride seks işçiliği deneyimlerini daha geniş bir çeşitlilik perspektifiyle ele almanın gerekliliğinin farkındaydık.

Çalıştığımız grubun kamusal yaşamdaki ulaşılabilirliği fazla olmakla birlikte görünürlüğü de bir o kadar kısıtlıydı. Diğer taraftan kesişimsel deneyimlere ulaşma çabamız vardı. Bu bağlamda öznelere ulaşmayı mümkün hale getiren amaçlı örnekleme yöntemini ve maksimum çeşitlilik örneklemesini tercih ettim. Patton (2014), çeşitlilik bakımından zengin olan küçük bir grupta her bir vakanın benzersizliği araştırmanın kalitesini artıracak ve dağınık bir veri setinden başarılı temaların ortaya çıkabileceğini ifade eder. Maksimum çeşitliliği bu şekilde tanımlayan Patton'a göre bu iki bulgu maksimum çeşitlilik örneklemesini güçlü kılmaktadır. Buradan hareketle temelde ortak bir deneyime sahip olan seks işçilerinin deneyimlerine derinlemesine bir şekilde ulaşabilmeye ve farklı özelliklerinin bu deneyimi zenginleştirme biçimlerine odaklanabildim. Böylece maksimum çeşitliliği hedeflerken araştırma sahasının da bizleri yönlendirmesiyle geniş yaş aralığına ve çeşitli medeni durumlara ulaştım. Bu özelliklerin çeşitlenmesi seks işçiliğinin nasıl deneyimlendiğini anlarken pek çok noktaya ışık tuttu.

Sonuç olarak bu araştırmanın özneleri, aşağıdaki dahil etme kriterlerine;

- Cisgender kadın olmak,
- 18 yaşından büyük olmak,
- Seks işçiliğini en az 6 aydır deneyimlemiş olmak,

ve bu dışlama kriterlerine dayanarak bir araya getirildi:

- Seks işçiliği yapan cisgender erkekler,
- Seks işçiliği yapan trans+lar.

Bu kriterlere uyan seks işçileriyle derinlemesine görüşme aracılığıyla Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu'nda yer alan soruları temel alarak görüşmeler gerçekleştirdim. Öznelere ilişkin genel tanıtıcı bilgilere Tablo 2'de yer verdim.

Gerekli etik izni aldıktan sonra (17.10.2022), seks işçilerine ulaşabilmek için çeşitli ağlar kurmaya başladım ve iki farklı şehir üzerinden araştırma sahamı oluşturdum. Bu noktada akla gelen ilk kuruluş seks işçileri tarafından seks işçileri için 11.04.2013 tarihinde kurulan Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği oldu. Kırmızı

Şemsiye'nin saha koordinatörü olan değerli Destina CAN, seks işçisi kadınlara ulaşabilmem için hem bir kaynak hem de bağlantı kurucu oldu. Benimle görüşmeyi kabul eden seks işçileri ile onların uygun gördüğü gün ve saatte Kırmızı Şemsiye'nin toplantı odasında buluşup görüşme yaptım.

Araştırma sahasının diğer yarısını ise bir Anadolu şehri oluşturdu. Bu şehirde bulunan FMK, seks işçileri ile insan hakları temelinde uygulamalar gerçekleştirmekteydi. Bu uygulamaların hiçbiri “Seni bu hayattan kurtaracağız.” zihniyetinde değildi bu zihniyetin yerine maruz bırakıldıkları şiddetle mücadele etmek, yoksulluğu önlemek, sığınak sağlamak, eğer kişi seks işçiliğini bırakmak istiyorsa bu isteği doğrultusunda psikososyal ve ekonomik destek hizmetlerini harekete geçirmek gibi çalışmalar yürütülüyordu ancak tüm bu çalışmaların bir devlet kurumu tarafından yerine getirilmesi seks işçileri için bir korku da yaratıyordu çünkü kendi yaşamlarında devlet tanımının karşılığında polis ve para cezaları vardı. Bu nedenle ilk temasta ön yargı ve şüphe ile kurulan iletişim, zamanla yerini güven ilişkisi ve teşekkürlere bıraktı. Araştırma kapsamındaki görüşmeleri ilgili kurumun görüşme odasında ve öznelerin seçtiği kafelerde gerçekleştirdim. Kurumsal kaynakları kullanmak beni bu araştırmada güçlü tutan etmenlerin başında geldi. Görüşmelere ilişkin genel bilgileri Tablo 1’de gösterdim.

Tablo 1. Görüşmelere İlişkin Genel Bilgiler

	Öznenin İsmi	Görüşme Tarihi	Görüşme Yeri
1.	Aylin	29.11.2022	STK
2.	Beste	16.12.2022	STK
3.	Çimen	8.12.2022	Kamu kurumu
4.	Deniz	14.12.2022	Kamu kurumu
5.	Ela	14.12.2022	Kamu kurumu
6.	Feray	15.12.2022	Kamu kurumu
7.	Gönül	20.12.2022	STK
8.	Hale	21.12.2022	STK
9.	Işıl	6.01.2023	STK
10.	Kiraz	9.02.2023	STK
11.	Lale	9.02.2023	STK
12.	Müge	23.03.2023	Kamu kurumu
13.	Nazlı	23.03.2023	Kamu kurumu
14.	Nehir	24.03.2023	Kamu kurumu ve Kafe
15.	Nil	24.03.2023	Kamu kurumu
16.	Peri	28.03.2023	Görüntülü Görüşme
17.	Rüya	30.03.2023	Kamu kurumu
18.	Simge	23.05.2023	Kamu kurumu
19.	Sıla	25.05.2023	STK
20.	Şirin	7.06.2023	STK
21.	Tülin	25.08.2023	STK
22.	Ufuk	25.08.2023	Görüntülü Görüşme
23.	Ülkü	15.10.2023	Görüntülü Görüşme
24.	Yonca	20.10.2023	STK
25.	Zerrin	21.12.2023	Görüntülü Görüşme

Öznelerin hiçbirisi görüşmeyi yarıda kesmedi veya görüşme sonrasında araştırmadan çekilmek istediğini belirtmedi. Yalnızca daha önceden görüşme için sözleştiğim ve bana randevu veren dört özne görüşme günü ve saati geldiğinde görüşmeye gelmedi ve telefonla da kendilerine ulaşamadım. İçlerinden biri daha sonrasında işi çıktığı için

gelmediğini daha sonra yeniden planlamak istediğini söylese de tekrar planladığımız görüşme gün ve saatinde yine kendisine ulaşamadım. Bu davranışı araştırmaya katılmamak için tekrarlayabileceğini düşünerek görüşme yapma teklifini kendisine üçüncü kez iletmedim.

Seks işçiliğine dair çalışma düzeni seks işinde çalışma koşulları başlığında belirttiğim üzere net sınırlarla çevrili olmadığı için görüşmelerimizin pek çoğu gecikti ya da iptal oldu. Özellikle şehir değiştireceğim zaman dört gün içinde üç görüşme planladığım zamanlarda hiç görüşme yapmadan Ankara'ya döndüğüm seferler oldu. Görüşmeye gelmeyen seks işçileri online görüşme talep ettiklerinde bunu geri çevirmedik ve WhatsApp üzerinden görüntülü görüşmeler yaparak sahaya devam ettim. Çevrim içi görüşmelerimiz, öznelerin talebiyle genel olarak 23.00'dan sonra kendilerinin belirlediği saatlerde gerçekleşti. Görüşme saati dahi seks işçiliğinin çalışma düzenine ilişkin belirli noktalara ışık tutmaktaydı.

Sahanın kendisi oldukça öğretici olmakla birlikte zorlandığım kısımlar da oldu. Özellikle hiçbir seks işçisine ulaşamadığım bir dönemde kapılarını aşındırdığım kurumların yanında sosyal medya, sohbet siteleri ve seks işçilerinin ilan koydukları web sitelerinden seks işçilerine yazmayı denedim. Bu girişimin yalnızca sahada olan bir araştırmacının çabaları olarak değerlendirilmesinin yeterli olmadığını düşünüyorum. Bahsettiğim aşamada 20'den fazla görüşme yapmış ve müşterilerin seks işçilerine uyguladığı şiddeti, baskıyı ve benzer pek çok kötü muameleyi öğrenmiş bir erkek araştırmacı olarak müşterin seks işçilerine ulaştığı yolları izlemek benim için düşünümselliğin merkezini oluşturdu. Çünkü seks işçilerine yazdığım otomatik olarak aldığım mesajlar (görüşme şartları ve ücret bilgisi içeren metinler) aslında müşterilere gönderiliyordu. Öznelere ulaşırken ortaya koyduğum bu çaba bu alanda görmediğim bir tarafı da bana göstermiş oldu.

Görüşmeler esnasında özne ve benim haricimde kimse görüşme ortamında bulunmadı. Yalnızca çay ve kahve servisinin yapıldığı zamanlarda görevli kişiler odaya girdiler ve o esnada özneler konuşmaya ara vererek servisin tamamlanmasını beklediler. Deşifre metinlerimde çay servisini yapan personele ettiğimiz teşekkürlere de yer vererek görüşmeleri etraflıca deşifre ettim.

Araştırmanın sahası ilk görüşme yaptığım tarih olan 29.11.2022’de başladı ve 21.12.2023’te son görüşme ile sona erdi. Toplamda 25 görüşme gerçekleştirdim ve bu görüşmelerin aralığı oldukça değişkendi. Polis baskınlarının sık olduğu zamanlar daha çok seks işçisine ulaşabilirken diğer zamanlarda seks işçilerine ulaşamamaya başladım. Öte yandan Kırmızı Şemsiye’nin tüm etkinliklerini takip ettim ve seks işçileriyle dahil etme ve dışlama kriterlerine uygun kişileri araştırmama davet ettim.

Seks işçileriyle görüşme yaparken yol göstermesi ve araştırmanın amacından uzaklaşmamamı sağlaması amacıyla danışmanımla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırladık. Bu görüşme formunun ilk hali ile uygulamaya koymaya karar verdiğimiz son hali arasında ciddi değişiklikler gerçekleştirdim. Bu değişiklikleri, Kırmızı Şemsiye’de Saha Koordinatörü olarak çalışan Destina CAN’ın önerileriyle gerçekleştirdim. Kendisi hazırladığımız soruları gözden geçirerek seks işçilerinin daha kolay anlayabileceği şekilde değişiklikler önerdi ve odaklanabileceğimiz yeni alanları gösterdi. Böylece yarı yapılandırılmış görüşme formumuz uzman görüşünün ardından son halini aldı.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmanın alt amaçlarıyla uyumlu bir şekilde üç temadan oluşmaktadır. Sosyo-demografik bilgilerine, çalışma yaşam deneyimlerine, günlük yaşam deneyimlerine ve sosyal hizmetlere ilişkin deneyimlerine ulaşmayı hedefleyen 31 soruyla yarı yapılandırılmış görüşme formunu oluşturduk.

Baskı karşıtı uygulama, baskı altındaki kişilerin kendi sözlerini ifade edebilecekleri alanların oluşturulmasını ve kendilerini kendi kelimeleriyle ifade etmelerini destekler (Dominelli, 2021). Bu amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formunda sorular her ne kadar seks işçiliği üzerinden kurgulanmış olsa da görüşmeye başlarken tanışma aşamasından sonra öznelerle yaptıkları işi nasıl adlandırdıkları sordum. Aldığım yanıt istinaden tüm soruları görüşme esnasında yeniden düzenleyerek sormaya devam ettim. Örneğin mesleğini danışmanlık olarak tanımlayan bir özneye “Seks işçiliği yapmaya nasıl başladınız?” sorusu yerine “Danışmanlık yapmaya nasıl başladınız?” sorusunu sordum. Kendi işini kendisinin tanımlaması için alan açıldığında ön kabullerden arınmış bir görüşme mümkün oldu. Hiçbir özneye seks işçiliği, fuhuş, eskortluk, konsomatrislik ya da diğer kavramları dayatmadık.

Öznelere ses kaydı almak isteyişimin sebebini, kaydı nasıl alacağımı, nasıl kullanacağımı ve daha sonrasında nasıl bir imha prosedürü izleyeceğimi detaylı bir şekilde aktardım. Öznelere tamamı ses kaydı almama izin verdi hatta benimle görüşmeye gelirken kendileriyle video kaydı eşliğinde görüşme yapacağımızı düşünerek görüşmeye oldukça özenli ve şık gelen seks işçileri de oldu. Bu durumlarda özenleri için teşekkür ettim ve ses kaydı eşliğinde görüşmelerimizi sürdürdüm. Bazı öznelere talepleri üzerine WhatsApp üzerinden gerçekleştirdiğim görüşmelerin bölünmemesi için telefonumun bildirimleri kapattım ve ses kayıt cihazını telefonumun yanına koyarak görüşmeleri gerçekleştirdim.

Gerçekleştirdiğim her görüşmenin hemen ardından danışmanım Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA'yı aradım. Telefonda danışmanıma görüşmeyi ve edindiğim bilgileri aktardım. Kendisi her görüşme sonrasında beni dinledi ve görüşmeye ilişkin önemli noktalara değinen sorular sorarak her defasında ciddi dinamiklere ışık tuttu.

Ayrıca görüşme hakkındaki notlarımı unutmamak için görüşmenin ardından sesli düşündüğüm konuşmalarımı da sesli olarak kaydettim. Bu eylem, daha sonra unutabileceğim noktaları atlamamak için önemli fayda sağladı. Daha sonrasında saha notlarımı ve dikkat etmem gereken hususları yeniden kaleme aldım. Böylece her yeni görüşmeyi bir önceki görüşmeden edindiğim tecrübelerle daha dikkatli bir şekilde gerçekleştirdim.

Yaptığım görüşmelerin süresi her bir özne ve paylaştığı içeriği bakımından biricik uzunluğa sahiptir ancak görüşmeler esnasında öznelere işe geri dönmek için görüşmeyi hızlıca bitirme isteğine de değinmem gerekir. Bu nedenle bazı görüşmelerde sorduğum sorulara aldığım hızlı yanıtlar deşifre sürecinde beni oldukça zorladı. Bu görüşmelerin süresi nedeniyle içeriğin doygunluğuna ilişkin endişelerimi ise tüm görüşmeleri kelime/süre oranı hesaplayarak ulaştığım sonuç giderdi. Genel olarak en kısa görüşmem 51 dakika en uzun görüşmem ise 117 dakika sürdü. Görüşme sürelerinin ortalamasını ise 75,5 dakika olarak hesapladım.

Veri doygunluğu kavramı “belirsizlik bakımından” nitel araştırmalarda önemli tartışma ve eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Belirli bir sayıya ulaşıncaya veri doygunluğunu sağlama gibi bir noktadan hareket etmek yerine veri doygunluğundan söz ederken

Hennink ve Kaiser'in (2022) sistematik derleme çalışmasında listelediği ampirik testlerle veri doygunluğunu değerlendirme stratejilerinden faydalandım. Görüşmeleri gerçekleştirirken bir yandan deşifre ve kodlama işlemlerine de devam ettim. 20'den fazla görüşme gerçekleştirdiğimde içeriğin tekrar etmeye başladığını, yeni kodlar eklenmediğini fark ettik ve ifadelerin mevcut kodları yeterince betimlediğine karar verdik (Hennink ve Kaiser, 2022). Buradan hareketle görüşme sayısını 25'e tamamlayarak araştırmanın sahasını tamamladım. Bu sürecin ardından analiz süreci için hazırlıklar yaptık ancak saha ile yakınlığımı sürdürmeye devam ettim. Bu zaman diliminde dahil etme ve dışlama koşullarına uyan bir seks işçisi ile tanışsaydım görüşme yapmaya istekliydim.

Kod sıklığı stratejisine göre görüşme dökümlerini kodlarken yeni oluşturulan kodların sayısı ve yeni kodların sıklığı azalmaya başladığında ve hiçbir yeni kod oluşmadığında, kod anlamı stratejisine göre kodların içerdiği ifadelerin anlamları kodu yeterince betimlediğinde veri doygunluğundan söz edilebilir (Akçay ve Koca, 2024). Bunların dışında karşılaştırmalı yöntem, durdurma kriteri ve yüksek dereceli gruplar gibi stratejilerin varlığından söz etmek de mümkündür.

3.2.3. Analiz ve Bulgular

Bu başlık altında, araştırma verilerinin nasıl analiz edildiği ve elde edilen bulguların nasıl sunulduğu ele alınır. Veri analizi sürecinde kullanılan yazılım, kodlama ağacı ve temaların türetilme yöntemleri gibi detaylar yer alır. Ayrıca, temaların ve alt temaların açıklığı ile veri ve bulgular arasındaki tutarlılık da bu başlıkta incelenir.

Elde ettiğim kodları ve bu kodların bir araya gelerek oluşturduğu tema ve alt temaları detaylıca betimledim. Nitel araştırmalarda görselleştirmenin öneminden hareketle son halini verdiğimiz kod ağaçlarını daha kolay okunabilmesi ve düzenli görünebilmesi için MindSpace uygulamasından faydalandım.

Araştırmamın alt amaçlarına dayanarak temalara ulaştım. Böylece her sorumuzun yanıtına ulaşmaya çalışırken araştırmanın bulguları bir kılavuz niteliği taşıdı. Ayrıca temaların ve alt temaların isimlendirilmesinde de öznelerin söylemlerine yer vererek başlığı bir örnekle somutlaştırdık ve öznelerin cümlelerini daha görünür hale getirdim.

İstanbul'da Kadın Eserleri Kütüphanesinde eğitimini aldığım, master tezimin kodlamasını yaparken kullandığım ve daha sonrasında birkaç araştırma için yeniden başvurduğum nitel veri analiz programı MAXQDA'nın 24.03.0. sürümünü kullanmayı tercih ettim. Programa aşina olmak benim için önemli bir kaynaktı. Kodlama sürecinde Saldana'nın Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı'ndan (Saldana, 2023) ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ'ın YouTube kanalında⁴ nitel araştırmaya ilişkin ürettiği zengin içeriklerden faydalandım.

Öznelerden yaptığım alıntılar sağ ve sol kenardan iki santim olacak şekilde sayfanın ortasına konumlandırımdım. Öznelerin sözlerini kendi ifadelerimden net bir şekilde ayırmak için alıntılar italik yazmayı tercih ettim. Metin içerisinde özne alıntısına yer verirken bu alıntılar tırnak işareti içinde ve yine italik olarak kullandım. Alıntılar dışında öznelerin ifadelerine yer verdiğim ancak paragraflarda anlam bütünlüğünü sağlamak için öznelerin kelimelere gelen ekleri değiştirmek durumunda kaldığımda doğrudan alıntı olmadığı için bu ifadeleri yalnızca tırnak işareti içerisinde kullanmayı tercih. Her bir alıntının sonunda öznenin anonimleştirilmiş ismini ve yaşını parantez içerisinde gösterdim. Ayrıca görüşme esnasında konuşma dilinde eksik kalsa da bağlam dolayısıyla anlaşılabilen ancak yazıya döküldüğünde anlam kayması ya da eksiliği yaratan durumlarda alıntılar anlaşılabilirliğini artırmak için köşeli parantezlerle ([örnek]) kendim eklemelerde bulundum.

Literatür, görüşme ve gözlemlerden ulaştığım veriler birbiriyle uyumlu bir haldedir. Verileri, belirlediğimiz ana ve alt temaları destekler nitelikte analiz ettikten sonra sonuçlar arasında herhangi bir çelişki veya uyumsuzluk tespit etmedik. Bu durum, bulguların güvenilirliğini artıran önemli bir unsurdur. Ayrıca, kodlamanın daha şeffaf ve hesap verilebilir olması için her üç temada yer alan bir kod için örnek kod çizelgesini ek 7, 8 ve 9'da paylaştım.

Her bir ana temayı, bulgu ve tartışmadan önce detaylı olarak içerdiği kodlar ve alt kodlar bakımından betimledim. İsimlendirme esnasında öznelerden alıntı yapmaya dikkat ettim. Alt temaları ise bağlı olduğu ana temadan hareketle konumunu ve barındırdığı kod ve alt

⁴ <https://www.youtube.com/c/ZeynepKurnaz>

kodları açıkladım. Ayrıca verdiğim isimlerin nasıl kurgulandığını aktardım. İsimlendirme esnasında öznelerden alıntı yapmaya dikkat ettim.

3.3. GÜVENDUYULABİLİRLİK

Nitel araştırmalar, sosyal bilimlerde derinlemesine anlayış geliştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir ancak, geçerlik ve güvenilirlik konularında sıkça eleştirilmektedir (Başkale, 2016). Bu eleştiriler, nitel yöntemlerin yapısal farklılıklarından ve “ölçüm” yöntemlerinin öznel olmasına dayandırılır. Eleştiriler, nitel yöntem araştırmalarını pek çok yönden gelişmesini ve belirli paradigmalardan hareketle farklı ölçütler geliştirilmesini sağlamıştır (Arastaman ve diğ., 2018). Lincoln ve Guba (1985) tarafından geliştirilen güvenduyulabilirlik (trustworthiness) kriteri, nitel araştırmalarda araştırmanın inandırıcılığını, aktarılabilirliğini ve bağımlılığını ve doğrulanabilirliğini değerlendiren bir çerçeve sunar (Lincoln ve Guba, 1986; Stahl & King, 2020). Bir araştırmanın bulgularının doğruluğunu, öznelerin deneyimlerini, anlatılarını veya algılarını doğru bir şekilde temsil edip etmediğini ve elde edilen sonuçların güvenilir bir şekilde yorumlanıp yorumlanmadığına odaklanır. Bu ölçüt ve kriterler, araştırma paradigmasının bilimsel titizlik standartlarını karşılamayı ve nitel araştırmaların bağlam ve insan deneyimlerine odaklanmasını hedefler. Bu araştırmada inandırıcılık ve aktarılabilirlik ölçütlerinden faydalanmayı uygun gördük.

3.3.1. İnandırıcılık

Nitel araştırma bulgularının gerçeği ne derece yansıttığını veya öznelerin deneyimlerini olduğu gibi temsil edip etmediğini betimleyen bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Cutcliffe ve McKenna, 1999). İnandırıcılık, nitel araştırmada güvenilirlik ve geçerlilik yerine kullanılan, bulguların bağlama uygunluğunu ve temsil gücünü vurgulayan bir kriterdir. İnandırıcılığı güçlendirmek için uygulanan uzun süreli katılım, üçgenleme, katılımcı teyidi, detaylı veri betimlemesi gibi stratejiler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Araştırmamın inandırıcılık bakımından değerlendirilmesinde uzun süreli katılım ve üçgenleme stratejilerinden faydalandım. Bu araştırmanın saha öncesinde yapılan hazırlıklar ve araştırmanın sahasında geçirdiğim yaklaşık bir sene, öznelerle ve öznelerin yaşam alanlarında uzun süre vakit geçirerek bağlamı derinlemesine anlamamı sağladı. Bu

süreçte baskı karşıtı bir araştırma yapabilmek için uyguladığımız süreç, bir yandan da saha ve öznelere kurduğumuz ilişkiyi geliştirdi. Tüm bu süreci aşağıda detaylı bir şekilde aktardım.

Seks işçileriyle yeterince vakit geçirmediğimi düşündüğüm için doğrudan seks işçileriyle çalışıyorum diyebilmenin mümkün olmayacağını düşündüğüm için gözlem ve okuma yapmayı kendime amaç edindim. Ankara’da bulunan Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesine bağlı Zekai Tahir Burak Ek Binası, kadın sağlığı, deri ve zührevi hastalıklar gibi alanlarda geçmişte yoğun hizmet sunduğunu ve seks işçilerinin bu hastaneye muayene olduğunu öğrendiğim (Çingir, 2005) için hastanede çalışan bir sosyal hizmet uzmanı aradım. Maalesef bir sosyal hizmet uzmanı çalışmıyordu ve yalnızca hastanenin güvenliği ile görüşebildim. Kendisi olağan işleyişe ilişkin gözlemlerine dayanarak bilgi paylaştı ancak bu bilgiler ötekileştirici bir dilin hakim olduğu baskı pratiklerinin örtük şekilde yerleştiği yaşantılardı.

Seks işçiliğini konu edinen içerikler tüketme sürecinde hem akademik hem de farklı sanat dallarına yöneldim. Edebiyatta, tiyatrodan ve sinemada seks işçiliğini işleyen içerikleri tüketmeye çalıştım. Yaşadığım şehir Ankara’da ve İstanbul’da seks işçilerinin çalışma mekanlarına giderek gözlem yapmaya çalıştım. Gözlemlerimi yurt dışında da devam ettirerek başta Erasmus+ programıyla gittiğim Berlin başta olmak üzere Amsterdam, Hamburg, Lahey, Gent, Nürnberg ve Viyana’da gibi şehirlerde “Sex Work Point”leri ziyaret ettim. Aynı zamanda merkezi Brüksel’de olan üyesi olduğum European Sex Workers’ Rights Alliance (ESWA) ve European Sex Work Research Network (ESWORN) ile çeşitli atölyeler ve çalışmalar yürüttüm.

Ankara’da seks işçilerine hizmet vermekte olan Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ile yakın ilişkiler kurarak uygulama alanında seks işçiliğinin nasıl yapılandığını öğrendim. Derneğin saha koordinatörü Destina CAN’ın bana açtığı alan ve kucaklayıcı yaklaşımı sayesinde seks işçileriyle ilişki kurma fırsatı yakaladım.

Öte yandan üçgenleme olarak tanımlanabilecek şekilde farklı veri kaynaklarından gelen bilgileri birleştirerek, araştırmanın daha geniş bir bağlama oturtulmasını sağlamak için seks işçileriyle çalışan profesyonellerin çalışma deneyimlerine ilişkin bir araştırma gerçekleştirdik. Profesyonellerin deneyimlerinin değerli olduğunu ve bu deneyimlerin

tezin sahası için önemli olduğunu düşündüğümüz için saha sürecine başlamadan önce değerli danışmanım Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA ile seks işçileriyle çalışan sosyal hizmet profesyonellerinin deneyimledikleri sorunlara yönelik bir araştırma yürüttük. Türkiye’den toplamda 11 profesyonel ile derinlemesine görüşmeler yoluyla sosyal hizmetler ve seks işçiliği arasında bağlantı kurmaya çalıştık (Orbay ve Küçükkaraca, 2023). Bu çalışmanın bulguları bu araştırma için hazırladığımız yarı yapılandırılmış görüşme formunun kanıta dayalı bir nitelik taşımasını sağladı. Tüm bu hazırlık sürecinin bizleri öznesi olmadığımız bir deneyimin öznelere hakkında söylem üretmekten uzaklaştırdığını düşünüyorum.

3.3.2. Aktarılabilirlik

Aktarılabilirlik, nitel araştırmalarda elde edilen bulguların başka bağlamlara veya durumlara ne ölçüde uygulanabileceğini ifade eder. Lincoln ve Guba’nın güvenduyulabilirlik modelinin bir bileşeni olan aktarılabilirlik, araştırma bulgularını okuyucuların veya diğer araştırmacıların kendi bağlamlarına uyarlayıp uyarlayamayacağıyla ilgilidir (Lincoln ve Guba, 1985; Lincoln ve Guba, 1986). Elde edilen bulguların temalara göre yeniden düzenlenmiş biçimde doğrudan aktarılmasıdır. Aktarılabilirliği sağlamak için ayrıntılı betimleme, bağlamı anlamlandırma, doğru ve şeffaf raporlama, örnekleme stratejisi gibi yöntemlere başvurulabilir. Yıldırım ve Şimşek’in (2021), bulguları detaylı bir şekilde betimlemeden ulaşılan sonuçların inandırıcılığının düşük olmasına sebep olacağına dair ifadesinden hareketle bu araştırmada ayrıntılı betimleme yöntemini tercih ettim. Ayrıntılı betimleme, nitel araştırmalarda bağlamın ve katılımcıların deneyimlerinin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesi anlamına gelir (Lincoln ve Guba, 1986). Bu yöntem, sadece gözlemleri veya verileri sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu gözlemlerin veya verilerin ardındaki anlamı ve bağlamı derinlemesine açıklar.

Ayrıntılı betimleme, okuyucuların araştırma bulgularını daha iyi anlamasına ve bu bulguların kendi bağlamlarına uygulanabilir olup olmadığını değerlendirmesine olanak tanır. Ayrıca ayrıntılı betimleme, sosyal yaşamın derinliklerini ve zenginliğini ortaya çıkarma imkanını artırdığı için nitel verinin gücünü olarak da anılır (Walker ve Myrick, 2006). Buradan hareketle bu araştırmanın bulgularını sunarken, gözlemlerimi ve alıntılarının barındırdığı anlamları saha notlarımdan yola çıkarak detaylı bir şekilde

açıkladım. Bu süreçte, gözlemlerimin ve söylemlerin aktarımının yanı sıra bunların ardındaki anlamları ve bağlamlarını vurguladım. Böylece okuyucular için araştırmanın gerçekleştirildiği bağlamı, bulguların nasıl şekillendiğini ve söylemlerin hangi süreçler üzerine inşa edildiği daha net bir şekilde anlaşılabilir hale geldi.

3.4. ARAŞTIRMANIN SAHASINA GENEL BİR BAKIŞ

3.4.1. Görüşmelerin Seyri

Nitel araştırmalar pozitivist paradigmanın oluşturduğu beklentiye dayanarak farklı dayanak noktalarından eleştirilmektedir. Geçerlik ve güvenilirliği sağlamanın “yeterince” mümkün olmadığını öne süren eleştiriler, ele alınan değişkenlerin, dinamiklerin ve sosyal gerçekliklerin yeterince “ölçülemediği” iddiası etrafında şekillenmektedir (Mays ve Pope, 1995). Nitel araştırmaların amacının genelleme olmaması geçerlik ve güvenirlik stratejilerinin araştırmanın doğasına uygun şekilde yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Bunun için birbirinden farklı pek çok yöntem bulunmakla birlikte sahada geçirdiğim zamanı ve görüşmeleri kapsamlı bir şekilde ayrıntılı betimlemenin inandırıcılık ve aktarılabilirlik bakımından önemli olduğunu düşünüyorum (Arslan, 2022).

Görüşmelerin tamamında öznelere Ek 1. Gönüllü Katılım Formu’nu okudum, kendilerinin de okuması için bir kopyasını verdim. Anlaşılmayan kısımlar olduğunda detaylı bir şekilde açıkladım ve görüşme yapmayı kabul etmelerinin ardından Gönüllü Katılım Formu’nu karşılıklı olarak imza altına aldık. Diğer önemli bir nokta ise ses kaydı almaktı.

Görüşme gerçekleştirilirken seks işçilerinin özellikle iş için kullandıkları telefonları sıkça çaldı ve müşteriler hem “fiyat sormak” hem de “randevulaşmak” için aradılar. Öznelere işlerinden alıkoyduğum kaygısıyla gelen tüm aramalara cevap verebileceklerini bunun bir sorun oluşturmayacağını eğer isterlerse konuşma bitene kadar odadan çıkabileceğimi belirttim. Kimisi telefonu kapattı kimisi gelen çağrılara yanıt verdi ve müşterilerle konuştu. Böyle bir sürece tanık olmanın da değerli olduğunu düşünmekteyim.

Saha süreci ile ilgili paylaşmayı önemli bulduğum bir diğer husus ise seks işçileriyle yaptığım görüşmelerin çoğunda görüşmedeki sıcaklığın seyridir. Görüşmeye başlarken

tanışma aşamasında soğuk ve kendini koruyan bir tavırla başlayan öznel görüşme başladıktan sonra oldukça sıcak, samimi ve içten bir iletişim kurmaya başladılar. Bana önce “siz” diye hitap ederlerken bu resmiyet zamanla aşağıdaki örneklerde olduğu gibi “aşkım, bir tanem, hayatım” gibi samimi ifadelerle yerini bıraktı. Öznel ile kurduğum iletişimin bu sıcaklığa alan açmasını Strier ve Binyamin’in (2014) tanımladığı şekliyle baskı karşıtı sosyal hizmet araştırmasının geleneksel araştırmacı-katılımcı hiyerarşisini reddedildiğinin ve eşit ilişkinin tahsis edildiğinin bir göstergesidir. Görüşmedeki iletişimin bu şekilde dönüşmesi hem görüşmenin verimi artırdı hem de öznenin kendisini rahatça ifade edebilmesi bakımından önemliydi. Bu samimiyet, yaşadıkları tüm sorunları sansürlemeden, utanmadan ve çekinmeden paylaşımları konusunda cesaretlendirici bir alan oluşturdu.

*Yani şu var beni yanlış anlama aşkım, toplumu takmıyorum.
(Lale, 27)*

*Ben sabah kalkamıyorum ki geç yatıyorum sonra bir bakıyorum
uykularım insanların tam tersi olmuş. Bak bugün buraya gelmem
bile çok önemliydi benim için yani kıymetini bil telefondaki sesin
içimi ısıttı sırf senin için geldim. (Rüya, 47)*

Hiç gitmedim hayatım hiç ihtiyaç duymadım. (Işıl, 26)

Son olarak görüşme sürecine ilişkin aldığım geri bildirimleri paylaşarak saha sürecini kronolojik bir şekilde betimlemiş olacağım. Her görüşme sonrası eklemek istedikleri bir şeyin olup olmadığını sorduktan sonra görüşmeye ilişkin düşüncelerini de öğrenmeye çalıştım. Aldığım tüm geri bildirimler aşağıda verdiğim örneklerdeki gibi çeşitlendi. Öznelin yargılanmaksızın yaşantılarını paylaşma ve dinlenilme ihtiyacını görünür kılan bu ifadeler görüşmenin öznel açısından faydalı bir yanının olduğunu da göstermektedir.

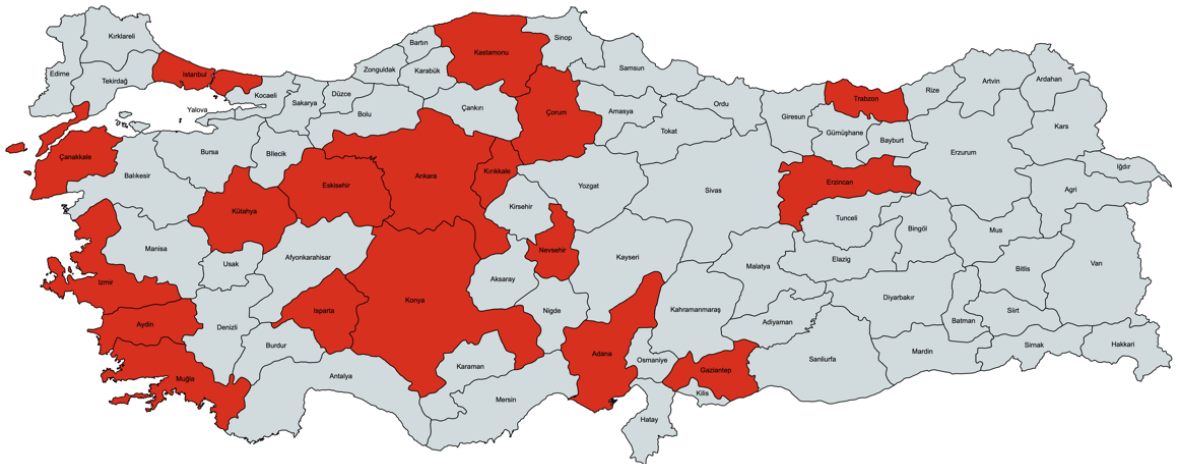
*Tanıştığımıza çok memnun oldum konuşmak içimi dökmek iyi oldu
hep böyle olsa keşke konuşsam anlatsam güvenceli birine. (Müge,
40)*

Konuşmak iyi geldi bana bilmiyorum ne kadar işine yarar anlattıklarım sana iyi şeyler anlatabildim mi bilmiyorum ama anlatmak bana iyi geldi. (Simge, 31)

Ben de sana teşekkür ediyorum. Genelde böyle insanların hani bakışları çok farklı oluyor. Gerçi senin öyle bir tavrın olmadı yani dışardan bir arkadaşımın gibi ve hiç yargılayıcı bakmadın beni anlamaya çalıştın. Çok teşekkür ederim. (Şirin, 19)

3.4.2. Öznelerin Özellikleri

Maksimum çeşitliliği sağlamaya çalışırken özellikle farklı yaş gruplarından seks işçilerine ulaşmaya gayret ettim ve bu çabam yaş bakımından en küçük 19, en büyük 70 yaşında bir seks işçisinin dahil olmasıyla sonuçlandı.

Şekil 1. Öznelerin Doğum Yerleri

Öznelerin doğum yerleri oldukça çeşitlilik gösterdi. Almanya ve Kırgızistan doğumlu iki özne dışında kalan 23 özne Türkiye doğumludur. Özneler, Şekil 1'de kırmızı ile renklendirdiğimiz şehirlerde doğmuşlardır. Öznelere ulaşırken kullanılan yöntem ve seks işçileri için sosyal hizmet üreten kurumların konumları dolayısıyla batı eğilimli bir haritanın oluştuğu söylenebilir.

Bu araştırmanın öznelerinin eğitim düzeyi tüm eğitim kademelerinden mezuniyeti ve terkleri kapsamaktadır. Okuma yazma bilmeyen bir öznenin yanı sıra üniversite mezunu

özneler de yer almaktadır. Okul bırakma/bıraktırma deneyiminin göze çarptığı özne grubunda hali hazırda lisans eğitimine devam etmekte olan özneler de bulunmaktadır.

Seks işçiliği deneyim süresi deneyimin niteliğini, atfedilen anlamı ve içeriğini şekillendirmektedir. Bu bağlamda en az 6 aydır seks işçiliği yapıyor olmak kriterinden hareketle seks işçiliği deneyimi en az 6 ay ve en fazla 42 sene şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Seks işçiliğini bırakma deneyimi olan öznelerin çalışmadığı zamanlar genel seks işçiliği deneyiminden çıkarmadım ve kendilerinin beyan ettiği deneyim süresini temel aldım. Öznelere ilişkin detaylı tanıtıcı bilgilere Tablo 2’de yer verdim.

Araştırmanın öznelerinin 14’ünün çocuğu yoktur. 11 öznenin ise toplamda 23 çocuğu bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmak seks işçiliğine bakışı, çalışma ve yaşam motivasyonunu ve deneyimleri şekillendirmektedir. Dolayısıyla annelik etraflıca değerlendirilmesi gereken bir kimlik olarak kabul edilmektedir. Baskı unsurları, kimlikler ve kesişen kimler üzerinden kurgulanabildiği için çok boyutlu bir yaklaşımdan hareket etmek önemlidir.

Tablo 2. Öznelere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

	Öznenin İsmi	Öznenin Yaşı	Çalışma Süresi	Doğum Yeri	Eğitim Düzeyi	Medeni Hali	Çocuk Sayısı
1.	Aylin	29	6 sene	Çanakkale	Lisans	Bekâr	0
2.	Beste	57	38 sene	Trabzon	Lise	Bekâr	0
3.	Çimen	35	3 sene	Adana	Lisans	Bekâr	2
4.	Deniz	28	6 ay	İzmir	Lise	Boşanmış	2
5.	Ela	35	1 sene	İstanbul	İlkokul terk	Evli	5
6.	Feray	42	6 sene	Eskişehir	Lise	Boşanmış	0
7.	Gönül	42	17 sene	Almanya	Üniversite terk	Bekâr	0
8.	Hale	26	8 sene	Kırıkkale	Üniversite terk	Bekâr	0
9.	Işıl	26	7 sene	Muğla	Üniversite terk	Bekâr	0
10.	Kiraz	29	9 sene	İzmir	Lise	Bekâr	0
11.	Lale	27	8 sene	Ankara	Lise	Bekâr	0
12.	Müge	40	4 sene	Isparta	Lise	Boşanmış	2
13.	Nazlı	33	18 ay	Kütahya	Lise terk	Boşanmış	3

Tablo 2. Öznelere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler (Devam)

	Öznenin İsmi	Öznenin Yaşı	Çalışma Süresi	Doğum Yeri	Eğitim Düzeyi	Medeni Hali	Çocuk Sayısı
14.	Nehir	32	8 sene	İzmir	Lise	Bekâr	0
15.	Nil	70	42 sene	Kütahya	Okuma yazma bilmiyor	Boşanmış	2
16.	Peri	42	22 sene	Aydın	Lise terk	Bekâr	1
17.	Rüya	47	20 sene	Kastamonu	Lise terk	Boşanmış	0
18.	Simge	31	6 sene	İzmir	İlkokul terk	Bekâr	0
19.	Sıla	40	3 sene	Kırgızistan	Lisans	Boşanmış	1
20.	Şirin	19	9 ay	Çorum	Öğrenci	Bekâr	0
21.	Tülin	39	16 sene	Nevşehir	İlkokul	Boşanmış	1
22.	Ufuk	21	2 sene	Erzincan	Öğrenci	Bekâr	0
23.	Ülkü	33	13 sene	Aydın	Lise	Bekâr	2
24.	Yonca	31	11 ay	Gaziantep	İlkokul	Boşanmış	2
25.	Zerrin	36	18 sene	Konya	Ortaokul	Bekâr	0

3.4.3. Seks İşçiliği Alanında Araştırma Yapan Bir Araştırmacıdan Notlar

Seks işçiliği alanında bir doktora tezi yazmanın benim için ne anlam ifade ettiğini aktarmaya çalıştığım bu başlıkta kendi konumsallığımla beraber sahadan bazı notlarımdan faydalandım. Eski çalışma arkadaşım değerli psikolog Seda KARPUS ile bir telefon görüşmesindeyken seks işçileriyle çalışma kararını aldığımı hatırlıyorum. O günden araştırmayı tamamladığım günümüze kadar geçen sürede bu araştırmanın beni çok değiştirdiğini düşünüyorum. Saha için “daha çok” içeriden biri olmak için yaptığım uzun soluklu çalışmaların bana sağladığı güven, yaptığım görüşmeleri yürütebilmemde anahtar bir rol oynadı. Bu süreçte özellikle Kırmızı Şemsiye’nin mutfağında seks işçileriyle sosyalleşip onları tanırken diğer yandan toplumda kolektif bir nefret ve damgalamanın mevcut olduğunu bilmek beni aktivist bir yerden harekete geçirmeye itti. Türkiye’de yürüttüğüm çalışmaların içeriği ile ESWA ile yürüttüğüm çalışmaların içeriği arasındaki fark, gidilecek uzun yolu görmemi sağladı. Aynı zamanda seks işçilerini dinlerken onların aktardığı travmatik yaşam deneyimlerinin yükünü de üstlenme sorumluluğu hissettim. Deneyimlerini paylaşırken bu deneyimleri yetkililere söylememi istemeleri benim için bir sorumluluk haline geldi.

Kırmızı Şemsiye’deki sıcak dayanışma ortamından ayrıldıktan sonra riskle dolu bir topluma karışmanın her zaman çok zor olduğunu düşündüm. Toplum içerisindeki risklerden kolaylıkla bahsedebiliyorum çünkü bu araştırmayı gerçekleştirdiğim süre boyunca çevremde bulunan yakın veya uzak pek çok sistemden seks işçilerini ötekileştiren, damgalayan, gelirlerini komik bir konuymuş gibi tartışan, “Ooo bu işte çok para var.” gibi söylemlerde bulunan ya da kırtasiyede tezimi çıktı alırken dahi “Başka konu mu kalmadı hocam?” sorusunu yönelten kişilerle de “mücadele” ettim. Özellikle erkeklerden “Lazım olursa senden numara isteriz.” gibi eril ve küçümseyici cümlelerle seks işçilerinin insani var oluşunu hiçe sayan söylemlerle sıklıkla karşılaştım. Tüm bunların seks işçilerinin doğrudan muhatabı olmak zorunda bırakıldığı kötü muamelelerin bana yalnızca küçük bir yansıması olduğunu biliyorum ve böylece seks işçileriyle empati yapmanın duygusal yükünü daha iyi aktarabildiğimi düşünüyorum.

Seks işçilerine ulaşırken denediğim çoklu yollar beni seks işçiliği hakkında düşünmeye itti. Verilen ilanların içeriği, kullanılan kelimeler, yer ve zaman bilgileri ve “ücret”, kadınların müşteri seçme şansının olup olmadığını da gösteriyordu. Bu durumda seks

işçiliğini kendi isteğiyle yapan bir kadının yoksulluktan, baskıdan ya da herhangi bir sebeple müşteri seçemediğini düşündüğümde yaptığı işi ne kadar özgür yaptığına yönelik eleştirel yaklaşmam gerektiğini düşündüm. O nedenle seks işçiliği tartışmasında kendimi konumlandırırken seks işçiliğinin tam özgür bir seçim olduğu takdirde bir işçilik olabileceğini düşünmeye başladım. Öte yandan zorunlu seks işçiliği yapan kişilerin emeğine de saygı duyarak seks işçiliğini seçmek zorunda kalmalarının sosyal politikanın başarısızlığı olarak tanımlayabildim. Pek çok insan, sevmedikleri ama para kazanmak için gitmek zorunda olduğu işlerde çalışmaktadırlar. Seks işçiliğinin bundan ayrılan kısmının “seks” ya da kadın odaklı bir tanımlama oluşuna ilişkin git gelli düşüncelerim beni sosyal hizmet uzmanı ve feminist bir insan kimliğimden hareketle insan hakları bağlamında bir zemin hazırlamaya itti. Bu durumda seks işçilerinin haklarının korunması ve tam eşitliğin sağlanması gerektiğini düşünürken diğer yandan da seks işçiliğinin bir seçenek haline gelmemesi için sosyal hizmetlerin de harekete geçmesi gerektiğini düşünmeye başladım.

Görüşmeler esnasında seks işçileriyle kurduğum ilişkinin eşitliğe dayalı olmasına oldukça özen gösterdim. Bu kaygım gün içinde sıklıkla karşılaştıkları müşterilerle ortak özelliğim olan “erkek” oluşumdan kaynaklanmaktaydı. Seks işçilerini insan olarak görmeyen ve yoğun şiddet uygulayan erkeklerle bir anılmayı kesinlikle istememekle birlikte seks işçilerinin de bana aynı şekilde davranmasını istemiyordum. O nedenle günlük yaşamımdaki nazikliğimi görüşmelerde belki daha yoğun bir şekilde yansıttım. Araştırmanın öznelerine ve deneyimlerine oldukça yoğun bir şekilde odaklandım kurduğumuz ilişkileri sürdürmek için kendileriyle sözleştim. Daha sonra Kırmızı Şemsiye’de veya derneğin etkinliklerinde karşılaştığım öznelerin araştırmam hakkında soru sormaları beni çok mutlu etti.

Seks işçilerinden boyun eğmenin aslında bir direniş olduğunu öğrendim. Her deneyim birbiriyle eş değildi ancak seks işçileri ataerkiye, ekonomik krize ya da diğer tüm yapısal sorunlara boyun eğmenin esasında direnişin ilk adımı olduğunu biliyorlardı. Bu, hem güç ilişkilerini okurken temel bir dinamik olarak hem de kişisel yaşamımda bir strateji olarak seks işçilerinden öğrendiğim bir direniş sanatıdır (Scott, 2018). Kate Millett, seks işçileriyle yaptığı görüşmeleri kendi seks işçiliği konumsallığıyla ele aldığı “Sokak Kadınları” şeklinde Türkçe’ye çevrilen “The Prostitution Papers” isimli kitabında

“Pasif kalmak bile bir bakıma direnmektir. Pasif kalmak, evet, etime sahip olabilirsin - ama beni duygulandıramazsın demektir.”

ifadesini kullanır (Millett, 1996). Bu durum, seks işçilerinin farklı yerlerde ve zamanlarda benzer baskılara karşı aynı şekilde direnmeleriyle eşitsizliklerin ne kadar derin ve köklü olduğunu anlamamı sağladı.

Seks işçiliği alanında çalışan araştırmacılardan Hammond ve Kingston (2014), bu alanda araştırma yapmanın damgalanmanın bir parçası haline geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu damgalama deneyimleri, seks işçilerinin maruz bırakıldığı damgalamalarla benzerlik göstermektedir. Danışmanımınla yürüttüğümüz araştırmada, mesleki uygulama üreten profesyonellerin de benzer şekilde damgalandığını ve bu nedenle güvensiz hissettiklerine ulaşmıştık (Orbay ve Küçükkaraca, 2023) ancak ben bu araştırma süreci boyunca doğrudan şahsıma yönelik bir damgalanmaya maruz bırakıldığımı söyleyemem. Seks işçileri üzerinden yapılan eril ayrımcı espri ve şakalara ya da ötekileştirici sorulara maruza bırakılsam da seks işçiliğine ilişkin bir damgalanma deneyimim (henüz) olmadı. Bunun seks işçiliği alanında erkek bir araştırmacı olarak yer almamdan kaynaklanabileceğini düşünüyorum. Kadın+ araştırmacı olsaydım bu durumun farklılaşabileceğini düşünüyorum. Hayatımı her ne kadar eşitlikçi, feminist ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde sürdürsem de ataerkinin, varsayımlara dayanarak beni “ayrıcalıklı” kıldığı bir düzende bu çifte standart beni rahatsız etti. Ayrıca araştırmacının cinsiyetine ilişkin bu hipotezimi bilimsel bir şekilde ele almak için ayrı bir motivasyona sahip olduğumu belirtmeliyim.

Son olarak değinmek istediğim bir diğer önemli nokta, seks işçiliği konusunun akademik çevrelerde sıklıkla küçümsenmesidir. Bu konuyu doktora tez konusu olarak seçmem, mikro düzeyde de olsa bazı akademik çevrelerde küçümsenerek karşılandı. Benzer bir durum, Armstrong (2024) tarafından da deneyimlenmiş ve bu alandaki çalışmaların akademik değerinin sorgulanmasına yol açmıştır. Armstrong ve ben, birbirinden bağımsız iki araştırmacı olarak bu tür karşılaşmalarda, aynı yolu izlemiş; aldığımız sorulara standart, kişisel olmayan yanıtlar vererek bu alanda üretmeye devam etmeyi tercih etmişiz.

3.5. ETİK KONULAR

Araştırmanın veri oluşturma aşamasına geçmeden önce Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Etik Kurulu'na araştırmamızın etik uygunluğuna ilişkin başvuruda bulunduk. Araştırmamızın etik açıdan uygun olduğuna ilişkin 17.10.2022 tarihli ve 2458348 sayılı resmi onay aldıktan sonra saha ile ilişki kurmaya başladım.

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu'nda bahsedildiği üzere araştırmanın öznesi olma koşullarına uygun seks işçilerine çalışmanın amacını, yapacağımız görüşmenin içeriğini, tahmini olarak ne kadar süreceğini, cevaplamak istemediği soruları atlayabileceğimizi, görüşmeyi bitirme ve araştırmadan çekilme hakkının her zaman geçerli olduğu, izni dahilinde görüşmeyi ses kayıt cihazı ile kaydedeceğimi ve bu ses kayıtlarını metne dönüştürdükten sonra bilimsel amaçla kullanacağımı ifade ettim. Kişisel bilgilerini ve kimliğini açığa çıkarabilecek tüm bilgilerin anonimleştirileceğini ve gerekirse araştırmaya dahil edilmeyeceğini paylaşarak ifşa olmalarına ilişkin endişelerine yanıt verdim. Ayrıca gerek duymaları halinde danışmanım Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA'ya ve etik izin aldığımız Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Etik Kurulu'na ulaşabileceklerini belirttim.

Sahada bulunduğum sürece beni seks işçileriyle bir araya getiren kurum ve kuruluşlara seks işçilerini benimle görüşme yapmaları için zorlamamaları, ikna etmeye çalışmamalarını ve olumsuz yanıt alırlarsa bunun bir sorun teşkil etmeyeceğini açıkladım. Böylece bu araştırmanın hiçbir öznesi bu araştırmaya katılmak için zorlanmadı, ikna edilmedi.

Görüşmelerde hazırladığımız yarı yapılandırılmış görüşme formuna sadık kaldım. Özneler, seks işçiliği literatürü bakımından önemli olduğunu düşündüğüm ancak araştırmanın amacı dışında paylaşımlarda bulunduğu bu paylaşımları irdelemedim ve araştırma sorularıma geri dönmeye çalıştım. Örneğin Zerrin, fiziksel rahatsızlıklarının olduğunu ve jinekolojik tedavi aldığını dile getirdi ancak etik kurallara uymak her zaman önemli bir noktada yer aldığı için tedavi gerektiren bu süreci kendisine sormadım ve seks işçiliği dahil veya hariç herhangi bir varsayımda bulunmadım.

Yani rahatsızlığım var aslında ama ben kadın hastalıklarından ciddi bir tedavi gördüm. (Zerrin, 36)

Girişte de tartışıldığı üzere seks işçiliği toplumsal olarak ahlaki değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Her ne kadar kendimi feminist kimlikli ve ön yargılardan bağımsız bir araştırmacı ve sosyal hizmet uzmanı olarak tanımlasam da içinde sosyalleştiğim toplumun ön yargılarını, ahlaki yargılamalarını içselleştirmeme ilişkin içsel değerlendirmeler gerçekleştirdim. Bu düşünce özellikle öznesi olmadığım seks işçiliğine ilişkin öğrendiğim detaylara vereceğim tepkileri yeniden gözden geçirmemi sağladı. Görüşme öncesi, görüşme esnasında ve görüşme sonrasında ahlakçı bir tarafımın olup olmadığına ilişkin öz eleştiriler yapmaya devam ettim. Bu kaygımın seks işçilerinin toplum tarafından maruz bırakıldıkları baskı pratiklerini yeniden üretmemek için önemli bir yerde durduğunu düşünüyorum.

Görüşmelerde öğrendiğim isimlerin seks işçilerinin kimlik isimleri ya da çalışırken kullandıkları takma isimlerden biri olup olmadığına ilişkin bir arayışım olmadı. Görüşmeleri paylaştıkları isimlerle devam ettirerek seks işçilerinin isim tercihlerine saygı duydum ve kendilerini var etmelerini desteklediğimi gösterdim.

Seks işçilerinin kimlik bilgilerini açık edebilecek isim, şehirler, kişilerin okuduklarında kendilerini ya da yakınlarını tanıyabileceği nadir görülen bilgiler ya da yaşam olayları gibi önemli detayları anonimleştirerek sundum. Şehir isimlerini gizlemek için “****” kullanımına başvurdum. Şehir isimlerine getirilen -de, -da gibi eklerin hepsini tahmin edilebilirliği engellemek için “-de” şeklinde değiştirdim. Böylece *** gösterimine getirilen ekleri de anonimleştirmiş oldum.

Öznelerin isimlerini anonimleştirmek için pek çok yöntem bulunmaktadır (Wang ve diğ., 2024). Bu yöntemlerden takma isim atamasını tercih ettim. 25 özneye Türkiye’de kullanılmakta olan kadın isimlerini rastgele vererek belirli bir sistematik oluşturmaya çalıştım. Bu isimleri seçerken yapay zekanın sunduğu çeşitlilikten faydalandım ve Chat GPT’den a’dan z’ye sıralı bir şekilde rastgele 25 isim listelemesini istedim. Araştırmanın saha sürecinde özneler, kimi zaman kimlikte yer alan isimlerini kimi zaman da seks işçiliği yaparken kullandıkları takma isimlerini kullanarak kendilerini tanıtmışlardır. Dolayısıyla öznelerin isimlerini anonimleştirirken her iki isimlerini düşünerek hareket ettim. İsimler her ne kadar rastgele seçilmiş olsa da seçilen isimlerin seks işçilerinin paylaştığı isimlerle aynı ya da benzer olmamaları için kontroller sağladım.

2023 yılının Mayıs ayında Viyana’da etik seks işçiliği araştırması atölyesine katıldım ve bu atölyede Avrupa’nın farklı ülkelerinden gelen seks işçileri ve seks işçiliği çalışan araştırmacılarla bir rehber hazırlığı yaptık. Bu rehber henüz yayınlanmadığı kaynak göstermemeyi tercih ettim ancak bu araştırmayı yürütürken bu rehberdeki etik standartları da göz önünde bulundurdum.

Son olarak saha sürecinin tamamında görüşme etik ilkelerine (Shaw, 2023) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu’nun Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlke ve Kuralları’na⁵ uyarak etik açıdan bir problem yaşamadan saha sürecini tamamladım.

⁵ <http://shuder.org/Sayfa/etik-ilkeler1787>

4. BÖLÜM

ANALİZ

Bu çalışmada seks işçilerinin deneyimlerini baskı karşıtı sosyal hizmet açısından feminist perspektifle anlamaya çalıştım. Seks işçilerinin çalışma deneyimlerini, yaşam deneyimlerini ve sosyal hizmetlere ilişkin değerlendirmelerine odaklandım. Tüm bu yaşam alanlarını değerlendirirken çoğu zaman normalleştirilen baskı pratiklerine ve içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet örüntülerine eleştirel bir şekilde yaklaşmayı tercih ettim. Eleştirel bir tutum sergilemek, seks işçilerinin normalleştirdiği (ya da hayata devam edebilmek için normalleştirmek zorunda kaldığı) tahakküm ilişkilerini gözlenebilir kıldı.

Analiz sürecinin görüşme ses kayıtlarının yazıya dökülürken başlaması (Stuckey, 2014) deşifre esnasında düşündüklerimi ve gelecekte kod olarak kullanabileceğim ifadeleri not edebilmek için bir fırsattı. Tüm görüşmelerin ses kayıtlarını yazıya döktükten sonra hepsini yeniden okudum ve ses kaydı eşliğinde yeniden dinledim. Bu işlem olası yazım yanlışlarını ve atladığım kelimeleri yakalamak için bir olanak sağlamakla birlikte aynı zamanda araştırmacı olarak veriye yakınlık kurmamı sağladı (Braun ve Clarke, 2006). Böylece tüm görüşmelerin içeriğine genel bir hakimiyet sağladıktan sonra kodlama aşamasına geçtim.

Şekil 2. Tema ve Alt Tema Haritası

Analiz sonucunda araştırma sorunun altında yer alan sorulardan hareket ederek toplamda üç temaya ulaştım. Bu temaları sırasıyla Şekil 2'deki gibi [Çalışma Yaşam Deneyimleri: "Baskı bu işin doğasında var."](#), [Yaşam Deneyimleri: "Seks işçileri üç gün hayat yaşayan"](#)

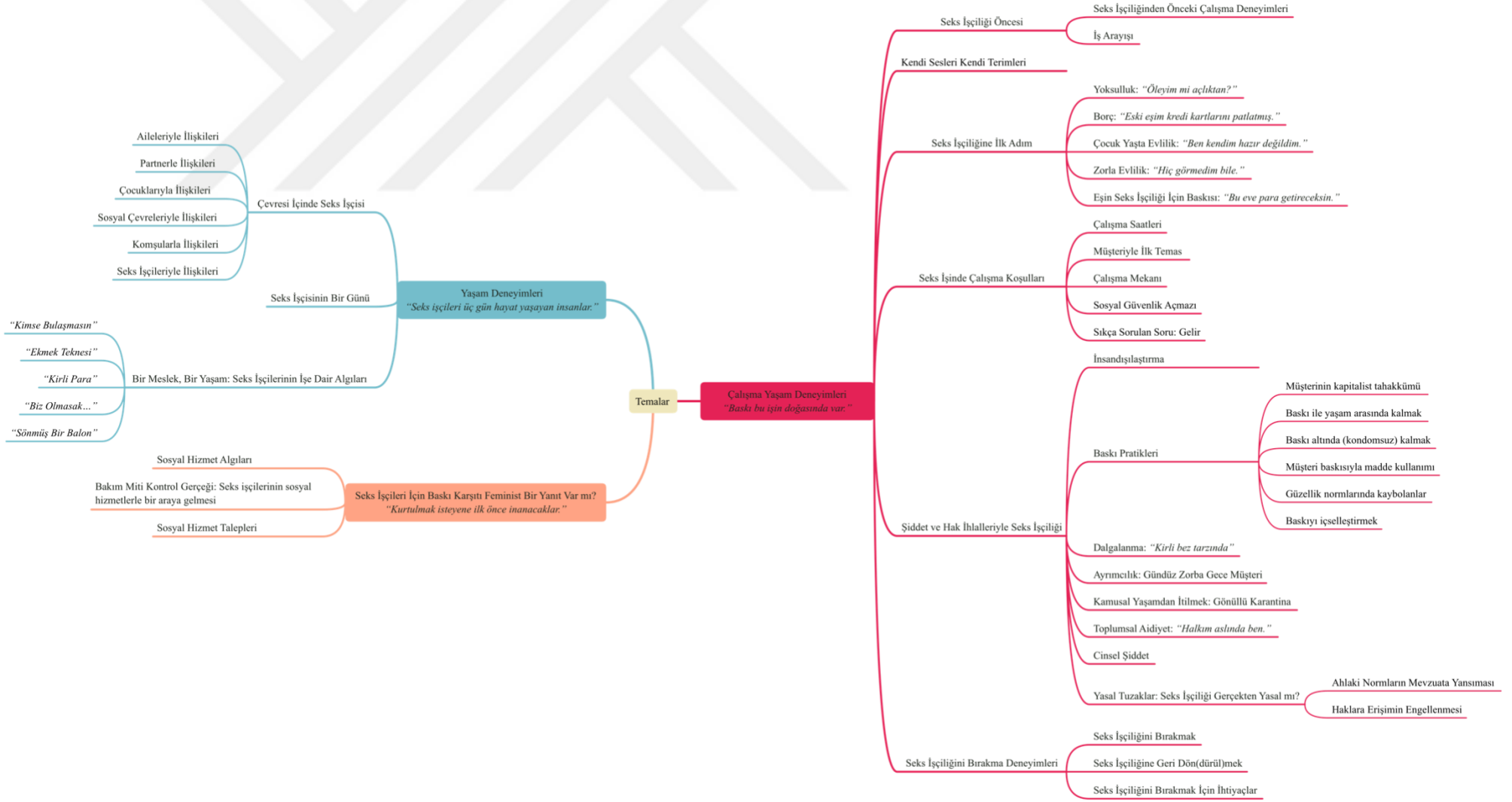
insanlar.” ve son olarak *Sosyal Hizmetle İlişkenmelerini Feminist ve Baskı Karşıtı Okumak: “Kurtulmak isteyene ilk önce inanacaklar.”* şeklinde kurguladım.

Üç başlıktan oluşan bu bölümde her bir ana temayı çeşitli alt temalar ve kodlarla detaylandırıdım. Seks işçilerinin çalışma deneyimlerini kronolojik bir sıra ile ele aldım. Seks işçiliğine başlamadan önceki iş arayış ve çalışma süreçlerini, seks işçiliğinin akıllarına geldiği ilk anı, seks işçiliği deneyimlerini ve seks işçiliğini bırakmaya ilişkin yaşantılarını ortaya koydum.

İkinci temada seks işçilerinin yaşam deneyimlerini çevreleri ile ilişkileri odağında ele aldım. Bu bağlama, baskı ilişkilerinin hayatın olağan akışına nasıl sirayet ettiğini ve gücün zalimce kullanılmasının (Dominelli, 2021) normalleşti(ril)ğini açığa çıkarmak için başvurdum.

Son olarak üçüncü temada sosyal hizmet/ler algılarına, bir seks işçisi olarak sosyal hizmetlerle ilişkilenmelerinin sosyal bakım ve sosyal kontrol temelinde nasıl deneyimlendiğine odaklandım. Seks işçilerinin kendi söylemlerinden hareketle taleplerini ve ihtiyaç duydukları sosyal hizmetleri, feminist ve baskı karşıtı bir paradigmadan ele alarak insan haklarıyla temellendirdiğimiz ihtiyaçlarına yer verdim.

Temaları, alt temalar, kodları ve alt kodları detaylı bir şekilde Şekil 3’te görselleştirdim.

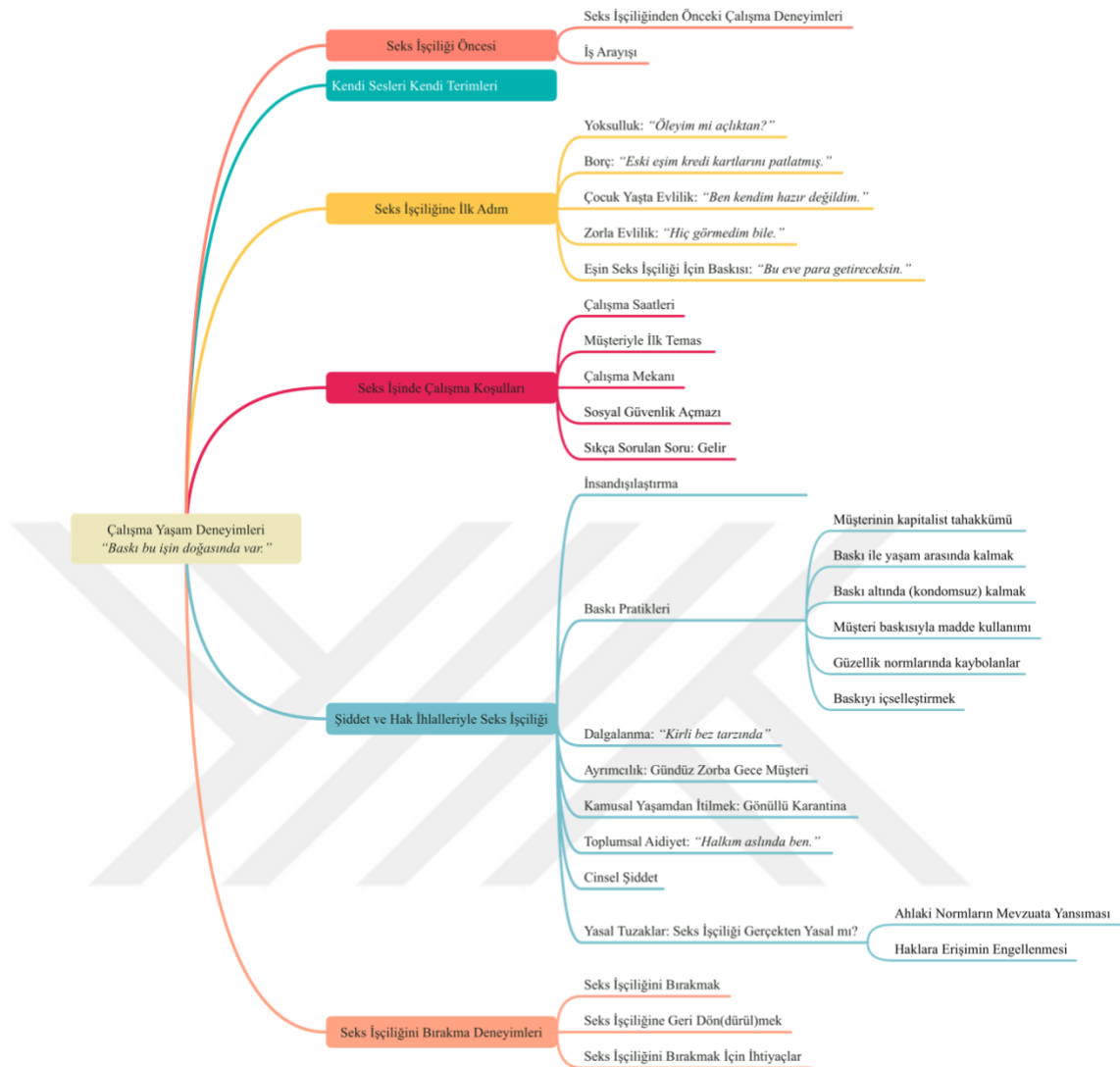
Şekil 3. Detaylı Tema ve Kod Haritası

4.1. ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ: “*BASKI BU İŞİN DOĞASINDA VAR.*”

Seks işçiliğine ilişkin çalışma yaşam deneyimini ele aldığım bu temada kronolojik bir şekilde hareket etmeyi planladım. Araştırmanın sahası seks işçiliğine başlama ve bırakma süreçlerinin esasında bir döngü oluşturduğunu gösterdi. O nedenle çalışma yaşam deneyimlerini ele alırken hem kronolojik hem de döngüsel bir yaklaşımı tercih ettim ve aşağıdaki sıralamayla bu başlığın içeriğini oluşturdum:

- Kadınların (seks işçiliği öncesi) piyasa ekonomisindeki var oluşlarını (olamayışlarını) [Seks İşçiliği Öncesi](#),
- Kadınları seks işçiliğine götüren deneyimlerini [Seks İşçiliğine İlk Adım](#),
- Yaptıkları işe verdikleri isimleri [Kendi Sesleri Kendi Terimleri](#),
- Seks işçiliği yaparken içinde bulundukları çalışma düzenini [Seks İşinde Çalışma Koşulları](#),
- Genel olarak seks işçiliğindeki çalışma deneyimlerini [Şiddet ve Hak İhlalleriyle Seks İşçiliği](#),
- Seks işçiliğini bırakma kararı almalarının ardından yaşadıklarına ise [Seks İşçiliğini Bırakma Deneyimleri](#) başlığında yer verdim.

Bu temaya ait kod haritasını Şekil 4’te görselleştirdim.

Şekil 4. Çalışma Yaşam Deneyimleri Tema Haritası

4.1.1. Seks İşçiliği Öncesi

Özneler, seks işçiliğine başlamadan önce farklı iş alanlarında çalışma deneyimlerine ve iş arayışı süreçlerinden edindikleri tecrübelerle sahiptir. Dolayısıyla özneler, seks işçiliğini ilk seçenek olarak seçmemişler ve öncesinde piyasa ekonomisinde kendilerine bir yer aramışlardır. Kadınların ilk seçeneğinin seks işçiliği olmadığını aktardığım ifade kadınları makul gösterme çabası değildir. Bu açıklama, zorunda kaldıkları için seks işçiliği yapan ama seks işçiliğinden önce başka işler yaparak hayatta kalmaya çalışan “makul kadın” güzelleme olmaktan çok ataerkinin kadını ikincilleştirerek çalışma yaşamdaki görünümünü yok etmekle başlayan (Ballakrishnen ve diğ., 2019) ve kadını

çalışma yaşamında küçük ve güvencesiz alana itmesiyle devam eden sürece dikkat çekme amacı taşımaktadır. Seks işçisi kadınların deneyimlerini ajite ederek değil güçlenme ve baskı karşıtı odaklı okumak önemlidir. Ayrıca vurgulamak gerekir ki insanlar seks işçiliğini ilk seçenek olarak da tercih edebilme özgürlüğüne de sahiptirler.

4.1.1.1. Seks İşçiliğinden Önceki Çalışma Deneyimleri

Öznelerin seks işçiliği öncesindeki çalışma deneyimini şekillendiren çalışma mekanı, işin türü, kişinin eğitimi ve çalışma mekanı gibi faktörler toplumsal cinsiyet temelli bir kurguya sahiptir. Özneler, seks işçiliği yapmadan önce pek çok farklı işlerde çalışmışlardır. Bu işlerin ortaklaştığı nokta ise herhangi bir yüksek öğretim gerektirmeyen, çoğu zaman kayıt dışı ve emek sömürsünün yoğun olduğu hizmet sektöründeki çalışma alanlarıdır.

Ayrımcılık kalıplarını keşfetmenin bir yolu, kadın istihdamının sektörler arasındaki dağılımını incelemektir. Günümüzde, erkeklerin endüstride çalışma olasılığı kadınlardan daha yüksektir ve kadınlar hizmet sektöründe erkeklerden daha sık çalışma eğilimindedir. Kadın iş gücünün çoğu hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Avrupa Birliği'nde 2012 yılında hizmet sektöründeki erkek iş gücü %58,1'ken kadın iş gücü ise %83,1'dir (European Parliament, 2012). Dünya Bankası'nın verilerine göre kadın istihdamının %17'si, erkek istihdamının %32'si endüstri alanında yer almaktadır ancak bu oranlar hizmet sektöründe sırasıyla %60 ve %53 olarak yer değiştirmektedir (World Bank, 2022). Kadınların iş gücünde var oluşları hizmet sektörü içerisinde dalgalanmaktadır. Dünya Bankası'nın verilerine göre (2022) Türkiye'de 1991 yılında %18 olan kadın istihdamı içerisindeki hizmet sektörü oranı günümüze dek sürekli artış göstererek %60'a ulaşmıştır. Aynı yıllar içerisinde endüstri alanındaki ilerleyiş ise %8'den ancak %17'ye yükselebilmiştir. Bu veriler, öznelerin genellikle hizmet sektöründe, örneğin marketlerde kasiyerlik, restoranlarda garsonluk gibi işlerde çalıştıklarını, ayrıca ıslık örneğinde olduğu gibi kafelerde fal bakmak, iş yerlerinde ve evlerde temizlik yapmak, merdiven silmek ve yatılı bakıcılık gibi çoğu kayıt dışı işlerde yer almalarıyla desteklenmektedir.

Denedim çalışmayı önce aslında. Normal⁶ bir kafeye gittim, fal baktım, belli bir süre 9 ay falan. Pandemiden önce. (Işıl, 26)

Ne işiydi, gündelikti. Evlere temizliğe gittim. İyi kötü kira ödeyip karnımı doyurdum temizlik yaparak. (Rüya, 47)

Eril zihniyetin karanlığında yetiştirilen kız çocukları ikincil bireyler olarak dünyaya gelmişler ve bu projeksiyonda yetişkinleşmişlerdir. Eğitim hayatları kısa sürmüş, hızlı ve kimi zaman zorla bir evlilikle “elden çıkarılmışlardır” ve tüm bu yaşantılar doğrultusunda çalıştıkları işlerin niteliği ve kazançları özneleri çalışan yoksullar kılmıştır. Gedikli, araştırmasında (2020) mesleki cinsiyet ayrımının yaygınlığını tartışırken dikey ve yatay ayrışmaları ölçülebilir şekilde ele almış ve analizinin sonucunda kadınların erkeklere göre daha az ücret aldığı ve daha düşük sosyal statülü işlerde çalıştığı ve kadınların hâlâ toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı olan daha düşük statülü mesleklerde çalıştığını ortaya koymuştur. Bu durum, Türkiye’deki toplumsal cinsiyet rollerinin gelenekseliği ve kadınların ev içi sorumluluklarına yönelik kültürel beklentilerle ilişkilendirilmiştir. Peri’nin ifadeleri bu durumu doğrudan ortaya koymaktadır. Çimen ise gençliğinde ev temizliği yaparak para kazandığını ancak kazancı yeterli gelmediği için kayıt dışı ek işlerde çalışmak zorunda kaldığını paylaşmıştır.

Sonra işte yani resmî bir iş bulamadım. Tabii eğitim durumum yok yani bir eğitimim yok. Öyle merdiven silmeye, temizliğe falan gitmeye başladım. (Peri, 42)

Ben ortaokuldan mezun olduktan sonra çocuk bakıcılığı yaptım. İlk kız kardeşimin öğretmeninin çocuğuyla başladım. (Çimen, 35)

Benzer bir deneyimi üniversite eğitimine devam eden Şirin de yaşamıştır. Ailesinden ekonomik destek alamayan Şirin, çözümü bar-kafe gibi yerlerde çalışmakla bulmuş ve

⁶ Öznelerin deneyimlerini aktarırken seks işçiliği yapmayan kadınları normal kadın, seks işçiliği dışındaki işleri ise normal iş olarak tanımladıklarını fark ettim. Kendilerini anormal kadın ve işlerini anormal iş olarak gördükleri veya görmek zorunda bırakıldıkları baskıların esasında bir içselleştirilmiş damgalanmaya da işaret ettiğini düşünüyorum. Bu nedenle öznelerden yaptığım alıntılardaki “normal” kullanımlarını kalın harflerle belirtmeyi tercih ederek damganın içselleştirilme düzeyine dikkat çekmek istedim.

yine de geçinmekte zorlandığını ifade etmiştir. Şirin’in, eğitimini sürdürürken aynı zamanda çalışmak zorunda olması, gelir ve emek arasında dengesizlik yaşadığını göstermektedir. Son yıllarda ekonomideki hızlı değişimler ve artan enflasyona karşı kısmi zamanlı işlerde çalışarak asgari ücretten de az bir para kazanmak, geçinmeyi oldukça zorlaştırmaktadır (Haydaroglu ve Arı, 2020), öğrencilik deneyimi ise bu dengesizlikler arasında yoksullukla içkin hale gelmiştir. Öğrenci seks işçilerinden gizli bir nüfus olarak bahseden araştırmaya göre öğrenciler, yoksulluk sebebiyle seks işçiliğine yönelirken aynı zamanda damgalanmaya maruz bırakılmışlardır (Haeger ve Deil-Amen, 2010).

Çalıştığım saatler, aldığım para hiçbir zaman birbirini dengelemiyordu. Yani okuldan çıkıyorum, çalışmaya gidiyorum.
(Şirin, 19)

Kırgızistan’dan Türkiye’ye eski eşinin oluşturduğu can güvenliği tehlikesinden kaçmak için gelen Sıla, “yabancı” kimliği ile benzer sorunları daha karmaşık bir biçimde deneyimlemiştir. Sıla, ancak kayıt dışı istihdamda kendine yer bulabilmiş, temizliklere gitmiş ve yatılı bakıcılık yapmıştır. Sıla’nın yabancı uyruklu olduğunu bilen “iş verenler” pasaportuna el koymuşlar ve ihbar etme tehdidiyle Sıla’yı kötü şartlarda çalıştırmışlardır. Dolayısıyla kadın ve yabancı uyruklu olmak kesişimselinde baskıya maruz bırakılmış ve bu süreçte korkuyla baş başa bırakılmıştır. Türkiye’ye çalışmak için göç eden kadınların kişisel güvenlik sorunlarını ele alan Üstübcü (2011), kayıtsız göçmenlerin hizmetlere erişiminin önündeki engellerden bahsetmektedir. Sıla’nın deneyimine işaret eden çalışma, kadınların polise yakalanma ve sınır dışı edilme korkuları sebebiyle özgür olmadıkları Natasha damgasıyla birlikte pasaportlarına el koyulması gibi hem kişisel hem de yapısal dayatmalar kadınların dile getirdiği şikâyetlerden olmuştur.

Türkiye’ye niye geldik? Eski kocadan kaçmaya geldik. Çocuk bakıyordum, temizliklerde yatılı kalıyordum. Pasaportumu alıyorlar, haftada bir gün izin veriyorlar. (Sıla, 40)

Çalışma yaşamında sıklıkla rastlanan kadına yönelik cinsel taciz, İş Kanununun 24. maddesi uyarınca iş akdinin feshiyle önlenmeye çalışılmıştır ancak kadınların çalışma yaşamında sıklıkla cinsel tacize ve tecavüze maruz bırakılmasını engelleyememiştir.

Adalet sisteminde bu tür suçların cezasız sonuçlanması⁷ bu suçun işlenebilirliğine ilişkin topluma ataerkil tohumlar ekmiştir. Patronları, Ülkü'ye cinsel ve psikolojik şiddet uygulamışlar, ayrıca emeğinin karşılığını olan maaşı da ödememişlerdir. Kadınlar seks işçiliği dışında çalıştıkları işlerde de cinsel tacize, tecavüze maruz bırakılmışlar ve kazançları gasp edilmiştir. Ülkü, önceki çalışma deneyimlerini seks işçiliğiyle karşılaştırmış ve seks işçiliğinde en azından emeğinin karşılığını aldığını vurgulamıştır. İş yerinde cinsel taciz üzerine yapılan araştırmalar, kadınların çeşitli sektörlerde psikolojik ve fiziksel tacize maruz bırakıldığını ve yarısından fazlasının kariyerleri boyunca bir tür cinsel tacize maruz bırakıldığını göstermektedir (Worke ve diğ., 2021).

Bulaşık yıkadım, temizlik yaptım oramı buramı elledi patron. Laf atan, maaşımı az veren maaşa çöken çok gördüm. Şimdi en azından paramı alıyorum. (Ülkü, 33)

Kayıt dışı alanda çalışmak zorunda bırakılan Peri, temizliğe gittiği evdeki bir erkek tarafından tecavüze maruz bırakılmıştır. “Hayata olan inancımı kaybettim.” cümlesiyle bu olayın kendisi üzerindeki etkisini paylaşan Peri, ailesinden destek talep etmiş ancak alamamıştır. Dolayısıyla travmayla tek başına mücadele ederken aynı zamanda çocuğuna bakım vermeye devam etmesi Peri için oldukça zorlayıcı olmuştur. Günümüzü temsil etme konusunda yetersiz olsa da Ev İşçileri Dayanışma Sendikası’nın 2011 yılındaki çalışması ev işçilerine ilişkin önemli bir veri sağlamaktadır. Çalışmaya ulaşmanın güçlüğü nedeniyle Bianet’in blog yazısından faydalanarak (Bianet, 2012) ulaştığım veriler yalnızca 2011 yılında 400’den fazla ev işçisi kadının taciz ve tecavüze maruz bırakıldığını söylemektedir. Afyonoğlu’nun (2022) pandemide gündelikçi kadınlarla yaptığı araştırmada, kadınların yarısından fazlası iş yerlerinde şiddete maruz bırakılmışlardır. Yoksulluk ve ataerkiye pandeminin de eklemlenmesiyle kadınlar, şiddeti çok boyutlu bir şekilde deneyimlemişlerdir (Afyonoğlu, 2022). Böylece kapalı alanlar kadınlar için güvensiz bölgelerin başında gelmiş ve kapitalist dünyada emeği ile para kazanmaya çalışan Peri’nin temizliğe gittiği evde tecavüze maruz bırakılması ataerkil insanın buna salık vermesi sebebiyle mümkün hale gelmiştir.

⁷ “Ceza görmemiş ilk suçtan daha cesaretlendirici bir şey yoktur.”

De Sade, M. (2022). *The 120 Days of Sodom*. Libreka GmbH.

Orijinali: “Nothing quite encourages as does one's first unpunished crime”.

Temizliğe gittiğim bir evde işte o evin sahibi bana tecavüz etti. [...] Ondan sonra zaten yani çocukla ilgilenemedim [...] Hayata olan inancımı kaybettim. Aileme falan da ulaşmaya çalıştım. Yani küfrettiler, kapattılar (Peri, 42).

4.1.1.2. İş Arayışı

Özneler çalışmaya devam ederken aynı zamanda sürekli iş aramaya devam etmişlerdir çünkü güvencesiz işlerde çalışmak bir önceki başlıkta tartışılan sorunları güncel tutmuş ve pek çok hak kaybına yol açmıştır. İş arama sürecinde birçok olumsuzluğa maruz bırakılan Zerrin, iş bulamadığını ifade etmiştir. İş arama süreci toplumsal cinsiyetten etkilenen dinamiklerdendir. Ayhan ve Taşdemir'in (2021) araştırmasında erkeklerin %47,4'ü 1-3 ay arasında iş aradığını ifade ederken, kadınlarda bu oran %36,5'tir. Bu bulguya göre kadınlar genel olarak daha uzun süre iş aramaktadır.

Bir şekilde o işlerde bir sürü şeye maruz kalıyorsun. Rahat edemedim, bulamadım, iyi para da kazanamadım. (Zerrin, 36)

Öte yandan sığınmaevi deneyimi olan Müge, sığınmaevinin kuralları gereği izin saatlerine uygun bir iş bulamamış ve yarı zamanlı işlerden kazanacağı para ile bağımsız yaşama geçemeyeceğini düşündüğü için can güvenliği riski olmasına karşın bir iş bulabilmek için sığınmaevinden ayrılma kararı almıştır. Lordoğlu (2021), sığınmaevinden bağımsız yaşama geçen kadınlarla yaptığı çalışmada ev kurmanın güçlendirici yanına değinmiştir. Kendine ait bir ev kurmanın güçlendirici etkisi kadınları özgürleştiren bir deneyim olsa da bunu başarabilmek için uygun koşulların kadınlara sunulmaması veya koşulların kadınların ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmaması güçlenme pratiğini engellemektedir. Kadınların can güvenliğini sağlamak için yürütülen uygulamalar her kadın deneyimini kapsamadığı için mevcut koşullarda ihtiyaçları karşılanamayan kadınlar, para kazanabilmek için can güvenliği tehdidiyle yaşamayı seçmek zorunda kalmışlardır.

Kadın sığınmada mesai saatleri içinde çalışacaksın. Mesai saati içinde sana hiç kimse iş vermez. Part-time iş bulman lazım. O part-time işlerde ben kalkıp evimi barkımı kuramam. Sığınmadan çıktım ben de. (Müge, 40)

Çalışan yoksulluğunda eğitimin önemli bir etkisinden söz etmek mümkündür (Kart ve Öngör, 2023). Peri'nin eğitim eksikliği ve iş bulamama durumu, kadınları kayıt dışı veya güvencesiz işlere itilmelerinin bir göstergesidir. Bu durum, cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir.

İş aradım kendime. Sonra işte yani resmî bir iş bulamadık tabii eğitim durumumuz yok. Yani bir eğitimimiz yok, bildiğimiz bir iş yok. (Peri, 42)

4.1.2. Kendi Sesleri Kendi Terimleri

Seks işçiliği ile ilgili baskı karşıtı bir araştırma yapmak öznelerin kendi işleri hakkında yorumlarına yer vermeyi gerektirir. Yaptıkları “şeyin” seks işçiliği olduğuna dair kimsenin fikri alınmaksızın bu “şeye” seks işçiliği demek öznelerin kendi kimliklerini ve var oluşlarını ifade edememelerine sebep olan baskıyı yeniden üretir. Seks işçilerinin yaptıkları işi nasıl adlandırdıkları ve bu adlandırmanın onların toplumsal konumlarını, kimlik algılarını ve güçlenme süreçlerini nasıl etkilediğini gözlemlemek güç ilişkilerinin nasıl yapılandırıldığını görünür kılar. Bu ezici güç ilişkisini yeniden üretmemek için yaptığım görüşmelerin hiçbirinde seks işçiliği, fuhuş, eskortluk gibi yaygın kullanımları dayatmaksızın kendi işlerine ne isim verdiklerini öğrendim ve tüm görüşmeyi o isimlendirme ile yürüttüm. Bu yolu seçmek öznelerle yaptığım görüşmeleri politikanın, toplumun, toplumsal normların baskılarından arındırarak kendi seslerini kendi terimleriyle ifade edebilmelerini sağladı.

Seks işçileri, kullandıkları terimler aracılığıyla toplumsal algılara meydan okuyabilir veya bu algıları güçlendirebilirler. Örneğin, “seks işçisi” terimi, seks işini meşru bir çalışma biçimi olarak kabul ettirme ve işçi hakları mücadelesi bağlamında kullanılırken; “fahişe” terimi çoğunlukla toplumsal damgalamayı ve olumsuz yargıları pekiştiren bir anlama sahiptir. Jale Karhan, Türkiye’de Fuhuş adlı araştırmasında seks işçiliği kavramının fahişe kavramına bir alternatif olmadığını ve her iki kavramında iyi bir analiz sonrasında kullanılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

“Seks işçiliği ve fuhuş kavramlarını sorgularken fahişe kavramının sert ve acımasız olan durumunu ortadan kaldırmak ve onun olumsuz yanlarını bertaraf etmek adına ortaya atılmış olan seks işçisi kavramı da sosyolojik ve psikolojik açıdan iyi

analiz edilmelidir. Bu noktada, fuhuş da gönüllülük ve zorunluluk ayrımını iyi yapmak gerekmektedir; çünkü seks işçisi kavramı özgür bir irade içermektedir (Karhan, 2023b). ”

Diğer bir kullanım olan eskort ifadesi ise işin doğasını seksten uzaklaştırarak kısmen de olsa bir beraberliğe atıf yaparak seks işçiliğini kibarlaştırır ve belirli bir “statü” sağlar (Associates, 2022). Bu statü, yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin tercihleri doğrultusunda oluşmakla birlikte eskortluk yapan kişiye de bir kimlik sağlamaktadır. Eskortluğu elit seks işçiliği olarak tanımlayan Sakallı (2018), bu tanımlama için eskortlara erişimin zorluğuna, elde edilen kazancın fazlalığına ve müşterilerin dikkat çeken varsıl profillerine odaklanmıştır.

Öznelerin kendi işlerini adlandırma biçimleri toplumsal damgalama ile baş etme ve kendi kimliklerini yeniden tanımlama süreçlerindeki rolü bakımından önemlidir. Şekil 5’te öznelerin kendi işlerini tanımlarken kullandığı terimleri kelime bulutu olarak sunmayı tercih ettim. Kelime bulutuna araştırmanın tüm öznelerinin verdiği yanıtları dahil ettik ve kelimelerin puntolarını terimin kullanım sıklığına göre düzenledim. Bunun sonucunda en sık kullanılan terimleri daha büyük şekilde kelime bulutuna yerleştirdim.

Şekil 5. Kendi Sesleri Kendi Terimleri Kelime Bulutu

Öznelerin yaptıkları işe verdiği isimler içerisinde en sık tercih edilen terimler seks işçiliği, eskortluk ve orospuluktur. Seks işçiliği terimi daha çok örgütlü bir şekilde STK’larla ilişki kuran, diğer seks işçileriyle tanışık olan özneler tarafından kullanılırken eskortluk terimi ise daha hayatını daha bireysel yaşayan özneler tarafından kullanılmıştır. Seks

işçiliği teriminin olası müşterilerini “ürküttüğünü” söyleyen Kiraz, masaj işi ya da profesyonel görüşüyorum kullanımıyla daha rahat hissettiğini dile getirmiştir. Benzer kullanım Ülkü tarafından da benimsenmiştir. Seks işçiliği teriminin seks kelimesini içermesinin bir utanca neden olduğunu paylaşan Ülkü, Kiraz ile aynı dinamiklerden dolayı bu kullanımı tercih etmemektedir. Benoit ve diğerlerinin çalışmasında (2020), seks işçilerinin mesleklerine yönelik damgalanma korkusuyla doğrudan “seks işçiliği” terimini kullanmaktan kaçındıkları ve bu durumu gizlemek için alternatif terimler tercih ettikleri belirtilmiştir. Ayrıca seks işçilerinin bu araştırmanın öznelere tercih ettiği gibi “masaj terapisi” veya “danışmanlık” gibi daha seks nötr tanımları kullandıkları ve böylece damgalanmaktan kaçındıklarını ortaya koymuşlardır.

Mesela seks işçiliği cümlesi, fahişe cümlesi değil de masaj işi yapıyorum, profesyonel görüşüyorum dediğimde insanlara yumuşak geliyor, algı yaratıyor. Seks işçisiyim parayla görüşüyorum cümlesi biraz ürkütüyor. (Kiraz, 29)

Eskortluk diyorum ben ama çok da demiyorum hani seks işçiliği içinde de seks olunca bir garip geliyor insana. Utanıyorum. (Ülkü, 33)

Öte yandan seks işçiliği terimiyle rahat eden ve eskort kelimesini rahatsız edici bulan Yonca da kendi kullanımının çevresi tarafından “açık sözlülük” olarak görüldüğünü paylaşmıştır. Çevreden alınan bu geri bildirim seks işçiliği isimlendirmesinin ve seks işçiliğinin tabuların hedefinde olduğunu göstermektedir.

Seks işçiliği diyorum sevmiyorum eskort kelimesini. Soruyorlar ne iş yapıyorsun? Seks işçiliği yapıyorum diyorum. Çok açık sözlüsün diyorlar. (Yonca, 31)

Kendisine aynı soruyu yönelttiğimde aramızda oldukça anlamlı bir diyalog geçen Nehir’in talebi üzerine tüm diyalogu aşağıdaki gibi paylaştım. Kendi işine ne ad verdiğini sorduğumda bana benim ne iş yaptığımı soran Nehir bu soruyu yöneltirken mesleki bir aktivizm de gerçekleştirdi. Parkinson’un (2003), psikiyatristlerin ve seks işçilerinin mesleklerinde sınır koyma ve duygusal farkındalığı sağlamalarına ilişkin zorlukları

birbirlerine benzeterек ele aldığı çalışması bir seks işçisi ve bir psikiyatristin bağlamlar tamamen farklı olsa da mesleki açıdan benzer sorunlar yaşayabileceğini göstermektedir. Nehir'in bana sorduğu bu soru Parkinson'un çalışmasını akıllara getirmiştir.

Sen ne iş yapıyorsun? (Nehir, 31)

*Sosyal hizmet uzmanıyım ama şu an araştırma görevlisi olarak
çalışıyorum. (İsmail)⁸*

Bu kadar basit. Ben de seks danışmanlığı yapıyorum bunun karşılığında para alıyorum. Yarım saat, 20 dakika boyunca istenilen şeyi veriyorum. Demek ki böyle bir şey isteniyor. Tezinde yazarsan sevinirim. (Nehir, 31)

Öznelerden aldığım yanıtların çeşitliliği oldukça geniştir. Seks danışmanlığı, profesyonel görüşme, cinsellik yapmak, beden işçiliği, iş, halka hizmet, danışmanlık gibi adlandırmalar literatürde benzerine rastlanmayan kullanımlardandır. Öznelerin gönülleri kendi işlerine isim vermeleri bu konuda onları özgür kılmış ve kimliklenme süreçlerini şekillendirmiştir. Özellikle toplumun dayattığı pek çok damgaya karşı direniş olarak yorumlanabilecek bu faillik (agency) güçlenmenin en açık ifadesidir.

Diğer taraftan seks işçiliğini ahlaki kabullerle baskılayan kelimeleri içselleştirerek tanımlayan özneler de bulunmaktadır. Örneğin namussuzluk kullanımı toplumun kendisini namussuz olarak ilan etmesinin ardından kullanılan bir terimdir ancak orospuluk kullanımı gibi bir kimliklenme yoluyla güçlenmenin olduğu bir süreçten söz etmek oldukça zordur.

Yaptığı işi “*tecavüzün bir değişimi*” olarak tanımlayan Müge seks partnerlerinin istemediği kişiler olmasına vurgu yapmaktadır. Özellikle yaşadığı derin yoksulluk

⁸ Frank (2005), sosyal bilimlerde etik bir sorumluluk olarak, katılımcılara son sözlerini söylemiş gibi davranmaktan kaçınılması gerektiği ve araştırmanın, onların kendi hikâyelerini yeniden şekillendirmelerine olanak tanıyacak bir süreç olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özneleri nesneleştirilen ve sınırlayan geleneksel araştırma yaklaşımlarına eleştirel bir bakış sunarak, araştırmacıların öznelerle ilişkilerini daha eşitlikçi ve diyaloga dayanan bir temelde yeniden inşa edilmesi önerilmektedir (Frank, 2005). Araştırmanın genelinde hacmi artırmamak için böyle bir kullanımı tercih etmesem de içeriğe açıklık getirmek için belirli noktalarda kendi cümlelerimi diyalog şeklinde eklemenin önemli olduğunu düşünüyorum.

sonucunda seks işçiliğine yönelmesi Müge'nin seks işçiliğini bu şekilde tanımlamasının sosyal inşa sürecini açıklamaktadır.

İstemediğim birileriyle bu işi yapmak aslında tecavüzün bir değiştiği derim. (Müge, 40)

Son olarak Ela da benzer şekilde seçtiği ifadeyi açıklarken seks işçiliği yapmayı istemediği temelinde uzun bir tanımlama yapsa da eskortluk kullanımını tercih etmiştir. Eşi tarafından tuzağa düşürülerek kendisini seks işçiliği yaparken bulan Ela, sevdiği erkek için istemediği şeylere boyun eğmek olarak yaptığı işe verdiği ismi vurgulamıştır.

Benimkine şöyle diyelim. Sevdiği için sevdiği erkeğin bazı şeylerine boyun eğen diyelim. Ona para vermek için. Öyle diyelim. Gönül rızası olan ama istemeyen. (Ela, 35)

4.1.3. Seks İşçiliğine İlk Adım

Seks işçilerinin NEDEN seks işçiliği yaptığı sorusunu sormanın “makul” bir gerekçe aramanın bir aracı haline gelmesinden kaygılanmakla birlikte kadınların seks işçiliğine başlama nedenleri pek çok dinamiğe de ışık tutmaktadır. Seks işçiliğine başlama sebepleri ve başlarken o ilk adımı nasıl attıkları eril fikirlerle ayrımcı çatışmalara neden olabilmektedir. Diğer taraftan kadınları seks işçiliğine götüren dinamiklerin, deneyimlerin ve yaşam olaylarının nasıl temellendiğini öğrenmenin ve tartışmanın önemli olduğunu düşünmekteyim. Bu duruş noktasının, hem seks işçiliği deneyimini anlamayı kolaylaştıracağına hem de kadınların bu yaşantılarına ışık tutarak gerekli koruyucu ve önleyici hizmetlerle ve politikaların neler olduğuna ilişkin fikir üretmeyi kolaylaştıracağına inanıyorum. O nedenle bu alt temada seks işçilerinin seks işçiliğine nasıl başladıklarına yer verdim ve tecrübelerini ortaya koydum. Her deneyim biricik olsa da öznelerin paylaştığı şekliyle kadınları seks işçiliğine götüren dinamikleri yoksulluk, borç, çocuk yaşta evlilik, zorla evlilik, eşin seks işçiliği yapmasına ilişkin baskısı şeklinde beş farklı başlık altında topladım.

4.1.3.1. Yoksulluk: “Öleyim mi açlıktan?”

COVID-19 pandemisinin ardından tüm ezberlerin bozulduğu iktisadi sistemde, insanlar oldukça hızlı bir şekilde yoksullaştı. İş yerlerinin kapanması, bazı hizmetlerin çevrim içi

ve otomasyon ile gerçekleştirilebilmesiyle iş gücüne duyulan ihtiyacı azalması gibi faktörler işsizliği artırdı (Tatar, 2022). Hali hazırda yoksulluğun kadınlaşması mevcut bir sosyal sorun olmaya devam ederken bu yeni dinamikler kadın yoksulluğuna yeni bir boyut ekleyerek bir noktada seks işçiliğine kapı aralar hale gelmiştir (Monroe, 2005). Yoksulluk, pek çok farklı parametre üzerinden sınıflandırılmaktadır. Mutlak yoksulluk, kazancın belirli bir sınırın altında veya üstünde oluşunu irdelerken; göreceli yoksulluk, içinde yaşanan toplumun genel yaşam standardını kıyaslar (Tekindal, 2018). Seks işçileri için yoksulluk ise bu parametrelerin yanı sıra “açlıktan ölmek” düzeyindeki yoksulluk şeklinde gerçeklik kazanmaktadır. Yaşadıkları yoksulluğa karşı hayatta kalabilmek için seks işçiliği yapan özneler, yoksulluğu aç kalmak, açlıktan ölmek şeklinde tanımlamışlardır. Literatüre göre, kadınların seks işçiliğine yönelmesinin başlıca nedeni yoksulluk olup, alternatif istihdam fırsatlarının eksikliği de bu durumu tetiklemektedir (McClarty ve diğ., 2014). Öznelerin iş arayışlarında karşılaştığı olumsuz deneyimler istihdam fırsatlarını ortadan kaldırmış ve seks işçiliği bir seçenek haline gelmiştir.

*Bu pat deyince yapılabilecek bir şey mi ayol. Para lazımdı.
N'apayım öleyim mi açlıktan? (Aylin, 29)*

*O an tekrar anladım ben neden bu işi yaptığımı. Para için. Para kazanmazsam yemeği bırak bir dilim ekmek bile alamam çünkü.
6 ay virüsten çalışmadım aç kaldım. (Hale, 26)*

*Hem okuyup hem çalışayım dedim ama hayata tutunmak zor,
babam hiç para yollamadı, çok parasız kaldım ve bu işi yapmaya
başladım. (Işıl, 26)*

Ülkü, güncel ekonomik durumunu toparlamak, gecikmiş ödemelerini yapmak ve küçük bir birikim yapmak için seks işçiliğine başlamıştır. Seks işçiliğinden kazandığı parayla ekonomik refahını yavaş yavaş sağlamaya başladığını “yemek almaya başlamak” şeklinde dile getirmiş ve Ahlak Şube tarafından bu işi yapma amacı sorulduğunda “para kazanmak için” yaptığını söylemiştir. Araştırmalar, özellikle yoksulluk nedeniyle seks işçiliğine giren birçok kadının bunu genellikle geçici bir çözüm olarak gördüğünü, başlangıçta borçlarını ödemek ve işsizlikten kurtulmak gibi acil krizleri çözmenin bir yolu olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Mcnaughton ve Sanders, 2007). Ancak,

damgalanma, alternatif gelir kaynaklarının olmaması ve seks işçiliği dışındaki işlere geçişin zorlaştırılması gibi engeller, Ülkü'nün ifade ettiği gibi bir süre sonra seks işçiliğini meslek edinmelerine neden olmuştur.

10 kere 20 kere yapıp sonra bırakırım dedim. Sonra 10 kere oldu, 20 kere oldu. Yemek almaya, evimi kurmaya başladım. Sonra bırakmadım. Bana sordular niye bu işi yapıyorsun ben de dedim param yok, para kazanmak için. (Ülkü, 33)

Rüya da tıpkı Ülkü gibi geçici bir süreliğine “eli bollaşsın” diye seks işçiliğini denemiş ve ardından seks işçiliğine devam etmiştir. Ayrıca seks işçiliğine “açlıktan ölmek” için başladığını ifade eden Rüya'nın “Allah affeder mi bilmiyorum” ifadesi benimsediği değerler bakımından içsel bir çatışma yaşadığını somutlaştırmıştır.

Kart taksiti faturalar falan elim bollaşsın diye [...] derken arkası geldi. Allah affeder mi bilmiyorum ama açlıktan ölmeleri düşününce mecbur kalıyor insan. (Rüya, 47)

Araştırmanın öznelere, aç kalma, açlıktan ölme, yemek alma gibi betimlemelerle yoksulluklarını somutlaştırmışlardır ancak bu kullanımlar yalnızca beslenme ile ilgili değil, insani ihtiyaçları da içermektedir. Bu kullanımları detaylandırmak ve çeşitlendirmek için Çimen ve Feray'ın ifadeleri referans verilebilir. Seks işçiliğinden kazanılan para ev kirası, faturalar, kıyafet ihtiyaçları ve benzeri tüm ihtiyaçları karşılamak için kullanılmış ve aslında seks işçiliğine yalnızca bu ihtiyaçlar karşılansın diye başlamışlardır. Etiyopya'da yapılan bir araştırmaya göre birçok seks işçisi, seks işçiliğini genellikle temel yaşam maliyetlerini karşılamaya yetmeyen diğer iş biçimlerine kıyasla ekonomik olarak daha anlamlı bulmaktadır (The Global Network of Sex Work Projects, 2015).

Kira birikti, elektriğim kesildi, su birikti, ev sahibi gelip taciz ediyordu. ‘Çıkm evden ya da ödeyin.’ diye. Çalışamıyorum bir gelirim yok, aile destek çıkmadı. [Seks işçiliği] Tavsiye ettiğim bir şey değil fakat seni ferahlatıyor. (Çimen, 35)

Beni ekonomik olarak destek verdi çünkü her zaman para lazım insanlara yani. Kırımı ödemem gerek, markete gitmem gerek, üst baş almam gerek en kötüsünden. (Fera, 42)

Şu anda ben size çok dürüst geliyorum. 27 yaşımdaydım ilişkiye girdik ağladım. ‘Neden ağlıyorsun? İlk defa ilişkiye girmiyorsun’ ki.’ dedi. Eşimi ilk defa aldatmış oldum zoruma gitti. Para çıkarttı verdi yiyeceğimi içeceğimi aldım. (Ela, 35)

Lale, üniversite mezunlarının yoğun işsizliğine gönderme yaparak dört yıl lisans eğitimi almanın kendisine vakit kaybettireceği düşüncesini paylaşırken bu araştırmayı doktora eğitimim kapsamında gerçekleştirdiğimi bildiği için “yanlış anlama İsmail’ciğim” şeklinde ifade ederek beni kırmadan dile getirmiştir.

Lale’nin görüşüne göre eğitim sürecinde yoksulluk yaşaması kaçınılmaz olacaktı ve bu durumda hem eğitimine devam edip hem de eskortluk yapacaktı. Eskortluk yapmış bir kadın olarak mezun olacağını ve bu etiketten kurtulmak için insanlara kendisini kabul ettirme ihtiyacı hissedeceğini düşünen Lale, kendi zihnindeki bu yaşam planını kolaylaştırmak için eğitimden ayrılarak doğrudan eskortluğa devam etmiştir.

Beni yanlış anlama İsmail’ciğim, bu ülkede üniversite okumak bana mantıklı gelmedi. Seks işçiliği yapıp para kazanmış bir kadınum. Kendimi kabul ettirmek, eğitim için uğraşacağım ve hayatımı devam ettirmek için eskortluk yapacağım. (Lale, 27)

⁹ Bu ifadede “ilk defa ilişkiye girmiyorsun ki” şeklindeki vurgu, kadının cinsel geçmişine yönelik ataerkil bir sorgulamayı ve “bekaret” kavramına dayalı bir tahakkümü ortaya koymaktadır. Kadınların cinsel deneyimlerini, toplumsal normlarla ölçen “ilk kez cinsel ilişki” üzerinden değerlendiren bu yaklaşım, kadın bedenini ve deneyimlerini kontrol altına almayı hedefleyen ataerkil bir çerçeveye dayanır. Ataerkil zihniyette kadınlar için cinsellik “bekaretin kaybı” gibi dramatik bir olay olarak görülür. Oysa bu, kadınların cinselliği ve duygularını çok boyutlu olarak yaşama kapasitesini tamamen yok sayar. Bu bağlamda, müşterinin zihniyetine göre Ela’nın cinsel ilişki sonrası duygusal bir tepki vermesi ancak bekaret miti çerçevesinde anlamlıdır; aksi takdirde, kadının bu tepkisi irrasyonel ve gereksiz bulunur. Feminist bir perspektiften bakıldığında kadın cinselliği, ataerkil normlarla tanımlanamaz ve kontrol edilemez; bu nedenle, bu tür ifadeler yalnızca toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretir.

Şirin ise Lale'nin geleceğe ilişkin tahminlerini kendi hayatında yaşayan bir özne olarak lisans eğitimine devam ederken yoksulluk yaşamıştır. Masraflarını karşılayamadığı için seks işçiliğine yönelen Şirin hiçbir kişi ve kurumdan ekonomik destek alamadığını paylaşmıştır. Ekonomik kaynakların eşitsiz dağılımı özellikle desteksiz olmaları halinde eğitimdeki gençlerin okuldan kopmalarına neden olmaktadır. Öğrenciler ise bu koşullarla mücadele edebilmek için seks işçiliğine başlamışlardır. İngiltere'de öğrenciler, eğitimden kopmamak için seks işçiliğine yönelmişlerdir (Haskins ve diğ., 2023). Medya araştırmaları, kazancın artan yaşam maliyetleriyle uyuşmaması nedeniyle öğrencilerin üniversite masraflarını karşılamak için giderek daha fazla seks işçiliğine yöneldiğini ortaya koymuştur (Walker, 2023).

Kendimi geçindirmek zorundayım. O kira ödenecek, yemek yiyeceğim okul masraflarım. Hepsini kendim karşılamak zorundayım. Bana kim para verir? Kimse sormuyor. Nasıl geçiriyorsun? (Şirin, 19)

Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi'nin raporuna göre genelevlerin kapatılması kadınların evsizlik, madde bağımlılığı ve derin yoksulluk gibi problemler karşısında daha güvensiz bir şekilde seks işçiliği yapmak zorunda kalmalarına neden olmuştur (Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi, 2017). Zerrin, Antalya'da kapatılan genelevden ayrılan seks işçileri gibi çalıştığı genelevin kapanmasının ardından konut sorunu ve yoksulluk yaşamıştır. Sıfır bakiye ile sokaklarda yaşamak zorunda kalan Zerrin'in yaşadığı yoksulluk, genelevlere karşı uygulanan kapatma politikasında “gözden kaçırılan” bir gerçekliktir.

Zaten maddi olarak sıkıntıda olduğum için kendim masrafını karşılayabileceğim bir ev bulamadım. O günden beri bu şekilde bir evim yok yani. (Zerrin, 36)

4.1.3.2. Borç: “Eski eşim kredi kartlarını patlatmış.”

Kadınların para yönetmeye ilişkin “yetersiz” bulunması, “sayılarla aralarının iyi olmaması” gibi asılsız kalıp yargılar, ekonomik kararların erkekler tarafından alınmasına yol açmakla birlikte, kadına ait olan kredi kartlarının, kadının maaşının ve mal varlığının erkek tarafından yönetilmesine sebep olmuştur (Postmus ve diğ., 2020). Bu durum,

sadece bireysel düzeyde bir yetkisizlik algısı yaratmakla kalmaz; aynı zamanda kadının ekonomik bağımsızlığını elinden alarak ekonomik şiddetin bir formunu oluşturur. Ekonomik şiddet, kadının mali kaynaklarının kontrol edilmesi ve onun ekonomik kararlar üzerinde söz sahibi olmasının engellenmesi şeklinde ortaya çıkar (Alkan ve diğ., 2021). Kadınların gelirlerini, mal varlıklarını ve finansal haklarını yönetme yetisinin ellerinden alınması, onları hem maddi hem de psikolojik olarak baskı altında tutar ve erkek egemen bir ekonomik yapının sürdürülmesine katkıda bulunur (Eşkinat, 2013). Eşkinat'ın çalışmasında özellikle boşanma sürecinde kadınlara yüklü borçlar bırakan erkeklerin kadınların ekonomik olarak oldukça zorlanmasına neden oldukları ortaya koyulmuştur. Bu şekilde, kadının bireysel özgürlüğü ve toplumsal eşitliği, ekonomik şiddet aracılığıyla sınırlandırılır ve bağımlılık ilişkileri derinleştirilir (Ataklı Yavuz, 2016).

Romantik ilişkilerde finansal sadakatsizliği ele alan çalışmalar, habersiz ve onaysız gizli veya sakıncalı kabul edilebilecek mali işlemlerde bulunmayı ve bu durumu bilerek partnerden gizli tutmaya değinirler (Garbinsky ve diğ., 2019). Bu çalışmadaki öznelerin eşleri kendilerine ait olmayan kredi kartları üzerinden borçlanarak bu borcu eşlerine bırakmışlardır. Bu durum, eski eşlerin öznelerle ait kredi kartlarının limitlerini tüketmeleriyle oluşan borcu ödmeden ortadan kaybolmaları ile sonuçlanmıştır. Ortadan kaybolmaları ise “alacaklılarının ve torbacılarının” Deniz’in peşine düşmelerine sebep olmuştur. Öznelerin kredi kartı borçları icra aracılığıyla tahsil edilmeye çalışılmış ve özneler bu borçları ödemek için seks işçiliğine başlamışlardır.

Benim boşandığım kişi bana bir sürü borç bıraktı. 150 bin liraya yakın. Severek evlenmiştim. Hayatımın içine etti ya. Onun borcunu ödeyeyim diye girdim bu işe. Ayrıldıktan sonra bakıyorum bir sürü alacaklısı gelip benim kapımı çaldı. Torbacısıdır şeyidir. (Deniz, 28)

Eski eşim kredi kartlarını patlatmış. Hepsi icralıktı üstümde. Bu sefer çalışmıyordum çünkü zaten maaş bankalardan kesiliyordu. Sonra icralar oldu. Geçinmek için mecburdum. (Müge, 40)

Eşler yalnızca kredi kartı borcuyla kalmamış aynı zamanda özneleri tehdit ve manipüle ederek tefecilere borçlanmalarını sağlamışlardır. Tülin'in eski eşi, müşterek çocuklarını

öne sürerek para karşılığında velayet teklif etmiş, Tülin ise eski eşinin istediği parayı ödeyebilmek için tefeciden borç almış ve bu borcu ödeyebilmek için seks işçiliğine yönelmek zorunda kalmıştır. Eski eşin bu tür tehditlerine ilişkin literatür taraması yaparken akademik bir metne rastlamaktan çok internetin her alanında yaşadığı durumu aktarıp bu konuda hukuki destek arayan kadınların gönderileriyle karşılaştım. Bu durum, kadın sorunlarının akademik literatürde daha derin bir şekilde ele alınması gerekliliğini göstermektedir.

Eski eşimden kalan borçlar da çok fazla vardı. Bir de ben o zaman tefeciden almıştım borç. Mecbur ödemek zorundaydım o borcu. Ödeyebilmek için bu işi yaptım. [...] Çocuğu kullanarak yaptı. ‘Çocuk senin yanında kalacak sen bana şu kadar para verirsen’.
(Tülin, 39)

Borç, bir noktada seks işçiliğinin devamına neden olmuştur. Sosyal güvence çözümü olarak ev alan Nehir, ev alabilmek için çektiği krediyi ödemektedir. Bu kredi borcu seks işçiliğini bırakmayı düşündüğü zamanlar bırakmasına engel olmuş ve istemese de seks işçiliği yapmaya devam etmiştir. Demirel’in (2020) kredili hayatlar şeklinde kavramsallaştırdığı kredi çekme döngüsü günümüz ekonomik koşullarının ve artan harcamalara rağmen gelirin eridiği bir manzaraya işaret etmektedir. Elbette ki seks işçileri de bu ekonomik dengesizlikten etkilenmişlerdir.

Normal bir işim olsa fuhuş yapmam dediğim oldu ama şu an o kadar borcum var ki asgari ücretle geçinmem hele ki şu dönemde. Kredi çektim, ev aldım. Onu ödemem gerekiyor yoksa evden de olurum. (Nehir, 31)

4.1.3.3. Çocuk Yaşta Evlilik “Ben kendim hazır değildim.”

Bir çocuk hakları ihlali ve suç olarak kayda geçen çocuk yaştaki “evlilikler” kız çocuklarının pek çok sorun yaşamasına neden olmaktadır. Çocuk yaşta evlilik, Ülkü’nün deneyiminde olduğu gibi çocuk yaşta gebeliği getirmektedir bu da kız çocuklarının pek çok fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda sorun yaşamasına neden olmaktadır (Aktoprak ve Gül, 2023).

On altımda doğurdum. N'apacağımı bilemedim. (Ülkü, 33)

Baskıcı aile tutumları çocukların pek çok bakımdan sosyal izolasyonuna neden olurken bir yandan da kimlik oluşumunu negatif anlamda şekillendirir (Cohen-Scali, 2003). Özneler kendi ailelerinin oluşturduğu baskı temelli ortamda kendilerini güvende hissetmemişlerdir. Ailelerin kız çocuklarına yönelik baskıcı tutumları çocuklara ev içerisinde konfor ve güvenli alan sunmak yerine tehdit, şiddet ve huzursuzluk hissetmelerine neden olmuştur. Baskıcı, şiddet ve can güvenliği riskinin bulunduğu evlerden kurtulmak için çözüm olarak çocuk yaşta evlenmekte bulan Müge, ailesinden kaçmak için 16 yaşında, Yonca ise 14 yaşında evlenmiştir. Özneler “evlendim” şeklinde ifade ettikleri için bu kullanım tercih edilmiştir ancak 14 yaşında resmî bir evlilik Türkiye’de bulunmamakla birlikte bir suçtur. Özneler kendilerini toplumsal cinsiyetli bir mekandan ve yoğun baskıdan kurtarmak için ataerkil baskıların belki de daha ciddi bir hal aldığı ortama itilmişlerdir. Evlilik olarak nitelendirmek istemediğim için ortam diyebileceğim mekan/oluşum, kaçma eylemine dayandığı için kızlar/kadınlar her daim günahlarının bedelini ödemek zorunda bırakılarak olası tüm sosyal destek mekanizmalarından mahrum bırakılmaktadır (Doğancı ve Tuncay, 2022). Bu durum bir geri dönüşü, aile desteğini veya basit düzeyde de olsa ilişki sürdürmeyi engellemiştir.

Yani küçük yaşta evliliğim oldu. Evet, yani ailem çok baskıcıydı dayanılmıyordu. Kaçmak amaçlı bir evliliğim oldu. 16-17’de oldu o aralıktaydım. İki çocuğum var. (Müge, 40)

*Ben 14 yaşındaydım. İlk oğlumu 15 yaşında kucağıma aldım. ***’deki yaşantımız çok fazla *** geleneği olarak bir insan ailesinden kaçmak için evliliği tercih ederdi. Ben ailemden kaçtım ve evliliği tercih ettim. (Yonca, 31)*

Kamusal yaşamdan uzak tutulmayı kolaylaştıran çocuk yaşta evlilik, kız çocuklarının başta eğitim hakkının gasp edilmesine neden olarak eğitimden uzak kalmalarına sebep olmaktadır (Doğancı ve Tuncay, 2022). Günümüz piyasa ekonomisinde rakiplerine göre daha düşük eğitim düzeyinde bir kadın olarak iş bulmak günden güne zorlaşmaktadır. Bu tür sonuçları nedenle çocuk yaşta evlilik, seks işçiliğine giden yolların inşasında önemli yer tutmaktadır (Ricker ve diğ., 2023). Ela, 15 yaşında ailesinin isteği üzerine bir evlilik

gerçekleştirmiş ve hemen ardından bir doğum yapmıştır. Daha sonrasında eşinden boşanan Ela'nın iş bulamaması, iş bulsa çocuklarını bırakacak bir yerin olmaması ve bulunduğu işlerin Ela'nın çalışamayacağı şekilde uzun aralıklarda ve zor koşullarda olması nedeniyle seks işçiliğine başlamıştır. Bakımın kadın üzerinden tanımlanması bu örnekte olduğu gibi kadınları özel alana hapsederek çalışma haklarını ellerinden alınmasına neden olmasına rağmen erkeklerin bakım ve çalışma düzenleri arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır (Lee ve Tang, 2015). Cinsiyetli bir sorun olan bakımın kadın yaşamına eklemlenen bir yük haline getirilmesi ve iş koşullarının tek ebeveynli aile deneyimlerine karşı duyarsız oluşu gün sonunda kadınların çalışma yaşamından daha kolay kopmasına neden olmaktadır.

Bir evliliğim oldu 14 yaşımdaydım. Ben kendim hazır değildim. 14 yaşımda nişanlandım. 15 yaşımda evlendim. 16 yaşımda ilk oğlumu kucağıma aldım Sonra çalışmak için çabaladım ama çalışamadım. (Ela, 35)

4.1.3.4. Zorla Evlilik “Hiç görmedim bile.”

Zorla evlilikler genellikle aile baskısı ile gerçekleşmiş ve öznel ailelerinin isteğine boyun eğerek evliliği kabul etmek zorunda kalmışlardır. Aileye boyun eğerek başlayan zorla evlilik daha sonrasında evlilik içerisinde ve boşanma sürecinde de yeni boyun eğmelere ve ezilmelere yol açmıştır. Zorla evliliğin neden olduğu koşullar ECPAT tarafından (2020) cinsel sömürü olarak kabul edilmektedir. Ayrıca zorla evlilikler, insan ticareti ve fuhuş için geçit görevi de görebilir. Bu tür “evliliklerdeki” çocukların savunmasızlığı, onları cinsel şiddet ve sömürü başta olmak üzere pek çok olumsuz koşullara karşı savunmasız hale getirir. Örneğin Feray, özellikle annesinin baskısıyla evlenmiş ve kendi yaşadığı şehre uzak bir şehre taşınmak zorunda kalmıştır. Taşındığı yeni şehirde sosyal destek mekanizmalarının olmaması Feray'ın yalnız kalmasına neden olmuş ve korkuları nedeniyle boşanmak istediğini ifade edememiştir. Boşanma sürecinde de tehdit edildiği için nafaka talebinde de bulunamamıştır. Dolayısıyla zorla gerçekleşen bir evliliğin neden olduğu ezilme süreci yine boyun eğmenin yoğun olduğu bir boşanma ile sona ermiş ve yoksullukla yüzleşince seks işçiliğine başlamıştır.

Bir evlilik bitirdim, istemediğim halde annemin baskısıyla olmuştu zaten. Bilmediğim bir yere gittim ve ailesiyle sorun yaşadım. (Feray, 42)

Bana en büyük kazığı annem attı zorla evlendirdi. Mecbur kabul ettim çünkü o da bir kaçıştı yani. Beni evde istemezdi. Kadın sığınmaevinde kaldım. Yine böyle aileden kaçışla. Hayatımın içine ettiler. (Nazlı, 33)

Baskıcı ailelerin diğer bir tezahürü ise Rüya'nın deneyiminde görülmektedir. Rüya'nın erkek arkadaşı olduğunu öğrenen babasının korkulu rüyası “başımıza orospu mu olacaksınız” sorusuyla gündeme gelmiş ve kızı orospu olmasın diye zorla arkadaşının oğlu ile evlendirmiş. Rüya bu evlilikte çok fazla şiddete maruz bırakılmış, nihayetinde boşandıktan sonra ailesi tarafından reddedilmiş ve seks işçiliğine yönelmek zorunda kalmıştır. Nil ve Ülkü de çocuk yaşta ve zorla evliliğe ailesi tarafından itilmiştir. Üstelik Ülkü'nün evlendiği erkek kendisinden yaklaşık 15 yaş büyük ve hali hazırda evli biridir. Ülkü, bu “evlilikteki” görevinin erkek çocuk doğurmak olduğunu dini nikahtan sonra öğrenmiştir. Türkiye'deki kumalık olgusu kadınları yetersizlikle kuşatan ön yargılardan hareketle günümüzde var olmaya devam etmektedir. Erkekler, özellikle erkek çocuk sahibi değilse erkek çocuk sahibi olmak için çözümü yeni bir partnerde arayarak kendi erkekliklerini sarsmadan eril soylarının eril devamını sağlamayı isterler (Şen ve Gümüş, 2020). Sosyal bir statü sağladığı düşünülen erkek çocuk sahibi olmak yine kadınların metalaştırıldığı ve ikincilleştirildiği bir düzenin temellerini oluşturmaktadır.

Görüştiğim biri vardı babam öğrenmiş. 'Erkeklerle düşüp kalkıyorsun orospu mu olacaksınız madem okumakta gözün yok evleneceksin.' demişti. Bir evliliğim oldu yani zor bir evlilikti. (Rüya, 47)

14 yaşında beni evlendirdiler. Hiç görmedim. Evlendiğimin gecesi gördüm ilk kez. Sonra hayatım cehennem. (Nil, 70)

Babam zorla evlendirmek istedi. Dediler ki nikah sonra kıyılacak, şimdi imam nikahı yapalım dediler imam nikahı kıyıldı. (Ülkü, 33)

“Kız kaçırma” gibi bir eylem sonucunda istemediği halde evlenmek zorunda kalan Sıla, evliliği boyunca eşinden ayrılmak istemiş ve çözümü Kırgızistan’dan Türkiye’ye kaçmakta bulmuş. Kırgızistan’da günümüzde hala uygulanmakta olan ve ala kaçuu olarak adlandırılan “gelenek” erkeğin isteği veya beğenisi üzerine kadınların şiddet içeren bir şekilde kaçırılması ve o erkek ile evlenmek zorunda bırakılmasını anlatır (Yusupova, 2024). Planlı bir şekilde gerçekleştirilen bu suç, kadınlara hiçbir söz hakkı tanımaz ve toplumsal cinsiyet örüntülerinin sıkı olması nedeniyle kadının, kaçırılan erkeğin himayesi altında yaşamasını dayatır. Eşinin oluşturduğu can güvenliği tehlikesinden ülke değiştirmek zorunda kalan Sıla’nın Türkiye’de çalıştığı işlerde ırkçı ve cinsiyetçi temelleri olan ayrımcılıklara maruz bırakılması onu seks işçiliğine yöneltmiştir.

Kaçırdı beni. İstemiyordum ben, tanımiyorum ki. O beni benim dışımda gözetliyormuş. Bizde öyle eskiden vardı. Kaçırma olayı vardı kim kimi istiyorsa. (Sıla, 40)

Bir kadın olarak toplum tarafından onanmak zor olsa da evlenmek ve doğum yapmak bu onaya giden önemli adımlardandır. Haliyle evlilik, toplumsal cinsiyet örüntülerinin yeniden üretildiği, kadınların bir hizmetkâr veya çocuk sahibi olmak için obje olarak görüldüğü gözlenmektedir (Erdoğan, 2008). Bu toplumsal beklenti öznelerin kök ailelerinde de bulunmaktadır. Kök aileler, çoğu zaman evliliği dayatmış ya da karşı aileden para alarak kendi evlatlarını bir ticaretin unsuru haline getirmişlerdir. Ayrıca evlilik haricindeki gebelik de toplumsal olarak makul kadınlıktan uzak bir yerde konumlandırıldığı için (Şimşek, 2011) kadınlar evlilik kararını sosyal bir baskıyla almışlar/almak zorunda bırakılmışlardır.

Babama para vermiş. Benim işte o zamanki eşim adı batsın. Para verince bu adam benim sahibim oldu. Gece geliyor, ne isterse yapıyor bana. (Ülkü, 33)

Normalde korunuyordum ama nasıl olduğunu anlamadım. İlk çocuğuma hamile de kalınca zaten doğumdan önce evlendik, yoksa babam vururdu. (Çimen, 35)

Öte yandan baskıcı aile tutumları öznelerin genç yaşta evi terk etmeleriyle sonuçlanmıştır. Aylin ve Zerrin, Ela'nın yaşadığı gibi zorla evlendirilmemek için genç yaşta aileleriyle birlikte yaşadıkları evden ayrılmışlar ve yeni bir hayat çizme kararı almışlar. Villacampa (2020) araştırmasında da ailesinin kendisini evliliğe zorladığı için sosyal destek mekanizmalarının desteğiyle kaçan kız çocukları. kendi özgürlüklerini kendileri sağlamışlardır.

Benim kendi yolumu çizmem gerekiyor dedim çıktım evden. İş buldum diye yalan söyledim. Gitmem lazımdı yoksa evlendirirlerdi zorla. (Aylin, 29)

İşte evdeki baskılar falan filan derken yani bir şekilde bundan bunalıyordum. Ben de kaçmaya karar verdim. (Zerrin, 36)

4.1.3.5. Eşin Seks İşçiliğine Zorlaması: “Bu eve para getireceksin.”

Kadınlar, eşlerinin yönlendirmesi, isteği ve zoruyla seks işçiliği yapmışlardır ya da yapmak zorunda bırakılmışlardır. Bu durumda seks işçiliğinin başka bir insanın zoruyla yapılması nedeniyle bu alışverişi seks işçiliği demekten çok insan ticareti demeyi uygun buluyorum. Öte yandan kadınların eşleriyle bağlarını koparmalarının ardından bireysel olarak bu eyleme devam etmeleri, seks işçiliği çatı kavramını kullanmak için bir gerekçe oluşturmuştur. Dolayısıyla birlikte olduğu erkekler tarafından insan ticaretine maruz bırakılan özneler, mecbur kaldıkları için yapmak zorunda kalmışlardır. Bir şekilde erkeklerden kurtulan özneler hayatlarında böyle bir baskı mekanizması olmamasına rağmen seks işçiliğini kendi istekleri doğrultusunda yapmaya başlamışlardır ancak bunu “kendi istekleri” şeklinde bir basitleştirerek tanımlamak kadınlar üzerinde toplumsal cinsiyet ve ahlaki yargıların oluşturduğu baskıları ve damgalamaları görünmez kılacaktır. Özellikle [damgalanma](#) başlığında tartıştığım haliyle toplumun kadınlara orospu kimliğini dayatarak bunu içselleştirmelerini sağlaması öznelerin seks işçiliğinden çıkamayışlarının temel nedenini oluşturmuştur.

Araştırmamın sahasında Nil, Tülin ve Yonca seks işçiliği ile tanışmaları hayatlarındaki erkeklerin kendilerini buna mecbur bırakmalarıyla başlamıştır. Özellikle Nil'in öyküsü Türk Ceza Kanununun 80. maddesi¹⁰ uyarınca doğrudan cinsel sömürü odağında bir insan ticareti suçunu oluşturmaktadır. Nil'in deneyimini anlamak için hem saha sürecimden hem de Nil'in ifadelerinden faydalanarak bir çerçeve çizmek gerekiyor diye düşünüyorum. Nil 70 yaşında seks işçiliği yapmaya devam eden bir öznedir. Eşinin eve getirdiği iki erkeğin tecavüzüne maruz bırakılan Nil, önce direnmiş ancak eşi ocakta ısıttığı çatalı Nil'in bileğine bastırarak Nil'i ciddi yaralamış. Görüşme esnasında Nil bileğini gösterdi ve üzerinden yıllar geçtiği için iyileşen ama derin bir iz bırakan çatal izlerine doğrudan tanık olmamı sağladı.

Nikahlı eşin zorlamasıyla seks işçiliğine girmeye Türk Çetinkaya'nın (2018) çalışmasında da rastlanmaktadır. Planlı bir tecavüz sonrası seks işçiliğine itilmek, partner ilişkilerinin esasında kadının insan ticaretine çekilmesi için bir maske oluşu ve nikahlı eşlerin tasarlayarak kadınları seks işçiliğine itmeleri kadınları kendi kararları dışında seks işçiliğine sürükleyen adımlar olarak öne çıkmaktadır (Türk Çetinkaya, 2018).

Maddi durumumuz yoktu yetmedikçe dövdü. İki tane adamla geldi bu eve para getireceksin. Kendimi yere attım. Ağladım, yalvardım. İlk orada zaten çatalı ocağın üstünde kızdırdı da iki bileğime de bastı. (Nil, 70)

Görüşme esnasında hayata karşı bir heyecanı olmadığını, “son günlerim” şeklinde dile getiren Nil, başına gelen travmatik yaşantıları bıkın bir şekilde paylaştı. Kendisine yönelttiğim sorulara görüşmenin bitmesini bekleyerek yanıt veren Nil yine de her sorumu yanıtladı ancak travmatik anılarını aktarırken duygu içeren bir davranışının olmaması ya da ses tonunun değişmemesi dikkat çekiciydi.

¹⁰ Türk Ceza Kanununun 80. maddesi: “Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası verilir.”

İki kız çocuk annesi olan Nil, çocukları için eşinin şiddetine ve insan ticaretine boyun eğmek zorunda kalmıştır. Eşi rahatlıkla baskı kurabileceği bir şekilde Nil'in yaşamını sınırlandırmıştır. Bu izolasyon, erkeğin kontrolü artırma amacıyla kadının güvenilebileceği insanlardan ve kaynaklardan uzaklaştırılmasıyla gerçekleşir. Araştırmalar, bu tür ilişkilerde güç dinamiklerinin dengesiz olduğunu ve bu durumun kadınların dış dünyayla olan bağlantılarını zayıflatarak kendilerine bağımlılıklarını artırdığını göstermektedir (Farley ve diğ., 2004). Eşinin Nil üzerinde kurduğu baskı yalnızca seks işçiliği baskısı olarak kalmamış tecavüz olarak nitelendirilebilecek pek çok cinsel pratiklere boyun eğmesi için zorlamıştır.

Komşuyla da görüştürmüyordu. Yardım isterim diye. Böyle sakı gibi. Baskıydı baskıyla geçti. Hele o herifin olduğu zamanlarda daha çok yapmak zorunda kaldım onun zoruyla. (Nil, 70)

Nil'in eşi, kendi kızına tecavüz etmesi sebebiyle cezaevine girmiş ve çocuklar bakım tedbiriyle koruma altına alınmıştır. Bu durum Nil'in eşinden kurtulmasını sağlamış ancak Nil' para kazanmak için seks işçiliğine devam etmek zorunda kalmıştır. Güncel olarak hala seks işçiliğine devam eden Nil, eşinin af dolayısıyla cezaevinden çıkmasıyla beraber Nil'e ulaşmaya çalışmaktadır. Bu süreç ilgili kuruluşlar tarafından takip edilmekte ve Nil'in can güvenliği şiddet önleme mekanizmaları aracılığıyla sağlanmaktadır.

Herif hapse girince çocuklar esirgemeye. Sonra yapmak zorunda kaldım belalı bitmedi. Sürdüm bu işe yapmaya. (Nil, 70)

Nil'in ardından Tülin'in öyküsü ise pavyonda başlamıştır. Konsomatrislik yaparken tanıştığı kişi ile evlenmiş ve evlendiği kişi Tülin'i bir süre sonra seks işçiliğine zorlamıştır. Tülin'in pavyonda masaya oturduğu için seks işçiliği de yapabileceğini düşünen eşi Tülin'i oldukça baskılamış ve psikolojik şiddet uygulayarak "Beni seviyorsan yapacaksın." gibi ifadelerle Tülin'i mecbur bırakmıştır.

Sonra ben eski eşimle karşılaştım onunla tanıştım. Onunla tanışınca bu beni buralara kadar falan getirdi. Getirince ben zaten başladım [Ağlıyor]. 'Yapacaksın!' dedi ya. Ben 'Yapmayacağım, ben sadece masaya oturuyorum

yapmayacağım.’ dedim. ‘Ha masaya oturmuşsun ha yapmışsın ne fark eder?’ dedi ‘Yapacaksın, beni seviyorsan yapacaksın.’ dedi. O cahillik ya işte başlıyorsun. Başlayınca da gerisi bu şekilde geliyor. (Tülin, 39)

Yonca’nın eşine göre Yonca’nın bir iş arkadaşının eskortluk yapması Yonca’nın da eskortluk yapabileceği alternatifini oluşturmuştur. Ekonomik olarak sıkışık olduğunu ifade eden eş, Yonca’ya eskort arkadaşını işaret ederek “*Bana para bul.*” demiş ve Yonca’nın eskortluk yapmasını istemiştir. Yonca ise bu isteği yerine getirmiş ve ardından eşine boşanma davası açarak eşinden ayrılmıştır. Boşanmanın ardından eskortluğa devam eden Yonca, kendisinin bu işi yapmasını “bu hayata düşmek” olarak tanımlarken “düşmesinden” eski eşinin sorumlu olduğunu dile getirmiştir. Yonca’nın eski eşinin onu eskortluğa yönlendirmesi, aynı zamanda bir manipülasyon örneğidir. Stark (2007) manipülasyon aracılığıyla kontrolü “coercive control” olarak adlandırır ve erkeklerin kadınlar üzerinde fiziksel şiddetten çok, psikolojik baskı, tehdit ve kontrol taktikleri kullanarak onları kontrol altında tutma yollarına dikkat çeker.

Eşim bana dedi ki bana para lazım. Bana parayı nereden bulursan bul. Bunun [eskortluk] hesabını yaptı. [Eskortluk] yapan arkadaşımı aradım ‘Durumum çok sıkışık benim paraya ihtiyacım var.’ o anladı bir insanla görüştürdü beni. İlk eskortluğumu o zaman yapmıştım, getirdim eşime o parayı verdim. Gerçekten onun sayesinde bu hayata düştüm ben yoksa bu iş aklımın ucundan bile geçmezdi. (Yonca, 31)

4.1.4. Seks İşinde Çalışma Koşulları

Seks işçiliği deneyimini anlamak için öznelerin çalışma düzenlerinin nasıl şekillendiğine dair geniş bir çerçeve çizmek gerekmektedir. Bir işin çizdiği sınırları, şeklini ve işleyişini bilmek çalışma süreci boyunca yaşanan hadiselerin nasıl temellendiğini anlamayı ve bunları doğru yorumlamayı kolaylaştırır. Bu başlıkta çalışma saatleri, müşteriyle ilk temas ve çalışma mekanı başlıklarıyla seks işçiliğinin nasıl bir düzene sahip olduğundan öznelerin gerçeklikleriyle bahsedilmiştir.

4.1.4.1. Çalışma Saatleri

Bir işin çalışma saatleri, günün geri kalanında çalışan kişiye ne kadar vakit kalacağını belirler. İş yerleri, İş Kanununu esas alarak çalışanların bir haftada çalışabileceği en fazla süreyi belirler ve bu süreyi iş koşullarına göre şekillendirerek uygulamaya geçirirler. Seks işçiliğinde böyle bir mekanizma bulunmadığı için çalışma saati gibi keskin bir saat çizelgesinden söz etmek oldukça zordur. Öznelerin çalışma saatleri birbirlerinden farklılık göstermekle birlikte ortak paydada buluştukları konu çalışma saatlerinin düzensiz oluşudur. Araştırmalar, seks işçilerinin genellikle esnek ancak düzensiz çalışma saatlerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Çingir, 2005). Sokakta çalışan seks işçileri, müşterilere göre çalışma saatlerini düzenlemektedir (Mellor ve Lovell, 2011). Sabah başlayıp akşama doğru biten bir mesaiyle çalışmak yerine gündüzleri, geceleri, sabaha karşı saatlerde veya ne zaman müşteri çıkarsa o zaman çalışmak gibi bir düzensizlik söz konusudur. Örneğin Nil gündüzleri çalışırken Beste sabah 5-6'ya kadar çalışmaya devam etmektedir.

Gündüz gelirler bana gündüz vakti çalışıyorum akşama bir şey kalmıyor. (Nil, 70)

Gece iş düşürmek için internete girerim. Sabah 5-6'ya kadar iş düşüyor. (Beste, 57)

Zamanım zamanıma uymuyor. Pat birisi arıyor. Saat ve zaman dilimi konusunda problem yaşıyorum seks işçiliğinde. (Kiraz, 29)

Çalışma saatlerinin düzensizliği gündüz ve gecenin karışmasına neden olabilmektedir. Geç yatıp geç kalktığını dile getiren Ülkü bu durumu mesleğinin mesaisi olarak tanımlayarak çalışma saatlerini paylaşmıştır. Öte yandan seks işçiliğinin düzensiz çalışma saatleri öznelerin paraya olan ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Örneğin Peri, oğlunun daha fazla paraya ihtiyacı olduğu dönemlerde daha çok çalıştığını paylaşmış ve tatili ve molası olmadığını söylemiştir. Sıla da benzer yoğunlukta çalışmak zorunda olduğunu söylemiştir. Yalnızca regl olduğu dönemlerde çalışmaya ara verdiği için dinlenme fırsatı bulduğunu paylaşmıştır. Araştırmalar, seks işçilerinin ekonomik durumlarının değişkenliğinin çalışma saatlerine yansıdığını göstermektedir. Kira ya da borç ödemek

veya herhangi bir gideri karşılarlarken yoksullaşma baskısı özneleri daha fazla müşteri almaya ve çalışma saatlerini uzatmaya itebilmektedir (Ernst ve diğ., 2021).

Gece çalışmış oluyorsun, gece geç saatlere kadar çalışınca ertesi gün de erken uyanamıyorsun. Bu da bizim mesleğin mesaisi bazen zamanlar güneşi görmediğim de oluyor. (Ülkü, 33)

Benim oğlan dişçilik okuyor. Okulu masraflı. Onun çok malzeme alması gerektiği zamanlar oluyor. O dönemlerde tatil vermiyorum. (Peri, 42)

Ancak böyle adet olduğum zamanları dinlenebiliyorum. (Sıla, 40)

Çalışma saatlerinin genellikle geç saatler olması özneleri cinsiyetlendirilmiş sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bir kadın olarak geceleri sokakta özgürce ve korkmadan yürümenin mümkün olamadığı bugünlerde bir seks işçisi eve dönerken pek çok riskle birlikte kamusal alanda var olmaktadır. Özellikle öznenin seks işçiliği yaptığı yaşadığı çevrede biliniyorsa ataerkinin hak ihlali ve şiddet konusunda erkeklere sunduğu sonsuz atılganlık ortaya çıkarak Simge'nin deneyimindeki gibi tacizi, tecavüzü kolayca düşünen ve uygulayan erkekler, kadınların yaşam hakkını kolayca gasp edebilmektedirler. Kadınları taciz etme davranışında sorun görmeyen, yasal yaptırımından korkmayan erkekler, Simge'nin tehdit ettiği şekilde topluma rezil olmaktan korkmaktadırlar. Bir kadını taciz etmekten alınan cezanın caydırıcılığı gece vakti mahallenin seks işçisiyle “adının çıkmasından” daha etkili değildir. Özellikle gece çalışan seks işçileri evlerine dönerken sıklıkla önemli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kamusal yaşamda güvenli bir şekilde var olamama durumu seks işçilerinin işlerine dayalı damgalanma nedeniyle daha da kötüleşmektedir (Scoular ve diğ., 2023). Bu durum seks işçilerini doğrudan saldırı hedefi haline getirebilmektedir.

Eve geç döndüğüm için çalışmaktan bizim orada bir büfeci mesela beni kapı arasında sıkıştırdı, elbiseme dokundu, sarıldı, elimden öpmeye falan çalışıyor. ‘Beni bırakmazsan dedim bağıracağım seni rezil edeceğim.’ dedim. ‘Aman aman.’ dedi bıraktı. (Simge, 31)

4.1.4.2. Müşteriyle İlk Temas: Cadde ve Dijital Arasında

Literatürde, çok fazla insana verildiği için kolay bir anonimleştirme yolu olduğu düşünülen John ismi seks satın alan müşterilere verilmiştir (Holt ve Blevins, 2007) ancak buna Türkçe’de bir karşılık geliştirilmemiştir. Seks alıcısı olan kişiye verilen ismin ne olduğuna ilişkin araştırmalarım ve saha notlarım beni müşteri ve misafir kelimelerine götürdü. Sanıyorum ki misafir tanımlaması para ilişkisini örtüklediği için kullanılıyordu ancak seks işçiliği biçimlerinin tamamını kapsayamadığını düşündüğüm için diğer bir alternatif olan müşteri kavramını tercih ettim. Ayrıca bu tanımlamanın cinsiyetten, cinsiyet kimliğinden ve cinsel yönelimden bağımsız olduğunu dile getirmek isterim.

Bir seks işçisinin müşteriyle kurduğu ilk temasın yolu, zamanı, şekli önemlidir. Bu ilk temas geri kalan tüm sürecin belirleyicilerini oluşturan unsurları ortaya çıkarırken aynı zamanda kişiler arasındaki ezme ve ezilme ilişkisinin kurgulanmasının ilk adımını da oluşturur. Araştırmalar, seks işçilerinin müşterilerle bulunduğu bağlamın sağlık ve güvenliklerini önemli ölçüde etkileyebileceğini göstermektedir. Kamusal alanda çalışan seks işçileri şiddet riskini daha yüksek yaşamakta ve kondom kullanımı konusunda pazarlık yapma konusunda daha çok zorlanmaktadırlar (Kate Shannon ve diğ., 2009). Seks işçileri ile müşteriler arasındaki temas örüntülerinin çeşitliliği CYAE’lerin yaygınlığını etkileyebilmektedir (Ghani ve Aral, 2005).

Sahada gözlemlediğim kadarıyla öznelere iki ayrı telefon kullanmayı tercih ediyorlardı. Kendi kişisel alanları için kullandıkları telefonun yanında çalışırken kullandıkları telefon bulunuyordu. Böylece çalışırken ve çalışmadıkları zamanlarda iki farklı hayatı daha kolay yaşayabiliyorlardı. İş için kullandıkları telefonda ise genellikle arayan kişinin ismini ve fotoğrafını gösteren uygulamalar, sosyal medya uygulamaları bulunuyordu.

Teknolojinin ve sosyal ağ kullanımının hayatın her alanına yayıldığı gibi seks işçiliği de bu alanlarda var olmaya başlamıştır. Önceden yerlere kartvizitler atarak müşteri bulan seks işçileri artık dijitalleşmiş ve sosyal medya hesaplarına ilan vererek ilgili kişilere ulaşmaktadırlar. University of Amsterdam’ın (2021) seks işçiliği ile sosyal medya arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırması, seks işçilerinin müşteri bulmak için Instagram ve Twitter gibi sosyal medya platformlarını giderek daha fazla kullandığına açıklık

getirmiştir. Bu platformlar, seks işçilerinin geniş bir kitleye ulaşmasını, anonimliğini korumasını ve iş programlarını yönetmesini sağlamaktadır. Ayrıca sosyal medya, seks işçilerinin çalışma şekillerini değiştirirken aynı zamanda iş stratejilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Elinde şu varsa her istediğini bulursun [Cep telefonunu gösteriyor]. Twitter'a Facebook'a ben de ilan koydum o zamanlar. (Aylin, 29)

Sosyal medyadan. Sosyal medyadan. Twitter, Face oradan iletişime giriyorlar. Böyle seçiyorum. İyi bir şey oluyor bizim için. (Deniz, 28)

İşte Twitter ilanlarıyla çalışıyoruz yeni ilan atılacaksa yeni ilan atıyorum. Instagram mesajlarımı bakıyorum. İnternet üzerinden çalışıyorum. (Gönül, 42)

Öznelerin kullandığı sosyal medya hesaplarının içeriği, ilanın şekli, kullanılan kelimeler müşterilerin tutumlarını etkilemektedir. Kiraz sosyal medya kullanımını aktarırken bir seks işçisi hesabı yerine “normal” bir sayfa açtığını ve bu sayfa üzerinden müşterilerle tanıştığını dile getirmiştir. Bu tercihinin gerekçesini ise seks işçisi ya da orospu gibi kullanımların insanları korkutacağını düşünmesidir. Ayrıca Kiraz’ın ifadelerindeki normallik vurgusu dikkat çekmektedir.

*Seks işçilerinin sayfalarında değil de daha **normal** sayfalarında masaj işiyle uğraşıyorum diyerek konuyu bağlıyorum. Herhangi bir erkeğin kızın kullandığı bütün sosyal mecralarda ben de varım. Twitter'da Telegram'da, Tinder'da. (Kiraz, 29)*

Ayrıca bu sosyal medya hesaplarının yürütülmesi veya Peri’nin ifadeleriyle eskort sitelerinde ilanların yayınlanması için aracılıyla çalışan özneler de vardır. Bu sitelerde seks işçilerinin ilanları yayınlanmakta ve müşteriye ulaşma için bir kanal olarak kullanılmaktadır.

Ben tabii şimdi artık sosyal medya biliyorsunuz bu anlamda çok şey. Bir de bazı siteler var, oralara belli bir para ödüyorsunuz. Size reklamlarınızı veriyorlar. Eskort siteleri diye geçiyor. (Peri, 42)

Öte yandan belirli bir süre seks işçiliği yapmanın bir sonucu olarak öznelere düzenli müşterileri vardır. Önceden görüştükleri kişilerle yeniden görüşen öznelere, bir süreklilik sağlayarak aynı kişiyle belirli sıklıklarda görüşmeye devam etmişlerdir. Bu durum nispeten gelir kaygısını ve güvenlik riskini azaltmıştır. Tekrarlayan müşterilerle uzun vadeli ilişkiler sürdüren seks işçilerinin hem gelir güvensizliğinde hem de güvenlik risklerinde azalmanın olduğu söylenebilir. Bunun nedeni, tekrarlayan müşterilerin genellikle şiddet içeren veya istismarcı davranışlarda bulunma olasılıklarının daha düşük olması ve bir tür güven ve istikrar sunmasıdır (Oselin ve Hail-Jares, 2022). Bu süreklilik, ayrıca seks işçilerinin kendi çalışma koşulları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarını sağlayarak hem güvenliğini hem de ekonomik güvenliğini artırmaktadır (McCann ve diğ., 2021).

*Artık altı yıldır ***'de olduğum için ve bir gelen devamlı geldiği için bana benim bir yerde bir ilanım olmadığı halde olmasa bile Allah'a şükür telefonum susmuyor. (Işıl, 26)*

Şimdi ablacım görüştüğüm kişilerin önceden de görüştüğüm bildiğim kişiler olmasına dikkat ediyorum çalıştığım adamlar bellidir. (Rüya, 47)

Seks işçiliğinin görünen bir yüzü olan caddede çalışmak da öznelere tarafından tercih edilen bir yöntemdir. Gündüzleri caddelerde yürüyüş yaptığını ve bu esnada müşteri bulursa görüştüğünü ifade eden Beste ve Lale, aynı zamanda sosyal medya uygulamalarını da kullandıklarını dile getirmişlerdir.

Gündüzleri caddelerde takılırım. Yürüyüş yaparım. Takılan olursa takılırım ama oradan alıp eve getirmem. Bir tane müşterim olsun 50 lira olsun 100 lira olsun bana yeter. (Beste, 57)

Yedi buçuk yıldır caddeye çıkıyorum ben. Caddede anlaşıp eve götürüyorum ya da arabada yapıyorum. İnternette de çalışıyorum öyle. Biraz internet biraz cadde derken yuvarlanıp gidiyorum [Gülüyor]. (Lale, 27)

4.1.4.3. Çalışma Mekanı

Mekan, insanların kimliğini, yaşam kalitesini, hizmet ve kaynaklara erişimini yani insanların yaşam deneyimlerini ve refahlarını şekillendirmede önemli rol oynar (Solak, 2017). Mekanın mirası mekanda bulunan kişilerin yaşayış biçimlerine yön verirken aynı zamanda mekanın konumuna özgü belirli baskı pratiklerini ortaya çıkarır. Benzer şekilde çalışma mekanı, çalışanların neler yaşayabileceklerine dair belirli bir çerçeve sunar. Dolayısıyla çalışma yerinin konumu ve özellikleri çalışma deneyimi üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Seks işçilerinin çalıştıkları mekanlar farklı dinamikler bakımından baskı oluşturan ve eşitsizlikleri derinleştiren birçok noktayı içerir. Toplumsal yaşamın özel ve kamusal alan dikotomisiyle ayrıştırıldığı ve kadınları kamusal yaşamdan uzaklaştırıp bakıma, ev içi ücretsiz emeğe ve toplumun biri üyesi olmaktan çok “ailenin” bir üyesi olmaya iten bu ayrım seks işçiliği söz konusu olduğunda ezberleri bozmaktadır.

Mekan fark etmeksizin yapılabildiği için seks işçiliğinin uzlaşısı oluşturan bir mekanı bulunmamakla birlikte caddeler, genelevler, oteller, apartlar, çevrim içi platformlar, seks işçisinin veya müşterinin evi gibi mekanlar seks işçiliğinin yapıldığı yerlerdendir. Bu çeşitlilik araştırmanın sahasında da gözlenebilmektedir. Özneler, çalışmak için farklı gerekçelerle farklı mekanlar seçerlerken pek çoğu da birden çok mekanı kullanmayı tercih etmektedir. Özellikle hali hazırda yaşadığı ev yerine ayrı bir ev tutarak “iş evim” olarak adlandırdıkları yerlerde seks işçiliği yaparken günlük veya haftalık apart, otel, pansiyon gibi yerleri kiralayarak seks işçiliği yapan özneler bulunmaktadır. Müşteriye ait bir yere gitmenin güvenli olmadığını düşünen Şirin, kendi kiraladığı evde çalışırken daha güvende hissettiğini dile getirmiştir. Bernier ve diğerlerinin araştırmasındaki seks işçileri, evleri dışında bir mekanda görüşmenin tıpkı Şirin gibi kendilerini güvensiz hissettirdiğini paylaşmışlardır (Bernier ve diğ., 2022). Kendi yaşam alanındaki kontrol ve aidiyet duygusu öznelerle kendilerini güvende hissettirmektedir.

İlk evim bu. Bir de iş evim var benim. (Çimen, 35)

Kendi evime almıyorum daha çok müşterileri. Çalıştığım ev ayrı ama orada basılsam kendi evime almak zorunda kalırım. (Nehir, 31)

Yani otel oluyor, günlük kiralık evler oluyor. Kendi evlerine gitmek istemiyorum. Sonuçta onların kendi yerleri yani güvenli olmayacağını düşünüyorum. (Şirin, 19)

Kamusal alanda caddede çalışan bir seks işçisi olarak var olmak seks işçiliğinin görünen bir yüzü olarak tanımlanabilir ancak caddelerde müşteri bekleyen kadınların kamusal yaşamda seks işçisi olarak var olmaları ezme ve ezilme ilişkileri düşünüldüğünde öznelerin ahlaki ve cinsiyetçi pek çok dinamiklerle beraber ezilmelerine neden olmuştur. Beste, caddede çalışırken insanlar tarafından tacize maruz bırakıldığını, caddeden geçen araçlardan kendisine ve diğer seks işçilerine yumurta fırlatıldığını dile getirmiştir. Yeni Zelanda'da fuhuş reformu üzerine yapılan çalışmada seks işçileri caddede çalışırken kendilerine yumurta ve boş şişe fırlatıldığı öğrenilmiştir (Abel ve diğ., 2007). Bu fiziksel saldırıları cinsel tacizlerin de takip ettiği bilinmektedir. Yaşına vurgu yapan Beste, kendisini caddede korumayacağını düşündüğü için caddede çalışmayı bırakmıştır. Para kazanmak için caddeye çıktığında toplum tarafından orospu diye laf atılarak aşağılanmaya çalışan bir özne olan Rüya da Beste'nin paylaştığı deneyimleri farklı kelimelerle dile getirmiştir

Cadde bir insanın görmemesi gereken yer. Bazı şerefsizler geçerken yumurta atıp bağırıp laf atıyorlardı. Ben bunlara da gelemedim. Çünkü öteki karılar kendini korurdu da ben yaşlandım gücüm yok. (Beste, 57)

Caddede çok dalga geçen oluyordu arabalar laf atardı. Sen beklersin müşteri gelsin üç beş bir şey kazanayım diye kafana yumurta atılır orospu diye bağırırlar. (Rüya, 47)

Caddenin tehlikeli yanlarından biri yalnızca çevredeki insanlar değil müşterilerin anonim oluşudur. Caddede dışında da tanımadığı insanlarla çalışan seks işçileri en azından telefon

numarası, adres gibi belirli bilgilere erişebilirlerken caddede gelen kişinin amacının belirsizliği can güvenliği riskini yoğun bir şekilde hissettirmiştir. Bu durum çalışmak için evi tercih eden seks işçilerinin endişelerinin nereden temellendiğini ortaya koymaktadır.

İlk zamanlar gerçekten çok korkuyordum. Saat 11'de 12'de yol kenarında işte yarı çıplak bir şekilde bekliyorsun ve duran adamın hangi niyette durduğunu bilmiyorsun. (Gönül, 42)

Müşteri olarak öznelere iletişime geçen kişilerin niyetlerinden emin olamadıklarını paylaşan Gönül'ün endişesi Hale ve Işıl'ın deneyimlerinde gerçeklik kazanmıştır. Esasında caddede çalışmanın alışlagelen bir aşaması olan aracın durması, Hale'nin deyişiyle “fiyatın konuşulması” ve seks işçisinin araca binmesinin ardından seks yapmak için uzaklaşması çoğu zaman bu şekilde yaşanmamaktadır ancak Hale'nin kafasını arabanın camına sıkıştırıp fiziksel şiddet uygulayan kişilerin yanı sıra Işıl'ı ıssız bir yere götürüp bıçakla tehdit ve taciz edip tecavüze maruz bırakan, parasını gasp eden sözde müşterilerden de söz edilmelidir. İngiltere’de yapılan çalışmada dışarıda çalışan seks işçileri, kapalı alanda çalışanlara oranla 6 kat daha müşteri şiddetine maruz bırakılmış (Church ve diğ., 2001), Kanada’da ise müşterilere arabalarda veya kamusal alanda görüşen seks işçilerinin müşteri şiddetine maruz kalma olasılığı daha yüksek bulunmuştur (Shannon ve diğ., 2009).

Caddede saçımdan tuttu beni sürükledi yerlerde. Yüzüme tükürmüşlerdi. Arabayla geliyor mesela yanaşıyor fiyat konuşacağız diye cama sıkıştırıp kafamı yumruklayıp sürüklediler. (Hale, 26)

*Beni aldı taaa tepeye götürdü, boğazıma bıçak çekti, tokat attı. Kazandığım parayı çaldı. Arabada zorla s*kt*l*r falan filan bir sürü şey yaşadım. (Işıl, 26)*

Seks işçiliği yapan iki kadınla beraber “ablam” şeklinde tanıttığı kişinin evini kullandıklarını ifade eden Tülin, resmî olmayan bir genelevde çalışmaktadır. Bunun bir örneğine İngiltere’de rastlanan akademik çalışmalar vardır (Pitcher, 2015) ancak bu

uygulama Türkiye’de Türk Ceza Kanununda suç¹¹ olarak tanımlandığı için Tülin de görüşme esnasında çalıştığı yer hakkında oldukça kısıtlı bilgi vermiştir.

Bir tane ablam onun yanında çalışıyorum ben. Evi var gelen misafirler o şekilde geliyor. Sabah gidiyorum mesela işte saat 9 gibi başlıyorum 5 gibi bırakıyorum. (Tülin, 39)

Belirli bir mekan tercih etmeyip sürecin seyrine göre yol alan özneler de bulunmaktadır. Bu özneler koşullar uygun olduğu takdirde müşterinin evi, oteller, apartlar, araba gibi yerlerde çalışmaya devam etmektedirler.

Ben de dışarda görüşüyordum arabada dükkanda misafirin evi varsa onun evine ben misafir oluyordum [Kahkaha atıyor]. Otellere gittiğim çok oldu (Aylin, 29)

Bazen arabada, bazen işte, apartta, parkta. (Zerrin, 36)

4.1.4.4. Sosyal Güvenlik Açmazı

Temel bir hak olan sosyal güvenlik, sağlık, sosyal sigorta, eğitim ve çalışma hakkı ile ilgilidir. Bireylerin asgari yaşam standartlarını sürdürebilmeleri ve sosyal risklere karşı korunabilmeleri amacıyla sağlanan güvenceleri ifade eden sosyal güvenlik işleyişi (Koray, 2020), seks işçileri için farklılaşmaktadır. Seks işçiliğinin resmi bir meslek statüsünün bulunmaması sosyal güvenlik mekanizmalarının seks işçilerinin kullanımına yönelik kurgulanmasını engellemektedir (National Network of Sex Work Projects, 2014). Bu doğrultuda öznelerin sosyal güvenceleri bulunmamaktadır.

Sosyal güvenliğim yok. BAĞ-KUR istiyorum ama artık yapacağım bir şeyler, kazancımı oraya ayırmam gerekiyor bıktım artık onu buraya ayır bunu buraya ayır. (Hale, 26)

¹¹ Türk Ceza Kanunu 227. madde (2): “Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhşa teşvik sayılır.”

Şu an hiçbir yerde sosyal bir güvencem yoktur. (Yonca 31)

Mevcut sosyal güvenlik, sistemi sosyal güvenlik hakkının kız evlada aktarılabilmesi kız çocuklarının ömür boyu bu haktan faydalanmasına alan açmaktadır. Bu uygulama, öznelerin babaları dolayısıyla sosyal güvenliğe sahip olmalarını sağlamıştır. Böylece aktif bir sigortalılık söz konusu olmuş ve bu hak doğrultusunda çeşitli hak ve hizmetlere ulaşabilmişlerdir.

Sosyal güvencem var babamdan o da. Babamın bana tek hayrı bu oldu faydalandığım sigortası yani. Doktora falan rahatça gidiyorum. (Rüya, 47)

Evet var. Babam zaten memur. Ondan dolayı var. (Şirin, 19)

Var. Babamdan dolayı. En azından sigortasından yararlanmam en büyük avantaj benim için. Doktora falan Allah'a şükür gidiyorum, gitmemelik yapmıyorum. (Tülin, 39)

Öte yandan işsizlik ya da yoksulluk gibi risklere karşı uygulanmakta olan Genel Sağlık Sigortası bağlamında sosyal güvenlik çözümü üreten özneler bulunmaktadır. Güncel durumlarını yeşil kart kavramını kullanarak aktaran seks işçileri aldıkları sağlık hizmetinden ve “yeşil kart” alırken yaşadıkları zorlukları dile getirmişlerdir.

İşsizlikte devam eden sigortalar oluyor öyle oldu. Öyle bir şey oldu. Şu anda şey var tabii. Yani bir hastalığım olduğu için yeşil kartım var. Ben öyle bakınıyorum hastaneden. (Zerrin, 36)

Yeşil kartım var. Gittim aldım. Çok dolandırdılar ama karthı oldum çok şükür. (Nil, 70)

Seks işçiliğinin yasallığı konusundaki belirsizlik ve uygulamadaki farklılıklar özneleri sosyal güvenlik bakımından farklı çözüm yöntemleri üretmeye zorlamıştır. İlk olarak sigorta primlerini bireysel olarak ödemeyi tercih eden özneler bu ödemenin bankalar tarafından bir güvence olarak görüldüğünü ve böylece kredi çekebildiklerini dile getirmişlerdir. Peri işçiliğini belirli bir yaşa kadar yapabileceklerini düşünmektedir ve seks işçiliği yapmamayı tercih ettiğinde veya yapamadığında emeklilik haklarına sahip

olma gereksinimi duymaktadır. Dolayısıyla kendi primini ödemesi emeklilik haklarına sahip olma ve sağlık hizmeti alabilme motivasyonundan kaynaklanmaktadır.

Sosyal güvencem teorik olarak yok. Kendi sigortamı, kendimi yatırıyorum. Kredi çekebilmek için. (Nehir, 32)

Sosyal güvencem yani kendim yatırıyorum. Evet kendim götürüyorum işte. Kendi şeyim varmış gibi. Şimdi burada sonsuza kadar duramazsın. Benim de artık herhalde en fazla bir 5 yılım kalan kaldı işte. (Peri, 42)

Kendi kendimin sigortasını yatırıyorum. Aynı zamanda özel sağlık sigortası yaptırıyorum bu duruma karşılık. Bu şekilde hani az önce de bahsettiğim gibi istediğim zaman istediğim hastaneye gidip sağlığını kontrol ettirebilecek bir yapıdayım. (Ufuk, 21)

Sosyal güvenlik çözümlerinin arasında yasal olmayan farklı yollar da bulunmaktadır. Bir iş yerine bir işçinin sigorta giderlerini elden ödeyerek o iş yerinde çalışıyor gibi görünmek ya da Simge'nin yaptığı gibi bir iş yeri sahibi müşteriyle anlaşarak sigorta yapılmasını sağlamak gibi çözüm geliştirmişlerdir.

*Şu an var evet. Kendimi ***'te çalışıyor gösteriyorum. Orada *** olarak çalışıyorum gösteriyorum ama sigortamın bedelini ben kendim patrona ödüyorum. (Feray, 42)*

Evet, var. Görüştüğüm adamların hepsi de zaten iş yeri sahipleri. Onların bir tanesi beni çalışan olarak gösteriyor. Oradan bir sigorta ödeneğim oluyor. Karşılığında da bana geliyor. (Simge, 31)

Seks işçiliğinin kaygan bir zeminde konumlandırılışı seks işçilerini sigorta bakımından bu tür çözümlere itmiştir ancak bu noktada seks işçilerini dezavantajlı konuma getiren bir husus ortaya çıkmaktadır. Hali hazırda kamu sorumluluğunda olan ancak yine kamusal engeller sebebiyle erişemedikleri sosyal güvenlik haklarını kendileri yerine getirmeye

çalışan seks işçilerin başvurmak zorunda kaldığı yasal olmayan bu yollar resmî kurumlar tarafından fark edilerek cezalandırılmakta ve ödenen tüm primlere el koyulmaktadır.

Evet, sigorta olarak BAĞ-KUR ama başka yerde çalışıyor görünmüyorum çünkü belli olduğu zaman orada çalışmadıkları bütün paralar boşa gitti arkadaşlarımın. Emeklilikleri iptal edilenler oldu. (Gönül, 42)

Sosyal güvencem yok. Sağlık sigortasından bahsediyorsun değil mi? Yok. Şöyle olduğunu tanıtayım. Bir yerde kendimi çalışıyor gösteriyordum. Bu birçok seks işçisinin böyle yaptığı bir yerdi. Bu sonra şaibeye düşmüş. Patladı. Şimdi korkuyorum bir sosyal güvence konusunda. (Işıl, 26)

Anlaşmalı bir şekilde bir iş yerine çalışan gibi sigorta yaptıran Hale ise iş verenin parasını aldığını ancak sigortasını primlerini ödemediğini öğrenmiştir. Bu durumun yasa dışı oluşu Hale'nin başvurabileceği hukuki yolların da önünü kapatmıştır.

Sosyal güvencem yok. Yandı. Şey biz böyle şey yapıyorduk. Bir yerde çalışıyormuş gibi para yatırıyorlardı. Oraya parayı yatırıyorlardı. O da şey ödememiş yani. Tüm primlerim yandı. (Hale, 26)

Ayrıca mevcut sistemde bir açığın bulunmasını fırsat bulan kişiler bu işi ticarete dökerek Kiraz'ın ifadesindeki gibi paravan şirketler üzerinden seks işçilerine sosyal güvence satmışlardır. Seks işçileri arasında bu yöntemle başvurmanın yaygın olduğunu belirten Işıl da benzer bir yolu tercih etmek zorunda kalmış ve sonucu “patladı” şeklinde ifade ederek sürecin faturasının her şekilde seks işçilerine kesildiğini göstermiştir.

Bir şirketle anlaşmıştım paravan şirket tarzında şaibeli falan gözüküyordu. Bana yardımcı olduğunu zannetmiştim ama şimdi hepsinin silinmesi durumu var. İnşallah öyle bir şey olmaz. (Kiraz, 29)

Bir seks işçisi, devletin temel sorumluluğu olan bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürebilmek için erişmesi gereken ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ulaşamadığı takdirde informal sosyal güvenlik çözümleri üretmek durumunda kalmaktadır.

4.1.4.5. Sıkça Sorulan Soru: Gelir

Para, birçok seks işçisinin seks işçiliğine girmesinin en büyük nedenidir (Eggens, 2024). Seks işçiliği çatısı altında yürütülen tartışmalarda tüm insan hakları ihlallerinden, risklerden ve baskılardan daha çok gelir konusuna yer verilmektedir (Eggens, 2024). Seks işçiliğinden kazanılan paranın bu kadar sansasyonel oluşu kazanılan paranın çoğu zaman magazinsel bir merakla değerlendirilerek haksız ve tek taraflı yorumlara karşı hedef haline getirilmektedir. Bu durum görüşme esnasında “*Soruları kendim okurum kendim cevaplarım.*” diyerek sorulara ilişkin notlarımı elimden alan Nehir’in, kazançla ilgili soru notlarımı görmesiyle “*Herkes de kazancıma takmış kafayı.*” şeklinde verdiği tepkiyle somutlaşmaktadır.

Seks işçiliğinin geçirgen sınırları gelir düzenini de etkilemektedir. Özneler, Kenya’daki seks işçileri gibi (Roberts ve diğ., 2020) gelirlerinin düzensiz olduğunu dile getirmişlerdir. Belirli günlerde elde ettikleri gelirleri kimi zaman uzun bir süre boyunca elde edemedikleri örneğinde olduğu gibi gelirleri düzensizdir.

Bugün gelen yarın yok. Bugün çok dolu olursam başka gün kimse olmuyor mesela. O zamanda da boş kapatıyorum günü. Hazırdan yiyorum ama hazıra dağ mı dayanır ablacım. (Aylin, 29)

Yani çok değişiyor yani şimdi her ay şu kadar param geliyor diyemem. Devlet memuru muyum ben? (Peri, 42)

Kimi zaman çok para kazanıyorum, kimi zaman az para kazanıyorum. (Ülkü, 33)

Seks işçiliği tartışmalarında öne çıktığı düşünülen gelir konusu aynı zamanda seks işçiliğine teşvik edici bir faktör olarak hem çekinilerek hem de yoğun bir merak duygusu ile gündeme gelmektedir. Özellikle kısa zamanda “çok” para kazanıldığına ilişkin

kulaktan dolma fikirler bazen de para kazanmanın çok nadir gerçekleştiği zamanları gölgelemektedir (Agustín, 2016). Aylin, “çok paran olur” ve “beş parasız kalırsın” gibi çelişen ifadelerini aynı cümlede kullanarak bu durumu net bir şekilde ortaya koymuştur.

Bazen çok alıcı çıkar çok paran olur bazen çalışamazsın beş parasız kalırsın. Çalışınca gelen para da hemen gidiyor zaten.
(Aylin, 29)

Ablacım ne kadar desem? Değişiyor biliyor musun bazen çok oluyor çok para geliyor bazen olmuyor. (Rüya, 47)

Her bir olgunun pek çok farklı yönü olduğu gibi seks işçiliğinin de özellikle gelir konusunda çok farklı dinamiklerden etkilendiğini söylemek mümkün. Öznelerin kazançları birbirleri arasında dahi benzersiz bir çeşitlenmeye sahiptir. Örneğin Nil bir aylık kazancını 3 ile 4 bin TL arasında değiştiğini ifade ederken Nehir ise ayda 60 bin TL kazanmadığı takdirde giderlerini karşılayamadığını, yaşamak için bu paraya ihtiyacı olduğunu paylaşmıştır.

Vallahi belli olmuyor çok kazanamıyorum. 4 milyon lira kadar 3 milyon lira [bir ayda 3-4 bin TL] kadar. Bazen bundan da az. Yemeğimi aşevinden çıkarıyorum. Buna da şükür. (Nil, 70)

Günde 2 milyar kazanmam gerekiyor. Aylık 60 milyar kazanamazsam biterim zaten 30 milyar kredim var. Ödeyemezsem batırım. Batmamak için benim kazanmam lazım.
(Nehir, 32)

Ufuk ise seks işçiliğinin yanında OnlyFans'te içerikler paylaşarak bir gelir elde etmektedir. Dolayısıyla farklı seks işçiliği biçimlerinden çoklu gelire sahip olması gelirini çeşitlendirirken yeni bir kimliği de ortaya çıkarmıştır. Özellikle OnlyFans üzerine yapılan araştırmalarda içerik üreticilerinin kendi aralarında da farklı gelir düzeylerine sahip olduğu betimlenirken dünyanın en eski mesleğinin güncellenmesine değinilmektedir (Sanchez, 2022).

Şu anki kazancım OnlyFans'i çıkartırsam aylık olarak sadece 10 bin giriyor. Ama OnlyFans'i gerçeğe döktüğüm zamanki işlerle beraber hani minimum aylık 50 bine ulaşıyor. (Ufuk, 21)

Ekonomide gelirin olduğu yerde giderlerden de söz etmek gerekmektedir. Yaşamının, çalışmanın, var olmanın ekonomik bir bedeli bulunmaktadır ve seks işçileri de hayatlarına devam edebilmek için harcamaları gereken temelde beslenme, barınma gibi harcamaların bedellerini karşılamaktadırlar (Eggens, 2024).

Gelen para her gün gidiyor masraflara. Bez, süt alıp ko'malar hani yiyecekleri karşılamalar. Deterjan olsun, evimin yiyecekleri olsun. (Ela, 35)

Markete goriyorsunuz 150-200 liradan aşağı çıkamıyorsunuz. Yani aldığınız 3 parça şey azıcık şey yani [...] Mesela çocukların bir şeye ihtiyacı oluyor hemen o para gidiyor. (Çimen, 35)

Özneler destek olmak için kazançlarından bir kısmını ailelerine göndermektedirler. Aileleri, öznelerden para isteme konusunda bazen ısrarcı olmuşlar ve öznelerin kazandıkları parada hak iddia etmişlerdir. Bu durumda seks işçileri, seks işçiliği yüzünden reddedildikleri ailelerine yine seks işçiliğinden kazandıkları paraları göndermişlerdir. Araştırmalar, birçok seks işçisinin, ailelerini maddi olarak desteklemek için, ebeveynlerine para göndermek de dahil olmak üzere, yaşlı ebeveynlerini veya diğer bakmakla yükümlü oldukları kişileri de desteklediklerini ortaya koymuştur (Alexandru, 2020).

Aileme biraz destek oluyorum. Ailem istiyor zaten sürekli. Sanki onlara çalışıyormuşum gibi. (Işıl, 26)

Şu sıralar anneme veriyorum. Bir de babamda biraz Alzheimer başlangıcı varmış. Ev falan kötüydü, ev aktı kimse destek çıkmadı. Evin eksikleri falan vardı onları yaptırdım. (Çimen, 35)

Bir işte çalışmanın maliyeti bulunmaktadır. İşe gitmek için kullanılan taşıt, iş yerindeki beslenme, iş yerinin kıyafet kurallarına uygun kıyafetler, çeşitli ekipmanlar gibi

gereklilikler her çalışan için bir giderdir. Seks işçiliğinde net bir zorunluluk olmamasına rağmen genel geçer bir stereotip bulunmaktadır. “Abartılı” bir makyaj, peruk ya da yapılı saçlar, şık ve erotik kıyafetler, dikkat çekici tırnaklar gibi fiziksel unsurlar seks işçiliği ile birbirine bağlanmış görünümüdür (Sanders, 2005). Ne kadar dikkat çekici ve erotik görünüme sahip olunursa daha çok müşteriye ulaşmak o kadar mümkün hale gelmektedir. Bangladeş’teki seks işçilerinin çekici görünümlerinin müşteriyle yapılan pazarlığın daha karlı oluşunu sağlarken kazancı artırıştır (Islam ve Smyth, 2012). Dış görünüşüne harcama yapmanın kazandığı geliri artırdığını düşünen Hale daha çok müşteri alabilmek için saçını müşterilerin sevdiği şekilde yaptırdığını dile getirmektedir.

Kuaföre çok harcıyorum, borçlanıyorum. Saçımı uzatınca bakımı zor oluyor ama müşteriler uzun seviyor. O yüzden uzatmak zorundayım. Kuaföre 6-7 aydır borçlanıyorum ama acımıyorum bana getirisi oluyor. (Hale, 26)

Lale ise dış görünüşüne ilişkin harcamalarına kıyafet satın alımlarını da dahil ederek “gece alemi” olarak tanımladığı çalışma yaşamının bu tür harcamaları gerektirdiğini dile getirmektedir.

En çok para nereye gidiyor biliyor musun? Kıyafete gidiyor, kuaföre gidiyor, fön çektirmeye gidiyor. Kuaförüm, alkolüm, giyimim. Kendini törpülemen gerekiyor yoksa saç baş derken bir bakmışsın kazandığından fazlasını harcıyorsun. (Lale, 27)

Genelevlerin kapatılması seks işçileri arasında artan yoksulluk ve evsizlikle ilişkilendirilebilir çünkü birçok seks işçisi gelir kaynaklarını kaybeder ve genelev sisteminin kadına güvence sağlamaması, haklarını teslim etmemesi gibi ihlaller kadınları genelevden ayrıldıktan sonra başta evsizlik olmak üzere pek çok ekonomik sorunla baş başa bırakır. Örneğin, COVID-19 salgını sırasında, Almanya da dahil olmak üzere çeşitli ülkelerdeki genelevlerin kapatılması, seks işçileri için ciddi ekonomik zorluklara yol açmış ve kadınlar, alternatif ortamlarda yasal veya güvenli bir şekilde çalışmadıkları için yoksulluğa ve evsizliğe itilmişlerdir (Döring, 2020). Zerrin, çalıştığı genelev kapatıldıktan sonra konut sorunu yaşayan bir öznedir. Genelev sonrası kalacak bir yeri ve ev tutmak için birikmiş bir parası bulunmadığı için günlük yaşamında pek çok farklı

yerlerde yaşamaktadır. Örneğin parklarda, sokaklarda geceyi geçirmektedir. Belirli periyotlarda farklı arkadaşlarının evlerine giderek kişisel bakım ihtiyaçlarını giderip yine sokaklarda kalmaya devam etmektedir. Hali hazırda evsizlik sorunu yaşayan Zerrin, kazancının çoğunu beslenmeye ve kuaföre harcamaktadır. Bu harcama tıpkı Lale'nin belirttiği gibi daha çok para kazanabilmek için bir strateji olarak gerçekleştirilmektedir.

*Benim kuaför masraflarım devam ediyor. Onlar olmak zorunda.
Kıyafet falan alıyorum bazen böyle şeyler işte kuaför gibi şeyler
yani. (Zerrin, 36)*

4.1.5. Şiddet ve Hak İhlalleriyle Seks İşçiliği

Öznelerin seks işçiliğindeki çalışma deneyimleri ele aldığım bu başlıkta genel olarak öznelerin çalışırken yaşadıklarına değindim. Tümevarımsal bir yaklaşımla hareket ettiğim için alt başlıkları sahadan elde ettiğim verileri kategorize ederek oluşturdum. Böylece öznelerin insandışılaştırıldıkları, pek çok farklı baskıya maruz bırakılarak ezilenler olarak hayatlarına devam ettikleri, damgalandıkları, ayrımcılığa maruz bırakıldıkları, kamusal yaşamdan itildikleri, şiddete maruz bırakıldıkları, ve kolluk güçleriyle kurdukları ve kurmak zorunda kaldıkları etkileşimlerdeki baskı unsurları açığa çıktı.

4.1.5.1. İnsandışılaştırma

İnsanlık tarihinin karanlık sayfalarında ve günümüz modern çağlarında kitlesel şiddetin, soykırımların, köleliğin ve yok etmenin meşrulaştırıcı bir aracı olan insandışılaştırma (Smith, 2021), insanlıklarının inkarını kapsar. Tarih boyunca (yakın geçmişte ve günümüzde de) insanlar şiddete bir gerekçe hazırlamak için çabalamışlar ve hedef ezilen grubu belirli özelliklerinden, kimliklerinden veya herhangi bir sebepten dolayı yok etmek istemişlerdir (Jahoda, 2013). Bunun için metaforlar üretmek veya insani özellikleri yok saymak suretiyle insandışılaştırdıkları kişilere, gruplara kolaylıkla şiddet uygulayabilir hale gelmişlerdir. Yalnızca tarihte değil günümüzde de örtük veya açık bir şekilde belirli gruplara uygulanan insandışılaştırma yoğun bir şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Ezen kişiler ve gruplar ise şiddetin “haklı” uygulayıcıları olarak ezilen gruba çekinmeksizin şiddet uygulamaya devam etmektedir.

İnsandışılştırma kavramı çeşitli disiplinlerde araştırılmıştır ancak bu kavramı özel olarak ele alan en eski ve en etkili metinlerden biri Frantz Fanon'un “Black Skin, White Masks” adlı eseridir. Psikiyatrist ve filozof olan Fanon, sömürgeciliğin psikolojik etkilerini ve sömürgeleştirilmiş halkların baskın kültür tarafından nasıl insandışılştırıldığını araştırmıştır (Fanon, 2008). Çalışmaları, ırk, güç ve sömürgecilik bağlamında insandışılştırmayı anlamada sıklıkla temel olarak gösterilir.

Daha çok ırkçılık bağlamında kullanılan insandışılştırma kavramı, ezilen tüm insanlar için ezenler tarafından bir gerekçelendirme manifestosudur. Varsıllar yoksulları, erkekler kadınları, heterolar hetero olmayanları ve yapısal eşitsizliğin neden olduğu her güç ilişkisinde ezenler ezilenleri insandışılştırarak kendi failliklerini haklılaştırmışlardır. Buna maruz bırakılan gruptan biri de seks işçileridir. Kadın seks işçileri, toplumun kadınlara çizdiği toplumsal cinsiyet sınırlarının dışına çıkarak seks işçiliği yapmaları bir yandan da halihazırda kadın olmaları bakımından ayrı ayrı ve kesişimsel olarak yeniden üretilen baskılara aynı anda maruz bırakılmaktadırlar. Bu durumda insandışılştırma seks işçileri için daha kuvvetli bir yerden köklenmektedir.

Hannah Arendt'in “*Kudüs'te Eichmann: Kötülüğün Banallığı Üzerine Bir Rapor*” adlı kitabında sunduğu “kötülüğün banallığı” kavrama, seks işçilerinin insandışılştırılmalarını incelemek için başvurulabilir. Arendt'e göre, kötülüğün banalleşmesi, insanların eleştirel düşünmeden sistematik şiddete katılma veya buna göz yumma biçimini ifade eder (Arendt, 2006). Seks işçileri söz konusu olduğunda, onları insanlıktan mahrum bırakan yaygın kültürel tutumlar, kurumsal uygulamalar ve yasal çerçeveler ilk failler olarak kendini gösterir. İnsandışılştırma, seks işçilerini “ötekiler” olarak tanımlayan sıradan, günlük ön yargıların ve politik uygulamaların ürünüdür; ana akım söyleme göre seks işçileri insanca yaşamayı hak etmeyen ahlaksız kişilerdir.

Bir insanı, insani özelliklerinden ayrı düşünerek insanlığını inkar etmek, değerlerden uzaklaştırıp her türlü zarar ve şiddetin meşrulaştırılmasına sebep olan insandışılştırma seks işçilerinin çalışma yaşamlarında merkezi bir rol oynamaktadır. Öznelerin ifadelerinde sıklıkla tekrarlayan “*zaten orospusun*” etiketi hem müşteriler hem de özneler için kabul görmüş bir düşüncedir. Böylece müşteriler “orospuluk yapmaları” nedeniyle seks işçilerine istedikleri şekilde davranabilme ehliyetini kendilerine bahşederken ahlaki bakımdan insan olarak tanımlamadıkları seks işçilerine yönelik şiddeti de

meşrulaştırmaktadırlar. İnsandışılaştırmanın yol açtığı şiddet, yalnızca fiziksel şiddet olarak düşünülmemelidir. Müşteriyi yapabilir ve ezebilir bir konuma getiren bu süreç, şiddet başta olmak üzere sınırsız kötü muamele paletini ortaya çıkarır. Araştırmanın bulgularında çoğu noktada insandışılaştırmanın görünür olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin sertleşme problemi yaşayan bir müşterisi bir şişeyi Ela'nın vajinasına sokmak suretiyle “verdiği paranın karşılığını almaya” çalışmıştır. Cinsel ilişki ardından sigara izmaritini ansızın Lale'nin omzunda söndüren müşteri, Lale'yi bir kül tablası olarak “kullanıp” hayatına devam etmiştir. Bu tür davranışları yapabileceklerini bildikleri için yapan müşterilerin zihninde Ela ve Lale'nin insan oluşlarından çok “ahlaksız ve kötü kadın” olduklarına dair bir inanış yer almaktadır. Bu inanış, seks işçilerinin medya, kültür ve kamusal söylemdeki tasvirleriyle daha da sürdürülebilir hale gelir. Seks işçileri genellikle öznellikten arındırılmış ahlaksızlığın, kurbanlığın veya suçluluğun basit sembollerine indirgenirler.

Adam 'Benim şeyim kalkmıyor.' dedi bildiğimiz su şişesi var ya onu kremledi benim özel bölgame soktu. Bu acıyı ben çektim. Şeyime şişe soktu kendini tatmin etmek için. Parasını verdi ya... (Ela, 35)

Sigarasını içti sonra hiç öyle bir şeyi yoktu ama gelip üstümde söndürdü. Bak hala izi durur [omzundaki izi gösteriyor]. (Lale, 27)

“Orospusun zaten” fikri pek çok şeye kolayca zemin hazırlamakla birlikte insan değilsin zaten anlamına da gelmektedir. Bu durumda müşteriler, öznelere seks işçiliği yapmaları nedeniyle haklarında kolayca hüküm verebilir hale gelmişlerdir. Ataerki tarafından kendilerine sonsuz bir eyleme hakkı verilen müşteriler, randevuları olmasa bile öznelere yaşadığı eve ansızın gelebilir, istediği şeyi yaptırabilir, fantezilerini gerçekleştirebilir, küfredebilir, tükürebilir veya kızgın mum dökebilirler. Bu yapabilirlik, müşterilerin seks işçilerini insan olarak tanımlamamalarından güç almaktadır.

Çünkü zaten adamlar böyle bakıyorlar. Sen orospusun zaten. Ne istersem yaparım, istediğim muameleyi yaparım. (Ülkü, 33)

Cinsel fantezileri olan geliyor değişik değişik. Adamlar bizi insan gibi görmedikleri için istedikleri her şeyi yapmak istiyorlar. Kızgın mum döken mi arasın. Küfreden mi, tüküren mi. (Kiraz, 29)

Metafor temelli insandışılaştırma insanları insandışı varlıklara benzeterek değersizleştirmeye dair bir yaklaşımdır (Açıkgöz, 2024). Bir cansız varlık, havyan gibi insandışı varlıklara atıfta bulunarak şiddeti meşrulaştıran müşteriler, Ülkü'nün ifadesindeki gibi öznelere birer “hiçlermiş gibi” davranabilmektelerdir.

Adamlar zaten köpek gibi davranıyor, sana hiçmişsin gibi davranıyor. Öyle olunca çok zorlandım. (Ülkü, 33)

Ayrıca öznelerin aktardığı söylemlere göre müşteriler, kadınları ahlaki bakımdan sınıflandırmaktalar ve bu sınıflandırma sonucunda kadınları insandışılaştırmaya tabi tutmaktadırlar. Evli müşterilerin “namuslu” olarak tanımlanan partnerleri ahlaksızlık yapmadıkları için insan olarak görülmektedir. Bu yüzden fantezi gibi sıradan olmayan cinsel talepler kendilerinden talep edilememektedir. Ahlaksız olarak gördükleri seks işçileri ise “tecavüz fantezisi” gibi şiddet içeren bir senaryoya dahil edilmişlerdir. Bir müşteri tecavüz fantezisini kendi partnerinden değil “sizin gibiler” grubuna dahil olan Çimen'den istemiştir. Erkeklerin neden seks satın aldığına ilişkin yapılan eski bir çalışmada tekrar eden tema, erkeklerin eşleriyle evlilikleri içinde belirli cinsel fantezileri keşfedememeleri olarak sunulmaktadır (Jordan, 1997). Bu durum makalenin yayın tarihinde erkeklerin, seks işçilerini evde ifade etmekte zorlandıkları arzularını ifade edebilecekleri güvenli bir çıkış yolu olarak gördükleriyle açıklansa da günümüzde erkeklerin partnerleriyle yap(a)madıklarını insan olarak görmedikleri seks işçilerine rahatlıkla yapabilmeleri ile açıklanmaktadır. Müşterilerin, partnerlerine tecavüz etmek yerine öznelere tecavüz etmeyi seçmeleri, eril zihniyetlerinde seks işçilerini ahlaki muhakemeye tabi tuttuklarını ve seks işçilerinin tecavüz edilebilir kimseler olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

İşte yazışırken ‘Tecavüz fantezi istiyorum.’ [dedi.] ‘Canım.’ dedim ‘Çok istiyorsan kendine bir sevgili yap ya da evlen karın

sana yapsın.’ Adamın verdiği cevap: ‘Ben zaten evliyim, karıma yaptırmam o yüzden sizin gibilerden alıyorum.’ (Çimen, 35)

COVID-19 pandemisinde kolaylıkla bulaşan bir virüse rağmen seks işçiliği yapmak zorunda kalan özneler, virüse yakalanmamak için önlem almak istemişler ancak müşteriler, insandışı fikirlerden öznelerin önlem almalarını bile mantıksız bulmuşlardır. Çimen’in seks işçiliği yaptığı için COVID-19’dan korunmasına gerek olmadığını düşünen müşterinin Çimen’in maske takmasını gereksiz bulması esasında Çimen’in “zaten bu işi yaptığını” ve böylece virüse yakalanarak hasta olmasında herhangi bir sorun görmediğini ortaya koymaktadır.

*Yüz yüze gelemeyiz zaten maske takıyoruz. Ya kimisi şöyle dedi.
‘E zaten dedi bu işi yapıyorsun ne fark ediyor.’ dedi. (Çimen, 35)*

Öznelerin çevreden gördükleri muameleler karşısında kendi insanlıklarına ilişkin ifadeleri ve görüşmelerde kendilerinin de insan olduklarına dair vurguları dikkat çekicidir. Hastaneye gittiğinde seks işçisi olduğunu paylaşan Lale, sağlık çalışanlarından kendilerine yönelik ayrımcılık yapmamalarını talep ederken Deniz, olumsuz deneyimleri sebebiyle özgürce kamusal alanda vakit geçirememektedir. Özneler, tüm bu durumları kendilerinin de insan olduğuna dikkat çekerek dile getirmişlerdir.

*Ben seks işçiliği yapıyorum diye bana bakmamazlık yapmayın
ben de insanım diyorum. Baksın benimki de can çünkü. (Lale, 27)*

*Yoldan geçen birisi laf attı görüştüğüm biri. Ne yapacağımı
bilemedim. Ben insan değil miyim? Hayır ben insan değil miyim?
Benim sosyal aktiviteye ihtiyacım yok mu? (Deniz, 28)*

Eskortluk yapmadığı zamanlarda kendisinin “insan olduğunu hissettiğini” söyleyen Işıl, çalışma yaşamındaki insandışılaştırıldığına gönderme yaparken Tülin ise seks işçiliği yapmış olsa da kendisinin hala bir kadın ve insan olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların sıradan işçiler veya insanlar olarak saygı görmeye özlem duydukları ve yalnızca cinsel obje olarak algılanmak istemedikleri, bu durumun onların bedenleri üzerindeki kontrol algılarını ve sağlıklı ilgili tutumlarını şekillendirdiği, Meksika’daki mekana bağlı kadın seks işçileri üzerine yapılan çalışmalarda da vurgulanmıştır (Choudhury, 2010).

Çünkü ben eskortluk yapmadığım dönem insan olduğumu hissettim ve insan gibi muamele görmek kesinlikle çok güzel bir şey. (Işıl, 26)

Ya diyorum yapma ya. Ben bir bayanım ya. Yani bu işi yapsam da sonuçta ben bir insanım. (Tülin, 39)

Seks işçiliği yaparken sıklıkla insandışlaştırılan Ülkü, kendisinin “orospu olduğu için” insan sayılmadığının farkında olduğunu paylaşıırken bu sürecin çocuğuna miras kalmasını istemediğini ifade etmiştir. Özneler, kendilerinin toplum tarafından insandışlaştırıldıklarının bilincine sahiptirler. Bu durum kendilerinin günlük yaşamlarında yoğun sinyaller vermektedir. Kendilerinin “de” insan olduğunu hatırlatan öznelerin bu davranışını tartışmak için literatür bilgisine ulaşamamakla birlikte çeşitli blog sitelerinde seks işçilerinin Ülkü’nün ifadelerine benzeyen ifadelerine rastladım.

Bu işi yaparken en başta insan olmaya insan gibi hissetmeye ihtiyaç duyuyorum. Benim de bir canım olduğunu karşımdaki anlasın. Tamam, hani beni insandan saymıyorlar zaten orospu olduğum için bari çocuğuma [...] (Ülkü, 33)

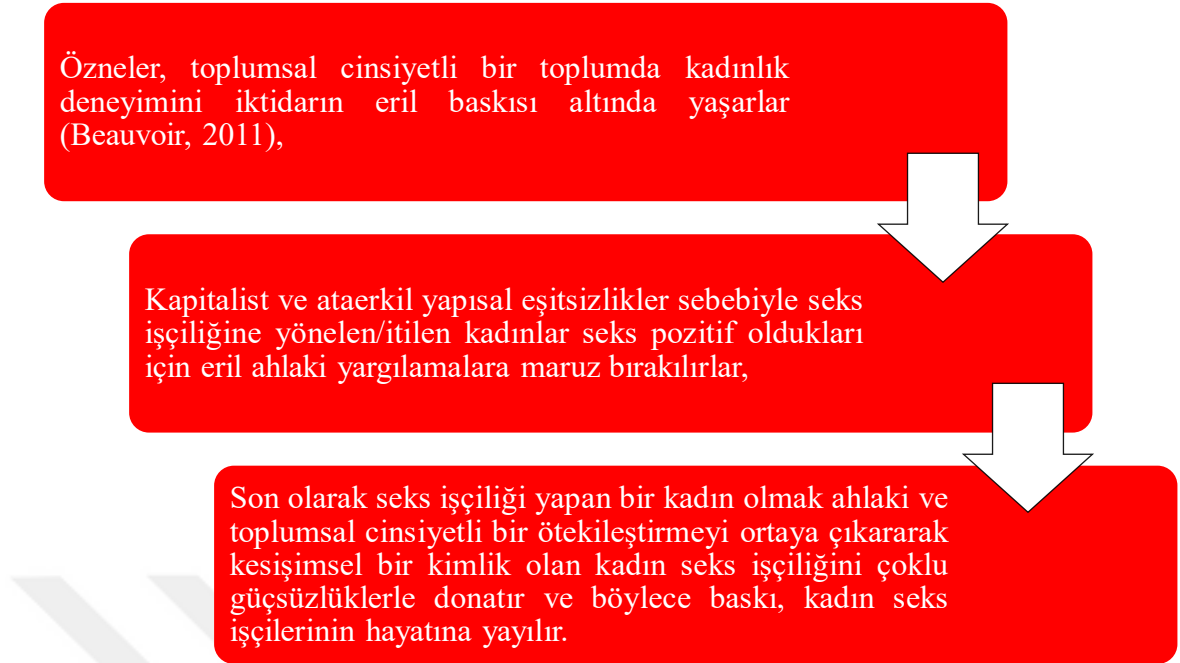
Son olarak yabancı uyruklu olan Sıla ise Türkiye’de oturum izni olmadığı için insan sayılmadığına dair düşüncelerini paylaşmıştır. Seks işçiliği yaparken güvenliğini sağlamaya ihtiyaç duyduğunu ancak oturum izni olmadığı için “insan değilsin” şeklinde insandışlaştırma sürecini pek çok farklı kaynaktan yaşadığı için kesişimsel bir ayrımcılıkla bu süreci deneyimlemiştir. Arendt’in eserinde uzun soluklu bir şekilde aktardığı sürecin derin bir ırkçılık sorununa dayanması Sıla’nın deneyimini de açıklamaktadır. Ayrıca göçmenlere karşı insandışlaştırma sürecine değinen çalışmalarda göçmen olmayan insanların göçmenlere bir ders vermeye çalışmalarının ve göçmenlerin göçmen olmayan insanlardan daha aşağı olduğuna ilişkin düşüncelerinin insandışlaştırmaya işaret ettiğini göstermektedir (Markowitz ve Slovic, 2021). Sıla’nın maruz bırakıldığı kesişimsel insandışlaştırma, kendisini yoğun baskı altında bırakmaktadır.

Güvenliğimi sağlamak için oturman olacak. Oturman olmadan burada sen insan değilsin. Hiç resmi hiçbir şey yapamazsın. Hem böylesin [seks işçisi] hem yabancısın. (Sıla, 40)

4.1.5.2. Baskı Pratikleri

Cudd (2006), şiddeti baskının bir gücü olarak ele aldığı çalışmasında baskıyı nekropolitika kavramı çerçevesinde incelerken baskının şiddet içeren biçimlerinin insanların yaşamlarını “yarı ölü” durumunda sürdürmelerine neden olduğundan bahseder. Cudd, baskıyı ele alırken baskı sebebiyle bireylerin şiddet karşısında sessiz kalmalarına ve bu sessiz kalmayla hayatta kalmanın iç içe geçtiği bir mücadeleye indirgenmiş bir duruma sokabileceğine değinir.

Güç ilişkilerinin kurulduğu her alanda baskı kendini var eder ve ezme - ezilme dikotomisi oluşturur (Dominelli, 2021). Baskının barındırdığı tek taraflı ezme ilişkisi gücün kullanım şeklinden kaynaklanır. İki insan arasındaki ilişkinin niteliği pek çok farklı dinamikle değerlendirildikten sonra toplumsal olarak güçlü olanın aynı zamanda baskın olduğu, toplumsal olarak daha az güçlü olanın ise baskılandığı bir düzende bu dinamiklerin neler olduğunu tanımlamak güç ilişkilerine ışık tutabilir (Scott, 2018). Ataerkil kabullerin benimsendiği bir toplumda kadın olmak, cis heteroseksüelliğin “normalleştirildiği” bir toplumda cisgender olmamak (Butler, 2002), kapitalist bir düzende yoksul olmak (Federici, 2004), vatandaşı olunmayan ülkede göçmen olmak (Crenshaw, 1991) gibi ikincillik atfedilen kimlikler, ezilme pratiklerini deneyimlemek zorunda bırakılırlar. Bu gruplardan biri olan seks işçileri, toplumsal olarak pek çok “gerekçeyle” baskılanan ve ezilen kişilerdir. Araştırmanın öznelerinin kadın seks işçisi olmalarının oluşturduğu kesişimsel kimlik, seks işçilerini çok kaynaklı baskılarla baş başa bırakır. Seks işçileri, kesişimsel ezme ve ezilme pratiğini Şekil 6’daki gibi üç aşamayla deneyimler:

Şekil 6. Kesişimsel Ezme ve Ezilme Pratiğinde Seks İşçileri

Öznelerin maruz bırakıldığı baskıları aşağıdaki başlıklarla ele almak, her alanın temelindeki tahakküm dinamiklerini görebilmeyi kolaylaştırmaktadır:

4.1.5.2.1. Müşterinin kapitalist tahakkümü

Seks satın alan erkeklerin erkeklik algısının toplumsal cinsiyet normları ve patriyarkal değerlerle şekillenmektedir. Toplumsal olarak erkeklere atfedilen geleneksel rolleri ve normları pekiştirme eğiliminde olan erkekler, Connell'in (2005) hegemonik erkeklik kavramından yola çıkarak güç ve kontrole sahip olmak ve baskın bir erkeklik modelini elde etmek için seks satın alabilmektedirler. Toplumsal erkek kimliği düşünüldüğünde para kazanmak ve kazanılan parayı harcamak, erkekliği pekiştiren bir süreçtir. Dolayısıyla kazandığı parayı seks için harcayan bir erkek, iş veren-patron personasına bürünür. Böylece bir "erkek" olarak bir "kadının" belirli bir süresini – bedenini – emeğini satın almak, çok boyutlu bir güç ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu güç ilişkisi, müşteriyle seks işçisi arasındaki patron – işçi ikiliğini oluşturmanın yanı sıra ezen – ezilen ikiliğinin kimliklendiği bir noktayı oluşturur. Çimen'in, Deniz'in, Lale'nin, Ufuk'un ve Yonca'nın benzer kelimelerle benzer yaşantıyı aktarmaları müşterilerin özneler üzerinde kurduğu ataerkil kapitalist baskıyı somutlaştırmaktadır.

Yanlış anlamayın, bizim seansımız 250 lira. 250 lira verdim diye her istediğimi yapacaksın diyorlar. (Çimen, 35)

Ya adam geliyor. Ben sana para veriyorum istediğimi yapmak zorundasın diyor. (Deniz, 28)

Yani bu adamlara söz geçiremezsin para verdikten sonra istediğini yapmaya çalışıyorlar. (Lale, 27)

Tabii ki, parayı veriyorum şunu yapacaksın, parayı veriyorum, bunu yapacaksın. (Yonca, 31)

Bu baskı kimi zaman Ufuk'un söylediği gibi karşı koyacak güç bulamayıp öznelerin boyun eğmelerini gerektirecek kadar şiddetlenmiştir ancak Scott'a göre tahakküm ilişkileri aynı zamanda direniş ilişkileridir (Scott, 2018).

Hani insanlar para verip her şeyi yaptırabileceğini sanıyor. Yaptılar da belli bir süre. Çünkü gücüm yok, özgüvenim yok. Hani her türlü saçmalıklara maruz kaldım. (Ufuk, 21)

Boyun eğme davranışı güçsüzlükle ilişkisi olduğu kadar direnişle de ilgilidir. Baskıya boyun eğmenin aslında bir direniş olduğunu gösteren özneler bu davranışlarının kendi yaşamlarını korumak, hayatlarını sürdürmek için gelir elde etmek gibi güçlenme için gerçekleştirdikleri öğrenilmiştir. Bu sürece muhalif bir alt kültür için açılan alanda “ayıya dayı demek zorunda olmak” şeklinde tanımlayan Scott, bu sürecin psikolojik bedellerine dikkat çeker (Scott, 2018).

O an çalışmadığı için müşteri almak istemeyen Feray, müşterinin randevusuz bir şekilde evine gelmesi karşısında kişiyi reddetmiştir. Seks işçilerinin her zaman seks işçiliği yapabildiğine dair eril bir inanç geliştiren müşteri/ler, yalnızca reddedildiği için Feray'ı ihbar etmiş ve Feray o an çalışmama kararı aldığı için cezalandırılmıştır. Müşterilerin seks işçilerini sürekli ulaşılabilir gördükleri düşüncesi, nesneleştirme kavramıyla açıklanabilir. Nesneleştirme, bir bireyin insan bütünlüğünü göz ardı ederek onu yalnızca bir “araç” veya “hizmet sağlayıcı” olarak görme anlamına gelir (Nussbaum, 1998). Seks işçileri bu bağlamda sadece cinsel haz sağlayıcıları olarak görüldüğünde, müşteriler

onların seks işçilerinin sınırlarını, ihtiyaçlarını veya çalışma kurallarını dikkate almamaya yatkın olmuşlardır.

Ben çalışmıyorum şu an yarın gel dedim, yarım saat sonra polis geldi kapıya beni şikâyet etmiş görüşmediğim için. (Feray, 42)

Boşalmakta sıkıntı yaşıyıp ereksiyon olamayıp kendi iktidarsızlığını bana atmaya çalışan verdiği parayı geri isteyen yetmeyip de uyuşturucu parası isteyen çok oldu. (Işıl, 26)

Mesela diyor ki bende amca var, amcayı biliyor musun? Metmiş. 'Sana met getireyim bunun karşılığında benimle birlikte ol.' abi sen maddeye para veriyorsun da bana neden para vermiyorsun? (Yonca, 31)

Para konusunda sözünde durmayan müşteriler aynı zamanda seks işçileriyle yaptıkları anlaşmaya da uymamaktadırlar. Görüşmeye gelirken arkadaşıyla gelenler, anlaşılan parayı vermeyi reddedenler, öznelere için büyük risk oluşturmaktadır. Nussbaum (1998), çalışmasında seks işçileri ile müşteriler arasında yapılan anlaşmaların sık sık ihlal edilmesini özellikle işçilerin özerklik ve güvenliklerini tehlikeye atan bir durum olarak değerlendirmektedir. Yonca'nın korkmadan hakkını arayamamasını Nussbaum'ın seks işçiliğinin yasallaştırılması savunusuna karşılık gelirken bu tür ihlallere karşı önlemlerin alınmasının önemini vurgular.

Adamla konuşmuşuz, anlaşmışız parada. Bir geliyor bu da arkadaşım diyor. 'Böyle anlaşmadık diyorum.' yollamaya çalışıyorum. Biriyle baş edemem zaten ikincisini hiç istemem. (Aylin, 29)

Adam beş kuruş vermeden gitmek istiyor, oldu yani. Beni böyle böyle tekmeledi. Ben de onu tekmelemeye çalıştım ama yani... Dayacağımı da yedim yani. Paramı da alamadım. (Hale, 26)

Diğer bir yandan her ne kadar belirli bir fiyat karşılığında anlaşılmış olsa da mutabık olunan miktar yerine daha düşük ücretler ödeyen müşteriler tek taraflı bir şekilde

anlaşmayı bozarak özneleri kendilerinin belirlediği bu miktara mahkum bırakmaktadırlar. Bu noktada hiç para alamayıp üzerine de şiddete maruz bırakılmak yerine daha az miktarı kabul etmek zorunda kalan Yonca, gelir kazanmak için yaptığı işte hedeflediği kazanca ulaşamamasıyla birlikte aynı zamanda pek çok riski de yönetmek zorunda bırakılmıştır. Bu tür anlaşmazlıkların büyüyerek tartışmaya dönüşmesi gün sonunda Hale'nin başına gelenler gibi öznelerin zararına neden olduğu için seks işçileri bu risklere karşı direniş mekanizmaları ataerki tarafından elinden alınmış kişiler haline gelmektedirler.

Çok dövme isteyen oldu aslında. Konum atıp da konumda olmayan çok insan oldu. Paranın üzerine yatan oldu. Bir fiyatta anlaşıp gidiyorum. Adam fiyatı düşürüyor. (Yonca, 31)

Bunun yanı sıra müşterilerin gasp amacıyla seks işçileriyle iletişim kurmalarına da rastladım. Olağan bir müşteri gibi süreci ilerletip ardından Çimen kendisini savunamayacak haldeyken saldırıp paralarını gasp eden failler, Çimen'in kolluk güçlerinden destek al(a)mayacağını son derece farkındadırlar. Çimen, polisi arasa “bir şekilde” kendisinin zararlı çıkacağını düşündüğü için gasp karşısında da sessiz kalmak zorunda kalmıştır.

Meğerse bunun hariç iki tane arkadaşı daha varmış sokağın birisinden biri peşime takıldılar. Çantamı zorla elimden alıp içinde ne kadar varsa çantamdan aldılar beni hırpalayıp kaldırma atıp kaçtılar. İşte gasp oluyor, darp oluyor aramıyorum polisi. Çünkü destek alamıyorum bu sefer olay bana pathyor. (Çimen, 35)

Baskı pratiğinin diğer bir görünümü ise seks işçiliği kimliğinin aile bireylerine, çevreye veya kolluk güçlerine ifşa edileceğine ilişkin korkudur bu korku müşteriler tarafından hissedilmektedir. Böylece müşteriler özneleri baskı ile sıkıştırarak istediklerin gibi davranabilme “hakkını” kendi kendilerine vermişlerdir.

İfşa olma korkusu, öznelerin pek çok farklı ilişki çemberlerinde baskıya maruz bırakılmalarını kolaylaştırmıştır. Seks işçiliği kimliği, komşular tarafından öğrenildiğinde konut sorunu yaşamamanın yanı sıra şehir değiştirmek zorunda kalacak

olduğunu bildiği için “birçok şeye tamam” diyen Gönül, müşterinin istediği ancak kendisinin yapmak istemediği bir şeyden kurtulmak için ifşa olacağından korktuğu için polisi aramak yerine yapmak zorunda kaldığını paylaşan Peri, ifşa korkusunun baskıya boyun eğdirici yanını deneyimlemiştir.

Komşular duymasın diye birçok şeye tamam dediğim oluyor, hepimizin oluyor bu bir tek benim değil. Ya oturduğun yerde huzur bulman çok önemli. (Gönül, 42)

Polisten de korktuk. Yapmak istemediğimiz şeyleri de yapmak zorunda kaldık. (Peri, 42)

Müşteriler, seks işçilerine karşı bir güç aracı olarak kimlik ifşasını tehdit olarak kullanmışlardır. Bu durum, seks işçilerinin istemedikleri talepleri kabul etmeye zorlanmalarına neden olmuştur. Bu baskı pratiği ise seks işçilerinin maruz bırakıldıkları sömürüyü artırmaktadır (Platt ve diğ., 2018).

İfşa, genel olarak seks işçilerinin yoğun tehdit aldığı ve korku hissettiği bir baskıdır. İfşa korkusunun neden olduğu baskı seks işçilerinin seslerini kısmaktadır. Müşteriye karşı kendilerini savunurken çıkacak seslerin komşuları tarafından duyulmasından endişelenen seks işçileri, bu tür durumlarda kolluk kuvvetlerini aramamışlardır. Çünkü ifşa olmaları diğer araştırmalarda yer aldığı üzere konut sorunu, sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşamaları ve yoksulluk anlamına gelmektedir (Lazarus ve diğ., 2011).

Adam geldiğinde ses çıkarmamaya çalışıyorum ki konu komşu duymasın ya da adam öküz gibi davranırsa affedersin bir şey diyemiyorum. Orası benim evim ama bir şey diyemiyorum ne diyeyim ki? (Rüya, 47)

4.1.5.2.2. Baskı ile yaşam arasında kalmak: “Ya canımdan ya da her şeyimden”

Günümüzde cinsiyetlendirilmiş bir problem olan kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin körüklediği sosyal problemler olarak var olmaya devam ederken (Russo ve Pirlott, 2006) seks işçileri insandışılştırma süreci sebebiyle bu şiddetin hedefine daha “kolay” alınmaktadır. Bu durum, bir tarafta ölme

riskiyle bir tarafta baskıya boyun eğmenin yer aldığı yol ayrımında, öznel ezilmeyi göze alarak tercihlerini yaşamdan yana yapmışlardır.

Tabii ki baskı yani. Üstüme kapıyı kilitledi kaçamadım. Sonra dedim bak bağıracam. Bağıramazsın öldürürüm dedi. Hem sarhoş hem elinde bıçak var ses çıkaramadım. (Çimen, 35)

Bir de ben şey değilim böyle yırtık değilim böyle olay çıkmasın diye susmalarım çoktur. (Işıl, 26)

Ölümle yaşam arasında kalındığında boyun eğmenin hayat kurtardığı bir düzenin var olduğu Rüya'nın deneyiminde açıklıkla gözlenmektedir. Müşterinin her istediğini yerine getirmek zorunda kalan Rüya, baskı altında bir seçim yapmak zorunda kalmıştır. Baltimore'da yürütülen bir çalışmaya göre, seks işçilerinin yarısından fazlası müşterilerden fiziksel veya cinsel şiddete maruz bırakılmışlardır ve kolluk güçleri seks işçilerini güvensiz bölgelere iterek müşteri şiddetinin artmasına katkıda bulunmuşlardır (Footer ve diğ., 2019). Baskıya açıkça direnmesi halinde fiziksel şiddete maruz bırakılacağını düşünen Tülin ise boyun eğdiği için bir "sıkıntı" yaşamadığını dile getirmiştir. Baltimore ve Türkiye örneklerinde aynı yerden baskıya maruz bırakılan seks işçileri ne yaptılarsa baskıyla yapmışlardır.

O an ben ne derlerse yapıyorum. Çünkü beni kim koruyacak? Adam beni bıçaklarsa boynumu kırsa kimsenin haberi olmayacak. İşte o yüzden adamlar sıkıntı çıkarsa bile tamam deyip işi görüyorum. (Çimen, 35)

Polisi arasam kim bu diyecekler. Sonra ne olur? Olan bana olur. O yüzden adam ne dediyse yaptım. Yapmazsam ya canımdan olacağım ya da her şeyimden. İkisi de birbirinden beter zaten. (Rüya, 47)

Benim yaklaşımım biraz yumuşak olduğu için sıkıntı yaşamadım sustum ama ses çıkarsaydım elli kere dayak yemiştım. (Tülin, 39)

İstemediği halde aynı kişiyle görüşmek zorunda kalan Sıla ise müşterisinin başına “iş açacağından” endişelenmektedir. Bu nedenle isteklerini yerine getirmekte ve görüşme baskısına karşı istemeyerek kabul davranışı göstermiştir. Israrlı takibe karşı kadınların baş etme stratejilerini ele alan araştırmalarda kadınların genellikle görmezden gelerek bu sorunla baş etmeyi tercih ettiklerine ulaşılmıştır (Fremouw ve diğ., 1997) ancak görmezden gelme bir baş etme stratejisi değil riski erteleme davranışdır. Güç ilişkilerindeki baskılar ve can güvenliği riski Sıla’nın deneyiminde olduğu gibi oldukça yüksek olduğu için kadınlar böyle bir tercihte bulunmak zorunda bırakılmışlardır. Benzer şekilde Ufuk da şiddete maruz bırakılmamak için pek çok yapmak istemediği ancak yapmak zorunda kaldığı tecrübeye sahiptir. Yalnızca seks işçileri değil, kadınlar da şiddete maruz bırakılmamak için failin uyguladığı baskıya boyun eğmek zorunda bırakılmaktadırlar (Christman, 2014). Kadınlar da seks işçileri de farkındadır ki ataerkil bu dünya erkeklere istediğini yaptırımları için gereken gücü eril bir kaynaktan sağlamaktadır. O nedenle cinsiyetlendirilmiş dünyada eril baskıyla sıklıkla karşılaşmaktadırlar.

Bir iki üç kez. Aynı adam. Neden onunla görüşüyorum? Çünkü onu idare ediyorum. Başıma iş açmasın. Aslında istemiyorum ama başıma iş açmasın diye tamam diyorum. (Sıla, 40)

Mecburiyetten tehdit edildiğim için sağlığımın canımı korumak için zorla götürüldüğüm dönemler oldu. Yani o an onu ne gerekiyorsa onu yapıyoruz. Ölmek için o baskıya girdiğim oluyor. (Ufuk, 21)

Can güvenliği riski müşterilerin doğrudan faili oldukları bir risktir. Bir seks işçisine giden erkek eril kapitalist erkiyle gittiği için yapabilecekleri toplumsal cinsiyetin kendisine verdiği ehliyeteye dayanır. Pek çok anlam atfedilen silah ile seks işçisine gitmenin taşıdığı erk ve baskı ise müşteri ile seks işçisi arasındaki güç ilişkisini eşitsizliklerle örmeye başlar. Silah ya da benzer şekilde zarar verici aletlerle tehdit etmek öznelere ölümden kaçınma baskısıyla birlikte cinsel şiddet arasında bırakılmaktadır.

Müge’nin ifadesinde, müşterinin cezaevinden yeni çıktığını özellikle belirtmesi suç işleyen ve işleyebilecek bir insan olduğunu aktardığı anlamına gelmektedir ki bu korku

politikası baskıyı pekiştirerek güçlendirmektedir. Decker ve diğerlerinin (2013) yaptığı çalışmada müşterilerin seks işçilerini tehdit etmek için beraberlerinde silah götürdükleri ve istediklerinin yapılmaması halinde bu silahı kullandıkları ortaya koyulmuştur. Seks işçilerinin tehdit ve baskıya karşı direnmeleri sonucunda fail müşteriler seks işçilerine ateş etmişlerdir (Decker ve diğ., 2013) ancak bu çalışmada baskıya karşı yoğun bir boyun eğme davranışı sabittir o nedenle müşterilerin her talebini yerine getirmek zorunda kalan özneler, bu şekilde hayatta kalabilmişlerdir. Bu durum şiddete direnmenin can aldığı şekliyle yorumlanırsa insan hakları ve güçlenme bakımından oldukça yanlış yollara savrulabilecek bir meseleye dönüşebilir. O nedenle öznelerin en başta can güvenliklerinin sağlanmasına odaklanılmalı ve aynı zamanda gerektiğinde direnebilme haklarının teslim edilmesi gerekmektedir. Zira buradaki durum günümüzdeki kadın cinayeti haberlerinin medyadaki ataerkil görünümüne dönüşebilir. Kadın cinayeti haberini paylaşırken "... için karısını öldürdü." gibi gerekçelendirmeler cinayeti haklı bulan, faili aklayan fikirlerin tohumunu atmaktadır.

Bıçakla geliyorlar silahla geliyorlar. Yani her şeyden önemlisi orada can güvenliğim yok zaten. Herkese bir şüpheyle bakıyorsun. (Çimen, 35)

Ölme riskin en fazla. [...] Adam buraya bıçak buraya silah koydu. Elinde uyuşturucusu. 'İçeriden yeni çıktım ne istiyorsam yapacaksın.' dedi. Yani orada o an onun kafasıyla beni kesebilir. Her şey yapabilir. (Müge, 40)

Müşterinin gelme saati de yoğun anlamlar taşır. Gönül'ün belirttiği gibi 00.00'dan sonra gelen müşteriler diğer seks işçileri tarafından farklı sebeplerle reddedilmiş kişiler olduğu için bu kişilerin oluşturduğu güvensizlik daha fazladır. Geç bir saat oluşu insanların kamusal alandan çekildiği anlamına gelmektedir dolayısıyla yardım istenebilecek kaynaklar da oldukça azaldığı için (kolluk güçlerini aramak seks işçileri için hiçbir zaman A planı değildir), can güvenliği riski daha da artmaktadır. Özellikle sokakta çalışan seks işçileri, gece saatlerinde daha fazla şiddet riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun yanında, geç saatlerde hizmetlere erişim de zorlaştırmaktadır (Platt ve diğ., 2018). Çalışma saatlerinin geç olması, bu risklerin büyümesine katkı sağlayan önemli bir faktördür.

Bir de gece 12'den sonra arayan adamdan çok hayır gelmeyeceğini düşünüyorum. O saatte kadar çok reddedilmiş kimseyi bulamamış sana geliyor. O adam seni öldürebilir, dövebilir, kaşını gözünü patlatabilir. (Gönül, 42)

Caddede çalışmanın daha yüksek can güvenliği riski oluşturduğu bilinmektedir ancak Işıl'ın ifadelerindeki bu riskin görünümü bir seks işçisinin yaşamının değerine ilişkin algılarını ortaya koymaktadır.

Her türü her şey başına gelebilecek bir yer cadde. Adam arabasına aldı götürdü mesela beni ormanda öldürüp paramı çaldı öldürse gömse kimsenin ruhu duymaz. (Işıl, 26)

Seks işçiliğine yönelen kişilerin sosyal destek mekanizmaları genel popülasyona göre daha sınırlıdır. Bu durum toplum tarafından bilinmese de tahmin edilmekle birlikte bir seks işçisinin “kimsesiz” olduğu düşüncesiyle hareket edilmektedir. Rüya, kendisinin öldürülmesi halinde ölümünün yalnızca cesedinin yaydığı koku fark edildiğinde anlaşılacağını düşünmektedir. Ayrıca müşterilerin bu durumun bilincinde olmaları müşterilerin gözünde “sahipsiz” seks işçilerine şiddet uygulamayı kolaylaştırmaktadır. Hatta seks işçilerine yönelik şiddetin olağanlaştığı bu piyasada insandışılaştırma ve ahlaki yargılama sayesinde cinayet daha kolay işlenebilir bir hale gelmektedir.

Beni kesse biçse ceset kokumdan anlarlar öldüğümü yani arayan soran yok. Zaten adamlar da bunun farkında çünkü eşi dostu olanların yapacağı bir iş değil bu. (Rüya, 47)

Can güvenliği riski, Ufuk ve Zerrin tarafından dile getirilirken seks işçilerinin destek mekanizmalarından oldukça uzak konumlandırıldıkları somutlaşmaktadır. Özellikle Zerrin'in olası riskleri etraflica aktardığı senaryolarda seks işçilerinin yardım isteyebilecekleri mekanizmalar oldukça sınırlandırılmaktadır. Hali hazırda kolluk güçlerinden destek al(a)mayan öznelere, hayatta kalabilmek için pek çok baskıya boyun eğmektedirler. Seks işçilerinin kolluk güçlerine suç bildirme davranışının oldukça az olduğu bilinmektedir. ABD'de %86 oranında suç bildir(e)meyen seks işçileri (RI, 2023), can güvenliği riskine karşın sorumlu olan mekanizmalara başvurmamaktadırlar.

Ertesi gün sağ kalacağın garantisi yokken bile bu işle uğraşıyoruz aslında. (Ufuk, 21)

Onlarla yalnız başıma bir yerlere gidiyorum bu gittiğim yerler benim evim değil. Başkasının arabasında çok ıssız yerlere gidiyorsunuz. Yani oralarda dayak yediğim de oldu, orada bırakılıp adamların kaçtığı da oldu. En büyük risk yani bu olayların birinde öldürülmek olabilir diye düşünüyorum. (Zerrin, 36)

Seks işçilerinin deneyimlediği duyguların genellikle korku temelinde çeşitlendiği dikkat çekmektedir. Baskıya boyun eğme davranışı korkudan kaynaklıdır. Özneler, karşılarındaki erkeğin toplumsal konumlarının farkındadırlar. Müşterilerin erkek olmaları, beyaz olmaları, heteroseksüel olmaları gibi toplumsal cinsiyetin ayrıcalıklı kıldığı profile sahip olmaları erkeklere çifte standartlı bir dünya sunmaktadır. Dolayısıyla haklı olmanın hiçbir seks işçisini haklı yapmadığı bir düzende zorunda bırakıldıkları şeyi yapan özneler, eleştirilmek yerine anlaşılmaya gereksinim duymaktadırlar.

Benzer şekilde tehdit de özneler için büyük bir korku kaynağıdır. Tehdidin niteliği ve oluşturduğu baskının yoğunluğu öznelerin kimliklerine göre şekillenmektedir. Örneğin Ela'nın önce saplantılı müşterisi olup ardından zorla Ela'ya aracılık edip çalıştıran ve parasını gasp eden fail, Ela'yı çocuklarıyla tehdit etmektedir. Ela'nın seks işçiliği yaptığını sosyal hizmetlere ihbar ederek çocuklarının koruma altına alınacağına dair tehdidi Ela'yı güçsüzleştirmekle birlikte baskıyı içselleştirmesine neden olmuştur. Müşteriler, seks işçilerinin güvencesiz yasal ve sosyal konumlarını istismar ederler, çünkü seks işçilerinin yasal korkuları nedeniyle kolluk güçlerinden yardım almaktan çekindiğini bilirler. Araştırmalarda müşterilerin seks işçilerinin çocuklarına yönelik tehdit ve diğer şiddet biçimlerinin faili olduklarını ortaya koymaktadır (Dodsworth, 2014). Ayrıca sosyal hizmetlerin içinde bulunduğu “kontrolcü ve kurtarıcı” tutum, seks işçilerini sosyal hizmetlere karşı uzaklaştırmıştır (Kurtz ve diğ., 2005). O nedenle özneler, müşteriler tarafından sosyal hizmetlere şikâyet edilmekle tehdit edilmişlerdir.

**** bıçakla korkutuyordu beni. Seni derim [şikâyet ederim] diyordu. Büyük yerlere derim diyordu hani sizle [*** Aile ve*

Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü] tehdit ediyordu buraylan.
 Çocuklarını aldırıttırırım diyordu ben de ister istemez çıkıyordum.
 Ha bende de hata yok mu var devlete de sığınabilirdim. (Ela, 35)

Farklı bir tehdit kaynağı olan resmî nikahlı eşi Nil'i Ela'nın deneyiminde olduğu gibi çocuklarıyla tehdit etmiştir. Özellikle müşterek çocuklarını öldürmekle Nil'i tehdit eden eski eşin “çocuklarını öldürürüm çocuklarının hem ölüm acısıyla orospuluk yaparsın” ifadesi Nil'in maruz bırakıldığı baskıyı ve bu baskı karşısında yapmak zorunda olduğu pek çok şeyi yaptığını açığa çıkarmaktadır.¹²

Hiç kimseye demedim. Korkuttu beni, çocuklarını öldürürüm
 ölüm acısıyla orospuluk yaparsın diye. Çocuklarımı öldürmesin
 korkusuna hiç kimseye öyle bir şey söyleyemedim. Evden salmadı
 hiç. Parayı görmüyordum. (Nil, 70)

4.1.5.2.3. Baskı altında (kondomsuz) kalmak¹³

CYAE'ler dünyada ve özellikle Türkiye'de ciddi bir risk oluşturmaktadır. Tarihte ve günümüzde oldukça ırkçı, cinsiyetçi homofobik ve ayrımcı muamelelerin hedefinde olan CYAE'ler uzun yıllar boyunca LGBTİ+lar ve seks işçileriyle birlikte anılmış ve bu kişiler, CYAE'lerin hem sebebi hem de sonucu olarak öne sürülmüştür (Güzel, 2020). Geçmişe kıyasla günümüzde bilimsel bilginin ışığında doğru bilgiye ulaşım artmış ve CYAE'ler hakkında geçerliği olmayan önermeler giderek azalmıştır ancak bu böyle olsa da kendisini muhafazakar olarak tanımlayan toplumlarda cinsel yolla bir enfeksiyonun aktarılması hala bir tabu oluşturmaktadır. İnsanlar kendilerini CYAE'lerden rahatça

¹² Söz edilmesi gerektiğini düşündüğüm önemli bir nokta ise Nil'in eski eşi, Nil'i para karşılığı cinsel ilişki için zorlarken Nil'i çocuklarıyla tehdit etmesinin ardından kendi kızlarına tecavüz etmiş ve cezaevine girmiştir. Çocuklar koruma altına alınmış ve belirli bir süre boyunca devlet gözetiminde yaşamışlardır ancak kardeşler, çocukluk çağlarında babalarının annelerine yönelik şiddetine sıklıkla tanık olmalarıyla birlikte eve gelen müşterilerle cinsel ilişkiye zorlanan annelerin deneyimlerine doğrudan tanık olmuşlardır. Son olarak Nil, kızlarından birinin de seks işçiliği yaptığı bilgisini paylaşmıştır.

¹³ Seks işçileri müşterilerin oluşturduğu baskı sonucunda kondom kullanmadan cinsel ilişki yaşadıklarında bunu “kondomsuz kalmak” şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu başlığı kurgularken baskı vurgusunu baskı altında kalmak, kondomsuz cinsel ilişki vurgusunu kondomsuz kalmak olarak göstermek isterken bu iki kullanımı birleştirerek baskı altında (kondomsuz) kalmak kullanımına ulaştım.

sıyrabilmek için bu tabunun yok olmasını engellemek ve bilimsel bilgiyi reddetmek gibi ilkel düşünceleri yaşatma eğilimindedirler. Bu inkar ve yanlış inanışlar CYAE'lerin toplum içinde geniş çaplı bir yayılım göstermesine neden olmaktadır (Yaylalı ve diğ., 2023). Yaylalı ve diğerlerinin (2023) yaptığı modellemeye göre eğer tanı ve tedavi süreçleri günümüzdeki politika ile sürdürülmeye devam ederse Türkiye'de HIV yaygınlığının 2040 yılına kadar 2.414.965 vakaya yükseleceği düşünülmektedir.

Öznelerle CYAE'lerle ilgili yaşantılarını konuşmadan önce CYAE'ler hakkında bilgilerinin ne durumda olduğunu anlama ihtiyacı hissettim. CYAE'lere ilişkin bilgisi olmadığını söyleyen öznelerin tek kelimelik yanıtlarına alıntı olarak yer vermedik ancak CYAE'ler hakkında bilgisi olmayan öznelerin varlığından söz etmek mümkündür. Bu bulgumuzla benzer şekilde genelevde çalışan kadınların CYAE'ler hakkındaki bilgi düzeylerini ele alan çalışmada da seks işçilerinin CYAE'ler hakkında bilgilerinin bulunmadığı tespit edilmiştir (Öcal ve Börekçi, 2008).

CYAE'ler hakkında bilgisi olduğunu paylaşan özneler özellikle STK'lar aracılığıyla örgütlenen ve bir seks işçiliği topluluğuna dahil olan öznelerdir. Aylin, Gönül ve Kiraz seks işçilerine yönelik CYAE'lere karşı korunma seminerine katılarak konu hakkında bilgilenmişlerdir. Örgütlülük, seks işçilerine bilgiye erişim konusunda güçlendirici bir rol taşımaktadır. Örgütlü seks işçilerinin CYAE'lere karşı önleme mekanizmaları hakkında daha çok bilgi ve farkındalığa sahip olduğu bilinmektedir (Tucker ve diğ., 2011).

Biliyorum biliyorum. Burada onun eğitimini çok yapıyorlar hep anlatıyorlar dikkat edin test verin diye. (Aylin, 29)

*En son hatta ***'da bir seminere gittik bunun için. Yani prezervatifsiz mesela oral asla yapmıyorum. İşte prezervatifi takmanın yöntemleri var. (Gönül, 42)*

Geçen hep beraber seminerdeydik belki bahsetmişlerdir. O konuda bir eğitim oldu orada öğrendik. Yani işte ilk defa gittim eğitime çok hoşuma gitti. (Kiraz, 29)

Ayrıca kendi çabalarıyla CYAE'ler hakkında bilgi edinen özneler de bulunmaktadır. Kendi sağlıklarına verdikleri önem doğrultusunda kontrollerini geciktirmeyen, düzenli

aralıklarla test veren ve “kondomsuz kalmayan” Işıl ve Şirin, CYAE’ler hakkında bilgilerini güncel tutmaktadırlar.

Geçmişte birkaç hatam oldu. Gidip tahliller yaptırdım sonucu çıkmasına kadar ben orada can verdim. Bir benden gitti. Onun için sağlık konusunda takıntılıyım dikkat ederim kondomsuz kalmam. (Işıl, 26)

Karşımdaki insanın korunmasını istiyorum. Herkesle beraber olan insanlar bunlar. Yani bana da bir hastalık ulaştırabilir. Biliyorsun işte HIV’di siğildi, şuydu buydu siğiller, bir sürü hastalıklar var. (Şirin, 19)

Nehir, CYAE’ler hakkında bilgisi olan öznelere yanlarında tanı aldıktan sonra bu alanda bilgilenmeye başlamıştır. Tanı öncesinde yalnızca üreme sağlığı bakımından gebelik önleyici ilaçlarla korunduğunu düşünen Nehir, tanı aldıktan sonra CYAE’lerin var olduğunu öğrenmiştir. Önceki araştırmalar, seks işçilerinin teşhis koyulduktan sonra CYAE’lere ilişkin farkındalığın artmasıyla ilgili bulgular ortaya koymuş ve birçok seks işçisinin teşhisten sonra cinsel sağlık konusunda daha dikkatli olduğunu göstermiştir (WHO, 2024).

Eveet [Uzunca nefes alır verir]. Ne zaman soracaksın diye bekliyordum. Gençliğimde [...] korunuyordum hap içiyordum ama bunun amacı hamile kalmamaktı o zamanki cahilliğim. İçime gelmelerine izin veriyordum. Şimdi, B=B¹⁴ oldum ilaçlar sayesinde. Çok araştırdım çok okudum. Şimdi bütün her şeyi biliyorum HPV aşımı oldum, önemlerimi alıyorum. Mesela kondomsuz kalmıyorum hiç. (Nehir, 31)

¹⁴ B=B, önemli bir halk sağlığı kavramıdır. Belirlenemeyen eşittir bulaşmayan anlamına gelmektedir. Belirlenemeyen: HIV ile yaşayan bir kişi etkili antiretroviral tedavi (ART) görüyorsa ve en az altı ay boyunca tespit edilemeyen bir viral yük (kandaki HIV miktarı) koruyorsa, virüs standart laboratuvar testleriyle tespit edilemeyecek kadar düşük seviyelere bastırılır. Bulaşmayan: Bu durumda, kişi HIV’i partnerine/partnerlerine cinsel yolla bulaştıramaz.

Öte yandan CYAE'ler hakkında bilgisi olduğunu ifade eden ancak mevcut bilgilerini paylaşırken yanlış bilgi paylaşan öznelere söz etmek isteriz. Özellikle halk arasında geçerliği olmayan ve kulaktan kulağa farklı şekiller alan CYAE'lere ilişkin bilgiler dile getirilmiştir. Feray, vitaminlerle AIDS'ten korunduğunu, Müge Kızılay'a giderek HIV testi yaptırdığını, Yonca ise kadınların AIDS, erkeklerin bel soğukluğu olduğuna dair doğruluğuna inandıkları bilgileri paylaşmışlardır.¹⁵

Yani var evet olduğu kadar. AIDS falan var. Vitamin alıyorum korunmaya çalışıyorum tabii. (Feray, 42)

Var ama çok şükür bin şükür. Sürekli şey yapıyorum. Kızılay'a falan kan veriyorsun ya baktırıyorsun her şeyini. (Müge, 40)

AIDS biliyorum. Kadınlarla AIDS olarak biliyorum. Erkeklere de bel soğukluğu diye biliyorum. (Yonca, 31)

Öznelere maruz bırakıldığı baskı pratiklerinden biri de cinsel ilişki esnasında kondom kullanılmamasına yöneliktir. Müşterilerin kondom kullanımını reddetmeleri yalnızca bir seçim değil seks işçilerinin boyun eğmesi gereken bir zorunluluk haline gelmiştir. Seks işçileri her ne kadar kondom kullanmak isteseler de müşterinin kendilerine şiddet uygulaması ve can güvenliklerini tehdit etmesinden kaçınmak için kondomsuz kalmaya rıza (!) göstermişlerdir.

Doğrudan can güvenliğini tehdit etmese de öznelere sağlıkları için bir tehdit oluşturan CYAE'ler, müşteriler tarafından yeterince önemsenmediği için farklı bir baskı alanı oluşturmaktadır. Müşterilerin kondom kullanmamadaki ısrarları öznelere üzerinde hali hazırdaki baskıyı artırarak yeni bir ezme alanı oluşturmuştur. Kenya'daki bir araştırmada erkek seks işçileri, müşterilerinin kondom kullanmamalarına ilişkin baskılarına direnecek güçlerinin olmadığını paylaşmışlardır (Valente ve diğ., 2020).

¹⁵ Araştırmacı olarak kendimi sorumlu hissettiğim bu yanlış bilgiler karşısında öznelere doğru bilgiye ulaşmaları için gerekli materyaller paylaştım ve daha uzun soluklu eğitimlerle bilgilenebilecekleri kurumlara yönlendirme yaptım.

Türk milleti istemiyor. Zorlan takarsan tartışma olacağını biliyorum. O yüzden oraya girmiyorum hiç. Korkuyorum yani ne diyeyim. (Beste, 57)

İki ay önce alkollü bir müşteri geldi. [...] Hem sarhoş hem elinde bıçak var görünce ben n'apacağımı bilemedim, kondom kullanmadı ben ses çıkaramadım. (Çimen, 35)

Erkekler kondom kullanmak istemediği için bu istek görünümlü baskıyı “arbede çıkmasın diye” kabul eden seks işçileri ilk başta karşı çıksalar da oldukça yoğun olan bu baskıya direnmeyi bırakmışlardır. Seks işçilerinin, müşterilerinin kondom kullanımına dair dirençlerini fiziksel, psikolojik, ekonomik, ve kültürel bağlamda ele alan çalışmada müşterilerin bulgumuzla benzer şekilde “doğal yolla” cinsel ilişkiye girmek istemeleri öne çıkmaktadır (Pareja, 1991).

Erkekler öyle prezervatik¹⁶ istemezler. ‘Eti ete değmesini istiyoruz.’ derler zevk konusunda. Ben zaten gönülsüzüm hemen olsun bitsin zevkine değil. Arbede çıkmasın diye kabul ettim. (Ela, 35)

Manyağın teki işte geldi. Yok illa kondomsuz olacak yani istemiyorum ama kaç kere dayak yiye yiye yaşadık. (Peri, 42)

Ayrıca randevularına kondom getirmeyen müşteriler öznelerin temin ettiği kondomları kullanmışlar, kondomla cinsel ilişkiye girmediklerinde de özneleri suçlamışlardır. Müşteriler kondom kullanımını boşuna bir ekonomik harcama olarak gördüklerini ve sertleşme problemi yaşadıkları için kondom kullanmak istemediklerini ortaya koyan araştırmanın tarihi oldukça eski olmasına rağmen bu araştırmanın özneleri aynı sorunları günümüzde yaşamaktadır (Pareja, 1991).

¹⁶ Söyleme sadık kalmayı tercih ettim ve kelimenin doğru yazımını kullanmadım.

Kondomsuz kalmak istiyor bunun için olay çıkarıyor ben de tamam dedim çünkü uğraşılacak gibi değil günde 10 kişiyle aynı şeyin kavgasını ver dur nereye kadar. (Rüya, 47)

Yoksulluk ciddi anlamda öznelere tarafından deneyimlenen sosyal bir sorundur. Hali hazırda yoksulluk sebebiyle seks işçiliği yapan öznelere seks işçilerin çalışma süreci boyunca ekonomik bir garantiye sahip olmamaları her an yoksullaşacaklarına ilişkin belirsizliği ve korkuyu beraberinde getirmektedir. Çimen'in çocuğuna harçlık verebilme endişesi ile öğrencilik yaşamında devam eden Şirin'in yaşama ve eğitim masraflarını karşılayabilmelerine yönelik endişesi CYAE'lere karşı daha yoğun bir baskı oluşturmaktadır (Beckham ve diğ., 2015).

Bazen parasız kalınca kondomsuz kalıyorum. Bazen gözüm tutmayınca görüşmem eve almam ama param yoksa eğer çocuğuma okula giderken harçlık veremeyeceksem tamam derim. (Çimen, 35)

Ben hani korunmasız istemiyorum ama zorluyorlar ve yapmak zorunda kalıyorum. Çünkü bu paraya ihtiyacım var. Kendimi geçindirmek zorundayım. O kira ödenecek, yemek yiyeceğim yani okul masraflarım var. Yani bunların hepsini kendim karşılamak zorundayım. (Şirin, 19)

Bazı insan evlatları çıkıyor diyor ki ben öyle yapamıyorum. Hani kondom takınca odaklanamıyorum, hissetmiyorum vesaire. Hani oraya kadar gitmişsin para lazım 'Tamam çıkart o zaman.' diyorsun. (Ufuk, 21)

Erkekliğin farklı bir yönü olan ve Kiraz'ın müşterisine ait "atın ölümü arpadan olsun" cümlesi, tehlikeyi ortaya çıkarmaktadır. Müşteri, Kiraz'ın CYAE'lere karşı korunmasını eril bir baskıyla engellemiştir. Benzer şekilde aynı baskı-taleple karşılaşan Lale ise müşteri kaybetmemek için kondomsuz oral seks yapmak zorunda kaldığını paylaşmıştır. Kondom kullanmama karşılığında daha fazla para alan seks işçileri (Valente ve diğ., 2020) her an kapılarını çalabilecek yoksulluk riski sebebiyle bu yolu izlemektedirler.

‘Atın ölümü arpadan olsun.’ cümlesini çok duymaya başladım. Oral ilişki esnasında falan kondomu çıkartmamı istiyor çıkarmak zorunda kalıyorum. (Kiraz, 29)

Adam ‘Prezervatifsiz sakso çeker misin?’ diyor adam ama sen onu kabul etmezsen o adam daha sana gelmiyor. (Lale, 27)

Can güvenliği riskini artırmamak için baskıya boyun eğme davranışının yanında yoksullaşmamak ve geçimini sağlamaya devam etmek için baskıya boyun eğen özneler yine aynı şekilde korunmak istemeyen müşterilerin isteklerini yerine getirmek zorunda kalmışlardır. Müşterinin bu baskısı karşısında Aylin’in ifadelerinde geçtiği gibi “aç mı kalalım” endişesi CYAE’lere karşı korunmasız bir şekilde cinsel ilişkiyi kabul etmeye kadar ulaşan bir baskıdır.

Adam kondomlu yapmak istemedi en son tamam gel dedim para var sonuçta n’apalım aç mı kalalım. Tamam dememem lazım aslında ama. (Aylin, 29)

Müşteriyle anlaşmak, randevulaşmak ve belirli koşullarda hem fikir olmak belirli bir süre alır. Harcanan bu süreden sonra müşterilerin korunmak istememesi özneler için ekonomik zarar anlamına gelmektedir. Yoksullaşmamak için bu baskıya direnmeyen öznelerden olan Beste ve Feray, uzun uğraşlar sonucunda anlaştıkları müşterinin korunmasız cinsel ilişki talebini kabul ettiklerini dile getirmişlerdir.

Ben prezervatif alıyorum adam ‘Ben sağlamım.’ diyor prezervatifi istemiyor. Ben o adamla dört saat yazışmışım. 100 liraya anlaştım. Kabul ediyorum. Öleceksek ölelim. O da ölsün ben de öleyim. (Beste, 57)

Adamla o kadar anlaştım, konuşmuşum, pazarlık yapmışım, paramı istemişim. O saatten sonra kullanmak istemiyorum diyorsa bana da tamam demek düşer. (Feray, 42)

Cinsel ilişki esnasında kondom kullanımının reddi CYAE’ler bakımından büyük bir risk oluştururken aynı zamanda özneler için de istenmeyen gebeliği gündeme getirir.

Müşterilerin bu konuda bir sorumluluk almadığını aksine oldukça umursamaz davrandıkları öznelere ifadelerinden anlaşılmaktadır. Özneler gebelikten korunmak için en başta kondom kullanmayı istemişlerdir, diğer yöntemlere bakıldığında ise son doğumda tüplerini bağlatmak, acil doğum kontrolü haplarıyla gebelikten korunma yöntemlerine başvurmuşlardır. Kuzey Amerika'daki seks işçilerinin kullandıkları doğum kontrol yöntemlerine dair yapılan sistematik incelemede yazarlar öncelikle kondom kullanım tercihine dikkat çekmektedirler. Seks işçileri rahim içi araçların, implant ve enjekte edilebilir yöntemleri tercih etmemektedirler (Zemlak ve diğ., 2020).

İlaç kullanıyorum doğum kontrol haptı. O yüzden bir şey olmuyor yani. (Aylin, 29)

Kadın haptı yöntemi ile şey yapıyorum bu kadar. (Çimen, 35)

[Doktora hitaben] 'Abla çocuklarım yurda gidiyor hani nasıl söyleyeyim size bağlamanızı istiyorum.' dedim. Bağlamıyorlardı normalde. 'Hayır bağlayacaksın.' dedim. İstesem de kesinlikle hamile kalamıyorum. (Ela, 35)

Bunu nasıl kontrol edebilirim ki? Çok bilmiyorum ama sonuçta illa o sıvı bir geliyordur yani gebelik riski oluyor. Öyle olunca da ertesi gün hapları oluyor onlardan alıyorum. (Şirin, 19)

Müşterisinin baskısına boyun eğmek zorunda kalan Ufuk, geri çekileceğini söyleyen müşteriğine güvenmiş ancak daha sonrasında gebe olduğunu öğrenmiştir. Seks işçileri, üzerlerindeki baskı sebebiyle kondom kullanamadıkları ve damgalanma nedeniyle taramalarda kaçındıkları, çalışma saatlerinin klinik çalışma saatleriyle uyumsuz olması nedeniyle cinsel sağlık ve üreme sağlığı materyallerine ulaşamadıkları bilinmektedir (Faini ve diğ., 2020). Tüm bunlar sonucunda istenmeyen gebelik riski doğal olarak artmaktadır.

Tabii ki de baskı hissediyorsun. Ben [kondom kullanmak] istiyorum bir sürü hastalık var yani belamı bulmak istemem. Ben hallederim dedi adam ben ona güvenmek zorunda kaldım. Sonra hamile kaldım. (Ufuk, 21)

Gebelikten korun(a)mayan özneler, seks işçiliği yaparken hamile kalmışlar ve Nil dışındakiler kendi iradeleri kapsamında kürtajı tercih etmişlerdir. Hamile kaldığı süreçte eşi tarafından zorla seks işçiliği (bu deneyimler için insan ticareti tanımlamasını daha uygun buluyorum) yaptırılan Nil ise eşinin “kimsenin hamile bir kadınla cinsel ilişkiye girmeyeceği” düşüncesine istinaden eşi tarafından yine zorla kürtaja sürüklenmiştir. Nil’in kürtajdan sonra uzun süre boyunca kanaması devam etmesine rağmen Nil’i zorla çalıştırmaya devam etmiştir. İnsan ticareti vakalarında, zorla kürtajlar ve sıklıkla tekrarlayan gebeliklerle karşı karşıya kalır ve tacirler onları sömürü döngüsünde tutmak için bu gebelikleri sonlandırmaya zorlayabilmektedirler (Mosley, 2020). Nil güncel olarak seks işçiliği yapsa da bunu bir sürüklenme olarak görmek gerekmektedir. Eski eşinin tüm alternatifleri yok etmesi sebebiyle Nil yıllarca başka bir seçeneğe sahip olamamıştır.

*Herif varken bir kürtaj oldu da o çocuk kimdendi bilmiyorum ama olmuşum kürtaj. [...] Hayır kocamın zoruyla oldu. ‘Kimse hamile s*km*z.’ Dedi. Kanamam oldu bana sormadan aldı götürdü. Bir ay iyi olmadım mikrop yaşadım kanamam durmadı yine de yaptırdı beni o zaman da. (Nil, 70)*

Müşteri, Tülin’in açık rızasını almaksızın cinsel ilişki esnasında kondomu çıkarması sonucunda Tülin hamile kalmıştır. Kendi rızası dışında gelişen bu durum karşısında kürtajı seçmiştir. Kondom, partnere bağlı bir yöntem olduğu için genellikle üreme özerkliğini eril bir şekilde sınırlar (Zemlak ve diğ., 2020). Tülin’in deneyiminde olduğu gibi istenmeyen gebeliğe sebep olan erkek, Tülin’e karşı hiçbir sorumluluk hissetmediği için toplumun kendisine verdiği eril güç ile istediği gibi davranabilmiştir.

Ben normalde kondomla çalıştığım için sıkıntı olmuyordu ama bir seferinde adam çıkarmış onda da zaten hamile kaldım aldırıldım anlayınca bebeği. (Tülin, 39)

4.1.5.2.4. Müşteri baskısıyla madde kullanımı

Müşterilerin madde etkisi altında öznelerle görüşmeye gelmesi pek çok bakımdan risk oluşturmaktadır. En başta şiddet uygulamaya meyilli olan müşteriler aynı zamanda öznelerin de madde kullanmalarına ilişkin baskı kurmuşlardır. Bu baskı içeren yaşantılar,

ifşa ve can güvenliği riskini de yeniden üretmiştir. Uyuşturucu madde etkisi altındayken Çimen'e ödeme yapmayı reddeden müşteri, kolluk güçlerini çağırmış ve Çimen'in ceza almasına ve evinin mühürlenmesine neden olmuştur. Alkol veya uyuşturucu etkisi altındayken müşterilerin şiddet riskinin önemli ölçüde artırdığını gösteren araştırmalar, madde etkisi altındaki müşterilerin, fiziksel veya cinsel şiddet uygulama riskinin daha fazla olduğunu ortaya koymuştur (Patel ve diğ., 2020).

Bazen uyuşturucu etkisinde geliyor alkollü adamlar. Onlar sıkıntı çıkarıyor ve eve geldiyse bittim. Taşkınlık mı çıkaracak, dövecek mi sövecek mi. (Aylin, 29)

Mesela adamlar metle geliyorlar bir ay kadar önce geldi görüşmesini yaptı. Parasını vermeden çıkmaya çalıştı. Polis çağırdı olay çıkardı. Ceza yedim, evim mühürlendi. (Çimen, 35)

Seks işçiliğinin kayıt dışına itilmesi yer altı dünyası adı verilen tehlikelerle örüntülü yaşam biçimlerinde seks işçiliğini yeniden üretmektedir. Suç, madde bağımlılığı gibi riskler, seks işçilerinin sıklıkla karşılaştığı sorunlar olmuştur (Global Network of Sex Work Projects & Harm Reduction International, 2014). Özneler, bu sorunlara yalnızca tanık olmak yerine bir süre sonra madde kullanımı ve seks işçiliğinin aynı paydada buluşmasıyla bir kesişime dahil olmuşlardır. Dolayısıyla mekan, seks işçilerini madde kullanımına, madde kullanımı da bir noktada bireyleri seks işçiliğine yönlendirebilmektedir (Rhodes ve diğ., 2005).

Seks işçilerinin ekonomik gelirinin düzensizliği aç kalmak ile asgari düzeyde giderleri karşılamak arasındaki ince çizgiyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla müşterilerin kondom kullanmama baskısına ezilen özneler, aynı zamanda madde kullanımlarına ilişkin baskılarıyla da karşılaşmışlardır. Lale, müşteri kaybetmemek için müşterinin isteği (baskısı) doğrultusunda uyuşturucu veya alkol kullanmak zorunda olduğunu dile getirmiştir. Peri ise müşterilerinin kendisini madde kullanması için zorladığını paylaşıırken Rüya, müşterilerinin baskısına karşı direnmediğini ve çalışırken baskıyla alkol kullandığını paylaşmıştır.

Gelen müşterilere de daha çok olanak sunmak zorundasın. Onunla alkol içmek zorundasın. Uyuşturucu içmek zorundasın. (Lale, 27)

Yani benim başıma gelen kötü şey aslında. Yani madde kullanmadığım için bana gelen müşteriler bu madde kullanmam konusunda çok zorluyorlar. (Peri, 42)

Alkolü çalışırken içiyorum mecbur. Adam benim de içmemi istiyor hayır deyince sıkıntı çıkarıyor mesela. O yüzden ben de içiyorum ama istemiyorum aslında. Ben tadını bilmem, adını bilmem ama içe içe öğrendim artık ağzım onu da biliyor artık. (Rüya, 47)

4.1.5.2.5. Güzellik normlarında kaybolanlar

Erkek egemen anlayışın toplumsal kurumları ele geçirdiği bir düzende erkeklerin kadın bedeni üzerindeki söylemlerinin baskı ürettiği günümüzde kadın bedeni eril beğenin hizmetine sunulmakta ve yine eril anlayışla şekillendirilmektedir. Dolayısıyla cinsiyetli bir problem olan beden ve güzellik algısı kadınlar üzerinde baskı oluştururken (Brennan ve diğ., 2010) seks işçisi kadınları bir kayboluşa itmektedir.

Seks işçiliği nasıl görüldüğüyle yakından ilgilidir. Seyahatlerimde yaptığım gözlemlerde kadın bedeninin sıklıkla vitrinizasyonuna tanık oldum. Sıra sıra camlar ardında müşteri bekleyen seks işçilerinin “alıcıların” “beğenilerine” sunulması elbette çabasız değildi. Yoğun makyajlar, dikkat çekici peruklar, erotik kıyafetler ve estetik operasyonların kolaylıkla tanınabileceği seks işçilerinin vitrinlerinden müşteri çekebilmek için yerine getirdikleri her eylem, güzellik baskısı olarak kavramsallaştırabildiğim bir baskının ürünüdür. Seks işçilerinin bakımlı, çekici, seksi ve davetkar olmaları daha çok ve daha kolay müşteri bulmalarını sağlayarak daha hızlı para kazanmalarını sağlar (Mahapa, 2014). Böylece ihtiyaç duyulan para daha kısa sürede kazanılır, borçlar faturalar ödenir, masraflar karşılanır ve birikim yapılabilir. Dolayısıyla seks işçiliğinde beden algısı, güzellik algısı gibi anlayışlar dikkat çekici bir şekilde baskı oluşturur. Seks işçilerinin müşteri bulabilmek için kendilerini daha ve daha güzelleştirmek için harcadığı çabalar, toplumun kadınlardan beklediği ideal beden

anlayışından başlayıp seks işçisi görünümüne kadar uzanan bir baskı yolculuğunu ortaya çıkarır (Srinivasan, 2024). Yeterince güzel olma baskısı özneler için kişisel olmakla birlikte aynı zamanda toplumsaldır. Kişisel olanın politik olduğunu vurgulayarak seks işçilerinin “güzel” olmaları konusunda toplumsal baskının seks işçileri tarafından nasıl deneyimlendiği yapılan harcamalardan, merdiven altı estetik işlemlerinden ve görünümün eril ideallere sığdırılmasına yönelik değişikliklerden anlaşılmaktadır. Özellikle saç yapımı için sıklıkla kuaföre giden özneler harcamalarının pek çoğunun kuaförde olduğunu paylaşmışlardır. Literatürde seks işçilerinin özellikle bu tür alanlarda borçlarına yönelik ifadelerle rastlanmasa da özellikle seks işçilerinin yüklü miktarlarda borçlarının bulduğuna değinen çalışmalar bulunmaktadır (Shekhar, 2023). Bu borçların nereye olduğu detaylandırılmasa da bu araştırmanın özneleri genellikle kuaförlere borçlanmaktadırlar.

Bu işte çok önemli. Özellikle makyaj malzemeleri çok pahalı ve çok para gidiyor. Her gün fön parası 30 lira kesin gidiyor. Adam [müşteri] kendine bakmıyor ama bende arıyor. (Çimen, 35)

Haftada üç gün falan gidiyorum zaten parayı oraya döküyorum mecburen. (Gönül, 42)

İki günde bir gidiyorum normalde her gün gitmem lazım ama artık ekonomik olarak da ağır gelmeye başladı. Fön falan bir de bozulan bir şey. Bu işi yapıyorsan bakımlı olmak zorundasın. (Hale, 26)

Müşteri “çekebilmek” için “güzel” görünmenin bir “zorunluluk” olduğunu düşünen özneler, daha çok tercih edilebilmek için bakımlı olmak zorunda olduklarını dile getirmişlerdir. Bu durum literatürde seks işçilerinin, çekici görünmenin müşteri seçimlerinde etkili olduğunu düşündükleri için fiziksel görünüşlerine önem vermeleri ile yer almaktadır. Ayrıca bu durum daha yüksek gelir elde etme veya müşterinin devamlılığını sağlama bakımından önemli bir unsur olarak vurgulanmaktadır (Islam ve Smyth, 2012).

Çünkü güzel olmam lazım ki adamlar masalarına çağırsın. Hadi diyelim masaya çağırılmadım o akşam için biri birlikte olmak isterse diye iyi görünmem lazım çünkü eve para götürmem lazım. (Nazlı, 33)

Genelev koşullarının oldukça katı olduğu ve kadınların bedenleri ve kıyafetlerinin eril kontrol altında olduğu özne deneyimlerinden hareketle bilinmektedir (Türk Çetinkaya, 2018). Bu kontrol, kadınların yeme içme düzenlerini de değiştirerek bedenleriyle olan ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Genelevde çalışma deneyimi olan Peri, çirkin görünmemek için kilo almaması gerektiği ve bunun için yeme düzeninin sıkı bir şekilde kontrol edildiğini paylaşmıştır. Genelev sahibiyle yapılan bir röportajda kadınların kilo alması sebebiyle müşterilerinin azalmasını kendilerinin işten çıkarılması için bir sebep olduğu belirtilmiştir (Souness, 2018). Kadınlar üzerinde kurulan “çirkin görünmeme” baskısı bir süre sonra içselleştirilen bir noktaya ulaşmaktadır. Müşterinin kendisini beğenmediğini söyleyen Çimen “daha güzel olmak için” doğrudan eyleme geçerek kozmetik ya da estetik işlemlere ve kilo vermeye yönelmektedir. Araştırmalar obezite derecesinde kilolu seks işçilerinin %22 oranında daha az para kazandıklarını doğrularken aynı zamanda aşırı zayıf seks işçilerinin de benzer şekilde gelirlerinde bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır (Cunningham, 2018). Bu bilgi, Şirin’in kullandığı cümleleri üst üste -meli -malı ekleriyle kurmasını anlamlandırmak için önemli yer tutar.

Azıcık canın bir şey mi çekti, yiyeyim dersin yok derler. Kilo alırsın diye. Çirkin görünmemen lazım. (Peri, 42)

Çıkarken bana böyle yapıyor ben zaten seni beğenmedim memnun da kalmadım. Hemen gidip oramı buramı yaptırmaya kilo vermeye başlıyorum. (Çimen, 35)

Her zaman bakımlı olmalıyım, alımlı olmalıyız, güzel olmalıyız, her zaman rujumuz yenilenmiş olmalı. Ojelerimiz böyle sökülmiş işte silinmiş saçma sapan görülmemeli. Yani bu işi devam edebilmemiz için. (Şirin, 19)

Seks işçileri arasında rekabet oluşturan “güzellik” seks işçilerinin kendileri arasında da belirli problemlerin yaşanmasına neden olmuştur. Yonca, çevresinin kendisine transa benzettiğini ifade etmiştir. Bu benzetmelerin ve “tro musun” gibi soruların trans aşağılayıcılığının yanı sıra Yonca’nın beden algısı üzerinde olumlu bir etki sağlamadığı oldukça açıktır. Toplumda sıklıkla rastlanan transfobi, seks işçiliğinde de yoğun bir yer tutmaktadır (Nemoto ve diğ., 2011). Seks işçiliğinin yalnızca translar tarafından yapıldığına ilişkin yargılar bir araştırmacı olarak sıklıkla rastladığım ayrımcılıklardan biri oldu. Çeşitli ortamlarda “Seks işçileriyle çalışıyorum.” dediğimde “Translarla mı? / LGBT’lerle mi?” gibi sorular almam LGBTİ+ların seks işçiliği kimliğine iliştilirildiğini gösterdi. Yonca’nın sesinin incelik kalınlık seviyesi üzerinden onu aşağılamak için transa hatta “tro”ya benzetmeleri transfobik bir eylemdir.

Çok dalga geçen seks işçisi arkadaşlarım var, çok zayıfsın, bana trans gözünden bakan çok insan oldu ki. ‘Sen tro musun trans mısın?’ diyorlar ne kadar kötü bir şey. (Yonca, 31)

4.1.5.2.6. Baskıyı içselleştirmek

Bu kesişimlerin merkezinde bulunmak ve seks işçiliği ile yaşamayı sürdürmek bir noktada tüm bu baskıların içselleştirilmesine neden olmuştur. Seks işçileri çok boyutlu baskıları kendi yaşamları içerisinde deneyimlerken tüm yaşamlarını seks işçisi kimliği ile sürdürmeye başlamışlardır. Müşteriden, sosyal çevreden, aileden ve toplumdan sürekli duyulan “orospu damgası” zihinlerinde bir gerçeklik kazanmıştır ve orospu kimliğine yüklenen etiketler, atfedilen olumsuz değer ve algılar seks işçileri için hem bir kimlik oluşturmuş hem de sürekli kendilerini rahatsız eden içsel bir sorgulamaya neden olmuştur.

Baskının bir kez içselleştirilmesi utanç ve değersizlik duygularını yaratır, sosyal izolasyonu şiddetlendirir ve sağlığı olumsuz engeller (Grittner ve Walsh, 2020). Seks işçileri de yaşamlarının her alanında maruz bırakıldığı baskıyı içselleştirmişlerdir. Markete gitse bile “orospu olarak” giden Aylin, ayaküstü sohbetlerde dahi kendisinin neden seks işçiliği yaptığını açıklamaya çalışan Ela, insanların kendisini “kirli bez” olarak gördüğünü düşünen Kiraz, alnında orospu yazdığını düşünen Peri, insanlar kendisine sürekli orospu diyormuş gibi hisseden Sıla ve kendisini sürekli pis ve suçlu

hisseden Şirin, seks işçiliğindeki göz ardı edilemez baskının nasıl içselleştirildiğini somutlaştırmaktadır.

Zannediyorum ki dışarıya çıktığımda hâlbuki hiç kimsenin bildiği yok. Ama ben öyle hissediyorum. Yani bana kötü gözle bakıyorlar. Açıklama gereği duyuyorum. (Ela, 35)

Zaten normalde dışarıda gezerken bile sanki benim alnımda orospu yazıyor diye herkes bana bakıyormuş gibi geliyor. Yani rahat hissetmiyorum. Hep öyle bir diken üstündeyim. Herkes sanki bunu biliyor ve bana bakıyormuş gibi geliyor böyle. (Peri, 42)

Ruh halim çok karışık. Yani kötü hissediyorum kendimi. Sanki böyle bir bataкта böyle bir yerden çıkamıyor gibi. Beni herkes böyle kötü gözle bu orospu diye bakıyor. Sanki böyle hay orospu diye böyle içinden geçiriyor gibi. (Sıla, 40)

Bazen kendimi böyle pis hissettiğim zamanlar, suçlu hissettiğim zamanlar oluyor. Yani belki de bu insanların seks işçilerine bakışıyla ilgili olabilir. (Şirin, 19)

Özneler günlük yaşamlarında seks işçisi kimliğinin üzerlerinde oluşturduğu baskıyı paylaşıırken bundan kaçamadıklarını dile getirmişlerdir. İçselleştirilmiş baskı, bireylerin veya grupların, kendilerine dayatılan olumsuz stereotipleri, ayrımcılığı ve sosyal normları kabul etmesi ve bu normlara uygun bir şekilde hareket etmeye başlaması olarak tanımlanmaktadır. Bu, bireylerin kendi potansiyellerini sınırlamalarına, kendi değerlerini sorgulamalarına, yargılamalarına ve Aylin'in yaptığı gibi baskıcı sistemin devamını desteklemelerine yol açabilir (David, 2013).

Yani kimse bana sen orospusun şöyle yap böyle yap demiyor ama ben öyle diyorum kendime. Yani ne yapsam aklımda bu var. Markete mi gidiyorum orospu olarak gidiyorum artık ben bununla bütünleştim. (Aylin, 29)

Seks işçiliği yapmaları romantik ilişki kurabilmeleri için engel olduğunu düşünen özneler, kabul görmeyeceklerini ve kimsenin kendilerini istemeyeceklerini düşünmektedirler. Toplumun oluşturduğu bu baskı, özneler tarafından içselleştirilmiş ve kabul edilmiştir.

*Evlenmeyi falan düşünmüyorum zaten kimse de beni istemez
geçmişî böyle olan bir kadını kim niye karı olarak evine alsın?
(Ferah, 42)*

Gerçek hayatımı bir öğrenseler kimse yüzüme bakmaz. (Nazlı, 33)

*Bu hayatta hiç kimsenin beni kabul etmeyeceğini biliyorum ben
de hiç kimseyi artık istemiyorum. (Nil, 70)*

Seks işçiliği yaptıkları dönemler boyunca başlarına pek çok olumsuz şey gelen özneler baskıların kendileri için artık önemi olmadığını düşünmektedirler. Bunun sebebi ise Nehir'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere başlarına gelebilecek her şeyin gelmesi ve yeni deneyimlerin daha kötü olamayacağına dair düşünceleridir. Yıllar boyunca baskıyla yaşayan Beste artık baskıyla bir şeyler yapmak zorunda kalmayacağını düşünmektedir. Lale ise pek çok şeye alıştığını ve baskının kendisini etkilemeyeceğini düşünmektedir. Maruz bırakılan baskılarla baş etmenin bir yolu bu baskıları normalleştirmek ve çalışma yaşamının bir rutini olduğuna inanmaktır. Örneğin, bazı seks işçileri, toplumun kendilerine yönelik olumsuz algılarını ve çalışma riskleri daha az önemseme eğilimine sahiptir (Goldenberg ve diğ., 2021). Böylece ezilmek daha az rahatsız edici hale gelmektedir.

*Şimdi artık baskı olsa da olan olmuş baskı olsa ne olacak? Baskı
ile bana bir şey yaptıracak yerim mi kaldı? (Beste, 57)*

*Çok baskı oldu ama hiç yani. Bir süre sonra şey yapmıyor o seni.
Bir de alıştıyorsun aslında. (Lale, 27)*

*Hiçbir yerde başıma kötü bir şey gelemez benim. Çünkü zaten
başıma gelen her şey geldi. Bundan sonra ne yaşarsam hepsi
tanıdık olur bana. Hiçbiri yeni olmaz. (Nehir, 31)*

4.1.5.3. Damgalanma: “*Kirli Bez Tarzında*”

Seks işçiliğiyle ilişkili damgalama, toplumsal normlar ve değerlere derinden yerleşmiştir. Damgalama, seks işçilerini sıklıkla toplumun dışına iter, onları toplumsal kabulden uzaklaştırır ve hem yasal hem de toplumsal yaptırımlara tabi tutar (Ördek, 2013). Bunun sonucunda birçok seks işçisi bu olumsuz algıları içselleştirir ve bu da öz saygılarını, ruh sağlıklarını ve genel iyilik hallerini etkiler. Bu damgalamayı içselleştirmek değersizlik, izolasyon ve ana akım toplumdan dışlanma hissinin oluşmasına neden olabilmektedir. Öznelerin yaşadıkları deneyimleri dinleyerek seks işçiliği bağlamında damgalanmayı nasıl deneyimlediklerine odaklandığım bu kodda damgalanma sürecini damgalanma ve içselleştirilmiş damgalanma şeklinde iki farklı bağlamda ele almayı tercih ettim. Böylece toplumun seks işçilerine layık gördüğü karanlık ve yaşamdan uzak senaryonun öznelere tarafından nasıl içselleştirildiğini ve içselleştirilmiş damgalamanın karmaşık dinamiklerini ele almaya çalıştım.

Seks işçilerinin damgalanması, kültürel, ahlaki ve yasal çerçevelere derinlemesine yerleşmiş karmaşık ve çok yönlü bir süreçtir. Toplum genellikle seks işçiliğine ahlaki yargı merceğinden bakar ve onu sapkınlık, ahlaksızlık ve suçlulukla ilişkilendirir. Bu yargı, sıklıkla kadınların bedenlerini ve cinsel özerkliğini düzenlemeyi amaçlayan ve seks işçiliğini doğası gereği aşağılayıcı ve ahlaki açıdan yozlaşmış olarak konumlandıran ataerkil normlarda kök salmıştır. Sonuç olarak, seks işçileri yalnızca marjinalleştirilmekle kalmaz, aynı zamanda birçok bağlamda suçlulaştırılır (NSWP, 2015) ve bu da ana akım toplumdan dışlanmalarını daha da güçlendirir.

Üstelik, damgalama seks işçiliği eyleminin ötesine uzanarak seks işçilerinin kişisel hayatlarını etkiler. Çalışmaları geleneksel toplumsal değerlerle uyumsuz olarak görüldüğü için, sağlık hizmetlerine, barınmaya ve yasal korumalara erişimde sıklıkla engellerle karşılaşır. Bu dışlanma damgalamaya karşı çıkmalarını veya haklarını savunmalarını zorlaştırır. Şirin, kolluk güçleriyle kurduğu iletişimde duyduklarını dile getirirken bu cümleler damgalamanın oldukça somut bir halini göstermektedir. “Orospu” kimliğini benimseyerek bu kelimeyi güncel var oluşuyla tanımlayan öznelere, aynı kelime özellikle bir hakaret ve aşağılama amacıyla kullanıldığında bu kullanımdan rahatsız olmaktadır. Tıpkı Şirin gibi Tülin de kolluk güçleri tarafından seks işçiliği damgasıyla karşılaşmıştır. Yaşanan olayda kendisi mağdur olsa bile sırf seks işçiliği kimliği Tülin’in

damgalanmasına sebep olmuş ve bir şekilde mağdur sıfatı şüpheli ile yer değiştirmiştir. Persons at Risk isimli program kapsamında Kanada’da yapılan çalışmadaki (Bodkin ve diğ., 2015) seks işçileri geçmişte polisin kendilerine yargılayıcı bir tutum sergilediğini belirtmişler ve bu nedenle polisten kaçınma eğiliminde olduklarını dile getirmişlerdir. Diğer bir damgalama ise polisin kendilerini yalnızca suç işleyen bireyler olarak görmesinden dolayı, ihtiyaç duymaları halinde polisin kendilerine koruma ve destek sunacaklarına inanmamalarına sebep olmuştur.

*‘Uğraştığımız şeylere bak Allah’ın orospusu ile uğraşıyoruz.’
Sürekli orospu, orospu hani kaltak şu bu. Duymaya alıştım ama
yine de hoşuma gitmiyor bir kadın olarak. (Şirin, 19)*

*Ya arkadaşım ben sonuçta bir bayanım yani. Mesela müşteri beni
dövmeye kalktı suçu bende arıyor ‘Orospu yapmıştır boş ver.’
diyorlar. Bugün ölse bir kişi daha eksildi kafasındalar. (Tülin, 39)*

Öznelerin yollarının kesiştiği insanlardan duyduğu cümleler öznelerin pek çok farklı şekillerde damgalanması anlamına gelmektedir. “*Sen eskortsun.*” ile “*eskortsun ve köle gibi çalışmak zorundasın.*” cümlelerini müşterilerden duyan özneler, yalnızca eskortluk ile damgalanmamışlar aynı zamanda bu damga “sayesinde” insandışılaştırmaya maruz bırakılmışlardır. Yapılan çalışmalar seks işçilerinin, “köle” olarak konumlandırılan insandışılaştırmayla daha da kötüleşen önemli bir damgalanmayla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır (Kellie ve diğ., 2021). Ayrıca çalışmada, bu damgalanmanın seks işçilerinin yaşamları üzerindeki karar alabilme becerilerini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Çimen’in alıntısında yer aldığı üzere müşteriler ve genel olarak toplum, öznelerin seks işçisi olduğu için köle olduğuna dair bir inanca sahiptirler.

*‘Sen eskortsun.’ diyor. Ya tamam ben eskort olabilirim ama ben
senin kölen değilim ki. Bu da bir iş sonuçta ama çoğu öyle
düşünmüyor. İşte ‘Eskortsun ve köle gibi çalışmak zorundasın.’
(Çimen, 35)*

Seks işçilerinin kendilerini kirli hissetmelerine ilişkin bulgular içeren çalışmalara paralel olarak (Coy, 2013) Kiraz, İnsanların kendisine “*kirli bez*” olarak yaklaştığını ifade

etmiştir. Bir alışveriş esnasında yaşanan problem sonucunda “orospular olay çıkardı” cümlesini duyan Nehir, Kiraz ile aynı yerden damgalanmışlardır. Çalışmalarında, seks işçilerinin “kirli iş” olarak nitelendirilen bir meslekte çalışmalarının, bu kişilerin toplum tarafından damgalanmasına yol açtığını ele alan Arnold ve Barling (2003), seks işçilerinin damgalanmanın yanı sıra, toplum tarafından ahlaki açıdan eleştirilme veya suçlanma gibi psikolojik baskılara da maruz kaldığını belirtmektedirler.

İnsanların bakışı sözü bana kirli bez tarzında. (Kiraz, 29)

*Güvenlik çağırdılar, ‘Orospular olay çıkardı.’ diye konuşuyorlar
arkada ben iyice çileden çıktım. (Nehir, 31)*

Damgalanmanın çok ciddi boyutlara ulaşabileceğinin bir göstergesi Hale ve Yonca’nın birbiriyle eşleşen alıntılarında yer almaktadır. Hale, müşterileriyle görüşürken ihtiyaç duyması halinde uygulayabilmek için ilk yardım eğitimi almıştır. Bunun sebebi ise bir müşterisinin kendi evinde hayatını kaybetmesi sonucunda yargı sürecinde “*Orospu evinde öldü demezler de orospunun evinde adam ölmüş derler.*” cümlesinin kurulacağına ilişkin inancıdır.

*Evimde ölse başına bir şey gelse bittim zaten. Orospu evinde öldü
demezler de orospunun evinde adam ölmüş derler. (Hale, 26)*

Müşteri yerine kendisinin damgalanacağını düşünen Hale’nin aktardığı olası senaryo, Yonca’nın tarafından yaşanmıştır. Yonca’nın müşterisi cinsel ilişki esnasına kalp krizi geçirerek vefat etmiş ve bunun sonucunda yargı sürecinde bu ölümüne kendisinin sebep olduğuna ilişkin baskılar, ön yargılar ve davranışlarla karşılaşmıştır. Bununla kalmayıp kimliğinden emin olmadığı pek çok kişiden farklı şekillerde tehditler almış ve damgalanma düzeyi ciddi bir boyuta gelmiştir.

*4-5 ay önce görüştüğüm biri, kalp krizi geçirip yanımda vefat etti.
Adam emekli yarbaymış, ısrar etti görüşmek için. Nefesi daraldı
ve gözümün önünde vefat etti. Polisler içeri girdiğinde bana sanki
adamı ben öldürmüşüm gibi davrandılar. Savcı da dalga geçer
gibi ‘Sen daha çok adam öldürürsün.’ dedi. (Yonca, 31)*

Öznelerin her bir ifadesi seks işçiliğine dair toplumsal damgalamanın, bireylerin benlik algısına nasıl nüfuz ettiğini ve kimliklerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. İstikrarlı bir şekilde toplumsal damgalanmaya maruz bırakılmak bir süre sonra bu ezici yakıştırmaların kabul edilmesine neden olmaktadır (Goffman, 2009). Özneler, toplumun yapıştırdığı etiketlere ve kendilerini tanımlamaktan memnun oldukları orospu, eskort gibi kelimelerin hakaret amacıyla kullanıldığı ilişkilere çok sık maruz bırakıldığında bunları içselleştirerek kendi kimliklerini bu etiketlerin baskısıyla şekillendirmek durumunda kalmışlardır. İçselleştirilmiş damgalanmayı ortaya çıkaran bu süreç, öznelerin kendi yapabilirliklerini sınırladıkları bir yaşam düzenini ortaya çıkarmıştır.

Aylin, damgalanmanın kalıcı ve kaçınılmaz olduğuna dair güçlü bir inanç içerisinde ve seks işçiliği yaptıktan sonra bu damganın kendisinden "kolay kolay düşmeyeceğini" düşünmektedir. Bu düşüncesi, toplumsal yargıların öznelerin kimliklerini baskı ve damgalarla nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Literatürde içselleştirilmiş damgalanmanın etkisini azaltmak için öz şefkat ve bilinçli farkındalık çalışmaları önerilmektedir ancak "marjinalleştirilmiş" grupların damgayı içselleştirmelerinin uzun süreceği de belirtilmektedir (Edwards, 2022). Olumlu yaşam deneyimlerinden uzak bir çalışma deneyimine sahip olan seks işçilerinin öz şefkat uygulamalarının yanında güçlenme çalışmalarının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Aylin ve Lale, kendilerine dair değersizlik duygusunu ve toplum tarafından dışlanma korkusunu içselleştirmiştir. Benoit ve diğerlerinin çalışmasında da (2018) seks işçilerinin %31'inin kendilerine ilişkin değersizlik örüntülerinin bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu değersizlik hissi, seks işçilerinin utanç duygularıyla bir arada ortaya çıkmıştır.

Çünkü bir kere yedin mi alınca bu damgayı biz de bu daha böyle kolay kolay düşmez ablacım. (Aylin, 29)

Seks işçilerinin benlik algısını üç boyutta ele alan çalışmaya göre bazı seks işçilerinin damgalama sebebiyle utanç ve değersizlik hisleri yaşamakta ve işlerinde yeterince söz sahibi olamamaktan dolayı olumsuz bir öz-yeterlik algısına sahiptirler (Benoit, Smith, ve diğ., 2018). Bu boyutlar ışığında seks işçileri kendi benlik algılarını olumsuz değerlendirmektedirler. Benzer bir yerden hareketle damgalamanın içselleştirilmesinin benlik algısını ne kadar derinden etkilediğini anlatan Sıla, kendini sürekli yargılanıyor gibi hissetmesi, toplumun seks işçilerine yönelik olumsuz algılarını içselleştirdiğini ve bu

algıların onun özgüveni ve ruh hali üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koymaktadır. Kendisi sosyalleşirken dahi insanların kendisi hakkında “hay orospu” şeklinde bir düşüncelerinin olduğuna inanmaktadır. Damgalamayı bu derece içselleştirmek Sila’nın yabancı olduğu bir ülkede daha fazla yalnızlaşmasına neden olmuştur.

Böyle bir bataкта böyle bir yerden çıkamıyorum gibi. Sanki diyorum ki herkes kötü gözle bu orospu diye bakıyor. Sanki böyle ‘Hay orospu!’ diye böyle içinden geçiriyor gibi. (Sila, 40)

Bu ifadelerde içselleştirilmiş damganın ortak temaları, dışlanma, yargılanma korkusu, aidiyet hissini kaybetme ve geleceğe dair belirsizlik duyguları etrafında şekillenmektedir. Seks işçiliği damgası, öznelere öz saygılarına ve toplumsal kabul arayışlarına derin bir şekilde etki etmektedir.

4.1.5.4. Ayrımcılık: Gündüz Zorba Gece Müşteri

Toplumsal tutum ve algılara derinden kök salan damgalama, genellikle ayrımcılık yoluyla somut şekillerde ortaya çıkar. Seks işçileri için mesleklerine bağlı damgalama sıklıkla ayrımcılığa dönüşür. Damgadan ayrımcılığa geçiş, kritik bir dönüm noktasıdır, çünkü soyut toplumsal yargılar seks işçilerinin temel haklara ve hizmetlere erişiminin önünde somut engeller haline gelir. Mesleklerinin damgalanması, toplumun diğer üyelerine sağlanan koruma ve faydaları “hak etmedikleri” için ayrımcılık için bir bahane yaratır.

Öznelere, genellikle konut konusunda ayrımcılığa maruz bırakılmışlardır. Evi mühürlendikten sonra ev sahibi mesleği sebebiyle Aylin’i evden kovmuş ve hakaret amacıyla orospu demiştir. Ev sahiplerinin seks işçilerine yönelik ayrımcı tutumları küresel bir sorundur. Öyle ki New York’taki seks işçilerinin de ev arayışları ve evden çıkarılışları ayrımcılık örüntüleriyle çevrili olduğuna değinen çalışma seks işçiliğinin yasallaşmasının bu sorunu ortadan kaldıracağını öne sürmektedir (Li, 2024).

Ev mühürlenince ev sahibi evden çıkarken ‘Orospuya evim yok.’ deyince gücüme gitti. Sabah orospu diyen adam akşam ‘Geleyim mi?’ diyor. (Aylin, 29)

Emlakçılar arasında seks işçilerine ev vermemeye yönelik bir eğilim vardır. Bu davranış, emlakçıların kendi ağında seks işçilerinin kimliklerinin paylaşılması suretiyle sistematik bir ayrımcılığa kadar uzanmaktadır. Seks işçilerinin resmî süreçlerde her şekilde suçlu bulunduğunu bilen emlakçılar ve ev sahipleri bu bilginin kendilerine verdiği “güçle” seks işçilerine ev vermemek başta olmak üzere pek çok ayrımcılığın faili olmuşlardır. Emlakçılar tarafından yapılan ayrımcılıkları ele alan çalışmalar arasında doğrudan seks işçilerinin yer alması da cinsiyet, özellikle kadınlar için medeni durum ve ırk temelli ayrımcı davranışlara rastlanabilmektedir (Flage, 2018).

Evinde orospu istemiyor kimse. Çık diyorlar, kontrat falan da ortaya koyamıyorsun. Çünkü bu sefer orospuluk yaptığını polise söylerlerse iyice zarara girersin ceza da yersin. (Feray, 42)

Ahlak büroyla mücadele ettim. Bu sefer ev sorunu yaşadım. Emlakçı evden çıkardı. Sonra gittim başka bir ev tutmak istedim, kendi aralarında yaymışlar kimse ev vermedi. (Nehir, 31)

Seks işçileri, ayrımcılıkları bir arada deneyimlemektedirler. Yalnız yaşan bir kadın olarak ev tutmanın zorluğundan bahseden Peri, evli olmadığı ve memur olmadığı için kendisine ev kiralanmadığını aktarmıştır. Üstelik ev sahipleri Peri’yi taciz etmişlerdir. Sonuç olarak özneler bir yandan kadın oldukları için konut bulma konusunda ayrımcılığa maruz kalırken diğer yandan da seks işçisi oldukları için ayrımcılığa maruz bırakılmışlardır.

Kirada yaşarken zaten her şeyi bırak bir yalnız bir kadınsan zaten hani işte ‘Aileye vermek istiyoruz’. Lan başımda herif yoksa benim yaşam hakkımız yok mu? ‘Ben sana bakarım, çocuğuna da bakarım.’ Bakma lan ben kendime de bakarım, çocuğuma da bakarım. (Peri, 42)

Hale, seks işçisi olduğunu açıkladığında karşısındaki insanın bakış açısının ve tutumunun değiştiğini, hizmet alım sürecinde ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Ayrımcılık, yalnızca iş yerinde ya da resmî süreçlerde değil, Hale’nin deneyimindeki gibi günlük yaşamın her alanında kendini gösterebilmektedir. Burada seks işçisinin randevusu sırasında maruz kaldığı dışlama, toplumsal damgalamanın günlük yaşama nasıl nüfuz

ettiğini ve kişisel ilişkilerden tutun hizmet alımına kadar ayrımcı uygulamaların ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Günlük yaşam akışındaki ayrımcılıklar Yeni Zelanda'daki seks işçilerinin de deneyimlediği bir zorluktur. Yapılan habere göre seks işçileri, günlük yaşamlarında karşılaştıkları yaygın ayrımcılıklar bankacılık, ev kiralama ve sigorta gibi temel hizmetlere erişimde zorluklar yaşamaktadırlar (Almeida, 2022).

*İnsan mesela seni görünce hani seks işçisi olduğunu anlayınca bakışı değişiyor, ilgilenmek istemiyor ve sonuçta ben de aynı parayı veriyorum **normal** insanlarla. Tırnak randevum vardı söyledim seks işçisi olduğumu ve artık beni almamaya başladı. O kadar ağrıma gitti ki yani. (Hale, 26)*

Hale gibi Kiraz da hizmet sektöründe seks işçisi olduğu için ayrımcılığa maruz bırakılarak kendisine parasını ödemesine rağmen hizmetlerin sunulmadığını aktarmıştır. Benzer durum Bangladeş'teki seks işçilerinin başına gelmiş ve eczanedeki görevli kişi, seks işçileriyle ilgilenmemiş ve satış yapmayı reddetmiştir (Wahed ve diğ., 2017).

*Yani ben sana bir sarkıntılık yapmıyorum, bir şey yapıyorum. **Normal** insanlardan kat kat daha iyi insanım. Hizmet sektöründe parasını ödesem bile yaşıyorum bunu. (Kiraz, 29)*

Seks işçilerine yönelik ayrımcı uygulamalar, genellikle işlerini suç sayan yasal çerçeveler aracılığıyla haklı çıkarılmakta ve normalleştirilmektedir. Seks işçiliğini cezalandıran yasalar, toplumsal önyargıyı meşrulaştırmaya hizmet eder ve kurumların ve bireylerin, seks işçilerine tepkiyle karşılaşmadan eşit hakları reddetmesini kolaylaştırır. Sonuç olarak, seks işçileri istismara, sömürüye ve ihmal edilmeye karşı savunmasız bırakılır ve başvurulacak çok az yol kalır. Bu şekilde, damgalama ayrımcılığın temelini oluşturur ve seks işçilerinin sistematik olarak öz saygı, güvenlik ve eşitlikten mahrum bırakıldığı düşmanca bir ortam yaratır.

4.1.5.5. Kamusal Yaşamdan İtilmek: Gönüllü Karantina

Kamusal alan ve özel alan ayrımı köklerini ataerkiden alarak kadınları mekan bakımından sınırlayan dikotomik bir ayırmadır (Buz, 2009). Kadınları, özel alanla özdeşleşen evde tutsak haline getiren eril toplumsal düzen, aynı zamanda bakım gibi cinsiyetlendirilmiş

bir rolü kadınlar üzerinden tanımlayarak kadınların ev hapsini annelik ile kutsarken aynı zamanda tutsaklık güzellemesi de yapar (Tong, 2018). Bu durumda kadınların kutsal görevlerini yerine getirmenin daha önemli olduğuna dair düşünceler kadınları kamusal yaşamın unsurları olan çalışma yaşamından, eğitimden ve diğer tüm toplumsal fırsatlardan uzak tutar. Seks işçilerinin cinsiyetlendirilmiş mekan politikasından bağımsız değerlendirilemeyeceği düşünüldüğünde kadın seks işçilerinin hem kadın olmaları hem de seks işçiliği yapmaları seks işçilerini kamusal yaşamda bir yer edinmeleri ataerkil dinamikler tarafından engellenir. Bunun sonucunda seks işçileri, yalnızca kamusal yaşamdan itilmemekte aynı zamanda suç işleme oranların yüksek olduğu mekanlarda yaşamaya zorlanmaktadır (Boels ve Verhage, 2016).

Kamusal alanlarda ve günlük hayatta karşılaştıkları ön yargılar, seks işçilerini görünmez kılarken aynı zamanda kamusal hizmetlere, kaynaklara ve sosyal katılıma erişimlerini de sınırlar. Bu dışlanma, seks işçilerini toplumun geri kalanından izole ederek daha da ötekileştirir. Sağlık hizmetlerinden yasal korumalara kadar pek çok alanda eşit erişim haklarından mahrum kalan seks işçileri sessiz bir şekilde kamusal alanlardan itilmiş olurlar. Bu politik zemin seks işçilerinin günlük yaşamlarında evlerine hapsolmalarıyla sonuçlanmaktadır. Eve kapanma davranışı seks işçilerinin kendi iradeleriyle gerçekleşse de bu kararı almak kamusal yaşamdan itilmenin sonucunda alınmış zorunlu bir karar haline gelir. Bir seks işçisi, seks işçiliği kimliğiyle veya bu kimliğinden bağımsız bir şekilde kamusal yaşamda var olabilmelidir ancak öznelerin müşterilerinden gizlenme ihtiyaçları özneleri özel alanla sınırlamıştır. Bunu “gönüllü karantina” olarak adlandırmayı tercih ettim. Özneler, çalışmadıkları zamanlarda vakit geçirdikleri mekanı kendi evleri ile kısıtlamışlardır. Seks işçilerinin sosyal izolasyonunu ele alan çalışmalar, seks işçilerinin “Red-Light District” adı verilen ve seks işçilerinin yaşama ve çalışma mekanı olarak kabul edilen bölgelere sınırlandırılmasını ele almaktadır (Chandra ve Gupta, 2015) ancak bu araştırmada seks işçilerinin kamusal alandan doğrudan kendi özel alanlarına “çekildikleri” öğrenilmektedir.

Genelde evdeyim zaten evden çıkmıyorum. Marketim olur onun dışında çok fazla dışarı çıkmıyorum. (Aylin, 29)

Ben evden çıkmıyorum. Benim orası kafem, orası çarşıım. (Müge, 40)

Ayrımcılık başlığında ele aldığım üzere seks işçilerine hizmet sunmayı reddeden kamusal figürlerin varlığı seks işçilerini yaşam alanlarındaki işlerini hızlı bir şekilde tamamlayıp herhangi kötü bir tecrübe edinmeden evlerine dönmelerine ya da evden çıkmamalarına neden olmuştur. Market alışverişi gibi ihtiyaçlarını hızlı bir şekilde giderdikten sonra hızlıca eve dönmeyi tercih ederek kamusal yaşamda bir görünmezlik kazanmaya çalışmaktadırlar. Üstelik evlerine en yakın ve toplum tarafından daha az görülebilecekleri marketleri seçmekte ve dışarıda kamufle olmaya çalışmaktadırlar.

O yüzden çok fazla böyle yerlerde alışveriş yapmamaya çalışıyorum en yakın marketten alıp evime dönüyorum gözlük takıyorum şapka takıyorum böyle çok ortalıkta dolanmıyorum. (Çimen, 35)

Evden çıkmıyorum. Yok hiç çıkmıyorum. İhtiyaçlarımı giderip eve dönüyorum kimselere görünmeden. (Nehir, 31)

Dışarıda yürürken gözlük takmadan yürümek istemiyorum. Görüştiklerim ‘Aa bak bu benim görüştüğüm eskort.’ gibisinden muamele yapsın istemiyorum. (Yonca, 31)

Gönül her ne kadar evden çıkmamasını işi ile açıklasa da esasında özneleri eve kapatan işleri değil toplumun seks işçiliği hakkında ürettiği damgalayıcı, ayrımcı ve baskıcı yaşam düzenidir. Seks işçilerine yalnızca kötü muamele vaat eden kent yaşamı sonucunda özneler, Ülkü’nün ifadesindeki gibi “görünmezlik” istemektedirler. Ülkü’nün görünmezlik isteğini Yonca, yüzünü kapatacak aksesuarlarla sağlamaya çalışmaktadır.

Bu iş, bizi eve kapattığı için insan çıkamıyor. Çıkamayınca da yaşayamıyor işte. Yapmayı sevdiğim birçok şeyi erteledim mesela. (Gönül, 42)

Yani görünmezlik istiyorum ben. (Ülkü, 33)

Kulaklığımı takıyorum, gözlüğümü takıyorum. Hani dışarıda rahat hissetmiyorum. Hani güneş gözlüklü dolaşıyorum. Hani

şeyden de biraz endişeleniyorum dışarıda. Eskiden görüştüğüm biri görecekt bundan. (Yonca, 31)

Kıyafetleriyle, makyajlarıyla veya müşterilerle kurdukları iletişimlerle dışarıdan seks işçisi olduğu “anlaşılması” veya daha önceden çalıştığı müşterilerin tacizleri gibi kent hakkını ihlal eden şiddet davranışları sonucu özneler, kendilerine gönüllü karantina uygulamaya başlamışlardır. Gönüllü karantina, seks işçilerinin önceki deneyimlerinden hareketle ürettikleri önleyici bir stratejidir. Ülkü’nün görünmezlik isteğine açıklık getiren bu deneyimler, öznelerin kendi kimliklerini toplumsal düzeyde performe etmemelerine neden olmuş ve bunun sonucunda oluşan gizlenme ihtiyacı sosyal izolasyonu ortaya çıkarmıştır (Varghese, 2021).

*Yoldan geçen birisi laf attı bize. Benim görüştüğüm biri. Ne yapacağımı bilemedim. **Normal** insanlar gibi olmak istiyorum. (Deniz, 28)*

*Yolda göz kırpanlar mı dersin, hişt hop diye laf atanlar mı dersin. O yüzden saklı kalmak istedim. **Normal** çalışmayacağımı biliyordum ya şehir değiştirmem lazım ya da saklı olmam lazım. (Ferah, 42)*

Sokak tacizi, erkekler tarafından kadınlara genellikle cinsel anlamda laf atılarak kadınların kent hakkını gasp eden bir şiddettir (Thompson, 1994). Bu şiddet, sokakları kadınlar için güvensiz bir hale getirirken cezai yaptırımlarının nadir olması nedeniyle sokaklar, her geçen gün daha eril ve daha güvensiz hale gelmektedir. Böylece sokak tacizi, kadınları kamusal alanda bulunmaktan geri tutar ve hareket özgürlüklerini sınırlar, özel alanlara hapseder. Seks işçileri ise sokak tacizini doğrudan yaşamakla birlikte kadınların seks işçisi olduğunu çevreye ifşa etme, taş atma (Chateauvert, 2015), yumurta atma (Bkz. Beste’nin cadde deneyimleri) gibi fiziksel şiddete de maruz bırakılmaktadırlar. Dışarıda yürürken eski bir müşterisinin tacizine maruz bırakılan Çimen bunun kendi kimliğini ifşa eden bir yanı olduğundan endişelenmiş ve korku içerisinde eski müşterisinden kaçmaya çalışmıştır.

Birisi arkamdan ‘Bakar mısınız?’ dedi. Ben tabii anladım. Topuk. Ondan sonra koşturarak yanıma geldi. Böyle terbiyesizce bağırdı:

‘Ben seninle görüşmüştüm beni hatırladın mı?’ (Eski Müşteri)

‘Pardon? Görüştüm derken? Beyefendi siz beni biriyle karıştırdınız herhalde ben görüşme falan yapmadım.’ dedim. Sen beni hatırlamadın mı diye el alemin içinde bağıırıyor. İnsanlar döndü mesela bakıyor. Ay işte ben eskortum ama işte ne yapayım mı diyeyim. (Çimen, 35)

Öznelerin bir insan olduğunu düşünmeyen müşteriler önceden görüştükleri bir seks işçisini gördüklerinde yanında biri olup olmadığını umursamadan ifşa etmektedirler. Eski müşterisi yanına geldiğinde romantik bir buluşmada olan Şirin, başına gelen bu ifşa eylemi karşısında oldukça endişelenmiştir. Yalnızca kent hakkının engellenmesi değil aynı zamanda seks işçilerinin sosyalleşmelerinin de önüne geçen eril faillik seks işçilerine rahat vermemektedir. Böyle bir davranış sergileyebilmek elbette erkeklik kurgusundan ve seks işçilerinin insandışılaştırılmasından temellenmektedir.

Flört ettiğim çocukla mekandaydık. Adamın biri bilmem kaç yaşında masama gelip bana imalı bakıp ‘Yine görüşelim, devam ediyor musun?’ tarzı bir şey deyince flört ettiğim çocuğa karşı panik oldum. (Şirin, 19)

4.1.5.6. Toplumsal Aidiyet: “Halkım aslında ben.”

Toplumsal aidiyet duygusu, bireylerin bir topluluğa, gruba ya da topluma kendilerini bağlı hissetmeleri ve bu toplum içinde bir yer edinmeleri ile ilişkilidir. Sosyal sermaye kavramını çalışmalarının merkezinde konumlandıran Bourdieu, bu kavramın önemli bir yanını bir gruba aidiyet hissi olarak ele alır (Yarcı, 2011). Dolayısıyla sosyal sermayeden faydalanmak ve ihtiyaç duyulduğunda bu ağlara başvurabilmek aidiyet hissi ile mümkündür. Ancak, seks işçileri, yaşadıkları damgalanma, dışlanma ve ayrımcılık nedeniyle bu aidiyet duygusunu sıklıkla sorgular hale gelirler. Toplumsal aidiyet, çoğu zaman soyut bir kavram olarak kalır; çünkü seks işçileri, içinde bulundukları ve hizmet

sundukları toplum tarafından benimsenmek yerine dışlanmaktadırlar. İngiliz Sağlık Bakanlığının çalışmasına göre seks işçilerinin sosyal dışlanması, suçlulaştırma, damgalama ve yetersiz hizmet sunumuyla daha da kötüleşen karmaşık, çok katmanlı bir sorun haline gelmektedir (Balfour, 2014).

*Yani hissetmiyorum kendimi bu topluma şehre hiçbir yere.
Tehlikenin nereden geleceği belli olmaz dışarıda. (Feray, 42)*

*Yok diyorum ben bu toplum ait değilim ben bu kafa yapısına ait
değilim bunu çok düşünüyorum. Çok güzel sorular soruyorsun.
(Hale, 26)*

Gönüllü karantinanın nedenlerinden biri de sosyal dışlanma sonucunda toplumsal aidiyet duygusunun gelişmemesidir. Özneler, günlük yaşamlarında sıklıkla damgalanmaya ve ayrımcılığa maruz bırakıldıkları için kendilerini toplumun bir parçası olarak görmemektedirler. Bir özne olan Tempest (2019), whorephobia¹⁷ kavramını seks işçilerine karşı duyulan korku ve nefret olarak tanımlar ve bunun seks işçileri tarafından içselleştirilebileceğine, suçluluk, utanç ve değersizlik duygularına yol açabileceğine dikkat çekmektedir. Bu fobi, seks işçilerine karşı yaygın bir korku ve nefretten kaynaklanır ve dışlamayı kolaylaştırır (Tempest, 2019). Peri, toplumsal aidiyet duygusunun “*orospu ve kötü kadın*” etiketlerinin üzerine sıklıkla yapıştırılması nedeniyle oluşmayacağını düşünmektedir. Kendisini toplumun gözünden değerlendirirken orospufobi hissettiği oldukça açıktır.

*Hayır niye ait hissedeyim ki ben bu topluma kendimi? Ben daha
evimden çıkmak istemiyorum, hangi toplum? Mahalle bizleri
istemiyor, hangi toplum yani? Ben daha kabul görmeyi bırak
bana ahlaksız orospu derler, kötü kadın derler ama bence kötülük
orospuluktan başka bir şey. (Peri, 42)*

¹⁷ Whorephobia kavramı Türkçe’ye orospufobi olarak çevrilebilir ancak çeviri için seks işçilerinin fikrini almak gerektiğinin altını çizmek isterim.

Ben hissetmiyorum... Açıkçası kendime bir yere edinebildiğimi düşünmüyorum bence bizim dünyamız ayrı, insanların dünyası çok apayrı. Biz dışlanan bir kesimiz yani kimse bize saygı göstermiyor. (Şirin, 19)

Müşteriler, üzerine yapılan araştırmalar, çeşitli demografik ve psikolojik profilleri ortaya koymaktadır. Çalışmalar, müşterilerin sosyoekonomik statü, yaş ve motivasyon açısından büyük farklılıklar gösterdiğini, çoğunun arkadaşlık, yakınlık veya karşılanmamış duygusal ihtiyaçlarının karşılanması aradığını vurgularken bazı müşterilerin cinsel kimlikleri keşfetmenin veya geleneksel ilişkilerle ilişkili toplumsal yargılardan kaçınmanın bir yolu olarak gördüğünü ortaya koymaktadır (Hammond, 2015). Erkeklerin seks işçilerine yönelik ilgilerinin çoğunlukla hegemonik erkekliğe dayandığını iddia eden Hammond ve van Hooff (2020), bu ilişkiyi daha karmaşık toplumsal ve psikolojik süreçler çerçevesinde anlamlandırmayı önermektedir. Dolayısıyla seks işçilerinin çalıştığı erkeklerin geniş yelpazeye sahip olması toplumun farklı unsurlarıyla yakından etkileşim kurmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda bazı öznelere kendilerini topluma ait olduğunu hissetmektedirler ancak bu aidiyet hissi toplumun öznelere kucak açmasından kaynaklanmamaktadır. Öznelere kendi yaşamlarında tanık oldukları, ilişkilendikleri ve iletişim kurdukları her alanı toplum olarak adlandırarak bu toplumla olan sık iletişim sebebiyle kendilerini toplumun bir parçası olarak görmektedirler. Rüya, geceleri toplumun her kesimini gördüğünü söylerken Kiraz ise seks işçilerinin herhangi bir insan olabileceğine ve bunun doğallığına dikkat çekmektedir.

*En çok toplumla iletişime geçen benim. Kimin ne b*k yediğini ben biliyorum. Dedim sana, imamla ilişkiye girdim diye. Ben topluma göre daha makul biriyim hatta en azından dışarı çıkınca seks düşünmüyorum diğerleri gibi. Paramı alıyorum, işimi yapıyorum. (Nehir, 31)*

Hmm. Değişik bir soru oldu bu. Herhalde evet kendim topluma aitim çünkü toplumun her kesimini ben görüyorum geceleri. Kimse değil. Neyin kimin ne olduğunu en iyi ben bilirim. (Rüya, 47)

Ben bu toplumun bir parçasıyım aslında yani üst komşumun kuzeni olabilirim, farklı bir ildekinin kızı olabilirim, birisinin ablası olabilirim. Halkım aslında ben. Hayatın bir parçasıyım ben bir yerden ısınlanmadım. (Kiraz, 29)

Seks işçilerinin farklı motivasyonlarla çalışmaları çalışma yaşamlarını ve müşterilerle olan ilişkilerini etkiler. Daha yoksul sayılabilecek olan seks işçileri daha çok müşteri kabul etmek durumundayken acil bir ihtiyaç içerisinde olmayanlar ise daha seçici davranabilmektedirler (Harcourt ve Donovan, 2005). Hatta fuhuş için farklı görünümlere odaklanan çalışmalarda “elit fahişe” kullanımına da rastlanmaktadır (Lucas, 2005). Dolayısıyla kazanılan paranın ve çalışma koşullarının seks işçilerinin yaşamlarını etkilediği düşünüldüğünde seks işçiliğinde de sınıfların olduğunu söylemek mümkün hale gelir. Toplumsal kabulün bir noktada sınıfsal bir yanının olduğunu kabul etmek gerek. Sosyal dışlanma yaşayan grupların ötekileştirilme paydasında bir araya geldiği göz önünde bulundurulduğunda güçsüzleştirme politikası sınıf çatışmasının modern haline gelmiştir. Nazlı, kendisini topluma ait hissettiğini paylaşırken aynı topluma ait olabilmek için harcadığı çabayı da dile getirmiştir. Kabul görebilmek için belirli standartlara sahip olmak ya da sahipmiş gibi davranarak istendik bir kadın performe etmesi toplumsal kabulü getirmektedir.

Çünkü iyi giyiniyorum. Düzgün giyiniyorum. Düzgün yaşamaya çalışıyorum. Düzgün bir Türkçe ile konuşmaya çalışıyorum. Düzgün konuşmaya, insanlarla düzgün iletişim kurmaya çalışıyorum. (Nazlı, 33)

4.1.5.7. Cinsel Şiddet

İnsandışılştırma ve baskı pratikleri bir arada düşünüldüğünde ezilen kişinin kötü muamele görmesi oldukça basit bir sürecin sonucudur. Başkalarını insandışı görmek şiddete karşı ahlaki engelleri düşürür böylece haklı saldırganlık söz konusu haline gelir (Haslam ve Loughnan, 2016). Kelman (1973), insandışılştırmanın kitlesel şiddet bağlamında kısıtlamaları azalttığını öne sürmektedir. İnsani değerlerden uzaklaştırılarak her tür şiddeti hak edebileceklerine dair toplumsal bir kanı oluşturulan seks işçilerinin yaşamları çok boyutlu baskılarla çevrelendiğinde şiddete karşı direniş gösterme

davranışları ideolojik olarak ellerinden alınmakta ve ezilen bir grup olarak şiddete daha kolay maruz bırakılabilmektedirler. Araştırmanın öznelere şiddetin pek çok farklı biçimine maruz bırakılmışlardır ancak şiddetin faili/failleri, mekânı, şekli ve boyutu çoğunlukla birbirine içkin olması şiddetin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Psikolojik şiddeti doğrudan ifade etmeseler de insandışlaştırma ve baskı pratikleri başlığında tartışılan süreçler bir yandan da psikolojik şiddet olarak yorumlanabilir. Bu ideolojik güçsüzleştirme araçları (Lee ve Hudson, 2017) seks işçilerinin ruh sağlığı bakımından tehditler oluşturmakla birlikte ezilen bir gruba atfedilen özellikleri daha kolay içselleştirmelerine neden olmaktadır.

Öznelere cinsel şiddete maruz bırakılma deneyimleri de oldukça karmaşıktır. Resmî nikahlı eş, müşteriler, boşandığı eski eş/eşler ve kolluk güçlerinin şiddetine maruz bırakılmışlardır. Şiddetin hiçbir gerekçesi olmadığını akılda tutarak öznelere ifadelerinde geçtiği şekilde yer verme sorumluluğuna istinaden Nil'in eski eşi tarafından şiddete maruz bırakılmasının nedeni Nil'in eski eşinin kendisini fuhşa zorlamasına direnmesidir. Nil istemese de eski eşi kendi arkadaşlarına, diğer müşterilere resmî nikahlı olduğu Nil'i “pazarlamaya” çalışmıştır. Üstelik Nil'in direnişi ancak işkence olarak tanımlanabilecek şekilde eski eşinin ocakta ısıttığı çatalı Nil'in bileklerine basmasıyla sonuçlanmıştır. Görüşme esnasında Nil'in bileklerini açarak gösterdiği yara izi her ne kadar kapansa da bıraktığı iz yalnızca fiziksel olmadığı Nil'in yaşam öyküsünden ve görüşmede bulunuş halinden okunmaktaydı.

Benim adam beni satmaya başladı. Kendi arkadaşlarına. Çok işkence gördüm evde. Hep zaten dövdü bizi çocuklara da vardı dövmeleeri. Fuhuş yapmak istemediğimde bak gör bileklerimde izleri var zaten. Bileklerimi kızgın çatalla yaktı. Kendisi de tutardı hatta adamlarla birlikte beni. Ben istemezdim ağlaya ağlaya. Sonra da paraları alırdı. (Nil, 70).

Gönül, savunmasız bir pozisyondayken ensesine bir “şey” saplayan müşteri, Nil'in de açıkça belirttiği gibi seks işçilerine fiziksel şiddet uygulamaktan çekinmemektedirler. Yalnızca yapabildikleri için seks işçilerine şiddet uygulayan erkekler, para ödedikleri kadın bedeninde “erkekliklerini” uygulamışlardır. Dilde küfür olarak yer alan ifadelerin genelinde bir erkeğin bir kadın üzerindeki hakimiyetini tanımlayan eylemlerin cinsellik

içermesi erkeklerin zarar vermekle cinselliği bir tuttuğu izlenimini oluşturmaktadır. Bu durumda Freud'un insanın en temel içgüdüleri olarak öne sürdüğü cinsellik ve saldırganlık erkeklik için bir bütün haline gelmiştir. Cinsellik ve saldırganlık, erkeklik kimliğinde güç ve kontrol arzusuyla harmanlanarak cinselliğin bir egemenlik aracı olarak görülmesine neden olmaktadır (Freud, 1995). Bu, ataerkil toplum yapısında erkeklerin cinselliği yalnızca bir haz aracı değil, aynı zamanda güç ve hakimiyet kurma biçimi olarak deneyimlemelerine yol açar. Bu durum özellikle insan olarak görmedikleri seks işçilerine daha yoğun ve sık şiddet uygulamaları için eril bir ehliyet oluşturur.

Şerefsizin elinde ne vardı onu tam kestiremiyorum ama tam ilişki esnasında tam enseme sapladı, girdiğini hissettim. Ondan sonra üzerimden attım tekme attım. (Gönül, 42)

Adam geliyor sadece senden bütün sinirini çıkarıyor dövüyor. (Nil, 70)

Peri'nin ifadelerine göre önceki şiddet öyküsü daha yoğun ve sistemattiktir. O nedenle geçmişte maruz bırakıldığı şiddeti bir işkence olarak tanımlamakta olup güncel olarak müşteriler tarafından maruz bırakıldığı şiddetin etkisini "daha hafif" algılamaktadır. Benzer duruma Hale'nin ifadelerinde de rastlanmıştır. Hale, "iki tokat" şiddet olarak görmediklerini kendisi ve diğer seks işçileri adına ifade etmiştir. Görüşmeci olarak benim bu konuya karşı tutumumu anlayan Hale, şiddeti bu derece kanıksamanın olağan bir durum olmadığının da farkındadır. Şiddetin normalleşme süreci, bireylerin ve toplumların şiddeti kabul edilebilir bir davranış olarak görmeye başlamasıyla ilgili olup normalleşmesi, tıpkı Peri ve Hale'nin yaptığı gibi şiddeti bir problem olmaktan çıkarıp çalışma hayatının bir parçası haline getirir (Haleem, 2019).

****'de yaşadıklarımından sonra ben diğerlerine şiddet demiyorum. Gerçekten sırtımı gör her yer sigara yanığı. Yani şiddet değil. Yani işkenceydi oradaki. (Peri, 42)*

Yani bilmiyorum belki şimdi sen tuhaf bakarsın ama hani iki üç tokada bilmem neye biz de şiddet demiyoruz artık yani. (Hale, 26)

Özneler sözüm ona “fetiş” adı altında müşterilerin fiziksel şiddetine maruz bırakılmışlardır. Fetişizm genellikle bir nesne ya da durumun cinsel uyarılmada merkezi rol oynamasıyla ilgilidir ve her zaman şiddet içermez (Eusei ve Delcea, 2020). Cinsel ilişkide şiddet uygulama isteği, daha çok sadomazoşist pratiklerle bağlantılıdır ve bu her durumda bir fetişizm olarak değerlendirilemez. Cinsel ilişkide şiddet uygulamak, fetişizmden farklı bir kategoriye girer ve genellikle BDSM (Bondage, Discipline, Dominance, Submission, Sadism, Masochism) olarak bilinen bir uygulama ile ilişkilidir. BDSM, bireylerin rıza gösterdiği sınırlar içinde güç dinamiklerini, acı, itaat veya kontrol öğelerini içeren bir dizi cinsel pratiği kapsar (Dunkley ve Brotto, 2020). Dolayısıyla müşterilerin fetiş adı altında öznelerle uyguladıkları şiddetin BDSM’den çok bir güç ve iktidar kurma davranışı olarak yorumlanabilir (Schotten, 2005). Ufuk ve Yonca bu durumu ifadelerinde ortaya koymuşlardır. Ayrıca Yonca, kolluk güçleri mensubu müşterilerinin silah aracılığıyla üzerinde baskı kurduğunu ve “hard yapmak” istediklerini belirtmiştir. Hard ifadesi sert bir cinsel ilişkiyi refere ederken esasında şiddet içeren bir süreci barındırır.

Hani şiddete gidebilen durumlar da yaşıyor. Hani fetiş adı altında böyle bir bayağı bir şiddete uğradığım zamanlar oldu. (Ufuk, 21)

Hard dedikleri şey var hard. Ben sana paramı veriyorum. Mecbur hard yaptırıyorum çünkü niye? Şöyle gözüm bir baktı mı orada bir silah duruyor artı bir de rütbesi var açıkçası polislerden korkuyorum. (Yonca, 31)

Cinsellik, rızaya dayalı, belirli sınırlarla ve güvenli bir şekilde yaşandığında üreme işlevinin yanında haz veren bir eylemdir (Gruskin ve diğ., 2019). Ancak öznelerden öğrenildiği kadarıyla müşteriler “sert seviyorum” gibi ifadelerle seks işçilerine fiziksel şiddet uygulamaya kadar uzanan “fetişler” talep etmişlerdir. Bu talebin şekli ve yoğunluğu aradaki güç ilişkisini yeniden üreterek yeni bir baskıyı ortaya çıkarmıştır.

Çok baskı altında kalıyorum adam geliyor şunu bunu yapacaksın diyor tamam yapalım. Anlaşmazlık çıkacak diye korkuyorum yapıyorum ne isterlerse. (Hale, 26)

Fetişlerden çok fazla haz alan ve hatta mutluluk alan ya da mutlu olduğum bir şey değil ama adam öyle istiyor mecbur yapmak zorunda kalıyorum. (Işıl, 26)

Aklınca sert sevişmekmiş vurmak ama ‘Hayatım sert böyle bir şey değil.’ diyorum ya o anda iyice hırpalamaya başlıyor eleştirilince. (Lale, 27)

Esasında fetişler pek çok farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir ancak öznelerin ifadelerinden müşterilerin davranışları gözden geçirildiğinde fetişin yalnızca bağlamak ve “sert” bir şekilde cinsel ilişkiye girmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada saldırganlık ve şiddetin ortaya çıktığı bir ilişkide insandışlaştırılan bir seks işçisinin bu tür muamelelere maruz bırakılması can güvenliği riskini doğrudan ortaya çıkarmaktadır. Bu eğilimlere pornografide de rastlanmaktadır. Cinsel ilişki esnasında bir cinsel eylem gibi görünen ancak kadına yönelik şiddet olarak tanımlanan içerikler esasında agresif içerik ve saldırganlık içeren videolardır (Shor ve Seida, 2019). Şiddetin cinsel ilişkilerde yer alış şekli şiddete şiddet demeyi zorlaştırmakla beraber örtüklemektedir bu da yoğun bir can güvenliği riskini ortaya çıkarmaktadır. Müşteriler tarafından insan olarak görülmeyen özneler şiddet içeren şekilde cinsel aktivitelere zorlandığında Şirin’in ve Ufuk’un ifadelerindeki deneyimler gibi can güvenliği riski somutlaşmaktadır.

Başta gayet nazik davranıyordu ama bir anda farklı fantezilerinin olduğunu anladım. Çok sert şeyler bana hem sözel olarak hem de hareketleriyle. Bilmiyorum yani direkt söyleyeyim mi? (Şirin, 19)

Tabii ki, nasıl söylemek isterseniz buyurun. (İsmail)

Çok farklı yerlerime çok farklı şeyler sokmaya çalıştı. Özellikle arka bölgeme bir şeyler sokmak istedi. [Ağlıyor] (Şirin, 19)

İstedigimi yapacaksın tarzında yatağa bağlayıp değişik değişik şeyler denemek istedi ben de kabul ettim mecbur. Ondan sonra bıçakla omzumu çizmeye başladı. Fetişmiş... (Ufuk, 21)

Güvenli cinsel ilişkide bulunması gereken sınırlar, açık rıza, güvenli alanlar ve güvenli kelimeler gibi unsurlar tarafları güvende tutar ve süreç içerisinde belirlenen kurallara uymak güvenli seks için oldukça önemlidir (Beres ve MacDonald, 2015). Bu doğrultuda müşterilerinin “fantezi talebine” karşılık bir güvenli anlaşma yapan Simge, uygulama esnasında müşterilerin anlaşmaya uymaması sonucunda işkence görmüş ve pek çok farklı şekilde şiddete maruz bırakılmıştır.

Beni bir sandalyeye bağladılar çıplak bir şekilde en başta sadece cinsellik olarak anlaştık ama adamların gözü döndü. Bu son gecem dedim. Bir tanesi mesela sigara söndürüldü ve en son yeter hani bu kadar yapmayın lütfen. Sonra gözlerimi bağladılar. Yine her yerde kemerler, tokatlar, küfürler ve daha birçok şey yani. Benim hissettiğim bunlar. Kamera kayıtları olmadığı için bilmiyorum daha neler yaptılar. (Simge, 31)

Cinsel şiddetin diğer bir faili ise resmî süreçlerde karşılaşılan kolluk güçleridir. Özellikle çok uzun yıllar seks işçiliği yapan Beste'nin kolluk güçleri tarafından bırakıldığı şiddet benzer şekilde işkence olarak tanımlanabilir. Literatürde seks işçilerine yönelik polis şiddeti üzerine farklı kıtalarda benzer örneklerle sıklıkla rastlanmaktadır (Platt ve diğ., 2022; Rhodes ve diğ., 2008; Stenersen ve diğ., 2024) ancak Beste'nin aktardığı gibi işkence olarak tanımlanabilecek sistematik şiddet örneği oldukça nadirdir.

*Polisler mi? Anamı s*kt*l*r elime verdiler desem yalan olmaz. O kadar anla. İşkence mi görmedim, g*t*m* demir mi sokmadılar. İki arkadaşşıma birbirimizi yaptırmaya mı çalışmadılar, üç gün salıverme yapıyorlardı tekrar alıyorlardı. Islatıyorlardı yerleri yerde yatamıyordum. Suyun içinde yatıyordum. Bilerek ıslatıyorlardı. Oradan bırakıyorlar. Paran varsa taksiyle gidersin yoksa yürürsün. (Beste, 57)*

Elbette tüm kolluk güçlerinin seks işçilerine şiddet uyguladığını söylemek haksızlık olacaktır ancak öznelerin ifadelerinde geçen şiddet davranışlarının gerçekliği sosyal kontrolden gelen güç tarafından kaynaklandığı oldukça açıktır. Kolluk güçleriyle hem iyi

ilişkiler kuran hem de kendilerinin kötü muamelesine maruz bırakılan bir öznenin ifadelerine de yer vermek gerekmektedir.

*Yani mesela bazı polisler çok iyi şeker gibi insan ama bazıları
bildiğin köpek gibi davranıyorlar. (Tülin, 39)*

Mevcut toplumsal kabuller, seks işçilerini haklarla bir arada görmeyi başaramazken bir seks işçisinin “hayır” diyebilmesini özgürleştirici dinamiklere dahil etmek can güvenliği mücadelesinin farklı bir görünüşüdür. Eski Türk Ceza Kanununun 438. maddesine¹⁸ göre “rıza dayalı tecavüz” olarak ifade edilebilecek düzenlemeye göre tecavüze maruz bırakılan kişi eğer bir seks işçisiyse failin alacağı ceza üçte iki oranında azaltılabilmekteydi. Bu madde, tecavüz söz konusu olduğunda seks işçilerinin rızalarının sorgulanmayacağını düşündürmektedir. Bu madde her ne kadar feminist aktivizmle 1990 yılında kaldırılrsa da günümüzde benzer zihniyette kararlara imza atılabilmektedir. Seks işçilerinin cinsel şiddete maruz bırakılması bir gerçekliktir. Bu gerçeklik bir seks işçisi için oldukça sık rastlanan bir problem olmasının yanı sıra ataerkil bir toplumda kadın olma kesişimselliğinde daha baskı yoğun bir şekilde yaşanmaktadır (Anesu ve diğ., 2019). Ela’nın seks işçiliği yaptığını bilen bir şahıs çocuklarının tanıklığında Ela’ya tecavüz etmiştir. Ela, bunu aktarırken tecavüz failinin çocuklarına zarar vermesinden korktuğu için direnmediğini söylerken aynı zamanda “*kadınsın bağırımıyon da çağırımıyon da*” ifadesiyle de kadın olduğu için tecavüze maruz bırakılmanın sorumlusunun kendisi olduğuna yönelik bir algı oluşacağından çekindiği için tecavüze direnmemiştir. Bu cinsel saldırı, kadın ve çocuk refahı bakımından çoklu şekillerde ele alınarak değerlendirilmesi gerekir. Erkek egemen anlayış kadınların namusunun korunmasını öğütlerken namus diye yapay bir kavram geliştirmiş ve bunu kadınlara bir baskı olarak yüklemiştir. Tecavüz mitlerinin toplum tarafından gerçeklik olarak tanımlanması sebebiyle kadınlar tecavüze maruz bırakıldıklarında yaşadıkları travmadan önce bunun utancıyla baş etmeye çalışmaktadırlar (Bhuptani ve Messman, 2023). Halbuki kişisel olarak kodlanan ancak politik olarak erkekliğin iktidar mücadelesinin bir

¹⁸ Eski Türk Ceza Kanununun 438. maddesinin tam içeriği şu şekildeydi: “Irza geçmek ve kaçırmak fiilleri fuhuşu kendine meslek edinen bir kadın hakkında irtikâp olunmuş ise, ait olduğu maddelerde yazılı cezaların üçte ikisine kadar indirilir.”

ürünü olan tecavüz (Karhan, 2023a), toplumsal cinsiyetin kökleşmiş baskılarından da beslenir. Böylece Ela gibi tecavüze maruz bırakılan kadınlar bunun çevre tarafından duyulmaması için tecavüze direnmemeyi, damgalanacaklarından korktukları için tecavüz sonrası destek almamayı tercih etmeye itilmektedirler.

Benim oğlum açmış kapıyı. İçeri girmiş. Şöyle cinsel şeyler duvara yapıştırdı beni şeyini açtı ama [cinsel organını göstererek şahsın penisine işaret ediyor] hani yapıştırdı duvara bir şeyler yapmaya başladı ya çocuklarım var onlar görüyor. Korkuyon yapma etme. Şimdi kadınsın, bağıramıyon da çağıramıyon da çünkü el alemi de düşünüyorum. (Ela, 35)

Caddede çalışan Işıl, anlaştığı müşterisinin arabasına binmiş ve müşterinin arabayı ıssız yere sürmesiyle birlikte müşterinin fiziksel şiddetine maruz bırakılmış ve kazancı gasp edilmiştir. Aktardığı başka bir yaşantısında ise araba içerisinde tecavüze maruz bırakılmıştır. Cinsel şiddet, seks işçileri için büyük bir risktir. Yapılan çalışmalar seks işçilerinin yarısından fazlasının cinsel şiddete maruz bırakıldığı bulgusunu paylaşmışlardır (Deering ve diğ., 2014).

*Bir gün bir tane gri araba geldi bindim ben de ne kadar güzel. Beni aldı taaa tepeye götürdü. Boğazıma bıçak çekti, tokat attı. Kazandığım parayı çaldı. Ben kendimi arabadan attım dizlerim parçalandı. Sonra paramı çaldılar, arabada zorla s*kt*l*r, arabada zorla sakso çektirmeye çalıştılar falan filan bir sürü şey yaşadım. (Işıl, 26)*

Tıpkı Işıl gibi Tülin de müşterinin tecavüzüne maruz bırakılmıştır. Ayrıca en azından resmî bir kovuşturma süreci yaşadığını aktarırken tecavüze karşı direnmeişinin iki farklı sebebi olduğunu dile getirmiştir. Fail, Tülin'in kafasına silah dayadığı için kaçmaya çalışmamıştır ancak bunun asıl sebebi ise bir çocuğunun olmasıdır. “*Düşünmem gereken bir çocuğum vardı.*” şeklinde dile getirdiği annelik sorumluluğu Tülin'in failin baskısına hem ölmek hem de çocuğunu geride bırakmamak için boyun eğmesine sebep olmuştur. Annelik kimliği seks işçilerinin çalışma yaşamlarını şekillendiren bir unsurdur.

Kadınlar öldürülmelerinden endişelenmek yerine arkalarında bırakacakları çocuklarının refahları için endişelenmektedirler.

Caddede tecavüz olayı geldi benim başıma. Kaçırdılar. Oradan da bir şey çıkamadı. Öyle kaldı. Onun psikolojisini ne kadar diyeyim sekiz ay atlatamadım. Kafama silah dayadığı için oldu yani benim hani düşünmem gereken bir çocuğum vardı o yüzden bir şey yapamadım. Mecburen direnmedim. (Tülin, 39)

4.1.5.8. Yasal Tuzaklar: Seks İşçiliği Gerçekten Yasal mı?

Seks işçiliği ile ilgili bir gündem olduğunda seks işçisinin kim olduğu ve nasıl deneyimlere sahip olduğu sorularından önce neden ahlaksızlığı seçerek seks işçisi olduğu sorusu düşünülmektedir. Ben bir araştırmacı olarak yakın çevrem dışında kalan kişilerle sosyalleşirken tez konumun seks işçiliği ile ilgili olduğunu ifade ettiğimde aldığım sorular arasında sıklığı en yüksek olanın “Neden?” sorusu olduğuna tanık oldum. Ahlaki bir yargılamadan hareketle bir kadının onlarca iş varken (!) neden ahlaksızlığı seçtiğine ilişkin hayret ifadeleri taşıyan sorular, seksin para karşılığı yapılamayacak kadar özel bir an oluşu gibi romantizm dayatan önermeler, zihinlerde seks işçilerinin nasıl bir yerde konumlandırıldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda seks işçileri çevrelerindeki her bir unsur tarafından her an bu ahlak süzgecinden geçirilmektedirler. Çevrelerindeki kişiler, komşuları, arkadaşları, kurumlar, politikalar ve toplum tarafından durmaksızın ahlaki yargılamaya tabi tutulan seks işçileri, çalışma yaşamlarında bu ön yargıları daha derin yaşamaktadırlar. Bu deneyimleri, mevzuatın olması gerektiği gibi işletilmesi yerine önce karşıdaki kişinin seks işçiliği yaptığı muhakemesinin ardından ahlaki normların mevzuata yansması ile insandışılştırma ve korku politikasıyla haklara erişimin engellenmesi şeklinde iki farklı alt temada ele aldım.

4.1.5.8.1. Ahlaki Normların Mevzuata Yansması

Yürürlükte olan Kabahatler Kanunu kapsamında seks işçilerine pek çok farklı şekillerde para cezası verilmektedir (Yılmaz, 2022). Yaptırımlar, seks işçilerine ceza olarak uygulandığı için seks işçilerinin var oluşları “ahlaksızlıkla” ilişkilendirilmektedir. Ahlaki normların mevzuata yansması olarak betimlediğim bu süreç aslında oldukça ikirciklidir. Devlet eliyle sürdürülmüş olan genelevlerde çalışmayan ancak gün sonunda aynı işi

yapan kadınların bu tür yaptırımlara maruz bırakılması Çimen'in ifadelerinde yüksek sesle duyulmaktadır.

Ya şimdi bir şey söyleyeceğim de kerhanede çalışsak toplumun ahlakını bozmuyoruz da yanlış anlamayın ee ben böyle çalışınca toplumun ahlakını bozuyormuşum. N'apıyorum ben? (Çimen, 35)

Kabahatler Kanunu, o an yetki sahibi kişinin seks işçilerine karşı istediği gibi kullanabildiği ucu oldukça açık bir yasal metin olması nedeniyle öznelere ifadelerine göre yalnızca yolda müşteri bekledikleri için, yürüdükleri için veya seks işçiliği yaptıkları için bu kanun kapsamında pek çok para cezası almışlardır. Özellikle toplumsal ahlakı öne sürerek seks işçilerini bir borç batağına çeken bu uygulama, seks işçiliğini “bitirmekten” çok seks işçilerini seks işçiliğine daha da yönlendirmektedir. Aylin ve Çimen, kendilerinin toplumun ahlakını bozduklarına dair ifadelerle bu kanun kapsamında ceza aldıklarını ifade etmişlerdir. Ceza alma gerekçeleri ise oldukça muğlaktır. Kimi zaman caddede müşteri beklerken toplumun ahlakını bozmaktan kimi zaman da kimliklerini paylaşımlarına rağmen kimlik bildirme yükümlülüğüne aykırı davranıştan dolayı para cezası almışlardır.

Kabahat işlemişim. Toplumu ahlaksızlığa yönlendiriyormuşum. Demin dedim ya o ahlaksızlıkları görmezler benim bunu yaptığımı görürler. Hangimiz daha ahlaksızız? (Aylin, 29)

Kabahatler Kanunundan dolayı. Bu fuhuştan dolayı. Çünkü şey, toplumun ahlakını bozuyormuşuz [gülüyor]. (Çimen, 35)

Maalesef Kabahatler Kanunundan cezayı ben de yedim dışarıda çalışırken çok ceza yemişliğim var. (Gönül, 42)

Bu sebeple çok çok ceza aldım. Bir de Kabahatler varmış, bana ceza yazdılar. Hepsini ödedim ama hiçbirine şey yapmadım. (Ülkü, 33)

Para cezası öznelere için oldukça normalleşmiş bir süreç haline gelmiştir. Dolayısıyla çalışmaya başlarken kirasını, mutfak masraflarını çıkarmayı düşünen seks işçileri bir

yandan da bu para cezalarını da çıkarmayı düşünmeye başlamışlardır ancak bunun sonucunda hiçbir şekilde kâra geçememektedirler. Hali hazırda seks işçiliği yaptıkları ifşa olduğu için bu cezaları ödeme konusunda yoğun bir istek duymaktadırlar. Yalnızca Nil yaşı sebebiyle yakında hayatını kaybedeceğini düşündüğü için para cezalarını ödemek yerine oldukça az bir miktar kazanarak elde ettiği parayla kalan yaşamını sürdürmeyi seçmiştir. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında seks işçilerine yönelik para cezası uygulamaları “Punish Clients, Not Prostitutes¹⁹” anlayışı sebebiyle oldukça nadirdir. Bu durum Türkiye’de de benzer bir durumdadır ancak seks işçileri yaptıkları iş sebebiyle değil “rahatsız etme, emre aykırı davranış, kimlik bildirmeme, gürültü” gibi gerekçelerle para cezalarına çarptırılmaktadırlar (Yılmaz, 2022). Bu cezaların ölçülebilir bir yanının olmaması ve idari para cezası statüsü taşımaları seks işçilerini bu cezalara karşısında savunmasız bırakmaktadır.

*Sonuçta ben bu işi memnuniyetle veya zevk alarak yapmıyorum.
Okul masrafiydi, çalıştığım evin kirasıydı, kaldığım evin
kirasıydı, gazı, elektriği, suyu derken cezanın gelmesi benim için
ekstra masraf. (Çimen, 35)*

Evet ben çok ceza yedim tıpış tıpış da ödedim hepsini. (Işıl, 26)

*Polisler baskın yapıyor ama ceza da kesiyorlar ödeyemiyorum
valla. [...] Ölüyorum zaten ben. (Nil, 70)*

Valla şu an 45 tane cezam var benim. (Tülin, 39)

*Zaten tek işleri bize ceza yazıp para kilitlemek. Ödüyorum parayı,
başımдан atıyorum işte ne yapayım, devam ediyorum. (Ülkü, 33)*

Sonuç olarak herkesin kendince tanımladığı bir ahlak kavramına dayanarak seks işçilerine pek çok yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu yaptırımların hukuki karşılığı bulunmakla birlikte aynı zamanda hukuki açıdan meşruluğu da tartışmalıdır. Kendisine

¹⁹ Doğrudan çevirisi: “Fahişeleri değil, müşterileri cezalandır.”

verilen para cezalarına karşı hakkını arayan Nehir, STK’lardan destek almış ve para cezalarının iptalini sağlamıştır.

Fuhuş yapmanın yasa karşılığında bir şey yok. Para cezası gibi bir şey yok. Valilik idari para cezası veriyor onu da veriyorsun avukata, avukatın iptal ettiriyor çünkü yazamaz hakkı yok. Çünkü fuhuş yapmak yasak değil. Yasak olarak resmi hiçbir metinde geçmiyor. Dolayısıyla para cezaları iptal ediliyor. (Nehir, 31)

Araştırmanın sahasında Nehir yalnızca tek bir örnektir. Diğer öznelere (Nil hariç) kendilerine yazılan bu para cezalarını kabul edip ödemeye çalışmışlardır. Ayrıca para cezalarının sıklığı seks işçileri için ciddi bir miktara tekabül ettiği için Rüya, Ülkü, Peri ve Zerrin’in ifade ettiği gibi öznelere miktarı ödeyebilmek için daha çok seks işçiliği yapmak zorunda kalmışlardır.

El alemle yattığım için ceza kesiliyor bana. Ben o cezayı ödemek için yine gidip el alemle yatmak zorunda kalıyorum. (Rüya, 47)

Tabii ama yani ceza ödemek için de gittim yine bu işi yaptım. Yani bu işi yaptığım için ceza alıyorum. Sonra gidiyorum yine bu işi yaparak kazandığım parayla bu cezayı ödüyorum. Kadın olmak çok zor. (Ülkü, 33)

Bize para cezası veriyorlar. Onu da ödüyoruz. Daha çok çalışıyoruz aslında o cezayı ödemek için bizi teşvik ediyorlar yani. (Peri, 42)

Ceza kesme bana. Yani bana o ceza kesildikçe ben yeniden bu işi yapıyorum ki. (Zerrin, 36)

Para cezalarının yanı sıra ev baskınlarından söz etmek gerekir. Öznelere kolluk güçlerinin müşteri kılığında kendilerine geldiğini ve tam para alırken kimlik göstererek seks işçilerine ceza kestikleri ifade etmişlerdir. Gönül, Hale ve Nehir aynı tuzağa düştüklerini paylaşmışlar ve bu sürecin sonunda evleri mühürlenmiştir. Birleşik Devletler’de polisin keyfi ev baskınlarını ve müşteri rolüyle seks işçilerini tutuklamalarını ele alan çalışmada

seks işçilerine benzer tuzaklar kurulduğu ifade edilmektedir (Fernandez, 2016). Çalışmaya göre seks işçilerinin üzerinde kondom taşımaları dahi seks işçiliğine dair bir kanıt olarak kullanılmıştır. Bu durum, seks işçilerinin kondom bulundurmayaarak riskli cinsel ilişkilere karşı doğrudan itilmelerine sebep olmuştur.

Yani işte arayan kişi polis olabilir. Müşteri gibi konuşabilir. Eve gelersen içeriye alırsın. Tam parayı verirken mesela kimliğini çıkarır sana. (Gönül, 42)

İşte eve geldi iki kişi ben üstümü soyunuyorum tam parayı verdiği an çat kapı çaldı açtım kenardan bakayım diye ama o an içeri bir daldılar. (Hale, 26)

Şu an çalışmıyorum ahlak gelir korkusuyla. Müşteri gözüyle geliyor ertesi gün evin mühürleniyor. (Nehir, 31)

Ev baskınları seks işçilerini ifşa eden bir noktada yer almaktadır. Özellikle Ülkü'nün ifadelerindeki eve kolluk güçlerinin girmesi özneler için travmatik bir deneyim olmuştur. Feray'ın çalışmadığı zamanda dahi evine baskın yapılması her ne kadar kişisel bir deneyim olarak görülse de farklı coğrafyalardaki seks işçileri de aynı deneyimi yaşamışlardır (Fernandez, 2016). Hindistan'daki seks işçilerinin ev baskınları da yoğun şiddet içermektedir. Öyle ki seks işçileri polis baskınlarında maruz bırakıldıkları şiddeti Bengalce baskı anlamına gelen “atyachar” kelimesiyle ve sıra dışı bir şiddet olarak tanımlamışlardır (Dasgupta, 2019).

Durup dururken evimin basılması hoş değil kimsenin başına gelmemesi lazım böyle bir şey. Ben böyle bir iş yapmayı göze almışım bana ceza yazacağına benim neden bu hale düştüğümü araştır. (Feray, 42)

İlk baskınım korkunçtu çünkü böyle teröristmişim gibi 'Aç kapıyı, aç kapıyı!' Açtım kapıyı, götürdüler karakola, ifade aldılar. (Ülkü, 33)

Polis evi basıyordu sonra cezayı kesip gidiyordu. Sonra evi mühürlediler. Öyle olunca işte ev sahibi attı beni. Emlakçıyla sorunlar yaşadım. (Rüya, 47)

Evlerinin mühürlenmesi beklenmedik bir anda konut sorununu ortaya çıkardığı için özneler hem kalacak yer ararken hem de çalışacak yeni bir yer bulmak zorunda kalmışlardır. Genellikle apart tutmaya yönelen özneler bu durumda kazançlarının bir kısmını aparta vermek zorunda kalarak gelirlerinde büyük bir düşüş yaşamışlardır. Ev kapatmaları ve tahliyeleri hakkında yapılan bir sanat atölyesinde seks işçileri, kendilerinin adaleti hak etmediklerini düşündüklerini paylaşmışlardır (Brown ve diğ., 2024).

Evi mühürlerken aç kalacağımı, nerede kalacağımı düşünmeyen devlet beni nasıl korur ki? (Aylin, 29)

E fuhuştan dolayı mühürlüyorlar. İki ay kadar ya da üç ay ya da dört ay ya da işte mührü bozarsan da yapıştırıyorlar cezayı. (Çimen, 35)

Bu yasalar bizim hayatımızı korumak için değil bizi bitirmek için var. Ben seni istemiyorum çünkü bizim dünyamızda sana yer yok evini mühürleyeceğiz, seni hapiste atacağız, sana para cezası vereceğiz ve seni bitireceğiz demek oluyor. (Simge, 31)

Seks işçiliğinin görünür olması karar vericilerin en son istediği seks işçiliği “sorunu”dur. Bu nedenle seks işçiliği merdiven altına, gecenin karanlığına veya yeraltı dünyasına itilmektedir. Avrupa’da son yıllarda seks işçiliğinin şehirdeki tezahürlerinin azaltılmasına yönelik girişimler oldukça artmıştır (Henham, 2021). Dolayısıyla seks işçilerinin kendi evleri de kamusal alanda seks işçiliğini gizleyen bir unsurdur. Ayrıca seks işçileri kendilerinin görünür olmalarının istenmediğinin de farkındalardır. Evi mühürlendiğinde sokakta yaşamak ve çalışmak zorunda kalacağını sosyal çalışma görevlilerine söyleyen Nehir, dışarıda daha büyük sorunlara sebep olacağını ifade etmiştir. Nehir bu ifadesiyle seks işçiliğini kamusal yaşamda sürdürürken (bilinçli olarak) daha görünür kılacağını ve bunun pek çok bakımdan sorun oluşturacağına inanmaktadır.

'Bir süre sonra sokağa çıkmaya teşvik edersiniz ama ben sokağa çıkarsam daha çok sorun yaratırım size.' dedim. Beni önlemeye çalıştığınızda benim daha çok çalışmam gerekiyor. Bu sefer senin [ahlak şubeye gönderme yapıyor] başarısızlığın ortaya çıkıyor. (Nehir, 31)

Sonuç olarak seks işçileri, uygulanmakta olan cezalandırıcı, yasaklayıcı ve insandışılaştırıcı yasaların kendileri için sorun oluşturduğunu düşünmektedirler. Üstelik bu düşünce yalnızca Türkiye örneğinde yaygın değil daha geniş coğrafyalarda da gözlenebilmektedir (Huglstaad ve diğ., 2022).

4.1.5.8.2. Haklara Erişimin Engellenmesi

İnsan haklarına ve Anayasa'nın 17. maddesine²⁰ istinaden insanların kötü muameleden, eziyetten, işkenceden korunma hakkı bulunmaktadır. Seks işçileri yalnızca seks işçisi oldukları için tüm bu olumsuz süreçlere maruz bırakılmaktadırlar. Bunların sonucunda işlemesi beklenen hak arama süreçlerinde de farklı bir senaryoyla karşılaşamamaktadırlar. Bir insan şiddete, kötü muameleye maruz bırakıldığında yasal yollarla hakkını arayabilmeli ve gerekli hukuki süreçleri başlatarak takipçisi olabilmelidir. Böylece gördüğü zararın maddi ve manevi tazminatını sağlayabilir ve en önemlisi tarafsız adaletten beklentilerini karşılayabilmelidir ancak bu araştırmanın özneleri haklarını aramama konusunda güçlü yönlendirmelere maruz bırakılmışlardır. Özneler, şiddete maruz bırakıldıklarında kolluk güçleri tarafından kendileriyle seks işçisi oldukları vurgusuyla iletişim kurulmuştur. Özellikle kıyafet ve makyaj incelemesinin ardından hızlıca seks işçiliğinden emin olunduktan sonra yoğun şiddet öyküsüne rağmen öznelerin görmezden gelinmeleri ve her şekilde failin haklı görüldüğü deneyimler özneler tarafından dile getirilmiştir. Aylin, polislerin seks işçilerinin güvenlik endişelerine duyarsız kalmasını vurgulamaktadır.

²⁰ Anayasanın 17. maddesi: “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.”

Dövülmediğim mi kaldı yerlerde sürünmediğim mi? Polis hiçbir şey yapmadı, dinlemedi bile. (Aylin, 29)

Araştırmalar, birçok seks işçisinin şikayet ettiklerinde ya ciddiye alınmadıklarını ya da küçümsendiklerini göstermektedir. Bu durum, seks işçilerinin suç bildirme eğilimini azaltmakta ve onları daha fazla istismar riski altında bırakmaktadır. Örneğin, ABD ve Avrupa'daki çalışmalarda, seks işçilerinin polis tarafından dikkate alınmadıkları ve yardım taleplerinin görmezden gelindiği ortaya konmuştur. Bu tür muamele, suçun tekrarlanmasını ve seks işçilerinin kendilerini koruma yollarını sınırlamaktadır (Asgarian, 2021). Bazı çalışmalarda, seks işçilerinin şikayette bulunmalarının ardından polislerin şikayetle dalga geçtiği ya da güldüğü kaydedilmiştir (Platt ve diğ., 2018), bu da Nehir'in deneyimleriyle örtüşmektedir.

*Hayatım sen orospuluk yapmıyorsun ben orospuluk yapıyorum.
Gidiyorsun emniyete beni dövdü bana hakaret etti diyorsun
yüzüne bakarlar mı? Şikâyetini almayı geç gülüp geçerler.
(Nehir, 31)*

*Polis kıyafetlerimizden makyajımızdan anladı ne olduğumuzu.
Ondan sonra hiç ilgilenmedi yüzümüze bile bakmadan gitti ama
bilerek üstümüze araba sürerek bizi öldürmek isteyen kişi serbest.
(Rüya, 47)*

Ufuk, Türkiye'deki kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri bakımından işlemekte olan eril adaletle gönderme yaparak "makbul kadınlar bile" gerekli desteği alamazken seks işçilerine katıyen destek verilmeyeceğini düşünmektedir. Dolayısıyla öznel, kadınların her zaman şiddeti hak eden taraf olduğu fikrinin benimsendiği bir düzende bir seks işçisi olarak hak aramayı kendilerine uygun görmemektedirler. Kolluk güçlerinin kadına yönelik şiddet suçlarına yönelik tutumları, genelde düşük ilgiden kaynaklanan yapısal sorunlarla ilişkilidir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın raporuna göre Türkiye'de kadına yönelik şiddet vakalarında kolluk güçlerinin kadınlara hakaret ettiği, başvuruların ciddiye alınmadığı bilinmektedir (Uçan ve diğ., 2023). Böylece Ufuk'un vurguladığı gibi, yaygın ve sistematik bir şekilde göz ardı edilme, seks işçilerinin güvenlik arayışlarını sınırlandırmakta ve onlara şiddet karşısında yalnız kalmış hissi vermektedir.

Polise gitsem ne olacak? Milyon tane kadın sıkıntı yaşıyor. Eşinden, erkek arkadaşından, kadın arkadaşından. Dayak yiyor, şiddet görüyor. Bunlar varken polis bana mı bakar? (Ufuk, 21)

Ufuk ile benzer ancak daha yoğun bir ifade kullanan Nil ise yıllar önce eşinin kendisini seks işçiliğine zorlandığında yine eşinin korkusuyla şikâyet etmediğini dile getirmiştir. Nil'in eski eşi müşterek iki kız çocuklarına tecavüz etmiş ancak af kararıyla cezaevinden tahliye olmuştur. Böyle ciddi bir suç işleyen bir failin serbest bırakılması Nil'in geçmişteki korkularını doğrulamaktadır.²¹

Gençken ki şiddetlerde geldi yani eşimin yaptığı şiddetler arayamazdım zaten sonradan kızlarıma tecavüz etti sonradan salındı demek ki ben söylesem beni sattı diye hiç içeri bile almazlarmış ben şikâyet ettim diye öldürürdü (Nil, 70)

Seks işçilerinin kolluk güçlerinden destek alamamaları, müşteriler, gaspçılar, şiddet ve tecavüz failleri ve diğer tüm tehdit oluşturan unsurlar tarafından bilinmektedir. Böylece bu faillerin karşısında “ahlaksızlık yaparak para kazanan kötü kadınlar” varken bu tanımlama bir de “resmî süreçlerde her zaman haksız olan” sıfatıyla güncellenerek seks işçileri yoğun baskılarla tüm kötü muamelelere açık hale getirilmektedir. Bu durum seks işçileri tarafından kabul edildiği için başlarına olumsuz bir şey geldiğinde kanıtlı bir şekilde haklı dahi olsalar şikâyetçi olmayı, haklarını yargı yoluyla aramayı veya canlarını kurtarmak için olsa bile polisi aramayı tercih etmemeye başlamışlardır. Feray'ın ifadesinde geçen “problem çıkarmamaya çalışıyorum” ifadesi esasında başıma kötü bir şey gelirse bunu problem etmemeye çalışıyorum anlamına gelmektedir. Bu ifade kendi can güvenliğini korumaya çalışmanın bir problem olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Feray ve Gönül'ün ifadeleri, toplumsal damgalama, ayrımcı adalet sistemleri ve mağdurlara yönelik önyargılı kolluk kuvveti tutumları ile ilgili literatürde sıkça ele alınan sorunları ortaya koymaktadır (Asgarian, 2021). Seks işçileri, toplum

²¹ Güncel olarak Nil'in eski eşi Nil'e ulaşmaya çalışmaktadır ancak yetkili kurum tarafından 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında gerekli koruyucu ve önleyici uygulamalar yürütülmektedir.

tarafından “dışlanmış” olarak görülmeleri nedeniyle çoğu zaman yasal sistemde ve kolluk kuvvetleri nezdinde ayrımcılığa uğramaktadır. Bu durum, seks işçilerinin güvenliğinden ödün vermelerine ve sessiz kalmalarına yol açmaktadır.

Sesimi çıkarmamaya mecburum çünkü işler polise giderse ceza yiyecek olan benim. Evine mühür basılacak olan benim. Bunun hiçbirini yaşamamak için problem çıkarmamaya çalışıyorum. (Feray, 42)

Yediğin dayakla susup oturuyorsun. Çünkü çok iyi biliyorsun ki polise gitsen ‘Orospu dayak yiyip gelmiş.’ diyecekler. (Gönül, 42)

Ülkü, müşteri tarafından öldürüldüğünde dahi kendisinin bir gündem oluşturmayacağını düşünmektedir. Müşteri tarafından şiddete maruz bırakıldığında kolluk güçlerini arayamayacağını belirtmiştir. Özellikle “fuhuş yaparken” şiddete maruz bırakıldığını öğrenen kolluk güçlerinin failden önce kendisini gözaltına alacaklarını düşünmektedir. Öznelerin tüm deneyimleri düşünüldüğünde bu ifadelerin bir tahmin değil gerçeklik olduğu anlaşılmaktadır. Bu deneyimler sonucunda öznelerin kolluk güçlerine olan güveni kırılmıştır. Özneler, kolluk güçlerinin kendileri hakkında “*orospuluk yaptın sonuçlarına katlanmak zorundasın*” şeklinde düşündüğünü dile getirerek örtük bir şekilde üzerlerindeki damgalanmanın can güvenliğini tehdit eden bir noktada olduğunu söylemektedirler. Çalışmalar, polisle etkileşimlerin genellikle seks işçilerinin klişelere göre etiketleyip suçlulaştırdığını vurgulamaktadır (Stardust ve diğ., 2021). Örneğin, seks işçiliğini doğası gereği suç olarak gören politikalar, seks işçilerinin şiddeti polise bildirmenin adil muamele veya yeterli koruma sağlamayacağını düşündükleri bir güvensizlik ve kaçınma döngüsüne oluşturmaktadır (Brown ve diğ., 2024).

Müşteri seni çekse vursa kimsenin haberi olmaz, gazeteye bile çıkmazsın. Polisi arayamıyorsun çünkü niye? İşte ben fuhuş yaparken başıma bu iş geldi. Polis önce seni götürür. Kendimce biber gazı duruyor işte çekmecemde. Ona ulaşacağım da adama sıkacağım da adam çekse vursa beni biber gazı mı kalır? (Ülkü, 33)

Kimse bana hak vermez. Bu işi yapan hiçbir kadına kimsenin hak vereceğini düşünmüyorum. Orospuluk yaptın sonuçlarına katlanmak zorundasın diyorlar. O yüzden asla güvenmem. (Tülin, 39)

4.1.6. Seks İşçiliğini Bırakma Deneyimleri²²

Bu araştırmanın hiçbir sürecinde yapmadığımız gibi bu başlıkta da seks işçiliğini bırakma konusu hiçbir şekilde ahlakçı bir yerden hareketle tartışmadım. “Seks işçiliği yerine bir sürü iş var neden hala bu işi yapmaya devam ediyorsun?” düşüncesi seks işçilerine ahlakçılık ve polisçilik yapmaktan farksızdır. Özellikle sosyal hizmetin meslekleşme sürecinde benimsenen ve “seks işçilerini bu ahlaksız hayattan kurtarmaya” istekli gönüllülerin istendik kadınlığı ve ana akımlaştırılmaya çalışılan ahlak anlayışını dayattığı bilinmektedir (Wahab, 2002).

Öznelerin seks işçiliğini bırakma, bıraktıktan sonra seks işçiliğine geri dönme deneyimleri önemli dinamikler barındırmaktadır. Öznelerin “orospu damgası” şeklinde ifade ettiği bu damgalanma, seks işçilerinin var oluşunu hedef alarak Simge’nin “*bizi bitirmek için var*” ifadesiyle öznelerin hayata yansımaktadır. Dolayısıyla seks işçiliğini bırakma sürecinde öznelerin maruz bırakıldığı cinsiyetçi söylemler, damgalar ve baskılar gün ışığına çıkarılmalıdır.

4.1.6.1. Seks İşçiliğini Bırakmak

Özneler, seks işçiliğini bırakma konusunda birbirinden oldukça farklı fikir ve tecrübelere sahiptirler. Seks işçiliğini bırakmayı düşünen, bırakan, bırakamayan, bırakmak istemeyen, bırakıp yeniden başlayan özneler gibi oldukça çeşitli bırakma deneyimleri bulunmaktadır. Bu çeşitlilik Manopaiboon ve diğerlerinin (2003) çalışmasında da benzer şekilde yer almaktadır.

Seks işçiliğini bırakmayı düşünen öznelerin çeşitli endişeleri vardır. Örneğin Aylin, ekonomik endişeleri sebebiyle, Peri ise iş bulamayacağını düşündüğü için seks işçiliğini

²² Bu başlıkta yer alan alıntılar, belirli bir dönem seks işçiliğine ara vermiş ancak hali hazırda seks işçiliğine devam eden öznelerle aittir.

bırakma konusunda kesin bir karar alamamaktadırlar. Araştırmalar, seks işçilerinin ekonomik bağımlılık nedeniyle seks işçiliğini bırakmayı ertelediklerini göstermektedir. Seks işçileri ekonomik bağımsızlığa sahip olmadıkları sürece bırakmayı düşünmemektedirler çünkü geçimlerini sağlamak için doğal olarak sürekli bir gelir kaynağına ihtiyaç duymaktadırlar (Costello, 2015). Bu durum sosyal güvence ve iş piyasasında karşılaştıkları sınırlamalar nedeniyle daha da güçleşmektedir.

İsterim ama şu an değil. Biraz biriktirmem gerekiyor. Kendimi rahata ettirecek bir paramın olması lazım ki çalışmadan yaşayabilmem lazım. Bırakmak isterim ama şimdi değil. (Aylin, 29)

Bırakmayı gerçekten çok istedim. El aleme söylediğimde başka iş mi yok diyorlar hani. Yok gerçekten de yok. (Peri, 42)

Çimen ise kendisi ve çocuklarının geçimini sağlayacak kadar bir para biriktirdikten sonra seks işçiliğini bırakmayı düşünmektedir. Benzer şekilde Tülin de hayatını idame ettirmeye yetecek kadar para biriktirdikten sonra seks işçiliğini bırakmayı planlamaktadır. Drucker ve Nieri'nin (2018) araştırmasındaki seks işçileri, öznelerle benzer şekilde kendilerini güvence altına alacak bir birikimin ardından eğer emeklilik gibi bir gelir kaynağına sahip olduktan sonra seks işçiliğini bırakmayı düşünmektedirler (Drucker ve Nieri, 2018).

İşte çocuklarım için belirlediğim miktarı biraz daha tamamlarsam hazır olanı yemek zorunda kalmasam bırakabilirim. Çünkü bana para gelmezse kasadaki para gider. (Çimen, 35)

Şu an bırakamam, başlamışken biraz üç beş kuruş atıp öyle bırakmayı isterim. Sıfırdan başlamanın gereği yok. (Tülin, 39)

Ekonomik kaygıların yanı sıra öznelerin sıklıkla dile getirdiği diğer bir sorun damgalanmadır. En az bir kez seks işçiliği yapılsa dahi toplumun kendisini sürekli seks işçisi olarak göreceğini düşünen özneler kendi yaşamlarının seks işçiliğinden ayırmakta güçlük çekmişlerdir. Özellikle öznelerin çalışma zamanlarına saygı göstermeyen

müşterilerin seks işçiliği yapmıyorum cevabını kabul etmemeleri öznelere için süregelen bir seks işçiliği deneyiminin yaşanmasına neden olmuştur. Aylin, çevresindeki seks işçilerinin bu deneyimini paylaşıırken Simge ve Ufuk, bu deneyimi doğrudan yaşamışlardır. Seks işçiliği dışında bir işte çalışmaya başlayan eski seks işçileri toplumsal olarak damgalanmaya maruz bırakılmaya devam etmektedirler (Ham ve Gilmour, 2017). Özellikle seks işçiliği yapmıyorken bu tür damgalamalar kadınları daha çok rahatsız etmektedir.

*Adamlar **normal** iş yapsan bile senden öteki işini isterler. Kadın bırakmış mesela temizliğe gitmeye başlamış ama müşteriler sürekli rahatsız ediyormuş. Böyle yaşanır mı hiç? (Aylin, 29)*

Bir ara ben bırakmayı denedim ama ben bıraksam daha bu hayat beni bırakmıyor. Kapına dayanıyorlar son bir kere diye. Mecbur kalıyorsun alıyorsun. (Simge, 31)

Maalesef bilirsiniz elinizi kaptığınızı tüm vücudunuz çeken bir yapı olduğu için kolay kolay çıkamadım. Çünkü ifşa olmuştum. (Ufuk, 21)

Damgalanma esasında çok boyutlu bir problemdir ve yalnızca seks işçiliği damgası olarak ele alındığında cinsiyete atanan dinamikler görmezden gelinebilir. Özellikle çalışma yaşamındaki kadınların maruz bırakıldığı iş yerinde ayrımcılık, iş yeri sendromları, taciz, tecavüz, şiddet gibi kötü muameleler kadınları iş yaşamından uzaklaştırmaktadır. Kapitalist bir düzende güç olarak tanımlanan paranın hüküm sürdüğü bir yerde erkekliğin para ve güçle aynı potada eritilmesi iş yaşamında kadınları ikincilleştirmektedir. Ataerkil çalışma yaşamı kadınlara nefes almak için kısıtlı bir alan bahşederken (!) kadınların can güvenliklerini ve ruh sağlıklarını korumak için bu ortamı terk etme davranışları oldukça siktir. Ayrıca bu araştırmanın öznelere eğitim durumları ve kariyer geçmişleri düşünüldüğünde iş arama ve bulma süreçlerinin nispeten cinsiyet eşitliğinin önemsendiği, fırsatların eşit dağıtıldığı ve güvenli alanlar olan belirli kurumlarda olmayacağı açıktır. Küçük işletmelerde ve kayıt dışı istihdamda yoğunlaşan kadın nüfusu bu ortamların kapalılığı sebebiyle daha kolay bir şekilde cinsiyetçiliğe maruz bırakılmaktadırlar. Ev içi temizlik işinde çalışan kadınların maruz bırakıldığı her türlü şiddetin büyük ses getirmesi

gerekirken bu şiddet özel alana dahil edilerek sessizleştirilmektedir (Bianet, 2012). O nedenle bir kadının seks işçiliği dışında başka bir işte çalıştığına ilişkin bir senaryoda başına gelebilecek şiddeti, tacizi ve tecavüzü ortaya koyan Peri, bu yaşantıları kendi yaşamından örneklendirmektedir. İş yaşamının kadın dostu olup olmadığına ilişkin endişe içeren bu soru, Tülin'in ifadelerinde yanıt bulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadına yönelik şiddeti çalışma yaşamında da pekiştirdiği ve çalışma yaşamını taciz başta olmak üzere güvensiz hale getirdiği bilinmektedir (UN Women & ILO, 2019).

Bir de sen orospu ol ya da olma yalnızsan herkes seni orospu olarak görüyor, iş aramaya gidiyorsun, tacize uğruyorsun. Temizliğe gidiyorsun tecavüze uğruyorsun. Bırakmayı tabii ki çok düşündüm hala bırakmak isterim. (Peri, 42)

***Normal** bir işe girip çalışayım demiştim ama mutlaka biri salça oluyor sana yani kurtulamıyorsun ya patronundan ya elemanından mutlaka bir şey geliyor. (Tülin, 39)*

Nil, eşinin cezaevine girmesinin ardından zorla yaptığı seks işçiliğini bırakarak temizlik işlerine girmiş ancak iş verenleri ya da müşteriler tarafından ifşa edilmiş ve kendisiyle cinsel ilişki yaşamak için Nil'i tehdit etmişlerdir ve ardından Nil, seks işçiliğine tek başına devam etmiştir. Sanders'ın çalışması, seks işçilerinin karşılaştıkları yapısal ve ekonomik zorlukları ele alırken sistemseller engellerin kesişimlerini ortaya koymaktadır (Sanders, 2007). Böylece seks işçiliği yapmış bir kadın olarak hayata seks işçiliğini bırakarak devam edebilmek Nil'in deneyiminde olduğu gibi bazen mümkün olamamaktadır.

Bulaşık temizlik ama hep [önceden seks işçiliği yaptığını] bildikleri için adamlar [eski müşteriler] durdurmadılar. İlişki istediler işten atarım tehdit. (Nil, 70)

Diğer yandan damgalanmanın bu tür sorunlar oluşturacağını düşünen öznelere daha izole çalışma ortamlarını seçerek kimseye görünmeden çalışabilecekleri ortamlarda çalışmayı tercih etmişlerdir. Feray, bir restoranın mutfağında gözlerden uzak bir şekilde çalışarak, Müge ise bir kurumun telefon santralinde çalışarak eski müşterilerinden saklanmışlardır.

Bu iyi bir çözüm yöntemi olarak görülse de politik bir okumaya da muhtaçtır. Kadınları kamusal yaşamdan silmenin benimsendiği, seks işçiliğinin karanlığa itildiği günümüzde önceden seks işçiliği yapmış bir kadının odalara kapatılarak güvenliğinin sağlanması (!) popüler bir söylem olan “Şiddete maruz kalıyorsa kocasından boşansın.” cümlesi kadar cinsiyet körüdür. Literatürdeki bazı çalışmalar, kadınların çalışma ortamında göz önünde olduklarında daha fazla cinsiyetçi davranışa veya tacize maruz kalabileceklerini belirtmektedir. Bu yüzden, göz önünde bulunmamayı tercih etmeleri kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayabilir (Moss Kanter, 1977). Kanter, kadınların “token” yani bir azınlık olarak algılandığı iş ortamlarında maruz kalabilecekleri baskıları ele almaktadır. Feray ve Müge’nin eski bir seks işçisi olarak görünmemek için mutfak ya da santral gibi alanlarda çalışarak “token” durumundan kaçınması, bu teori ile ilişkilendirilebilir.

Erkekler karşıma çıkmasın diye mutfakta çalıştım kimse beni görmeyeceği için işime geldi aşçılık. Eğer garson olsaydım adamlar [eski müşterileri] beni çalıştırmazlardı. (Feray, 42)

Ben santraldeydim, olduğum yerde yemek yiyordum. On dakika molaya çıkıyordum o kadar. (Müge, 40)

4.1.6.2. Seks İşçiliğine Geri Dön(dürül)mek

Ne başarsa başarsın toplumun “orospu” konumlandırmasının asla değişmediği bir düzen, seks işçileri tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle özneler seks işçiliğinden sıkıldıklarında, yorulduklarında geçici süreliğine bir sorun çıkana kadar seks işçiliğini bırakmışlar ve ardından ekonomik yetersizlikler ve yeni iş yerlerindeki tacizlerden dolayı yeniden başlamışlardır.

Öznelerin seks işçiliği deneyimleri farklı periyotlarla tutarlı bir şekilde kendi aralarında tekrarlamaktadır. Örneğin Gönül ve Ufuk ekonomik kaygıları sebebiyle seks işçiliği bırakamamaktayken Sıla ve Tülin bu kaygıya rağmen seks işçiliğini bırakmışlar ve farklı sektörlerde çalışmaya başlamışlardır ancak söz konusu kaygılar gerçekliğe dönüşmüş, düşük maaşlarda çalıştırılmaya başlamışlar ve bir süre sonra geçinemediklerinde seks işçiliğine geri dönmüşlerdir. Bu durum literatürde de seks işçiliğini bırakmalarının

ardından ekonomik sebeplerle ve sosyal baskılarla geri dönmeleri şeklinde yoğunluk göstermektedir (Sanders, 2007).

*Evet bıraktım. ***’de bir yere gittim. Dedim ki kendimi unutayım.
*** orada bir üç buçuk ay durdum. Parası azdı götüremedim
çıktım. (Sıla, 40)*

*Bıraktım bir ara bıraktım da sonra döndüm dolaştım geri geldim.
Önce tezgahtarlığa girdim. [...] 4 ay sonra artık burama geldi
aldığım para tatmin etmiyor zaten köstek de olunuyor. (Tülin, 39)*

Seks işçiliğinin tüm dinamiklerini görmezden gelerek magazinleştirilen kazanç konusu “Bu işte çok para var.” düşüncesi seks işçiliğindeki emek yoğun sürecin üzerini örterek eril bir gülümsemeyle küçümsemektedir. Bir araştırmacı olarak bu alanda söylem ürettiğim tüm süreç boyunca sıklıkla aldığım “Çok para kazanıyorlar değil mi?” sorusu dahi seks işçilerinin kazançları hakkındaki şehir efsanelerine ışık tutmaktadır. Öte yandan seks işçiliği kısa sürede belki de göreceli bir şekilde “çok” para kazandıran bir meslek olabilir ancak her işte olduğu gibi o işi yapabilmek için yapılan harcamalar hesaba dahil edildiğinde çok farklı bir manzarayla karşılaşmaktadır. Böylece Işıl’ın ifadesinde olduğu gibi seks işçiliğinden kazanılan para her ne kadar hızlı tükenen bir para olsa da yaşamaya devam etmesini sağladığı için geri dönme yolunu açmıştır.

*Bir kere seks işçiliği yapmış bir kadının bu hayatta ekonomi
olarak var olması için tekrar seks işçiliğine dönmek zorunda
kaldım. En azından geri döneyim çalışayım bir şeyler sahibi
olayım sonra belki bir iş falan olur dedim. (Işıl, 26)*

Seks işçiliğinin bırakılması için sıralanan sebeplerden biri olan kariyerlerini çocuklarından ayırma isteğine (Manopaiboon ve diğ., 2003) Ülkü’nün deneyiminde rastlanmaktadır. Çocuğunun doğumu sebebiyle seks işçiliğine ara veren Ülkü, birikimini tükettikten sonra çocuğunun ve kendi hayatını devam ettirebilmek için yeniden seks işçiliğine başlamıştır. Bunun Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından tespit edilmesi sonucunda seks işçiliği yaptığı için Ülkü’nün çocuğunu koruma altına almıştır.

Tabii çocuğum doğdu, kendimi toparlayabildiğim kadar toparladım ve tekrar başladım çünkü bez, mama, kira... Onları almaya çalıştım. Sonra zaten çocuğu aldılar bundan dolayı. (Ülkü, 33)

Bir kez seks işçiliği yapmak, bir şekilde adli sicil kaydına işlenen bir ceza almak seks işçilerini resmi tüm kurumlara ifşa etmek anlamına gelmektedir. Yeni bir iş yerine başlarken istenen adli sicil kaydı belgesinde yer alan ifadeler, iş yeri sahibinin, diğer çalışanları eski müşteri olması ihtimali, eski müşterilerin yeni iş yerine müşteri olarak gelmesi veya kadını rahatsız etmesi gibi olasılıklar kadınlara seks işçiliğinden ayrılmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Eski iş deneyimlerini gizleme gereksinimi ve sosyal damgalanma gibi nedenlerle iş bulmanın zorlaştığı bilinmektedir. Dinse'nin (2018) doktora tezinde seks işçilerinin yeni bir iş bulma konusunda yaşadıkları zorlukların seks işçiliğinden çıkmalarında bir engel teşkil ettiğine yer vermiştir.

O zaman ben çalışayım diyorsun sigorta lazım ben de insanım diyorsun [...] patron öğreniyor sarkıntılık yapıyor. (Kiraz, 29)

İş yerindeki çalışanlar da tahmin ediyorlar onu sana yaşıyorlar. Önceki işi hatırlatan sözler geliyor imalar oluyor. (Müge, 40)

İşe girerken adli sicil kaydı veriyoruz oradan görüyorlar önceden fuhuştan ceza yediğimi sonra asılıyorlar mutlaka. En basitinden dokunmaya ellemeye çalışıyor. Başkasına metreslik yapana kadar kendi paramı kazanırım. (Tülin, 39)

4.1.6.3. Seks İşçiliğini Bırakmak İçin İhtiyaçlar

Seks işçiliğini bırakma deneyimleri üzerine konuşurken öznelere tarafından “... olsa bırakırım.” cümleleri çok sık kuruldu. Dolayısıyla bu durumu seks işçiliğini bırakmak için ihtiyaç duyulan şeyler şeklinde ele alma ihtiyacını ortaya çıkıttı. Sigortasız bir iş olduğu için emekliliğin mümkün olmadığı seks işçiliğinde geleceği garantiye almak en az iki ev satın almaktan geçer. Birinde kendisinin yaşadığı diğerinden ise kira geliri elde ettiği düşünüldüğünde kayıt dışı bir ekonomide bireysel emeklilik bu şekilde

sağlanmaktadır. Dolayısıyla öznel seks işçiliği yaparken birikim yapıp ev satın aldıktan sonra bu işi bırakmak istemektedirler. Ayrıca seks işçiliği yaparken borçlanmak zorunda kaldıkları banklara, kuaförlere, marketlere olan borçları ödeyebilecekleri ve aynı zamanda hayata devam edebilecekleri düzeyde bir kazanç elde ettikleri bir işe ihtiyaç duymaktadırlar. Diğer türlü Feray ve Hale'nin ifadelerindeki gibi markete gidecek paraları olmadığı takdirde yaşayabilmek için seks işçiliğine devam edeceklerdir. Ayrıca seks işçilerinin pek çok borcu bulunmaktadır ve Dinse (2018) borçları nedeniyle seks işçiliğine devam etmek zorunda kalan seks işçileri için özellikle, tek ebeveyn olmanın finansal baskı oluşturduğuna dikkat çekmektedir.

Yani markete gidecek param yokken ben tabii ki de bu işi yapmaya devam edeceğim. Çünkü bundan para kazanıyorum ve kazanabiliyorum önemli olanda bu. (Feray, 42)

Bu işi bıraktınca nasıl geçineceğim cevabını vermem gerekiyor. Yoksa beş parasız hayata devam edemem. Sonrasında da seks işini yapmak istemiyorum. (Hale, 26)

Işıl, kendisinin ve ailesinin refahını garanti altında aldıktan sonra seks işçiliğini bırakarak işletmeci olmayı planlamaktadır. Elbette bu plan yine bir birikim yaparak gerçekleştirilebileceği için Işıl'ın ihtiyacı gelir garantisidir. Alternatif istihdam seçeneklerinin olmaması seks işçilerini seks endüstrisine mecbur bırakmaktadır (Ngo ve diğ., 2007). Ülkü ve Yonca seks işçiliği dışında bir iş bulmaları halinde seks işçiliğini bırakmayı düşündüklerini dile getirmişler. Dolayısıyla istihdam fırsatlarının kapsamının geliştirilmesi seks işçiliğini bırakmak isteyen kişiler için önemlidir.

Hem kendimi hem de ailemi rahat ettirebileceğim bir pozisyona geldiğim zaman parfümcü olabilir, kafe olabilir, güzellik merkezi olabilir falan filan. (Işıl, 26)

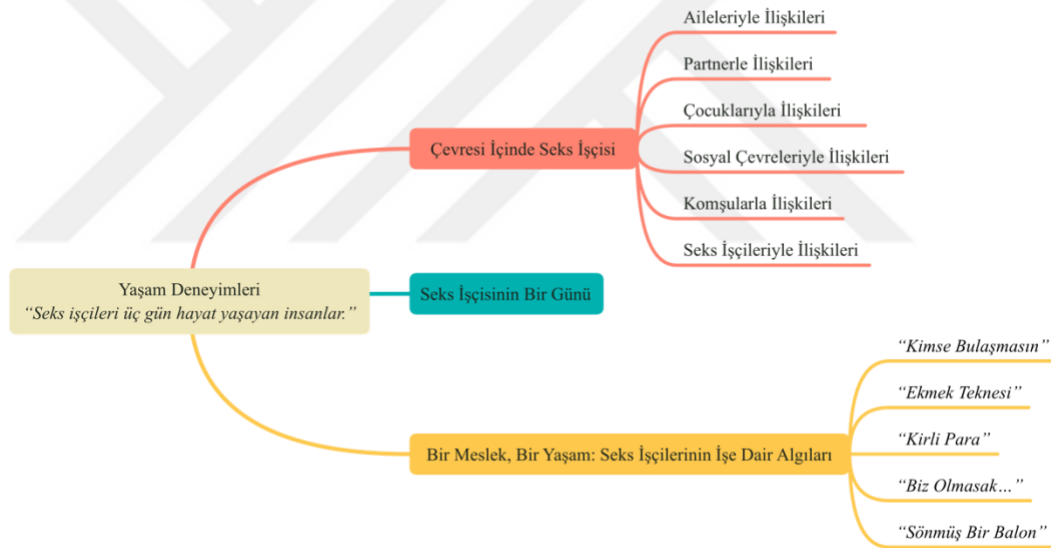
İsterdim ama bıraktıktan sonra belki şu andaki gibi yeterince paramı rahatça kazanabileceğim ve harcayabileceğim iş olursa bırakırım. (Ülkü, 33)

Benim de kendimi artık garanti altına almam gerekiyor. Garanti altına aldıktan sonra diyorsunuz iyi bir iş bulmak mantıklı.
(Yonca, 31)

Araştırmanın özneleri seks işçiliğini bırakmak için ihtiyaç duydukları şeyleri genellikle ekonomik gelir garantisi etrafında şekillendirmişlerdir ancak öznelerin seks işçiliğini bırakmak isteyip bırak(a)mamalarına neden olan dinamikler göz önünde bulundurulduğunda London South Bank University'nin yaptığı çalışmaya istinaden öznelerin seks işçiliğini bırakabilmeleri pek çok ihtiyaçtan söz edilebilir. Bu ihtiyaçlar bu araştırmanın özneler için düşünüldüğünde ise güvenli ve sürekli barınma olanaklarının artırılması, seks işçiliğine ilişkin suç kayıtlarının oluşturduğu damgalanma kadınların iş bulmalarını zorlaştırdığı için bu kayıtların düzenlenmesi ve son olarak borçları nedeniyle seks işçiliğini bırakmakta zorlanan kadınlar için mali danışmanlık ve borç yönetimi gibi desteklerin sağlanması bu araştırmanın özneleri için tartışılabilir stratejilerdir (Bindel ve diğ., 2012).

4.2. YAŞAM DENEYİMLERİ: “SEKS İŞÇİLERİ ÜÇ GÜN HAYAT YAŞAYAN İNSANLAR.”

Seks işçilerinin yaşam deneyimlerini merkezine alarak sosyal adaleti ve eşitliği savunmayı mümkünleştiren baskı karşıtı uygulama seks işçilerinin yaşamlarının öznelliklerini insan hakları perspektifinden okumayı kolaylaştırır. Böylece çalışma yaşamları dışında kalan damgalanma ve ayrımcılığa dikkat çekerek seks işçilerinin insan oldukları, duygu, düşünce ve yaşamlarıyla öznelliklerinin var olduğunu açığa çıkarır. Ayrıca seks işçileri sıklıkla kamusal yaşamdan itilmiş ya da karanlıklara mahkum edilmişlerdir. Öznelerin yaşam deneyimlerini ele almak, daha fazla görünürlük ve toplumsal kabul bakımından önemlidir. Temsil edilme hakkı, toplumsal yapı içinde daha adil ve eşit bir yer edinmeleri için yerine getirilmelidir.

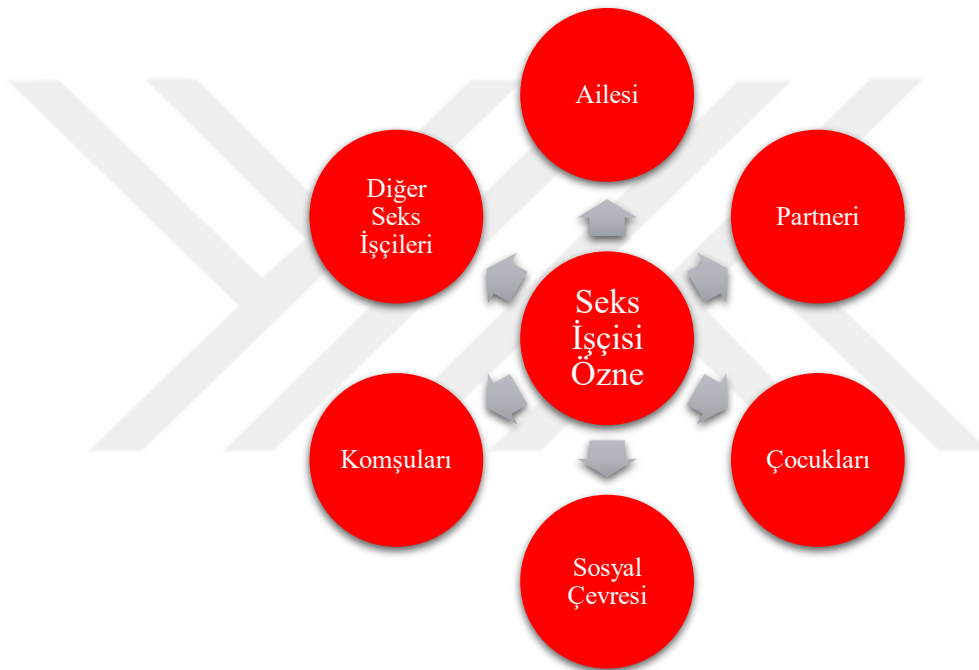

Şekil 7. Yaşam Deneyimleri Tema Haritası

Bu temada Şekil 7’de görselleştirdim üzere seks işçilerinin yaşam deneyimlerini ele alırken öncelikle ekosistem kuramı dahilinde seks işçilerinin çevresinde kimler var sorusunu Çevresi İçinde Seks İşçisi alt temasında, günlük yaşam deneyimlerinin yapısal baskı ile nasıl şekillendirildiğine ışık tutmak için Yaşam Rutininde Baskının Görünümü alt temasına yer verdim ve son olarak kendi yaşamlarında seks işçisi olmanın ne demek olduğuna dair düşüncelerine ise Bir Meslek, Bir Yaşam: Seks İşçilerinin İşlerine Dair Algıları alt temasında yer verdim.

4.2.1. Çevresi İçinde Seks İşçisi

Seks işçileri her ne kadar karanlıkta yaşamaya mahkum edilseler de belirli bir çevre içerisinde kendi sistemlerinin merkezinde yaşama devam etmektedirler. Çevrelerindeki unsurlarla kurdukları iletişimin niteliği ve barındırdığı unsurlar seks işçileri için hem bir güçlenme hem de bir ezilme pratiği ortaya çıkarabilir. Seks işçisi öznelerin çevrelerinde Şekil 8’de görselleştirildiği şekilde kök aileleri, eşleri, çocukları, sosyal çevrelerini oluşturan arkadaşları, komşuları ve diğer seks işçileri yer almaktadır. Her bir çevre unsuru özneler için farklı anlam ve işlev taşımaktadır.

Şekil 8. Çevresi İçinde Seks İşçisi

4.2.1.1. Aileleriyle İlişkileri

Öznelerin aileleri, öznelerin ihtiyaç duydukları zamanlarda gerekli desteği sağlamamış olmakla birlikte sıklıkla baskıyla geçen bir çocukluğun faili olmuşlardır. Erkek arkadaşının olması, başka bir şehirde üniversitede okuma isteği, kıyafetlerinin ailesinin istediği gibi olmaması ya da ailesinin evlenmeye zorladığı kişiyle evlenmemeyi seçen özneler kök aileleri tarafından evden kovulmuşlar, kovulmayanlar ise baskıya dayanamayıp evi terk etmişler ve aileleri kendilerini gözden çıkarmıştır. Bu baskılardan kurtulmak için hızlı bir evliliği tercih eden özneler de ataerkil baskının failini değiştirerek kısa süreli bir şekilde baskıyı ertelemeyi seçmişlerdir. Oldukça genç yaşlarda aile desteği

olmaksızın sıfırdan bir yaşam kurmak öznelere için zorlayıcı bir hayatın başlangıcı olarak ilk adım niteliği taşımıştır. Çocuklarına destek sunmayan aileler, öznelere ekonomik kriz ortamında tek başına bırakmışlardır. Bu durum Hale'nin kendi evlatlarını silmişlerdir ifadesiyle daha net aktarılabilir. Hindistan'daki seks işçilerinin seks işçiliğine giriş öykülerine değinen çalışmalar ailelerin büyük payının olduğunu paylaşmışlardır. Aileler çocuklarının “kendilerince” beğenmediği bir davranışlarının üzerine çocuklarını evden kovmuşlardır (Bowen ve diğ., 2011; McClarty, Bhattacharjee, Blanchard, Lorway, Ramanaik, Mishra, Isac, Ramesh, Washington, Moses, ve diğ., 2014). Bu gözden çıkarma davranışı çoğunlukla toplumsal cinsiyet temellidir.

Günah da şimdi mi günah zamanında neredeydiniz? Bana iş bulamazsın artık bu saatten sonra beni kim ne yapsın? (Beste, 57)

Benim bütün ailem beni sildi. Ben kendi ayaklarının üstüne durmak için ne yapacaktım? Kolay mı? Kim para verir? (Hale, 26)

Ben eve dönünce 'Kesin sen orospu olmuşsundur bir daha bu eve gelme.' dediler. Ben de madem öyle hakkını vereyim dedim. (Zerrin, 36)

Kendi ailesi tarafından kovulan ancak akrabalarından amcasının ailesiyle görüşmeye devam eden Nehir, müşteri ararken sosyal medyada fotoğraf gönderdiği kişinin amcası olduğu ortaya çıkınca amcası tarafından da kovularak iletişimleri kesilmiştir. Toplumsal baskıların yoğunluğu insanlara istedikleri gibi (yasa, hak, özgürlük ve sorumluluklar dahil olmak üzere) eyleyememelerine neden olmaktadır. Nehir'in ifadelerinden amcasının seks satın alan biri olduğu anlaşılmaktadır ancak kendi yeğeninin seks işçiliği yapması onu hayatından çıkarmasına neden olmuştur. Bu durumda kendi ailesinden birine yakıştırmadığı bu mesleğin devam ettirici bir figürü olması toplumsal cinsiyet örüntülerinin aile merkezli yanına işaret etmektedir. İkircikli bir durum oluşturan bu davranışlar, gün sonunda Nehir'in sosyal destek mekanizmalarının ciddi anlamda azalmasına neden olmuştur. Seks için para ödeyen birçok erkek, seks işçiliğini veya “kabul edilemez” bir şey olarak tanımlayarak, seks işçiliğini çevreleyen damgadan uzaklaşmakta ve bu da genellikle seks işçilerini ahlaki veya toplumsal olarak sapkın

olarak tasvir eden toplumsal ön yargıları güçlendirmektedir (Hammond, 2015). Örneğin, araştırmalar, erkeklerin genellikle erkeklik ve ahlak hakkındaki toplumsal damgalama veya kültürel inançlar nedeniyle seks işçiliğine karşı olumsuz tutumlar sergilediğini göstermektedir (Hammond ve diğ., 2010).

Beni halam arıyor. 'Amcan bir daha buraya gelmesin sen şey yapıyormuşsun, fuhuş.' dedi. Ne yapayım, ayakta kalmaya çalışıyorum dedim. Bize ters kızım dedi bu işler adımız çıkar dedi.
(Nehir, 31)

Ailesinden hiçbir destek alamayan özneler ise ihtiyaç duydukları ebeveynlerinin desteğinden yoksun bir şekilde hayatlarını idame ettirirken ebeveynlerine destek vermemeleri sebebiyle öfkeli dirler. Müge'nin sokakta öleceğinden korkması, Rüya'nın sırf boşandığı için kök ailesi tarafından dışlanması, Yonca'nın kök ailesi tarafından zorla evliliğe sürüklenmesi aile desteği alamamalarıyla sonuçlanmıştır. Bu yalnız bırakmanın temeli, ailelerin toplumsal cinsiyet beklentilerine dayanmaktadır. Bir kadın evlendiyse asla boşanmamalı, bir kadın ailesinin uygun gördüğü kişiyle evlenmeli gibi kadınları ikincilleştiren kalıp yargılar aile ilişkilerinin parçalanmasına neden olmuştur. Yapılan çalışmalar kadınların özellikle boşanma sonrasında algıladıkları sosyal desteğin azaldığını ortaya koymaktadır (Çimen ve Aslan, 2023). Boşanma sonrasında baskının diğer bir kaynağı olan kamusal ataerkilliğin çatısı altına alınan kadınlar için sosyal desteğin önemi hayati bir değer taşıırken (Kelebek-Küçükarslan, 2022) aileler kızlarını yalnızca boşandıkları için hayatlarından çıkarmışlardır. Böylece özneler toplumsal baskının yani el alemin oluşturduğu boşlukta hem damgalanmışlar hem de yalnız bırakılmışlardır.

Benim ailemden bana bir destek yok. Şimdi ben nasıl kendimi kurtaracağım? Benim tek korkum sokakta ölmek çok korkuyorum. Allah elden ayaktan düşürmesin birilerine muhtaç olmak. (Müge, 40)

El aleme rezil etmişim onu boşanınca bir de doğuramayınca. Hiç sordun mu sen bana iki tane çocuk kaybettim ben onları soran

oldu mu bana? Kimse bana demedi niye düşük yaptın diye. Ben yediğim dayakla yaptığım düşükleri bilirim. (Rüya, 47)

En azından istemediğim bir hayatı yaşamak zorunda kalmadım. Şu an bana terlikle de vursun bana imkanı yok ki geçti. (Yonca, 31)

Lisans eğitimi esnasında özellikle farklı bir şehirdeki üniversiteye devam etmek öğrenciler için yoksulluk riskini ortaya çıkarmaktadır (Dirimeşe, 2022). Ailenin varlığı ve gelirine göre şekillenen bu durum çeşitli değişkenlere sahip olsa da Özdemir ve diğerlerinin (2021) çalışmasının karma analizi, öğrencilerin ailelerinden yeteri kadar destek alamamaları halinde finansal olarak ciddi zorluklar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Ailesinin istemediği bir şehre lisans eğitimi için giden Aylin'e ceza olarak para göndermeyen ailesi, Aylin'in zorlu ekonomik koşullarda yalnız bırakmışlardır. Toplumsal cinsiyetli olan bu "cezalandırma" Aylin'i ailesinin şehrine geri döndürmek için bir strateji olsa da bu tür baskıların farkında olan Aylin kendisini baskıcı aile ortamından kurtarmış ve yeniden dönmek için farklı çalışma kollarına yönelmiştir. Kadın üniversite öğrencileri tarafından yapılan çalışmada çalışan kadın üniversite öğrencilerinin deneyimlediği sorunlara odaklanılmış ve öğrencilerin çalışma yaşamında taciz, şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklara maruz bırakıldıkları ortaya koyulmuştur (Hasçakallar ve diğ., 2023). Bu sorunlar, Aylin'in bahsettiği tek başınlığı daha da derinleşmiştir.

*Ailemden isteyemedim çünkü zaten ***'ye gelince beni gözden çıkardılar. Tek başınasın bu dünyada anlıyor musun? (Aylin, 29)*

Lale'nin halası trans bir seks işçisidir ve diğer aile bireylerinin Lale'yi seks işçiliği konusunda yargıladığı bir anda, zamanında ailesinin kendisini kabul etmediğini belirterek Lale'ye destek olmuştur. Örgütlenmek baskıyla baş etmenin en güçlü yollarından biridir ve ezilenlerin bir araya gelerek direniş göstermesi ezenleri püskürtebilecek önemli bir eylemdir (Freire, 2003; Scott, 2018). Lale'nin halası Lale'yi koruyan bir direniş göstererek Lale'nin güçlenmesini sağlamıştır.

Biliyor. Sülalem biliyor. Benim amcam travesti zaten. Çok eski bir travesti. Biraz zaten o beni tutuyor. Halama, zamanında bana destek mi oldunuz da şimdi bu kıza bunu soruyorsun kes sesini diye kızdı halama. (Lale, 27)

Öte yandan ailenin destek olmamasına rağmen öznelerin seks işçiliğinden çok para kazandıklarını düşünerek öznelerden para talep eden kök aileler öznelerin sert tepkisiyle karşılaşmışlardır. Bu durum uzun yıllar boyunca desteksiz bir şekilde yoğun bir hayat yaşayan özneler tarafından oldukça öfkeyle karşılanmıştır. Müge'nin ailesinin baskı politikası zamanında Müge'yi evden uzaklaştırırken günümüzde Müge'nin kardeşinin evden kaçmasıyla sonuçlanmıştır. Bu noktada evdeki baskıcı ortamdan kaçmak için belki de daha çok baskıcı ve şiddet içeren bir ortama gitmek tekrar eden cinsiyetli bir paradokstur.

13 yıldır ben senden bir kuruş para istemedim. Sen benden hem para istiyorsun hem senin evindeki kızın ikinci kere evden kaçıyor. Düğünü sen yap diyor. (Müge, 40)

Evimin kapısını da kimseye açmıyorum kimseyi kabul etmiyorum. Ben o ayazda o soğukta yağmurda kucağımda çocukla o eşyaları bir bir kendimiz aldık kimse yanımda durmadı. (Nazlı, 33)

Öznelerin aileleriyle olan ilişkileri önceki alıntılarda da açık olduğu üzere pek çok bakımdan toplumsal cinsiyet beklentilerine dayalı bir şekilde baskı içermekte ve öznelerin tek başına hayata atılmalarına neden olacak kadar kopuktur. Bu ilişkilerin günümüzdeki evrimi ise öznelerin muktedir oluşlarıyla, para kazanmalarıyla yeniden şekillenebilmiştir. Örneğin zamanında ailelerinden destek alamayan özneler güncel yaşamlarına ailelerini almamayı tercih etmişlerdir. Anne seks işçilerinin özellikle aşırı baskıcı ve yargılayıcı tutumlara maruz bırakıldığı bilinmektedir. Bu durum, kadınların önceki desteksizlik örüntülerini yeniden üretmemek ve yargılanmamak için aile etkileşimlerinden kaçınmalarına neden olmaktadır (Duff ve diğ., 2015).

En sonunda koptum iyice şu anda hiçbiriyle görüşmüyorum görüşmek de istemiyorum. (Müge, 40)

Üç kardeşiniz yani bunu söyleyebilirim sadece. Senelerdir görmüyorum hiçbirini. (Peri, 42)

Görüşüyorum ama çok da görüşmeyi tercih etmiyorum. (Ufuk, 21)

Ailesiyle görüşmeyi reddeden öznelerin yanı sıra yalnızca annesiyle görüşmeye devam eden özneler bulunmaktadır. Bu ilişkinin niteliği uzun aralıklarla telefon görüşmesi aracılığıyla konuşmaktan ibarettir. Özellikle babaların aşırı katı olduğu bir aile ortamında çocuğu seks işçiliği yaptığı için onu reddeden baba, annenin de çocuğuyla görüşmesini engellemektedir. O nedenle hem anneler iletişim kurmaktan korkmakta hem de özneler annelerini korumak için iletişim kurmayı azaltmaktadırlar. Bu yaşananlar ise literatürde bir örneğine rastlayamadığım ancak erkeklerin hem baba hem de bir partner olarak kadınlar üzerindeki baskılarının ebeveynliği dahi engellediğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Sadece annemle arada sırada telefonla konuşuyorum o kadar. (Aylin, 29)

Annemle görüşüyorum ama çok az. Çünkü korkuyorum benim yüzümden ona bir şey yapar diye. (Şirin, 19)

Tülin ailesiyle birlikte yaşamaktadır ve çalışma saatlerini 08.00-17.00 olacak şekilde planlamış ve ailesinden gizli bir şekilde seks işçiliği yapmaya devam etmektedir. Ailesiyle yaşamak Tülin'in önemli bir güçlü yanıdır. Özellikle sosyal destek aldığı ailesiyle kuvvetli bağlara sahiptir ancak bu bağlar Tülin'in seks işçiliği kimliğinden bağımsızdır. Her ne kadar farklı bir meslek grubu olsa da öğretmenlerde aile desteğinin mesleki tükenmişliğe olan olumlu etkisini yordayan çalışmaya istinaden (Toprak ve diğ., 2023) Tülin'in de sahip olduğu aile desteğinin koruyucu boyutu (Moorman ve Pai, 2024) Tülin için seks işçiliğinin yıpratıcı koşullarından korunmasını sağlamıştır.

Ailemle yaşıyorum zaten. Bir tane annem bir de kız kardeşim var evli. Zaten yakınınız birbirimize gidip geliyoruz. Ailemden kopmadım hiçbir zaman zaten. (Tülin, 39)

Öznelerin aileleri, öznelerin işi hakkında oldukça farklı konumlanmalara sahiptirler. Ailelerin çoğu, çocuklarının seks işçiliği yaptığını bilmemekle birlikte öğrenenler şiddet uygulamış veya evlatlıktan reddetmişlerdir. Çimen, mesleğinin öğrenilmesinin ailesi tarafından yüksek can güvenliği riski oluşturacağını, Şirin ise “*namus cinayeti*” işlenebileceğini düşünmektedir. Türkiye’de namus cinayetlerini özellikle kadın cinselliği odağında erkekler tarafından işlenmektedir (Kardam ve diğ., 2005). Çimen’in durumunda hem cinsellik hem de bu cinselliği satmak söz konusu olduğu için kendisinin namus cinayetine dair korkusu esasında ciddi bir can güvenliği riskidir. Seks işçilerinin ilanları halka açık olduğu için bir tanıdık veya aile bireyleri tarafından görülme ihtimali bulunmaktadır (Bkz. Lale’nin deneyimi).

Yanlış anlamayın ama bu iş benim ölümüne kadar gider. Bizimkiler biraz namus bekçisi. Dayım demiş biz bunu öldürürüz. (Çimen, 35)

Ailem kesinlikle bilmiyor namus yani cinayeti bile işlenebilir yani bu durumda. (Şirin, 19)

Onlar bir normal işte çalışıyor biliyorlar. Ama ben de o şekilde kendimi bir şekilde yürütmeye çalışıyorum yani. (Tülin, 39)

Çocuklarının seks işçiliği yaptığını öğrenen ancak “sahip çıkmak” adına bir tepki vermeyen ailelere karşı özneler sitem duymaktadırlar. Yonca’nın ifadesinde yer alan “*anne süpürgesiyle dövseydi yanında tutsaydı*” söylemi seks işçiliği yaptıkları öğrenildiğinde tepki vermeyen aile üyelerine yönelik genel bir tepkidir.

Anam babama söylemiş ‘Kızını pavyondan git al.’ diye. O hiç ses şey etmemiş. Ya bir baba duyup da bunu bu şekilde kayıtsız kalabilir mi? (Nazlı, 33)

Ben bu şekilde para kazanıyorum dedim. Hiçbir şey demedi. Tepki gösterseydi keşke. Anne süpürgesiyle dövseydi keşke beni yanında tutsaydı. (Yonca, 31)

4.2.1.2. Partnerle İlişkileri

Dünyada ve Türkiye’deki çocuk yaştaki evliliklerin boşanmaya daha yatkındır (Demir ve diğ., 2022). Benzer şekilde araştırmanın öznelerinin evlilik öykülerinde sıklıkla rastlanan çocuk yaşıta veya zorla evlilikler boşanmayla sonuçlanmıştır. Kimi evliliklerde resmî nikahın olmadığı düşünüldüğünde eşlerden kopmak zor olmamıştır. Çünkü özneler aileleri tarafından gözden çıkarılmış kişiler oldukları için eşler de benzer bir vazgeçiş ve umursamayış benimsemişlerdir.

Ela’nın öyküsünde bir belirsizlik söz konusudur. Ela her ne kadar seks işçiliğine kendisinin girdiğini eşinden gizli yaptığını söylese de sözlerinin satır aralarından eşinin bilgisi olduğu hatta Ela’ya müşteri bulan kişileri tanıdığı duyulmaktadır. O nedenle herhangi bir varsayım yapmaksızın Ela’nın ifadelerini temel almayı uygun buldum. Ela, eşinden gizli bir şekilde seks işçiliği yaparken temizliğe gitme bahanesiyle geceleri evden çıkmış ve eşi çocuklara bakım vermeye devam etmiştir.

Eşim soruyordu ‘Bak karı, ben huylanıyorum sen nereye gidiyon, hani yorgun geliyon, ondan sonra böyle temizlik olmaz, gözlerin korkmuş şekilde bana bakıyon.’ diyordu adam da şaşırıyordu akıl edemiyordu hani cinsellikten geldiğimi. (Ela, 35)

Bir süre sonra bu durumu eşine söyleyen Ela eşine “*ihaneti*” sebebiyle ilişkilerini bitirmeleri konusunda açık kapı bırakmıştır. Eşi ise Ela’nın bu işi yapmasını istemediğini bu cümlelerle belirterek evliliklerine devam etme kararı almıştır:

Memnun değilsen tiskintin varsa hani kadınlığımdan sana namussuzluk yaptım diyorum bunu derkene benim içim acıyor. İhanet ettim sana. Beni affetmeyebilirsin. Eve almayabilirsin. (Ela, 35)

Tülin ise birlikte olduğu partnerine çalıştığı işi söylememiş ve farklı bir işte bir arkadaşıyla çalıştığını söyleyerek bu bilgiyi paylaşmamıştır. Bellhouse ve diğerlerinin araştırmasından (2015), seks işçiliği yaptığını eşinden gizleyen katılımcıların yoğun suçluluk duygusu hissettiği öğrenilmektedir. Bu suçluluk duygusu ve yakalanma korkusunun seks işçilerinin mevcut sorunları daha yoğun yaşamasına neden olmuştur.

Erkek arkadaşım var. O bilmiyor sektörde çalıştığımı. Normal bir işte arkadaşımın yanında çalışıyorum diye biliyor. O şekilde geçiştiriyorum. (Tülin, 39)

Şirin, seks işçiliği yaparken romantik ilişkiye başlamış ve partnerine mesleği hakkında doğru bilgi vermiştir. Partneri önce öfkelenmiş ardından Şirin'i “*bu işten kurtarmaya*” çalışmış ve yoğun kıskançlık sonucunda ilişkileri bitmiştir. Kadınların kendi yaşamları ve bedenleri hakkında karar alma hakkını kendinde gören erkekler Şirin'in deneyimindeki gibi bir kurtarıcı rolüne bürünmektedirler. Seks işçileriyle evlenerek onları “kurtarmak” isteyen erkekler, aslında kurtarıcı kompleksi adı verilen bir davranış biçimi sergilemektedir (Brown, 2020). Ataerkil toplumlarda, erkeklerin “koruyucu” ya da “kurtarıcı” rolü benimsemesi, kadınları edilgen bir pozisyona iterken erkeklerin güçlü ve güven verici bir figür olarak konumlanmasına yol açar. Öte yandan erkeklerin seks işçilerini kurtarma arzusunun ardında yatan sebeplerden biri de toplumdaki ahlaki temizlik anlayışıdır. Seks işçiliği, çoğu kültürde toplumun ahlaki normlarıyla örtüşmeyen bir meslek olarak görülmekte ve bu nedenle cinsiyetçi bakış açısıyla damgalanmaktadır. Birçok erkek, seks işçilerini toplumsal olarak “düzgün” bir yaşama kavuşturmak adına bu tür “kurtarıcı” adımlar atmayı istemektedir (Overall, 1992).

Bunun benim işim olduğunu ona anlatmaya çalıştım. Sinirlendi ama vazgeçemediği için kabul etti seni bu işten kurtaracağım dedi ama sana ne oluyor? Ciddi kıskançlıklar falan olunca da devam etmedi. (Şirin, 19)

Erkek egemen toplumda yaşamanın erkeklere sunduğu iktidar alanının genişliği öznelere boşanma deneyimlerini de derinden şekillendirmiştir. Anlaşmalı boşanmaların aslında erkeğin isteklerine boyun eğmek üzerine kurulu anlaşmalar olduğu, çekişmeli boşanmaların çok boyutlu riskler barındırdığı söylenebilir. Kelebek-Küçükarslan (2022) doktora tezinde kadınların anlaşmalı boşanmalara “ikna” oluşuna dikkat çekerken “sözde anlaşma” kavramsallaştırdığı baskıya Ela'nın, “anlaşmalı” boşanmasında da rastlanmıştır. Ela ve eski eşinin boşanırken “anlaştıkları” şeylerin yalnızca erkeğin istekleri olması anlaşmaların sözde oluşunu somutlaştırmaktadır. Ayrıca boşanmanın ardından eski eşinin kendisini evde alıkoyduğunu ifade etmiştir. Eril koşullarda anlaşılan bir boşanma yine eril şiddet, güvensizlik ve alıkoyulma ile sonuçlanmıştır. Kadınların

boşanma deneyimleri Türkiye’de yoğun şiddet öyküsüne sahiptir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun 2023 Yıllık Veri Raporu’na göre kadınların %70’i boşanma gibi kendi hayatlarına dair karar aldıkları bir süreçte erkekler tarafından öldürülmüştür.

*İlk eşimle zor boşandık. Onun istediği her şeye imza attım.
Anlaşmalı ayrıldık ama yine evinde durdurdu beni üç ay. (Ela)*

Boşanma özellikle kadınlara “başarısız” ve “dul” etiketlerini yapıştırırsa da (Şenol ve Kılıç, 2021) Tülin, evliliğin şiddet içeren ortamından kurtulduğu için boşanma ardından ruh sağlığının daha iyiye gittiğini paylaşarak boşanmanın olumlu etkilerini aktarmıştır. Evlilik kurumunun toplumsal cinsiyetle yapılandırılmasının neden olduğu baskılardan boşanmayla kurtulan kadınlar boşanmadan sonra kendilerini daha iyi hissetmektedirler. Bu iyilik hali Londra’da 10 bin kişinin dahil olduğu araştırmada kadınların boşanmadan sonraki beş yıla kadar normalden daha fazla mutlu olduğu bulgusuyla desteklenmektedir (Clark ve Georgellis, 2013).

Çekişmeli oldu. Tehditler, kavgalar, görüntüler ama çok seviniyorum. Çünkü ben ondan ayrıldıktan sonra antidepresan ilaçlarımı bıraktım. (Tülin, 39)

Boşanma ile nafaka birbiri ardına eklenilen süreçlerdir. Ev içi ücretsiz emekle tanımlanan kadınların nafaka hakkına erişimleri yine erkekler tarafından engellenmiştir. Deniz’in öyküsünde olduğu gibi nafaka ödemeyi reddeden eski eşi aynı zamanda borçlarını ödemesi için alacaklılarını Deniz’e yönlendirmiş ve Deniz’i pek çok riskle yalnız bırakmıştır. Tüm bu yaşantılar Deniz’in intihar girişimi ile sonuçlanmıştır. Toplumsal cinsiyetin kadınlar üzerindeki baskılarını görmezden gelen bir perspektifle nafaka konusunun değerlendirilmesi eril bir haklı çıkma sürecine sebep olmaktadır. Bu durum erkeklerin yükümlü olduğu nafakayı ödememeleri için cesaretlendirici bir faktör olurken kadınları da zor durumda bırakmaktadır. Araştırmalara göre erkekler, nafaka ödemeyi reddetmekte ve nafaka talep ettikleri için eski eşlerinin can güvenliğini tehdit etmektedirler (Afyonoğlu ve diğ., 2021). Risk faktörlerinin çok boyutluluğu kadınların çaresizlik hissini daha derin bir şekilde deneyimlemelerine neden olmuştur. Yoksulluk, kadınların intihar girişimlerinde önemli bir öncüdür (Çamur Duyan, 2010) ancak bu

sorun Deniz'in deneyiminde ataerkil yoksulluk ve diğer risklerle birlikte değerlendirilmelidir.

Nafaka da ödemiyor ben ilgileniyorum kendi çocuklarımla. Daha ben boşanmayı atlatamamışım bir de alacaklısı torbacısı kapıma dayanıyor. Öyle ben bir de intihar etmiş bir insanım. (Deniz, 28)

4.2.1.3. Çocuklarıyla İlişkileri

Araştırmanın öznelere 11'inin toplamda 23 çocuğu bulunmaktadır. Öznelerin yaşlarının oldukça çeşitli olması çocukların yaşlarını da çeşitlendirmiştir. Okul çağında olan çocuklarla yetişkin olup 50'li yaşlarda olan çocuklar da mevcuttur. Öznelerin çocuklarıyla kurduğu iletişimi iki farklı uca yerleştirebiliriz. Kimi özne “Çocuğum bu işe asla karışmasın, bilmesin.” düşüncesiyle çocuklarını yakında tutup işinden uzakta tutmaktayken kimi özneler ise çeşitli sebeplerden çocuklarıyla ayrı yaşamakta olup kendilerini annelik kimliğinden ayırmışlar ya da ayırmak zorunda kalmışlardır.

Yonca'nın çocukları Yonca'nın işi hakkında bilgi sahibi değildirler. Yonca bu bilgiyi çok keskin ve net bir ifadeyle paylaşmıştır.

Hayır bilmiyorlar. Onlar kesinlikle bilmiyor. Çocuklarım kesinlikle bilmiyorlar. (Yonca, 31)

Nazlı'nın eski evliliğinden iki çocuğu, seks işçiliği yaparken hamile kalmasıyla dünyaya getirdiği bir çocuğu, toplamda üç çocuğu bulunmaktadır. Boşandığı eşi, müşterek çocuklarına Nazlı'nın mekanda çalıştığını ve seks işçiliği yaptığını söylediği için çocukları Nazlı'yla görüşmek istememişlerdir. Nazlı da bu reddedilme sonucunda üçüncü çocuğuyla yakınlık kurmuş ve kendisini ona adamıştır. McGarry ve Kondratàitè tarafından yapılan çalışmada (2024), seks işçiliği yapan annelerin toplumun “iyi anne” normlarına uymadığı gerekçesiyle yoğun bir damgalama ve sosyal dışlanma yaşadığını belirtmektedir. Bu sosyal dışlanma, Nazlı'nın çocukları tarafından da sergilenmiştir. Nazlı'nın ilk çocukları, babalarının anlatılarıyla anneleriyle ilişkilerini sürdürmeme kararı almışlardır.

*Tüm varımı *** [üçüncü çocuğu] için harcıyorum, bu beni mutlu ediyor. Kendime bir şey almıyorum, ne zamandır aynı şeyi giyiyorum. Bir çorap dahi almıyorum ama onun üstündekiler üç bin. (Nazlı, 33)*

Aynı şekilde Peri ve Tülin'in de çocukları anneleriyle görüşmek istemediklerini söylemişler ve annelerini reddetmişlerdir.

Ömür boyu ben senin oğlun değilim gibi laflar çıktı. Ben kahroldum. Oğlum da benim yanımda olmayacaksa ben intihar edeyim, öleyim, yok olayım bu dünyadan yani. (Peri, 42)

Annem yok benim demiş. [...] O da belli bir yaşa geldikten sonra illaki annesini soracak dedim. (Tülin, 39)

Nil'in eski eşi tarafından seks işçiliğine zorlandığı zamanlarda yaşadığı bunalım ve çaresizlik çocuklarıyla ilgilenememesine neden olmuştur. O zamanlar eşinin faili olduğu pek çok suç ortaya çıkmadığı için Nil işkenceden kaçınmak için yine işkence görerek eşinin baskılarına boyun eğdirilmiştir. Eski eşinin çocuklarına tecavüz ettiği çocuklardan birinin okulda bunu dile getirmesiyle eski eşi cezaevine girmiş, çocuklar ise koruma altına alınmıştır. Bu süreçte Nil yalnız bırakılmış ve sosyal destek alabileceği kimse olmadığı için yalnızlığı derinleşmiştir. Dalla'nın araştırmasında katılımcıların yaşadığı travmalar ve olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkilerinin çocuklarda tekrarlandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu kendi çocuklarının bakımını sağlayamamış veya çocukları devlet korumasına alınmıştır (Dalla, 2003). Bu bulgu ile Nil'in çocuklarının davranışları benzeşmektedir. Ayrıca Dalla'nın nesiller arası aktarım kavramı bu araştırmada Nil'in çocuklarından birinin de seks işçiliğine başlaması ile somutlaşmaktadır.

Okula gittiğinde anlatmış sonra bunu içeri attılar [...] herkesten önce evlendi ikisi de. Koptuk gittik. Önce esirgemeye verildiler. (Nil, 70)

Günümüzde ise çocukları Nil ile görüşmeyi istememekte ve kendi hayatlarını yaşamayı tercih etmişlerdir. Çocukluk çağında baba tarafından tecavüze maruz bırakılmanın neden

olduğu düşünsel süreçlerin yoğunluğu farklı bir konu olmakla birlikte günümüzde Nil ile görüşmek istememektedirler.

Biri 53 yaşında ötekisi 40 yaşında. Boşanmış birisi o da fuhuşa düştü. Onlar beni istemiyor. (Nil, 70)

Ülkü'nün çocuğu ise Ülkü'nün mesleği hakkında bilgiye sahibidir. Çocuğu annesinin bu işi yapmasını istememekte ve Ülkü'ye bu konuda kızmaktadır. Ülkü ise çocuğunun kendi yolundan gitmemesi için elinden geleni yaptığını söyleyerek üniversite mezunu olmasını ve kendi alanında iş hayatına atılmasını istemektedir. Seks işçilerinin çocuklarıyla olan ilişkilerinin etraflıca ele alındığı bir çalışmaya rastlamanın zorluğunu akılda tutarak ulaştığım bir blog sayfasında bir seks işçisinin çocuğu olmak hakkında röportaj veren Jakob'un deneyimleri dikkat çekicidir. Annesinin mesleği sebebiyle okulda sıklıkla zorbalığa maruz bırakılan Jakob, bir süre sonrasında annesinin evi geçindirmek için ürettiği emeği değerli bulduğunu ve annesine olan desteğini paylaşmıştır (VICE, 2023). Ülkü'nün çocuğu da annesine benzer şekilde destek olmakla birlikte annesinin artık bu mesleği yapmamasını istemektedir. Damgalanmanın karın doyurmadığı bu kapitalist düzende kadınları seks işçiliğine iten mekanizmalar seks işçilerinin çocuklarını da damgalamaktadır.

Çocuğum şu anki durumun farkında hatta istemiyor çalışmamı. Üniversiteye başlayacak okusun mesleğini eline alsın benimki gibi bir hayatı olmasın. (Ülkü, 33)

Çocuğuyla beraber yaşayan öznelere, okul çağındaki çocuklarıyla ilgilenirken bir yandan veli rolünü yerine getirmektedirler ancak özellikle küçük yerleşim yerlerinde her şeyin hızlıca yayıldığı düşünüldüğünde çocukların okulda ifşa olması ve ayrımcılığa maruz bırakılmaları söz konusudur. Diğer yandan çocukların evleriyle ilgili bilgi paylaşımı özellikle okuldaki yetişkinler tarafından annenin seks işçiliği yaptığının anlaşılmasına neden olur. Yine bir blog sayfasında seks işçiliği yaparken annelik kimliği ile ilgili kendi yaşamını kaleme alan Lustypen (2022), çocuğu için oldukça özenli olduğunu, öğretmenleri ve okul sosyal hizmet uzmanı ile çocuğunun güvenliği için iş birliği yaptığını paylaşmıştır. Ancak Çimen ve Lustypen'in ortak kaygısı ise çocuklarının devlet

tarafından koruma altına alınmalarına ilişkin endişeleri olmuştur. Bu endişe, iki farklı seks işçisinin baskı altındaki ezilme pratiklerini ortaklaştırmıştır.

Oğlan her şeyi anlatmış. Öğretmen beni çağırdı sen dedi böyle yapıyormuşsun dedi. Ben şimdi eskortluk [sesini azaltarak söylüyor] yapıyorum bunu öğretmenine nasıl söyleyebilirim? (Çimen, 35)

Seks işçilerinin çocukları, ebeveynlerinin meslekleri nedeniyle benzersiz risklerle, damgalanmayla ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalabilmektedirler (Beard ve diğ., 2010). Hindistan'daki durumu ele alan köşe yazısına göre seks işçilerinin çocuklarının özellikle sınıf arkadaşları ve diğer veliler tarafından kabul edilmemektedirler. Deniz ve Çimen birlikte yaşadığı için çocukları da aynı okula gitmektedir. Okulda başka bir velinin kendi çocuğunu Deniz ve Çimen'in çocuklarıyla oynamasına izin vermeyip çocuklara imalı ifadeler kullanması Deniz'i sinirlendirmiştir. Annelerinin mesleğinin özellikle okulda ifşa olması çocukların büyük bir zorbalığa maruz bırakılması riskini ortaya koymaktadır. Örneğin bu deneyimde çocuklar başka bir veli tarafından, kendi velilerinin önünde ayrımcılığa maruz bırakılmışlardır.

Bayanlardan biri kendi çocuğunun bizim çocuklarla oynamasını istemedi, 'Siz gidin başkalarıyla oynayın. Siz de gidin annenize sorun.' dedi. Benim kafam attı orada onu pişman etmeye gidiyordum Çimen tuttu. (Deniz, 28)

Benzer bir deneyim Ülkü'nün başına da gelmiştir. Veli toplantısında erkek bir veli tarafından Ülkü tanınmış ve bu durum okula ifşa edilmiştir. Öğretmene yalan söylemek zorunda kalan Ülkü, kızının okulda zorbalığa maruz bırakılmasından korkmuştur. Seks işçilerine veli toplantısına gitmeyi dahi imkansız hale getiren bir düzen, çocukları da ifşa ederek okulda travmatik deneyimlere maruz bırakılabilmektedir. Literatürde öğretmenlerin, seks işçilerinin çocuklarına karşı ön yargılı olabileceği, bu çocukların eğitim süreçlerinde ayrımcılığa maruz kalabileceği yer almaktadır. Bu nedenle seks işçisi annelerin, damgalanma korkusu nedeniyle çocuklarının öğretmenlerinden mesleklerini gizledikleri bilinmektedir. Bangladeş'teki seks işçilerinin ve Ülkü'nün kendi kimliğini gizlemesinin temel nedeni çocuklarının işleri nedeniyle ayrımcılığa maruz bırakılmalarını

önlemektir (Shohel ve diğ., 2012). Coğrafya farklı olsa da kadınlar aynı toplumsal baskı ve risklerle mücadele etmektedirler.

*Veli toplantısına gittim erkeklerden biri beni tanımış öğretmenin kulağına gitmiş. ***'nin annesi böyle böyle diye. Öğretmen beni çağırdı. Ne oluyor? Öğretmene yalan söyledim çok korktum kızıma yansıyacak diye. (Ülkü, 33)*

Öznelerin çocuklarıyla ilgili önemli bir motivasyonları ise çocuklarını seks işçiliğinden ve kendi çalışma yaşamlarından korumalarıdır. Çalışırken çocuklarını bakıcıya bırakmak, çocuğu bakım sorumluluğunu kök aileye vermek, çalışmak için ayrı bir yer tutmak, gebe kaldığında “bu ortamda” çocuğun sağlıklı büyüyeceğini düşünmediği için kürtaşı düşünmek, çocuğu yatılı okula vermek gibi stratejilerle çocuklarını seks işçiliği ortamından uzaklaştırmışlardır. Yapılan çalışmalar, seks işçilerinin çocuklarını seks işçiliği ortamının zararlarından koruyabilmek için çocuklarını geçici bakım stratejileriyle kendilerinden uzaklaştırdıklarını belirtmektedir (Dodsworth, 2014). Bu davranış kötü anne etiketini ortaya çıkarsa da seks işçileri bu davranışlarının aslında iyi annelik olduğunu düşünmektedirler (Ma ve diğ., 2019).

Ben bu işte çalıştığım için çocuklarımı bu konudan uzak tutmak istedim. Mutlaka ve mutlaka hep bakıcıdaldı (Çimen, 35)

Ben kendi oturduğum evimde hiçbir zaman çalışmadım. Günlük daireler tuttum hep oralarda çalıştım çocuğum da bilmedi hiç. (Peri, 42)

Yok, onu ben yatılıya verdim yatılı liseye. Yoksa yanımda barınamaz ablam. Adamlar geliyor, geceleri de geliyor. O liseye başlayınca ben onu yatılı verdim. (Ülkü, 33)

Seks işçileri her ne kadar farklı çözüm yollarıyla çalışma yaşamlarından çocuklarını uzak tutmaya çalışsalar da bu her zaman mümkün olamamıştır. Eşinin baskısına sistematik şiddetine ve işkencesine maruz bırakılan Nil, çocuklarının bu sürece tanık olmasını engelleyememiştir. Nil'in eski eşinin faili olduğu ataerkil şiddet, işkence, insan ticareti gibi suçlara çocukları da tanık olmuş hatta kendileri de bunlara maruz bırakılmıştır.

Hiçbir şey düşünemedim bu bana zorla yaptırılıyor. Çocuklar görüyor. Onları dövüyor. Çocuklar ağzını açamıyor. Çocuklarıma da böyle yapasın diye düşünmedim hiç. (Nil, 70)

4.2.1.4. Sosyal Çevreleriyle İlişkileri

Seks işçiliğinin sosyal çevrede bulunan unsurlar doğrultusunda değerlendirilmesi önemlidir çünkü bu araştırmanın öznelere gibi seks işçileri, ailelerinden sosyal destek alamadıkları takdirde aidiyet ve bağlılık duygularını (Reyes ve Reyes, 2023) arkadaşlarıyla sağlamaya yönelebilmektedirler. Ancak seks işçilerinin sosyal çevrelerinin sosyal inşası da seks işçiliğinden bağımsız değildir ve içinde bulundukları ilişkiler seks işçiliği ile kesişmektedir. Öznelere sosyal çevrelerini genellikle uzun yıllardır arkadaşlık yaptıkları diğer seks işçileri, öğrenci olan öznelere ise okuldan arkadaşları oluşturmaktadır. Sosyal çevrelerini oldukça kısıtlı tutmaya çalışmışlar ve böylece neredeyse üçü geçmeyecek sayıda arkadaşına sahip olmuşlardır. Bunun sebebi çalışmaktan sosyalleşmeye vakit ayıramamak, seks işçiliğine başladıktan sonra yeni insanlarla tanışabilecek bir ortamın olmaması ve olağan arkadaşlarının öznelere işi sebebiyle yolları ayırması veya eşlerinin görüşmelerini yasaklamasıdır. Çevrenin sunduğu güçlendirici ve destekleyici ortamdaki faydalanamamak, yalnızlaşmaya neden olurken bir yandan da seks işçiliğinin yıpratıcı sonuçlarına karşı korunmayı zorlaştırmıştır. Literatüre göre arkadaş çevreleriyle çalışma hayatını ve sağlık durumlarını konuşabilen seks işçileri, ihtiyaç duydukları tedaviye daha kolay erişebilmektedirler (Sanon ve diğ., 2009). Böylece sosyal çevrenin sosyal destek rolünün oldukça geniş olduğu söylenebilir.

Çok arkadaşım yok toptasan iki üç arkadaşım var. Seks işçileri üç gün hayat yaşayan insanlar. (Gönül, 42)

Ondan sonra birkaç arkadaşım daha var. Taş çatlasa günlük hayatımda üç dört kişi vardır. (Hale, 26)

Okula ilk başladığımda iki tane arkadaşımın yanında kalmıştım onlarla görüşüyorum. Eski arkadaşlarım bu işten dolayı beni istemediler. (Şirin, 19)

Yok önceki arkadaşlarım da mesela bu yaptığım işi öğrendikten sonra benimle konuşmadı kocaları yasaklamış. Saygı duydum. Bu iş orospuluk yani. (Ülkü, 33)

Seks işçilerinin çevresindeki kişilerin de seks işçisi olması yönünde toplumsal beklenti bulunmaktadır. Kiraz, seks işçisi olmayan arkadaşlarının meslekleri duyulduğunda insanların şok olduğunu paylaşmıştır. Bu durumda seks işçilerinin yalnızca seks işçileriyle beraber olmalarına yönelik toplumsal örtük bir baskı söz konusudur (NSWP, 2015).

Bir arkadaşımı sosyalliğime soktuğumda onun da seks işçisi olduğunu düşünüyorlar ama ‘Şu dükkanın sahibi, şurayı işletiyor.’ deyince insanlar şok oluyor. (Kiraz, 29)

Rüya’nın arkadaşları iyi şeyleri Rüya’ya layık görmeyerek kendisinde “düşüklük algısı” oluşturmışlardır. Bu nedenle Rüya da bilinçli bir yalnızlığı tercih etmiştir. Sıla ise kendi ülkesinden gelen arkadaşlarının da seks işçiliği yaptığını düşünmektedir ancak bu bilginin açık bir şekilde paylaşılmadığını insanların kendisini korumak için gizli tuttuğunu ifade etmiştir. Bu gizlilik kadınların seks işçiliği bağlamında dayanışmasını engellemiştir. Seks işçileri, arkadaşları tarafından her ne kadar “kabul” görseler de kurdukları iletişimin derinliklerinde kendilerinin küçümsendiklerini hissetmişlerdir. Eski bir seks işçisi olan Tatiana da kendisinin özellikle arkadaş çevresi tarafından küçümsenişine değinmektedir (Shamas, 2018).

Bizim yabancılar beni bilmesin beni bilmesin. Herkes bunu yapıyor ama yapmamış gibi beni ne iş yapıyorsun bakıcılık yapıyorum. Rezil edebilir. Birbirine güveni yok. (Sıla, 40)

Hani böyle hep bir düşüklük algısı üstümde. Bir kıyafet beğenirim sen n’apacaksın ki onu neyine senin o derler. Ablacım benim bu çevrem beni layık görmüyor iyi olmama. (Rüya, 47)

Tıpkı Rüya’nın anlattığı gibi Lale de arkadaşlarının iletişimlerinde “orospu” damgası hissetmektedir. Tartışmalarda arkadaşların hakaret etmek için kendisine “orospu”

dediğini dile getiren Lale de bu tür güvensizlikler sebebiyle arkadaşlarıyla yollarını ayırmak durumunda kalmıştır.

Arkadaşım yok ki. Çünkü n’oluyor biliyor musun? En basit minik bir kavgada orospu diyebiliyor yani hayır ben zaten orospuluk yapıyorum ama sen bana orospu diyemezsin. (Lale, 27)

Tüm bu deneyimlerin üzerine öznel, bilinçli bir yalnızlığı tercih etmektedirler. Hali hazırda çalışma yaşamının yoğunluğundan kalan zamanlarda sosyal hayatları için vakit bulamaları da bir yandan da bunun için farklı bir motivasyonları bulunmaktadır. Önceki deneyimlerine bakıldığında yakın arkadaşları tarafından ihanete uğradıklarını dile getirmişlerdir. Arkadaşlarının ahlakçı baskıları, kendilerini “de” yoldan çıkardığına dair suçlamaları, arkalarından konuşmaları öznel hayatlarını sadeleştirmelerine neden olmuştur. Seks işçiliği damgasının seks işçilerinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini etkilerini ele alan çalışmalar bu damga sonucunda kişilerin arkadaşlarıyla görüşmelerinin nadirleştiğini ortaya koymuştur (Yuen ve diğ., 2014). Arkadaşlıkların kabul edici ve koşulsuz sevgi içeren etkileşimlerini bulamayan seks işçileri, bu araştırmanın özneli gibi yalnız kalmayı tercih etmişler ancak bu tercih, yetersiz sosyal destek döngüsüne hapsolmalarına da neden olmuştur.

Arkadaşım yok. Arkadaş benim kedim. Arkadaş istemiyorum da. Senin dostun senin her şeyini biliyorsa seni en arkadan bıçaklayan o olur. (Beste, 57)

Benim arkadaşım yok. Zamanında çok kazık yedik. Bütün arkadaşlarımla olan ilişkiyi kestim. (Çimen, 35)

4.2.1.5. Komşularla İlişkileri

Toplu yaşam alanları her ne kadar bireysel bir alan sağlasa da farklı birimlerin bir arada yaşadığı ve haliyle birbirlerinden etkilendiği bir etkileşim döngüsünü oluşturur. Bir binada yaşamak komşuluk ilişkilerini doğururken benzer profillerin birbirini kabul ettiği, diğerlerinin ise dışlanarak yaşam alanından tahliyesi için çabalandığı bir ortamı da oluşturur. Seks işçileri ise “aile apartmanı” gibi yerlerde tehlike oluşturdukları düşünüldükçe istenmezler (Boels ve Verhage, 2016). Apartmanında seks işçisi yaşamasını

istemeyen komşuların ön yargısı kolaylıkla eyleme dökülebilir ve evden atılma, evin mühürlenmesi gibi hızlıca işleme koyulabilen resmî süreçler başlatılabilir. Bu durumda Aylin, Çimen ve Ülkü'nün evleri, komşuların şikayeti üzerine mühürlenmiştir. Komşuları, kapılarına nefret dolu mesajlar bırakmış, çocuklarının birlikte oynamasını engellemiş, mesleklerini ev sahiplerine ifşa ederek onları ifşa etmiş ve çeşitli yöntemlerle sosyal dışlanmaya maruz bırakmışlardır. Bu durum, öznelerin yaşadıkları bölgelerde komşularıyla sürekli bir mücadele içinde kalmalarına neden olmuştur (Hubbard ve Sanders, 2003). Öte yandan literatürdeki çalışmalardan bazıları seks müşteriler tarafından işçilerine kötü muamele söz konusu olursa komşuların hem önleyici hem de müdahale edici rollerinin olduğunu söylemektedir (Lazarus ve diğ., 2011). Bu durum bu araştırmanın bulgularıyla farklılaşarak toplumsal anlayış farklılığına işaret etmektedir. Sekse ve seks işçiliğine karşı tutumlar, toplumdan topluma cinsiyetli bir şekilde dönüşüm göstermekte ve bu durum seks işçilerinin konut refahını etkilemektedir.

Komşular şikâyet etmiş mühürlendi o evim. Sonra mühür çıktı. Komşular beni çok rahatsız etti, kapıma not bırakıyorlardı 'Yaşatmayız.' diye. (Aylin, 29)

Komşu şikâyet etmiş yani polis bana söyledi. 'Sizin hem yan komşunuz hem de apartmanın içinden şikâyet geldi.' dedi. (Çimen, 35)

Hızlıca yanımdan geçenler işte çocukları oynatmamalar hep böyle bir ayırdılar. Şikâyet ettiler beni ev sahibine. [...] Ev sahibi evden attı. (Ülkü, 33)

Komşuların özneler üzerinde kurduğu iktidar, Foucault'nun panoptikon kavramını akıllara getirmektedir. Öyle ki özneler yaşadıkları apartmanda göze batmadan yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu durum öznelerin kendi yaşam alanlarındaki davranışlarını şekillendirmiştir. Örneğin evlerine yaklaştıklarında gözetlendiklerini görmeseler dahi Rüya'nın yaptığı gibi "kendilerine çekidüzen vermek", Simge gibi de yürüyüşlerine dikkat etmek gibi davranışlarda bulunmuşlardır. Panoptikon, iktidarın bireyleri görünmez bir şekilde izlediği ve bireylerin kendilerini her an gözetleniyormuş gibi hissettiği bir mekanizmayı tarif eder. Bu mekanizma, bireylerin kendi davranışlarını sürekli olarak

düzenlemelerine neden olur (Foucault, 2019; Özdel, 2012). Bu bağlamda, komşuların gözetleyici pozisyonu, apartman sakinlerinin üzerindeki bu “panoptik” etkiyi güçlendirmektedir. Komşular fiziksel olarak gözlemese bile, öznel kendilerini sürekli izleniyormuş gibi hissetmişler. Rüya’nın kendine çeki düzen vermesi ya da Simge’nin yürüyüşüne dikkat etmesi panoptikon etkisiyle anlamlandırılabilir. Ezenlerin baskı yoluyla sindirdiği ezilenler, bu baskıyı öylesine içselleştirirler ki ezenleri görmedikleri zamanlarda dahi izlendiklerini düşünerek davranış değişikliğine giderler. Böylece baskının sürekliliği ezenler için sürdürülebilir hale gelmiş olur (Freire, 2003).

Komşuların konuşmalarını dinliyorum mesela çünkü hakkımda ne dediklerini merak ediyorum dedikodu yapıyorlar. Apartmana yaklaşıncı kendime çekidüzen veriyorum. (Rüya, 47)

Böyle bir tane birkaç tane komşu var. Onlar ara ara mesela gözetleyebiliyorlar mesela. Yürüyüşüme falan dikkat ediyorum hep. (Simge, 31)

4.2.1.6. Seks İşçileriyle İlişkileri

Öznelerin diğer seks işçileriyle ilişkilenmeleri ise kaçınılmazdır. Bu işe giriş öykülerinde yollarının kesişmesi, çalıştıkları mekanının ortaklığı, çevrim içi platformlarda birbirlerinin ilanlarına rastlamaları gibi yaşam deneyimleri, seks işçilerini bir araya getirmiş ancak örgütlenerek güçlenmek ve güvenli alan oluşturmak yerine birbirleri için tehdit oluşturmuşlardır. Yırtıcı kapitalist düzen içerisinde (Küçükkaraca, 2010) seks işçiliğinin de bir piyasası bulunmaktadır. Arz, talep, kar, zarar, rekabet gibi ekonomi terimleri seks işçilerinin günlük yaşamının bir parçasıdır. Para kazanmayan hayatta kalamadığı kapitalist bir toplumda para kazanmak ve daha çok para kazanmak için çabalamanın yanı sıra oluşan rekabet ortamında sıyrılarak öne çıkmak gerekir. Böyle bir rekabet ortamında seks işçiliği düşünüldüğünde parlayarak öne çıkmak aynı zamanda yakalanma riskini ortaya çıkaracaktır o nedenle parlamak yerine diğer rakipleri etkisiz hale getirmek benimsenen birincil strateji olmuştur. Araştırmalar, müşteriler veya çalışma yerleri için rekabet oluştuğunu ve bunun da seks işçileri arasında çatışmaya yol açtığını göstermektedir. Bu çatışmaların seks işçiliğinin suç sayıldığı bölgelerde daha yaygın olduğunu belirten çalışmalar, anlaşmazlıkların tehditlere veya şiddete dönüşebileceğine

dikkat çekmektedir (Scoular ve diğ., 2023). Seks işçilerinin kendi aralarında yaşadığı çatışmalar politik olarak güvensiz ortam, dayanışmanın sunabileceği güçlenmeyi etkisiz kılmış ve bu ortam seks işçileri için güvensiz hale gelmiştir.

Genelde siz de duyuyorsunuzdur. Bir orospu diğer orospuyu çekemez. Aslında birbirine destek olacaklar yerde birbirlerine köstek oluyorlar. (Feray, 42)

Seks işçilerinin çalıştığı bölgelerin yakınlığı, hitap edilen müşteri profili, çalışma saati veya herhangi bir çalışma unsuru diğer seks işçileriyle kesiştiğinde nispeten daha eski olan seks işçileri yine nispeten daha yeni olan seks işçilerinin çalışmaması için pek çok girişimde bulunmuştur. Resmî şikâyet mekanizmalarına başvurarak ihbar etmek, yaşadığı evin mühürlenmesine neden olmak, çalıştığı bölgeden gitmesi için şiddetle tehdit etmek ya da direkt şiddet uygulamak gibi pek çok olumsuz deneyimlerle rekabet ortamı giderek daha çok tehlike oluşturmaya başlamıştır. Seks işçileri, çalışma ortamlarında pek çok farklı kaynaktan tehdide ve fiziksel şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Bu kaynaklardan biri de %23 oranıyla diğer seks işçileridir (Chang ve Weng, 2015).

'Bir gün bir yerde kahve içeriz.' diye tehdit etti üstü kapalı. 'İçeriz bebeğim sıkıntı yok burası küçük bir yer iki orospu oturur kahve içeriz.' dedim. (Deniz, 28)

*Bizim en büyük düşmanımız da kendimiziz aslında. ***'deki seks işçileri beni istemediler. Evimi öğrenip polise şikâyet etmişler evim kapandı. (Kiraz, 29)*

Oradaki orospu çevresi işte. Orada çalışamazmışım. İzin vermiyorlarmış. Evimi bastılar. Onlarla mücadele ettim. (Nehir, 31)

Seks işçileri arasındaki çatışmayı çıkar çatışması olarak tanımlamak mümkündür. Olağan müşteri sayısı ortama yeni gelen bir seks işçisi sebebiyle azalıyorsa diğer seks işçileri bunu bir tehdit olarak görüp yeni gelenleri etkisiz hale getirmeye çalışmışlardır. Ülkü ve Şirin başlarına gelenleri benzer şekillerde dile getirmişlerdir. Seks işçileri arasındaki anlaşmazlığın ve rekabetin en temel nedeni müşteri sayısı ve görüşme başına kabul edilen

paranın miktarıdır. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde seks işçiliği yapmaya başlayan yeni seks işçilerinin diğerlerinin gelirinde düşüşe sebep olması eski seks işçileri için bir tehdit oluşturur. Diğer yandan, anlaşılan fiyatın yüksek olmasının diğer seks işçileri tarafından bir tehdit olarak algılanıp şiddete maruz kalma riskini artırmaktadır. Chang ve Weng'in araştırmasında (2015), müşteri sayısını artırmak amacıyla erotik kıyafetler giymek ve ıssız sokaklarda müşteri aramak gibi davranışların, diğer seks işçileri tarafından tehdit olarak görülerek fiziksel şiddetle sonuçlanabildiği ortaya koyulmuştur. Yırtıcı kapitalizmin seks endüstrisindeki tezahürü de bu şekilde meydana gelmektedir.

*Bu işten kızlarla tanışıyorum barındırmıyorlar seni burada
müşterimi çaldın diyorlar onlar da çok görüşmek istemiyorum.
(Ülkü, 33)*

*Senden müşteri çalmaya çalışanlar, seni kötülemeye çalışanlar,
onda şu hastalık var, onunla yatmayın diye dedikodu çıkarıp
müşteri kesmeye çalışan bir sürü insan var. (Şirin, 19)*

Seks işçileri bir süre sonra seks işçileri için “mama” veya “madam” pozisyonuna girmeye yönelik bir eğilim göstermişler ve bu durum öznelerin bir aracı altında seks işçiliği yapmalarıyla sonuçlanmıştır. Seks işçilerinin gelirlerini garanti altına almak için bu yola başvurdıkları söylenmektedir. Özellikle çalışmak için yeterli enerji bulamadıklarında ya da günden güne müşterileri azaldıkça seks işçileri madam’lığı seks işçiliğine bir alternatif olarak düşünmektedir. Kadınlar bu rolü erkeklere göre daha az şiddet yanlısı şekilde sergilemektedirler ancak zorlama ve şiddetin olmadığını söylemek de mümkün değildir (van Nederveen Meerkerk, 2017). Örneğin Işıl, seks işçiliğine başladığı sıralarda “*ortam annem*” şeklinde hitap ettiği ve kendisine yardımcı olan kişiyle artık beraber çalışmak istemediğinde söz konusu kişi, Işıl’ı resmî şikâyet kanallarını kullanarak şikâyet etmiş ve evinin mühürlenmesine neden olmuştur. “Ortam annem” kullanışı aile benzeri bir atmosfer yaratan “kurgusal akrabalık” dinamikleri kurar. Böylece bu ilişkiler karşılıklı (?) destek sağlar, ancak aynı zamanda madamın seks işçileri üzerindeki otoritesini ve mali kontrolünü de bu araştırmanın öznelerinin deneyimlediği gibi sağlamlaştırır (van Nederveen Meerkerk, 2017). Bu hiyerarşik yapı, madamların genellikle hem koruyucu hem de sömürücü roller üstlendiği, kurallar koyduğu ve güvenlik karşılığında kazançtan pay aldığı Çin ve modern Bolivya gibi yerlerde de belgelenmiştir.

Nehir, diğerk seks işçilerinin kendisinden yalnızca çalışmaya devam edebilmek için para istediklerini ve kendisini tehdit ettiklerini paylaşmıştır. Lale ise kendi hesabına çalışan bir seks işçisidir ancak çevresindeki seks işçilerinin araçlarla çalışma şekline tanık olmuş ve bu tanıklıklarını dile getirmiştir. Işıl ve Nehir'in şikayetçi olduğu durumu çevresinden duyan Lale, arkadaşlarının paralarına el koyulduğunu, arkadaşlarının soğuk havalarda erotik kıyafetlerle sabah saatlerine kadar çalıştırıldığını söylemiştir.

Çok geçmişte... ortam annem dediğim kişinin onunla çalışmak istemediğimi söyledikten sonra beni CİMER üzerinden şikâyet edip evimi kapattırması olmuştu. (Işıl, 26)

Orada çalışamazmışım. İzin almam gerekiyormuş, onlara para ödemem gerekiyormuş. Aradılar beni 'Önce seni darp edeceğiz sonra da seni burada barındırmayacağız.' dediler bana. (Nehir, 31)

Benim kaç tane arkadaşım yanımda böyle kraliçe kadınlara çalışıp durdu. Erotik kıyafet giydirip sabah soğuklara kadar çalıştırıp 1-1,5 milyar para alıp da 100 lira harçlık verenler gördüm ben. (Lale, 27)

4.2.2. Seks İşçisinin Bir Günü

Seks işçilerinin yaşamındaki baskıyı yalnızca çalışma yaşamlarında aramak maruz bırakıldıkları baskının derinleşmesine ve karanlığa itilmesine neden olacaktır. Çünkü seks işçisi özne, içinde bulunduğu toplumdan bağımsız bir birey değildir ve belirli bir noktada mevcut damgalar, baskılar ve beklentiler, kendisinin düşünce yapısında da yer edinebilir. Bu nedenle bir kişi seks işçiliği yaparken kendisiyle kurduğu iletişimin içeriği ve niteliği de oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda öznelerin seks işçiliği yapmadığı vakitlerde yani çalışma yaşamı dışında geçirdikleri vakitlerde neler yaptıklarına, toplumda kendilerini var ederken kendilerini nasıl bir performe ettiklerine, içerisinde bulundukları sistemleri nasıl şekillendirdikleri ve bu sistemler tarafından nasıl etkilendiklerine değinmek baskının işlediği pek çok alanı ters yüz etmek için yeterlidir. Baskıyı görünür kılmak baskıya karşı direnişin, özgürleşmenin ve haklarıyla var olan bir

birey olmanın ilk adımı sayılabilir bu nedenle yaşam rutininde baskıyı pekiştiren dinamiklerin nasıl görüldüğüne ışık tutmak bir direniştir.

Bir insanın 24 saatini nasıl geçirdiği politiktir. Bir günü planlarken zaman ayırmak zorunda olunan alanların oranı oldukça kapitalist ve ataerkil bir temelde düzenlenmektedir (Dinh ve diğ., 2017). 8 saat olarak düzenlenen mesai saatlerinin 8 saatten fazla olması, ev içinde harcanan emeğin “kişisel zaman” olarak tanımlanan paya dahil edilmesi ve uyku ile sonlanan bir gün en sonunda bir ömrü oluşturur. Ataerkil toplumlarda kadınların çalışma saatlerinin ardından harcadığı ev içi ücretsiz emek esasında çalışmaya devam etmenin farklı bir yüzüken yine de kişisel zamana dahil edilir (Copur ve diğ., 2010). Dolayısıyla bir gün içerisinde (şanslıysa) 8 saat süren profesyonel çalışma saatinin ardından devam eden sınırsız ve belirsiz ev içi ücretsiz çalışma saatleri, kadınların bir günü yaşama biçimlerinin eril saat düzenlemelerine tabi olduğu göstermektedir (Mattingly ve Blanchi, 2003). Dünya Bankası’nın verilerine göre Türkiye’de kadınlar, ücretsiz bakım işine erkeklere kıyasla 6,22 kat daha fazla zaman ayırmaktadır; hane içi iş yükünün büyük bir kısmının kadınlara yüklenmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin bir göstergesidir (World Bank, 2022). Erkek egemen saat düzeninden seks işçileri de etkilenmektedir. Kadınların (ben buna seks işçilerini de dahil etmeyi uygun buluyorum) 24 saatlerini geçirme biçimleri cinsiyetlendirilmiş baskı ile iç içe olmakla birlikte pek çok ezici dinamikler tarafından şekillenmektedir (Sirianni ve Negrey, 2000).

Seks işçilerinin maruz bırakıldığı ataerkil baskılar, diğer meslek gruplarına göre farklı ve derin bir boyut taşır. Toplumsal cinsiyet normları ve ataerki, seks işçilerini hem toplumsal hem de ekonomik açıdan dezavantajlı hale getirir (Mattingly ve Blanchi, 2003). Seks işçileri, çalışma saatlerini belirlerken fiziksel ve duygusal sınırlarını korumakla birlikte, toplum baskısıyla mücadele etmek zorunda kalırlar. Bu durum, iş saatlerini özgürce planlamalarını engellerken, bir yandan da sürekli bir savunma mekanizması içinde var olmalarını zorunlu kılar (Dinh ve diğ., 2017). Diğer mesleklerde “iş” olarak görülen zamanın dışında kalan süre, seks işçileri için benzer bir özgürlük alanı yaratmaz; seks işçilerinin kişisel zamanları da toplumun baskı ve yargılarıyla iç içe geçmiştir (David, 2013; Edwards, 2022). Dolayısıyla seks işçilerinin bir günlerini nasıl geçirdikleri ve bu zaman dilimine yön veren dinamiklerin nasıl temellendiğini anlamak önemlidir.

Seks işçilerinin aynı mesleği yapmaları, günlük yaşamlarının benzer bir düzende ilerlemesi için temel bir ortak nokta sağlasa da mesleğin düzensiz çalışma koşulları, bir günlerini belirgin bir şekilde etkilemiştir. Bununla birlikte, seks işçilerinin güne başlama ve devam etme biçimleri, mesleğin dinamiklerine bağlı olarak kendine özgü bir tekrarlayan pratik oluşturmuştur. Öznelerle yaptığım görüşmelerde, “Bir gününüz nasıl geçiyor?” sorusuna verilen yanıtlar büyük ölçüde ortaklaşmaktadır. Bu benzerlikleri daha iyi gösterebilmek için, öznelerin bir gününü sırasıyla ve ayrı ayrı ele almayı tercih ettim. Her bir özne, yaşadıkları bir günü detaylı şekilde anlattı; ancak ben bu anlatılarda özellikle politik vurgular içeren bölümlere odaklandım ve diğer detayları mümkün olduğunca kısalttım. Böylece, hem kişisel deneyimlerin ortak noktalarını hem de bu deneyimlerin toplumsal boyutlarını daha açık bir şekilde ortaya koymayı hedefledim. Alıntılara yer vermediğim özneler de alıntılardaki ifadelerde benzer yaşantılarını paylaşmışlardır. Bu zaman çizelgesi sonucunda seks işçilerinin bir günü Şekil 9’daki gibi geçmektedir.

Şimdi uyanıyorum 12’ye doğru mesela önce bir kafamı toplamam lazım oluyor. Sonra ... hemen mutfığa girmem lazım. Sonra ortalığı topluyorum gecedan dağınık kalıyor çünkü. Sonra ... telefonuma bakıyorum ... genelde müşteriler yazmış aramış oluyor onlara dönüyorum. Anlaşırsam çağırıyorum ya da ben gidiyorum. Akşama kadar çalışıyorum ... bazen 12’de bazen de 2 gibi iş bitiyor. ... Gece de yemek yiyip uyuyorum bazen yemek yemeden uyuyakalıyorum. (Aylin, 29)

Saat 12-12.30 gibi kalkıyorum. ... Twitter ilanlarıyla çalışıyoruz mesela. İlanların durumuna bakıyorum. ... Evi toparlıyorum. Misafirim olursa misafirimi alıyorum. ... Gece 12’den sonra bu arada çalışmıyorum. (Gönül, 42)

Öğlen uyanıyorum kahvaltı yapıyorum. Ondan sonra evi temizliyorum. Toparlıyorum. Ondan sonra duşa giriyorum. Ondan sonra kuaföre geçiyorum. Fön çektiriyorum. Çalışmaya başlıyorum. Sürekli geliyorlar, gidiyorlar ya da ben gidiyorum. Geç saatlere kadar. (Hale, 26)

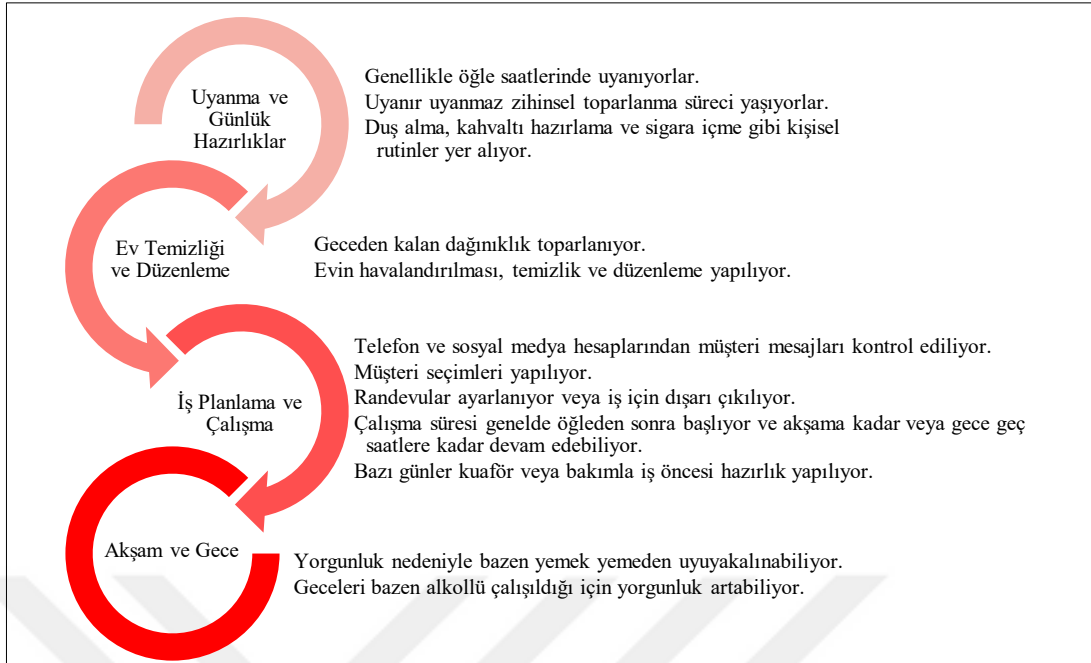
Bir günüm nasıl geçiyor aslında zor bir soru. ... ama genel olarak kalktığımda her insanda olduğu gibi şeyimdir ben biraz mutfakçıyım gözümü açıyorum hemen mutfığa. ... Kahvaltıdan sonra zaten telefona bakıyorum falan kim ne yazmış diye. ... Ondan sonra klasik işte duş al evini toplarla. ... Sonra klasik iş hayatıma dönüyorum. (Kiraz, 29)

Gece çalıştığım için hele alkollü çalıştıysam ortalık biraz dağınık oluyor. Hemen kahvaltımı yaptıktan sonra sigaramı içerim. Evi temizledikten sonra müşteriler geliyor öyle. (Lale, 27)

Kahvaltımı yapmadan hiçbir mesaja bakmam. Herkese geri dönmüyorum gözümün tutmadıklarına özellikle. Evimi derlerim toplarım. ... Ondan sonra işe başlayacaksam o gün çalışıyorsam zaten randevuları veriyorum. Saat kaçta neyin başlayacağını biliyorum. Bir günüm genelde böyle geçiyor. (Peri, 42)

Bir günüm nasıl geçiyor güzel soruymuş. Öğle saatleri uyanıyorum çünkü akşamları geç yatıyorum. Kalkıp bir ortalığı topluyorum temizlik yapıyorum. Akşam gelen giden dağılıyor ev. Havalandırıyorum camı açıyorum. ... Sonra telefonuma bakıyorum gelen giden var mı diye akşama görüşmek isteyen var mı diye bakıyorum mesajlara sosyal medyaya. Çalışmaya başlarım artık kaç kişi gelir bilmiyorum ama akşama kadar çalışırım bazenleri geç yattığım olur çünkü para geldi mi geri çevirmemen gerekir yokluk gören bilir bunu. (Rüya, 47)

Uyanıyorum bir duşumu alıyorum. Etrafımı falan temizliyorum. Telefonlara bakıyorum iş olursa işime çıkıyorum. Onun dışında evdeyim. Kimseyi görmek istemiyorum açıkçası. (Yonca, 31)

Şekil 9. Seks İşçilerinin Bir Günü

Seks işçilerinin günlük rutinlerinde, temizlik, müşteri seçimi, organizasyon ve bakım gibi emek yoğun süreçler yer almaktadır (Easterbrook-Smith, 2020). Seks işçiliğindeki görünmeyen emek olarak adlandırılabilen bu çabalar kadın emeğiyle ilişkilendirilebilir. Seks işçileri yalnızca bedensel değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal emek de harcamaktadırlar (örneğin müşterilerle iletişim kurma, kendilerini hazırlama). Feminist perspektiften bakıldığında, seks işçiliğinin yalnızca penetrasyon odaklı bir iş olmadığı, çalışma yaşamının arka planında yer alan diğer emek türlerinin görünmezliği feminist mücadele için önemli bir alan oluşturmaktadır.

Seks işçileri, büyük ölçüde eril toplumun taleplerine yanıt veren bir iş yapmaktadırlar (Schotten, 2005). Erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını merkeze alan bir sistem içinde çalışmak, seks işçilerini toplumun ahlaki yargılarının ve şiddetin hedefi haline getirir. Örneğin, geceden kalan dağınıklığı toparlamak ya da müşterilere göre randevularını düzenlemek, işlerinin sadece bir kısmını temsil ederken bu süreçlerin arkasında ataerki işleyişi bulunmaktadır.

Buna ek olarak, seks işçileri sadece çalışma saatlerini planlarken değil, dinlenme ve kişisel zamanlarını oluştururken de ataerki baskılara maruz kalmışlardır. Toplum, seks işçilerinin bedenlerini ve hayatlarını sahiplenme (mülkiyet anlamında bir sahiplenme)

eğiliminde olduğu için dinlenme ya da kendilerine zaman ayırma alanları da sürekli olarak ihlal edilmektedir. Kadınlar genelde ev içi emeğin göz ardı edilmesi nedeniyle kişisel zamanlarından ödün verirken (Kılıç ve Keskin, 2023), seks işçileri ise hem işte hem de iş dışında sürekli bir denetim ve tehdit altında hissetmektedirler. Bu durum, onların bir gününü planlarken yaşadığı özgürlüğün oldukça kısıtlı olduğunu ve sürekli olarak eril güç yapılarının baskısı altında hareket etmek zorunda kaldıklarını göstermektedir.

4.2.3. Bir Meslek, Bir Yaşam: Seks İşçilerinin İşe Dair Algıları

Seks işçiliği tanımlanırken kullanılan terimlerin özneler tarafından seçilmesi kadar öznelerin seks işçiliği hakkında ne düşündüğünü öğrenmek de önemlidir. O nedenle bu başlıkta seks işçilerinin yaşamlarını sürdürürken kendi işleri hakkındaki her biri birbirinden biricik ancak belirli noktalarda ortaklaşan düşüncelerine yer verdim. Bu düşüncelere bir başlık atamanın seks işçilerinin sözlerini yeniden karanlığa gömeceğini düşündüğüm için in-vivo kodları başlık olarak kullanmayı seçtim. Bu doğrultuda “*Kimse Bulaşmasın, Ekmek Teknesi, Kirli Para, Biz Olmasak, Sönmüş Bir Balon*” başlıklarına ulaştım.

4.2.3.1. “Kimse Bulaşmasın”

Seks işçiliği muhakemesinde yalnızca kısa zamanda “çok” para kazandırmasına odaklanıldığında özendirici bir iş olduğuna ilişkin kaygılar (Lucas, 2005) karşısında seks işçilerinin hiç kimseye seks işçiliğini tavsiye etmemesi seks işçiliğinin esas yaşantılarına bir perde aralamasını sağlamaktadır. Beste, hiç kimseye seks işçiliğini tavsiye etmediğini ve bu işin ne kadar tüketici olduğunu eklerken, Ela ise kız çocuklarının eğitimde kalmasına yönelik vurgusuyla bu işe girmemeleri gerektiğini düşündüğünü paylaşmıştır.

*Ben kaç yıldır bu işin içindeyim bir kişiye bile yemin billah olsun sen de gir çok iyi iş iyi para var demedim. İmkani olan fırsatı olan kesinlikle girmesin. Bu iş insanın ruhunu iliğini kemiğini s*k*y*r. (Beste, 57)*

Ben okumamış bir kadını. Kimse böyle bir şeye kalkışmasın. Çok zarar görülüyor çaresizlikten benim gibi düşmek. (Ela, 35)

Berbat bir iş. Para kazandığım zamanlar evet oldu ama insanın hayatını karartan bir şey. [...] Yani şu an başka bir seçeneğim olsaydı ya da bundan yıllar öncesinde asla bu işi yapmazdım. (Zerrin, 36)

Seks işçiliğinin tüketici olduğunu paylaşan Peri, bu işin kendisini fiziksel ve psikolojik olarak kötü etkilediğini dile getirmiştir. Özellikle kendi yaşının neredeyse iki katı kadar yaş almış hissetmesi seks işçiliğinin yıpratıcılığına ışık tutmaktadır. Lucas'ın araştırmasında da seks işçileri, seks işçiliğinin yoruculuğuna odaklanmışlar bunun fiziksel ve duygusal zararlarına değinmişlerdir (Lucas, 2005).

Allah düşmanımın başına vermesin. Karnımızı böyle doyuruyoruz ama iliğini kemiğini de sömüren bir şey. Hem psikolojik hem fiziksel olarak. Ben 42 yaşındayım ama 80 yaşındayım. (Peri, 42)

Yani yapılacak iş değil. Kimseye önerdiğim bir iş değil ablacım. Hani çok güzel parası çok diye herkes gelsin yapsın demem ablam. Yani hiç öyle iyi bir şey değil. (Ülkü, 33)

Kimsenin seks işçiliği yapmamasını öğütlerken “bulaşmak” fiilini kullanan Yonca'nın bu kullanımı erkeklerin kadınlara olan yaklaşımıyla ilgilidir. Erkeklerin kadınları bir tatmin aracı olarak kullandığı düşüncesi ataerkinin meşrulaştırıldığı bir düzene işaret etmektedir. Seks işçiliğine getirilen en önemli eleştirilerden biri olan ve seks işçiliğinin ataerkil sömürü biçimlerinden biri olduğuna ilişkin fikirler Yonca gibi seks işçilerinin deneyimlerinden doğmuştur. Seks işçiliğinin özgür iradeyi içeren nüanslara sahip olması kabul edilen bir gerçekliktir (Karhan, 2023b) ancak eril tahakkümün baskı mekanizmalarıyla seks işçisi kadınları sistematik şiddet ve sömürüye maruz bıraktığı unutulmamalıdır.

Kimse bulaşmasın. Kimse bunu yapmasın ya herkes sevdiği ile birlikte olsun. Erkekler biz kadınları kendini tahmin etme aracı olarak görüyorlar. (Yonca, 31)

4.2.3.2. “Ekmek Teknesi”

Yapılan işin seks işçiliği olması onu mutlaka toplumun etiketleriyle görmek, ahlaki eleştirilerle değerlendirmek ya da ötekileştirilmiş bir iş olduğunu düşünmeyi gerektirmemektedir. Elbette bu sosyal gerçeklikler seks işçilerinin toplumsal konumlarını ve deneyimlerini etkileyecektir ancak bunun yalnızca para kazanılan -belki de zor- bir iş olduğunu düşünmek de mümkündür. Örneğin Rüya geçimini sağlamak amacıyla seks işçiliğine başlamış ve daha sonra bunu ekmek parası kazandığı işi olarak işlemleyip hayatına devam etmiştir. Benzer şekilde Gönül de yaptığı işi tanımlayarak çalmadan para kazandığı bir iş olarak betimlemiştir. Ahlaki sorgulamaları yalnızca cinsellik üzerinden gerçekleştiren ve “namus” diye toplumsal cinsiyete dayalı baskı aygıtı üreten ataerkiye yanıt olarak Gönül’ün seks işçiliğinde (de) etik çalışmanın mümkünlüğünü göstermesi cinsellik odağını sarsmaktadır. Ahlaki yargılama, seks işçilerini ya “kurtarılması gereken mağdurlar” ya da “kendi seçimleriyle hareket eden bireyler” olarak görmeye sebep olmaktadır (Peach, 2005). Yine de yargılamanın eril olması her bakımdan kadınları suçlulaştırmaktadır.

Kazandığım parayla ekmek alıyorsam o ekmekle karnımı doyurup aç kalmıyorsam benim yaptığım işin cinsinden el aleme ne oluyor? (Rüya, 47)

En azından kimsenin malını çalmıyorum. Sadece karşılıklı olarak insanların istekleri doğrultusunda görüşüyorum. Yaptığım iş belli. (Gönül, 42)

Beste, seks işçiliğini kimseye önermediğini ifade etmesinin ardından seks işçiliği sayesinde yaşamına devam edebildiğini paylaşmıştır. Yiyecek almak, bir konutta yaşamak gibi giderleri seks işçiliği yaparak karşılamış ve bunu para kazandığı bir iş olarak tanımlamıştır. Hayatta kalabilmek için seks işçiliği yapan (survival sex work) kadınların deneyimlerine odaklanan Watson (2011), kadınların neoliberal bireyselleşme baskılarıyla karşı karşıya kalarak, yapısal yoksulluğu tıpkı Beste gibi kişisel çözümlerle yönetmek zorunda bırakıldıklarını ortaya koymaktadır.

Allah var bu iş olmasa açlıktan öldüydüm çoktan. Sonra bırakamıyorsun öyle bir iş. Karnımı doyururdu evim barkım

*düzüldü kazandığım parayla. İnsan ekmek teknesine laf edemez.
Kaç yıldır boğazımdan lokma geçiyorsa orospuluk sayesinde.
(Beste, 57)*

Farklı milletlerden olan Aylin ve Sila, içinde bulundukları kültürün bir parçaları olarak ana akım söylemi daha önce içselleştirmişler ve orospuluğu bir küfür olarak algılamışlardır ancak bu işe girmelerinin ardından ana akım söylemi yapı sökümüne uğratarak orospuluğu bir kimlik ve bir gelir kapısı olarak yeniden üretmişlerdir.

*Böyle kolayca orospuluk dediğime bakma önceden benim için
böyle demeyi bırak küfürdü ama artık değil. Para kazanıyorum,
yaşıyorum. (Aylin, 29)*

*Bana eskiden çok ters geliyordu duyunca çok ıyy geliyordu.
Onlara kötü gözle bakıyordum ama kendin de olunca
anlıyormuşsun. İhtiyacı olduğu için yapıyorlar. (Sila, 40)*

4.2.3.3. “Kirli Para”

Öznelerin elde ettiği geliri “kirli para” olarak tanımlamaları, çevrelerindeki toplumun inançlarını, ahlaki ve hukuki standartlarını dışlayıcı söylem üzerinden içselleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda seks işçiliği başlı başına bir ekonomik faaliyetin yanı sıra seks işçisinin kişisel muhakemesini ve öz değerini de etkilemektedir. Kendileri kazandıkları parayla hayata devam edebilmiş olsalar da bu işten kazandıkları parayı temiz ve meşru bir gelir olarak görmemeleri yoğun bir içsel çatışmaya da işaret etmektedir. Seks işçiliğinin ve kazanılan paranın kirliliğine sıklıkla gönderme yapan özneler, bir yandan da kazanılan paranın “helalliği” ile ilgili çatışma yaşamaktadırlar. Dinse’nin tezinde yer alan özneler (2018), seks işçiliği dışındaki işlerden kazandıkları parayı “temiz para” ve bu işleri “normal iş” olarak adlandırdıkları yer almaktadır. Dolayısıyla seks işçiliğinden kazanılan paranın kirli para ya da temiz olmayan para olarak adlandırılması benzer örneklerle desteklenebilmektedir.

*İnsan ha deyince yapamıyor bunu çünkü temiz bir şey değil
anlatabiliyor muyum kirli bir şey bu. Parası da kirli. (Aylin, 29)*

Herkes yaptığımız işe laf ediyor ama işin iç yüzünü bilen yok. Ha bir de kendi geçimimi sağlıyorum helal para ama ne kadar helal?
(Çimen, 35)

Paranın seks işçiliğinden kazanılmış olması parayı kirli hale getirdiğine ilişkin inanç, kazanılan paranın harcanma şekline de etki etmiştir. Ela kazandığı parayı suçluluk duygusuyla birlikte öncelikle çocuklarının ihtiyaçlarını ve mutfak masraflarını karşılamak için harcadığını belirtmiş ancak kendisine bir şey almadığını belirtmiştir. Bir nevi kişisel bir cezalandırma olarak betimlenebilecek bu olay paranın kazanılış şekline dolaylı olarak kendisine yönelik bir öfkeye işaret etmektedir. Yine Dinse'nin (2018) araştırmasındaki özneler de seks işçiliğinden kazandıkları parayla önce çocukları için harcamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, annelik rolü ile seks işçiliğinin toplum tarafından yüklenen ahlaki normlarla çatıştığını ve bu çatışmanın Ela'nın benliğine ilişkin değer sorunları yaşamasına neden olmuştur.

O parayı alıyorum tamam mı, güzel soru bu bak. Markette alışveriş. Onları [alışverişte aldıklarını] evime getirdiğimde çok zoruma gidiyor. Mesela çocuklarımın sırtına giydiriyorum ama kendime bir parça bez bile almam. (Ela, 35)

Ela'nın hissettiği bu suçluluk duygusu Ela'nın kendisini “fuhuş yaptığı” için kolluk güçlerine şikâyet etmesine kadar derindir. Ela, kendi kendini şikâyet ettikten sonra bir özgürlük ve rahatlama hissi yaşamış ve seks işçiliğine dair kendisini sınırlayan, baskılayan ve suçlu hissettiren duyguların yükünden kurtulmuştur. Ela'nın kendini daha özgür hissetmesi, dış baskıların azalması ile ilişkilendirilebilir.

Ben kendimi şikâyet ettiğim için şu anda kendimi daha rahat özgür hissediyorum. Özgür hissediyorum şu an bir baskı yok yani. Rahat haldeyim şu an. (Ela, 35)

Suçluluk ve utanç, birbirini besleyen ve derinleştiren karmaşık duygusal deneyimlerdir. Öznelerin ifadeleri, bu iki duygunun genellikle iç içe geçtiğini ve birbirini pekiştirdiğini göstermektedir. Seks işçileri, toplumun ahlaki ve yasal normlarına göre “yanlış” kabul edilen bir iş yaptıklarında, bu normlarla kendi yaşantıları arasında bir çatışma yaşarlar

(Overall, 1992). Örneğin, Ela'nın ifadesinde çocuklarına aldığı kıyafetlerden bahsederken duyduğu suçluluk, kazancının kaynağıyla annelik rolü arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Toplumun annelik ve cinsellik üzerine yüklediği normlar, bu ikisini birbirine zıt olarak konumlandırır. Bu durumda, seks işçiliği yaparak çocuklarına bakan bir anne hem kendine hem de çocuklarına karşı suçluluk duygusu hissedebilir.²³

Utanç, kişinin toplumun gözünde ya da kendi gözünde değersiz, kusurlu ya da rezil olduğunu düşündüğü durumlarda ortaya çıkar. Suçluluktan farklı olarak utanç, kişinin eyleminden çok, kimliğiyle ilgilidir (Söylemez ve diğ., 2018). Ülkü ve Kiraz'ın utanç duymaları, yaptıkları işin kendilerini nasıl algıladıkları ve toplumun onları nasıl gördüğü ile ilgilidir. Seks işçiliği, toplumda damgalanan ve aşağılanan bir meslek olduğundan, bu işi yapan bireyler, yalnızca yaptıkları işten değil, aynı zamanda işin kendilerine yüklediği toplumsal kimlikten de utanabilirler (Bellhouse ve diğ., 2015). Bu utanç, seks işçilerini sosyal olarak izole eder ve işlerini gizlemelerine neden olur. Suçluluk ve utanç duyguları genellikle iç içe geçer ve birbirini pekiştirir. Örneğin, Çimen'in kazandığı parayı "helal" görmemesi ya da Ela'nın çocuklarına aldığı şeyler karşısında suçluluk duyması, bir yandan toplumun işlerine yüklediği ahlaki anlamlardan kaynaklanan bir suçluluk içerirken, diğer yandan bu parayı kullanırken kendi kendilerini ve kimliklerini nasıl gördüklerine dair bir utanç barındırır. Burada, suçluluk duygusu eyleme yönelikken, utanç duygusu kimliğe yöneliktir. Seks işçileri, işlerinin toplum tarafından kabul görmeyen ve aşağılanan bir iş olmasından dolayı kendilerini değersiz ve rezil hissederken, bir yandan da bu işi yaparak ahlaki olarak yanlış bir şey yaptıklarına inanarak suçluluk duyabilirler.

Aslında çok kötü bir şey yani ben kimseye iyi demem çok pis bir şey yani. Utanıyorum, rezil oluyorum. (Ela, 35)

²³ Kemal ÖRDEK'in seks işçiliği alanındaki annelerin deneyimlerini ele alan ve İstanbul'da SUGender - Türkiye'de Cinsiyet Çalışmaları Uluslararası Konferansı'nda sunduğu ancak henüz yayınlanmayan araştırmasına atıf yaptığımı belirtmek isterim.

Arkadaşlarıma da söylemedim. Çok utandım. Çünkü söylemeye utandım. (Ülkü, 33)

Kirli para ifadesinin diğer bir görünümü ise kendisinin pis olduğuna dair inançtır. Sıla'nın "kendini pisletiyorsun" ifadesi seks işçiliğine yönelik duygularını betimlemekle birlikte seks işçiliğini yaşamaya devam edebilmek için yaptığını da vurgulamıştır. Sıla'nın kendisinin pislendiğine dair ifadesi Ela'nın temizlik rutinindeki davranışlarında somutlaşmıştır. Ela, kendisinin temiz olduğuna inanmak için eldivenle vajinasını neredeyse zarar verecek kadar sert bir şekilde ve acı hissedene kadar "temizlemiştir."

Kendini pisletiyorsun. Hiç böyle verim alamıyorsun ama Hayatta kalmaya çalışıyorum. (Sıla, 40)

Banyo yapacağım zaman eldivenle güzelce ta içine kadar böyle canımın acısını hissedene kadar temizlerdim. (Ela, 35)

Işıl ise seks işçiliğinde önemli olan noktaları bilmenin işi kolaylaştırdığını düşünmektedir. Her işin belirli zorlukları olduğuna değinerek seks işçiliği hakkında olumsuz düşünmediğini paylaşmıştır. Bu paylaşımı seks işçiliğinin toplumsal konumundan bağımsız yapmayan Işıl, seks işçiliğinin saygıdan uzak bir meslek olduğunu da eklemiştir.

Her işin belirli zorlukları vardır. Mesela yaptığın işten zevk alacaksın. Onlar bozmadığı sürece terbiyemi bozmam. Kötü bir şey düşünmüyorum seks işçiliği hakkında. Saygıdan uzak bir meslek sadece. (Işıl, 26)

4.2.3.4. "Biz Olmasak..."

Cinsel suçlar, cinsiyet eşitsizliği, güç ilişkileri, patriyarkal normlar ve şiddet kültürü gibi çok derin ve karmaşık yapısal faktörlerden kaynaklanır (Adıgüzel ve Cankurtaran, 2024). Bu suçların önlenmesi ancak toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim, sağlıklı cinsel haklar ve güvenli alanların yaratılması ile mümkündür. Ancak öznel kendi varlıklarını toplumdaki cinsel suçların azalışı için önemli olduğunu düşünmektedirler. Bir noktada kendilerini neredeyse feda ederek insanları ataerkil cinsel suçlardan koruduklarını

düşünmektedirler. Esasında insanlar ifadesi seksi işçiliği yapmamış kadınlar ve çocukları işaret etmektedir. Bu düşünce seks işleri arasında oldukça yaygındır öyle ki Hale, bu fikirlerini paylaşırken diğer seks işlerinde böyle düşündüğünü dile getirmiştir.

Bir sürü seks işçisinden bunu duyuyor olabilirsin. Adam mesela sana geliyor öyle şeyler söylüyor ki diyorsun pisliğini bana kussun insanlara bunu yansıtmayın. (Hale, 26)

İnsanların zarar verici tüm cinsel eylemlerini bir “pislik” olarak tanımlayan Hale’nin ifadesiyle Nehir’in seks işçileri olmasa herkesin tecavüze maruz bırakılacağına dair düşüncesi ile bir arada ele alındığında öznel kendilerinin cinsel suçların önlenmesinde önemli rollerin olduğunu düşünmektedirler. Seks işçiliği hakkındaki mitleri ele alan metinde yer alan mitlerden biri de erkeklerin seks işçilerine ihtiyacı olduğu ve seks işçilerinin erkeklerin cinsel şiddet uygulama isteklerinin (?) bir çıkışı olduklarıdır (Australia, 2020). Öznel, her ne kadar bu fikre sıkı bir şekilde inansalar da erkeklerin seks işçiliğine olan taleplerinin toplumsal olarak desteklenmesi, kadına yönelik şiddeti ve tecavüz besleyen yanlış inançları güçlendirir. Seks işçilerine böyle bir rol yüklemek ya da seks işçilerinin kendi var oluşlarını bu şekilde “anlamlandırmaları” erkeklerin cinsellik yaşamadıklarında tehlikeli olabileceklerine dair inancı pekiştirmesine neden olurken aynı zamanda erkeklerin (özellikle saldırgan) cinsel arzularına öncelik olarak aşıl原因 bir anlayışı da kabul ettirir. Bu inanış, orta çağda seks işçilerinin kilise tarafından “gerekli kötülük” olarak isimlendirilmesini çağrıştırmaktadır. Kilise, seks işçilerine araçsal bir şekilde yaklaşarak seks işçilerini erkeklerin cinsel arzularını “meşru” yollarla giderme ihtiyacı doğrultusunda bir emniyet supabı (safety valve) olarak görmüştür (Karras, 1998).

Yani biz olmasak tecavüz aşırı artar. Şu an bile çok. Gizli saklı yapıyorlar, gizli saklı [seks işçilerine gidiyorlar]. Bırakın yapsınlar da çoluğa çocuğa bulaşmasınlar. (Nazlı, 33)

Millet çoluğa çocuğa tecavüz ediyor. Biz olmasak herkes tecavüze uğrar. Bütün küçük erkek çocukları cinsel istismara uğruyor. Burada kerhane var mı? Yok mesela. Yani biz varız diye birçok suç önleniyor. (Nehir, 31)

Öznelerin maruz bırakıldığı insandışılaştırma, ayrımcılık, şiddet ve yoğun can güvenliği tehditleri gün sonunda onlar için kabul edilebilir ve boyun eğilebilir hale gelmiş ve “erkeklerin cinsellik ihtiyaçları bu şekildedir” gibi düşüncelerle yer değiştirerek daha kolay ezilme pratiğine dönüşmüştür. Özneler maruz bırakıldıkları kötü muameleleri oldukça yoğun yaşayarak bunları normalleştirmişler ve bu şekilde kabul etmişlerdir. Bu durum cinsel şiddetin erkeklerin ihtiyaçları şeklinde tanımlamasına kadar yol almıştır. Normalleştirme süreci, bireylerin kötü muameleye boyun eğmesini sağlamaz; aynı zamanda toplumsal düzeyde bu tür ayrımcılığın ve şiddetin meşrulaştırılmasına zemin hazırlar. Baskının oluşturduğu ve içinde bulunduğu bir döngüden bahseden DiAngelo (2016), yaygınlaşan yanlış temsillerin ve sosyal kabul mekanizmalarının, bireylerin kendilerine yönelik şiddeti içselleştirmelerine ve bu durumun değişmez bir gerçeklik olduğu algısını benimsemelerine neden olduğuna dair bir tartışma yürütür.

Tüm bu şiddetin seks işleri tarafından soğurulmasında hemfikir olan özneler, bunun bir insan hakkı ihlali ve şiddet oluşunu düşünmemektedirler. Seks işçiliği baskısı altında yaşamlarını sürdürebilmek için bu durumu içselleştirerek boyun eğmek, özneler tarafından bir baş etme mekanizması olarak benimsenmiş ve direnmemeyi tercih etmişlerdir. Sonuç olarak, özneler seks işçiliğini, baskı ilişkileri çerçevesinde kötü muameleye açık, şiddeti kolayca soğuran bir yapı olarak tanımlamaktadır.

*Biz olmasak birçok kadın yolda yürüyemez. Erkekler bu ihtiyaçlarını bizimle karşılamalı ki **normal** kadınlar hayatlarına devam edebilsinler. Yoksa burası Afganistan gibi olsaydı, sokakta gördüğü her kız için cinsel organı sertleşirdi. Yalan mı? (Simge, 31)*

Öznelerin “fedakar” bir rol oynamaları kendi utanç ve suçluluk duygularını bastırmak veya yer değiştirmek için tercih edilmiş olabilir. Ancak, burada iki temel problem bulunmaktadır. Birincisi, seks işçilerinin toplum tarafından utanç ve suçluluk duygusuna itilmesidir; ikincisi ise cinsel suç faillerinin suç davranışlarının bir ihtiyaç olarak görülmesidir. Bu tür suçların önlenmesi, seks işçiliğinin varlığı ya da yokluğu ile bağlantılı değildir. Seks işçileri, cinsel suçların önlenmesinde bir “kalkan” görevi görmez; bu, hem seks işçilerine hem de topluma ait olmayan bir sorumluluk ve beklenti yükler. Seks işçiliği, bireylerin cinsel ihtiyaçlarına yanıt verebilir, ancak bu durum cinsel

suçların önlenmesiyle ilişkilendirilmemelidir. Seks işçileri, cinsel şiddetin önlenmesi için bir araç değildir.

4.2.3.5. “Sönmüş Bir Balon”

Metaforlar nitel araştırmalarda, karmaşık ve soyut kavramları daha anlaşılır ve somut hale getirmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bir kavramı, olayı ya da olguyu deneyimleyen kişilerin bu yaşantı hakkındaki derin düşüncelerini olduğu gibi dışa vurabilmeleri için önemli bir fırsat sunar (Cömert ve Deniz Gürol, 2023). Öznelerin anlatılarında yer alan metaforlar, öznelerin dünyayı nasıl gördükleri ve nasıl anlamlandırdıkları hakkında derinlemesine bir bakış açısı sunabilirler. Böylece, öznelerin yaşadıkları deneyimlerin derinliği ve çok yönlülüğü daha net bir şekilde ortaya konulabilir.

Araştırmanın sahasında seks işçileri kendi duygu durumlarını ve yaşamlarını betimlemek için derin anlamlar taşıyan metaforlar kullanma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu ihtiyaç seks işçiliği deneyiminin kendilerini nasıl değiştirdiğini, toplumsal bağlamdaki algıladıkları yerlerini daha otantik bir şekilde yansıtma ve sağlamıştır. Kullanılan metaforların ifade ettiği anlamlar seks işçilerinin önceki ifadeleriyle yakından ilgilidir. Örneğin suçluluk duygusunun yoğunluğu ve kamusal yaşamdan itilmeleri düşünüldüğünde Peri’nin kendi güncel durumunu “hapishane” ile betimlemesi bir suçun cezalandırılması ve özgürce toplumda var olamama ile temellenmiştir. Bu durumu hapishane ile somutlaştırmak ahlak kurallarının ihlali sonucunda toplum tarafından verilen belirli duvarların ardında çıkamayışı anlatmaktadır. Öte yandan seks işçiliğini bırakmak için yeterli kaynağa sahip olmadıkları için devam etme zorunluluğu hisseden özneler de referans verilebilir.

Günümüz yapay teknolojisinden faydalananak öznelerin metaforlarını görselleştirdim. Chat GPT’de yeni bir sayfa açarak seks işçileriyle bir araştırma yürüttüğümü ve bu araştırma sürecinde yaptığımız görüşmelerde seks işçilerinin kendilerini çeşitli metaforlarla betimlediklerini aktardım. Ardından bu metaforları sırayla paylaşacağımı ve paylaştığım her bir alıntıyı görselleştirmesini istedim. Elde ettiğim görseller seks

işçilerinin duygularını anlamak için önemli bir kaynak haline geldi. Bu şekilde öznelere hislerini okumanın yanında görerek aktarmayı mümkün hale getirdim.²⁴

Şekil 10'da görselleştirdiğim Peri'nin metaforu, haksız yere hapsedilmiş bir kadının çaresizliğini ve özgürlük arzusunu vurgulamamaktadır. Kadının duruşu ve çevresindeki detaylar hapishane teması ifade etmektedir.

Böyle bir hapishane diyebilirim çünkü istemiyorsun ama oradasın ve orada olmak zorundasın. Elinden de pek bir şey gelmiyor hani oradan çıkıp gideyim dersin yok öyle bir şey. (Peri, 42)

Şekil 10. Peri'nin Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali

Gaventa (1982), Appalachia bölgesindeki kömür madenciliği topluluğunu güç ve güçsüzlük bakımından incelerken baskıya boyun eğmenin ezilme pratiklerini değiştirerek bir süre sonra ayaklanma ve direnişlerle sonuçlanabileceğini aktarmaktadır. Şirin'in kullandığı metafor da güç ve güçsüzlük ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde maruz

²⁴ Şekil 10, 11, 12 ve 13 araştırmanın duygusal bağlamını yansıtmak için DALL·E yapay zeka aracı kullanılarak oluşturulmuştur.

kaldığı baskı pratiği ile açıklanabilir. Bir kibrit nasıl ki sürtünme sonucunda alevleniyorsa Şirin de kendisinin maruz bırakıldığı baskılar karşısında kimi zaman “*harladığını*” paylaşmıştır. Yoğun ezilme sonucunda yaşanan cinnet, kibritin ilk yanış şekline benzetilebilir ancak Şirin bu benzetmeyi ilk yanışın esasında kendisini de yaktığını ekleyerek detaylandırmıştır. Bu detay, seks işçilerinin maruz bırakıldığı baskılar karşısında kendilerini savunmanın, hak aramanın veya destek istemenin dahi kendileri için olumsuz sonuçlar doğurduğunu anlattıkları yaşantılarına işaret etmektedir. Ayrıca baskıya karşı ilk direniş anının uçan “kuşlar gibi çakımaya” benzetmesi özgürlüğe açılan ilk kanadı da simgeleyebilir. Eyleme geçmeyi kuş uçuşu ile anlatmak baskıdan kurtulmanın kendini nasıl hissettirdiğini anlatmaktadır. Şirin’in metaforundan hareketle Şekil 11, çok güçlü bir duygusal bağlam taşımaktadır. Kibritin hem karşısındakini hem de kendini yakan bir metafor olması, Şirin’in hem öfkesini hem de kırılganlığı aynı anda göstermektedir.

Belki bir kibrit olabilir. Çünkü bazen öyle noktalara geliyorsun ki öldürüvereyim şu karşımdakini gitsin. Böyle birdenbire harlıyorsun. Kendin de yanıyorsun ama. Ondan kibrit dedim.

Şekil 11. Şirin'in Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali

Anlık parlamayı yaşıyorsun çakıyorsun uçan kuşlar gibi ama sonra hem karşıyı hem kendini yakıyorsun aslında. (Şirin, 19)

Simge, kendi yaşamı üzerindeki kontrolünü kaybettiğini ifade ederken boşlukta olduğunu hissettiğini dile getirmiştir. Karar alabilme kapasitelerinin azaltıldığı, seçim şanslarının olmadığı ve tüm günlerini, çalışma yaşamlarını ve kendi kendilerine geçirdikleri zamanı ataerkil baskı doğrultusunda yaşayan öznelerin boşluk hissi yaşaması Simge'nin kullanımı gibi somutlaştırılabilir. Ayrıca Simge kendisini şişirilmiş bir balonun dış etkenlerce patlatılmış haline benzetmektedir. Şişirilen bir balonun patlatılması Simge'nin kendi hayatında kontrolü kaybetmiş olmasının yeniden ifade edilmesiyle aynı zamanda güçsüz hissetme durumunu da ifade etmektedir. Simge'nin kendisini dış etkenlerin etkisi altında, edilgen ve güçsüz bir varlık olarak görmesi ise *"Bir iğne gelip beni patlattı."* ifadesi ise, yaşamında beklenmedik bir olayın veya travmanın, denge hissini bozduğunu simgelemektedir. Balon metaforunu sürdüren Simge aynı zamanda yaşadığı travmaları sönmüş bir balonda oluşan buruşukluklarla somutlaştırmıştır. Yaşanan travmaların Simge'de bıraktığı hasarı ve çaresizlik hissini yansıtan ifadelerine ek olarak Simge'nin bu balonu şişirmeye çalışması kendini toparlama ve eski haline dönme anlamına gelse de *"ben şişirdikçe o hava kaçırıyor"* ifadesi, bu çabaların yetersiz kaldığını ve her seferinde hayal kırıklığıyla sonuçlandığını anlatmaktadır. Bu metafor, mutsuzluğa kapıldığı ve motivasyonunu yeniden kazanmakta zorlandığı bir kısır döngüyü simgelemektedir. gibi Chat GPT'den faydalanarak elde ettiğim görsele Şekil 12'de yer verdim. Görseldeki çevresel koşulların gerçek bir boşluk oluşturması Simge'nin anlatmaya çalıştığı duygunun daha iyi anlaşılmasını sağladı. Boşlukta hissetme, kırılganlık ve tekrar tekrar sonuçsuz kalan bir çabanın metaforunu yansıtan görsel sönmüş ve patlatılmış bir balon ve çabalar, metindeki duygusal mücadeleyi simgelemektedir.

Yani baya boşlukta hissediyorum. Çünkü benim günüme karar veren her şey başka etkenler. Yani ben kendi hayatımda bomboş bir balonmuşum. Bir iğne gelip beni patlattığı için bir daha eski halime dönemedim gibi hissediyorum. Buruşuk sönmüş bir balonu şişirmeye çalışıyorum sanki. Ben şişirdikçe o hava kaçırıyor ama. (Simge, 31)

Şekil 12. Simge'nin Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali

Seks işçiliği ile ilgili araştırmalarda sıklıkla karşılaşılan seks işçilerinin hissizleşmesine ilişkin bulgular (Kramer, 2004) Yonca'nın metaforunda da bulunmaktadır. Kendisini bir obje olarak gördüğünü ve bu objenin de şişe, vazo veya damacana olduğunu düşünmektedir. Bu benzetmeyi ise penetrasyon üzerinden kurgulayarak kendisinin cinsel ilişkilerden zevk almadığını paylaşmıştır. Kendi bedenini yalnızca kullanım amacına hizmet eden nesnelerle özdeşleştirdiğini gösteren bu ifade Yonca'nın kendisini ve bedenini, kendi istekleri veya ihtiyaçlarından bağımsız olarak başkalarının arzularına hizmet eden bir araç gibi algıladığını anlatmaktadır. Kendini objeleşmiş hissetmenin kırılğanlığını ve duygusal kopukluğu Şekil 13'te görselleştirdim.

Kendimi bir obje olarak görüyorum ama artık şöyle obje olursa şişe olur, vazo olur. Hiç fark etmiyor ya damaca [gülüyor]. Ben kendim o şekil görüyorum. Çünkü gerçekten zevk almıyorum. Aşkım gel gir diyorum. Bana bir şey girip çıkıyor. (Yonca, 31)

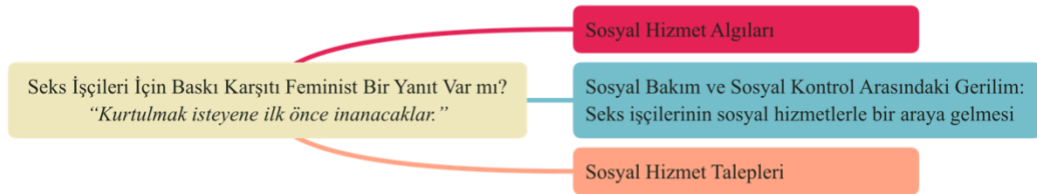
Şekil 13.Yonca'nın Metaforunun Yapay Zeka Destekli Görselleştirilmiş Hali

Hapishane metaforu suçluluk ve kamusal yaşamdan itilmişlik için, kibrit metaforu kendini korumak için atılan adımların önce kendisini yakmasını anlatmak için, bir kuşun ilk kanat çırpışı metaforu özgürlüğe giden ilk eylemin hissettirdiği duyguyu anlatmak için, patlatılmış/sönmüş bir balon metaforu seks işçilerinin edilgenleştirilerek travmalarla iç içe bir yaşama sahip olduklarını anlamak için ve şişe, vazo ve damacana metaforları ise seks işçilerinin hissizleşmelerini ve kendilerini erkeklerin hazzına hizmet eden bir obje olarak gördüklerini anlayabilmek için oldukça önemli role sahiptir. Somutlaştırmanın bu boyutu yalnızca araştırmacının tanık olduğu öznel ses tonlarındaki yaşanmışlıkları, bakışlarındaki yorgunluğu veya göz yaşlarını tutamadığı noktalardaki yoğun duygu yükünü pratikten teoriye aktarmanın önemli bir yoludur.

4.3. SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI FEMİNİST BİR YANIT VAR MI?: “KURTULMAK İSTEYENE İLK ÖNCE İNANACAKLAR.”

İnsan haklarının günümüzdeki kapsayıcılığı, büyük ayrımcılıklar üzerine inşa edilmiştir (ve edilmektedir). Cinsiyetçilik, ırkçılık, etnosantrizm, din ayrımcılığı, yaşçılık, sağlamlılık, heteroseksizm, transfobi, ahlakçılık, sınıfçılık gibi insanları kategorilere ayırarak ezme ve ezilme ilişkilerini sürdüren düşünceler, kabuller ve beklentiler çok suç işlemiş ve çok can almıştır. Üstelik bunların birer politika olarak benimsenip uygulamaya dökülmesi yasal ayrımcılığı ortaya çıkarmış ve insanları (kolayca) suç faili yapmıştır. Tüm bu hak ihlalleriyle mücadele etmek, insan haklarını hak sahiplerine teslim etmek, insana yaraşır bir yaşam düzeni kurmak için sosyal hizmet ortaya çıkmış ve sosyal adaleti, eşitliği ve insan onurunu korumayı hedeflemiştir (Zastrow, 2017).

Sosyal hizmetin hizmet götürdüğü gruplardan biri olan seks işçileri, yoğun bir cinsiyetçilik ve ahlakçılık ile eleştirilmektedir. Bunun yanında, sistematik ve politik baskılara da maruz bırakılmaktadır. Hak ihlallerinin kesişimlerinde nefes almak için yer arayan seks işçilerinin güncel durumları, sosyal hizmetin değerleri doğrultusunda acilen harekete geçmeyi gerektirmektedir. Ancak, pratikte yaşanan sorunlar, seks işçilerinin kapsayıcı olduğu iddia edilen insan haklarından ne kadar pay aldığını sorgulatmaktadır.

Şekil 14. Seks İşçileri İçin Baskı Karşıtı Feminist Bir Yanıt Var mı? Tema Haritası

Şekil 14'te görselleştirdiğim bu temada seks işçilerinin sosyal hizmetlere ilişkin algılarına, eğer varsa sosyal hizmetlerden faydalanma deneyimlerine ve sosyal hizmetlerden beklentilerine yer verdim.

4.3.1. Sosyal Hizmet Algıları

İnsanların sosyal hizmetler hakkında ne bildikleri ne düşündükleri ve ne algıladıkları önemlidir. Tüm bunlar, insanların zihninde bir sosyal hizmetler bulutu oluştururken, günün birinde kendileri için ihtiyaç duydukları hizmetlere erişebilmeyi ya da ihtiyaç duyan birini tanıdıklarında bu kişilerin hizmetlere erişebilmeleri yönlendirebilmelerini mümkün kılar ve bu toplumun genel refahı için önemli bir değer taşır (Legood ve diğ., 2016). Dolayısıyla seks işçilerinin sosyal hizmetler hakkında ne düşündüklerini öğrenmek öz eleştiri yapabilmek ve bunun sonucunda hizmet sunumunda yenilikler üretebilmek için önemlidir. Bu önem doğrultusunda seks işçilerinin sosyal hizmetler hakkındaki algılarına yer verdim ancak öznelerinin önemli bir kısmının sosyal hizmetler hakkında herhangi bir bilgilerinin olmadığı ve ne olduğuna ilişkin bir tahmin yürütemediklerine rastladım. Elbette seks işçilerinin hepsinin sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan insanlar olmasına dair bir beklenti damgalanmanın farklı bir boyutunu oluşturabilir ancak yine de öznelerin çoğunlukla yoksulluk sebebiyle seks işçiliğine başladığı düşünüldüğünde yollarının sosyal hizmet mekanizmalarıyla bir şekilde kesişmiş olmaları beklenmektedir.

Sosyal hizmet hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığını söyleyen özneler fikir yürütmekte de zorlanmışlardır. Dolayısıyla bu durum hizmet götürül(e)meyen insanların varlığına işaret etmektedir.

Yok bilgim yok ablacım. Bana uyan bir şey varsa başvururum.
(Aylin, 29)

Valla ben hiç bilmiyorum. Öyle söyleyeyim sana. (Işıl, 26)

Açıkçası yok. Yani ilk defa sizinle tanışıyorum bu alanla ilgili.
(Şirin, 19)

Sosyal hizmetlerin büyük bir kısmının devlet tarafından yürütülmesi sosyal hizmete devlet etiketini yapıştırmıştır. Bu etiket seks işçilerinin önceki deneyimlerine dayanmaktadır ve kendilerinin “devletle” ilişkilenmeleri genellikle gözaltına alınma, para cezası kesilmesi, evlerinin mühürlenmesi veya kolluk güçlerinin alayına ve şiddetine maruz bırakılma gibi kendileri için olumsuz hatıralar olduğu için (Footer ve diğ., 2019;

Rhodes ve diğ., 2008; Stenersen ve diğ., 2024) Peri'nin sözüyle devlete inançlarını kaybetmişlerdir. Bu beklentisizlik, sosyal hizmetlere de aktarılmış ve devletin hiçbir kurumuna karşı bir güven duyamayacaklarını dile getirmişlerdir. Devlet olarak tanımladıkları kolluk güçleriyle kurulan bu güvensiz etkileşimlerin oluşturduğu ön yargı sosyal hizmetlere yansıtılmış böylece öznel, bir devlet aygıtı olarak gördükleri sosyal hizmetlere de mesafeli olmayı tercih etmişlerdir. İngiltere'deki seks işçilerinin polislerle etkileşimlerini araştıran çalışmada da seks işçileri polislere karşı bir güvensizlik hissettiklerini belirtirler de sosyal hizmetleri güvenli bölge olarak görmektedirler. Öyle ki polisle iletişim kurmak zorunda kaldıkları takdirde bir sosyal hizmet uzmanının yanlarında olmasını talep etmektedirler (Klambauer, 2018). İngiltere'deki seks işçiliği politikası, seks işçilerine duyarlı ve hak odaklı çalışmalar yürütülmesini teşvik etmektedir. Bu tutum, seks işçileri için gözlenebilir sosyal hizmet mekanizmalarının üretilmesini ve böylece sosyal hizmetlerin seks işçileri için güvenli alan olmasını sağlamıştır.

Sosyal hizmetlere hiç gitmedim. Devlete olan inancım ya da arkamı dayayayım güvende hissedeyim gibi şeylerim yok neler yaşattılar bana. Öyle hissetmiyorum açıkçası. (Peri, 42)

Sosyal hizmetlerin yokluğunu alaycı bir şekilde paylaşan Işıl, görmediği sosyal hizmetler hakkında nasıl bilgi sahibi olabileceğini sormuştur. Sosyal hizmet kavramının veya uygulamalarının kadar görünmez ve erişilmez olduğunu yansıtan bu ifade, sosyal hizmetlerin erişilebilirlik konusunda eksikliklerini ortaya çıkarmaktadır. Hatiboğlu Kısat ve Odabaş'ın (2023) araştırmasında kadınların özellikle toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olan ve yeterince kapsayıcı olmayan kentsel sosyal hizmetlere erişimde ciddi engellerle karşılaştıklarına ulaşılmıştır. Benzer sonuç, seks işçileri ve hizmet sunan profesyonellerle yapılan çalışmada da sosyal hizmetlerin seks işçileri için harekete geçiril(e)memesi odağında tartışılmaktadır (Wood, 2024). Danışmanım ile yaptığımız çalışmada, seks işçilerine hizmet sunan profesyonellerin deneyimlerinden yola çıkarak, sosyal hizmetlerin seks işçileri için yeterince uygulanmadığını ve mevcut sistemlerin seks işçilerin ihtiyaçlarına yanıt vermekte yetersiz kaldığını gözlemledik (Orbay ve Küçükkaraca, 2023). Özellikle mevcut sosyal hizmet uygulamalarını seks işçileri için şekillendirerek uygulamaya çalışan

profesyonellerin politika eksikliği sebebiyle oldukça zorlandığını ele alırken esasında seks işçileri için sosyal hizmet ve sosyal politika gereksinimine dikkat çekmeye çalıştık.

*Sosyal hizmet deyince... Valla benim aklıma hiçbir şey gelmiyor.
Çünkü ben görmüyorum onu. Ben görmediğim bir şeyi nasıl
bileyim ki? (Işıl, 26)*

Sosyal hizmetler hakkında sahip oldukları bilgileri paylaşan öznelere ise bu bilgilerini önceki deneyimleriyle açıklamışlardır. Bu öznelere çocukları koruma altına alındığı için sosyal hizmetlerin yalnızca bu alanı hakkında bilgi sahibidirler. Seks işçilerine, seks işçisi oldukları için anneliğin yakıştırılmamasına karşın seks işçiliğine yönelik bir politika geliştirilmemektedir. Dolayısıyla “seks işçisi olabilirsiniz ancak seks işçisi anne olamazsınız anlayışı” ayırt etmeksizin anne ve çocukları ayırmak için sosyal hizmetler tarafından uygulanmıştır. Bu uygulamaya karşı direnen İngiliz seks işçileri, sosyal hizmetlerin kendilerine cinsiyetçi ve ön yargılı yaklaştığını, maruz bırakıldıkları erkek şiddetinden yine kendilerinin sorumlu tutulduğunu bir direniş aracılığıyla göstermişlerdir (Medlicott, 2022). Duff ve diğerlerinin araştırmasında seks işçilerinin çocuklarının koruma altına alınmasından korktukları için tıpkı polislerden kaçındıkları sosyal hizmetlerden de kaçındıkları ortaya koymuşlardır (Duff ve diğ., 2015). Bu kaçınma ise seks işçilerinin hak sahibi olduğu hizmetlere erişimlerinin önünde engel oluşturmaktadır.

*Kızım koruyucu aileye verilmiş. Saygı duyuyorum. Kızım 3.5,
oğlan 5.5 yaşında. Oğlumdan ayrıldım mı ağlıyorum. Benim ilk
tecrübem de değil. İlk eşim de vermiş benim çocuklarımı yurda.
(Ela, 35)*

*Sosyal hizmetler yani genelde çocuk falan geldiği için ondan
haricinde bir şey gelmiyor. (Tülin, 39)*

*Çocuk esirgeme kurumu gibi. Çocuğun annesiz, babasız kalmış,
yetim kalmış. Çocuğun orada bakımını devlet üstleniyor. (Ufuk,
21)*

Öznelere, sosyal hizmetleri genel olarak “yardım” kavramıyla ilişkilendirmişler ve bu yardımı genellikle maddi destekle sınırlı bir şekilde detaylandırmışlardır. Bu sınırlılık

sosyal hizmetlerin psikolojik, sosyal, hukuki destek gibi birçok farklı boyutunun dışarıda tutulmasına neden olmuştur. Sosyal hizmetlerin yalnızca ekonomik destek olan tarafı ile karşılaşan seks işçilerinin bu şekilde bir sınırlandırma yapmaları oldukça doğal olmakla birlikte bilmedikleri için çeşitli hizmetlerden yararlanamadıklarını da yansıtmaktadır. Güncel ekonomik kriz ve yoksulluk doğrultusunda sosyal hizmet sunumunda yoğunluklu olarak ekonomik destek paketlerine başvurulmaktadır. Bu eğilim hak temelli bir ihtiyacı karşılar ancak diğer alanlardaki uygulamaların harekete geçirilmemesi sosyal hizmetin seks işçilerinin yaptığı gibi ekonomik yardım mesleği olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Bu konudan şikâyetçi olan sosyal hizmet uzmanlar, ekonomik destek politikalarının yoğunluğunun yanında bütüncül sosyal hizmet uygulamalarının daha az uygulanmasını eleştirmişlerdir (Canbulut, 2020).

Bilmem hiç düşünmedim ama yardım falan değil mi? Yardıma muhtaçlara yardım yapıyorlar evine gidip bakıp o değil mi?
(Aylin, 29)

Sosyal hizmet ne demek benim için, zorda kalanların arkasında demek. (Ela, 35)

Yani insanları koruyorlar yardıma ihtiyacı olana destek çıkıyorlar böyle. (Ferah, 42)

Yardım. Psikolojik, maddi, manevi her şekilde yardım ediyor.
(Hale, 26)

Kömür yardımı para yardımı yemek yardımı öyle bir şey herhalde. (Nil, 70)

Sosyal hizmet desteği ne ki ben para yardımı diye biliyorum.
Başka bir şey var mı? (Peri, 42)

Gönül, sosyal hizmetleri temel haklarına erişim sağlayabilecek, destek alabileceği ve kendisine yardımcı olabilecek bir kurum olarak tanımlamaktadır. Hak temelli bir şekilde sosyal hizmetleri tanımlayan Gönül'ün bu bilgisi seks işçileriyle çalışan STK'larda yer alarak aktivist kimliğinin bir parçasıdır. Ufuk ise sosyal hizmetleri devlet tarafından

yürütülen bir yapı olarak tanımlamıştır ve yine ekonomik destek vurgusunda bulunmuştur. Sosyal hizmet hakkında farkındalığa sahip olan seks işçilerinden söz ederken özellikle Kırmızı Şemsiye'den²⁵ bahsetmek gerekmektedir. Kırmızı Şemsiye, 2013 yılından günümüze Ankara'da seks işçilerine hizmet sunan bir özne STK'sıdır. Özellikle cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanında seks işçileriyle çalışan Kırmızı Şemsiye, seks işçilerinin maruz bırakıldığı hak ihlallerine karşı hukuki destek verirken aynı zamanda seks işçilerinin sosyal hizmetlere erişimlerinin kolaylaşmasını sağlamaktadır. Özellikle seks işçileriyle yaptıkları araştırmalar ve yayınlar²⁶, toplumsal cinsiyet ve seks işçiliği odaklı eğitim ve etkinlikler seks işçileri için bilinç yükseltme rol ve işlevi taşımaktadır (Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ve Ördek, 2017; Topçu ve diğ., 2023). Dolayısıyla yolu Kırmızı Şemsiye'den geçen seks işçileri sosyal hizmet hakkında bilgi ve farkındalık sahibidirler.

Sosyal hizmetler deyince benim temel haklarımdan faydalanabileceğim, bana yardımcı olabilecek insan topluluğunun olduğu bir kurum düşünüyorum aklıma geliyor mesela. Bilmiyorum yanlış mı? (Gönül, 42)

Sosyal hizmet deyince ihtiyacım var diyelim bir duruma ama karşılayabilecek imkanım yok. Devlet seni o bataktan çıkaracak ve ihtiyacını giderecek ya da senin olumsuz durumunu bertaraf edebilecek bir yapı olarak düşünüyorum. (Ufuk, 21)

4.3.2. Bakım Miti Kontrol Gerçeği: Seks işçilerinin sosyal hizmetlerle bir araya gelmesi

Sosyal hizmet bireylerin ve toplumun refahını sağlamayı ve artırmayı hedeflerken bakım ve kontrol rollerini birbiri içine geçmiş bir şekilde uygulamaya döker. Sosyal değişimi hedeflerken bakım ve kontrol dengesini sağlamak, eşitsizlikleri ve baskıcı uygulamayı yeniden üretmemek için önemlidir (Thompson, 2016b). Sosyal hizmetin sosyal bakım ve

²⁵ Daha detaylı bilgi için: <https://kirmizisemsiye.org>

²⁶ Bkz: <https://kirmizisemsiye.org/kutuphane>

sosyal kontrol rolleri, seks işçiliği söz konusu olduğunda karmaşık bir hale gelir. Seks işçilerine haklarının teslim edilmesi ile seks işçiliğini bırakmaları için “kurtarıcı” role bürünebilen sosyal hizmet, bakım ve kontrol karşılığını politik zeminde çelişkilerle var olabilmektedir. Bu dengesizlik seks işçilerinin yaşamlarına da yansımakta ve seks işçileri, toplum tarafından genellikle dışlanan ve damgalanan bir grup olarak sosyal hizmet uygulamalarına hem ihtiyaç duyabilir hem de bu uygulamalardan kaçınabilmektedirler. Bu ikili rol, sosyal hizmet uzmanlarını, savunuculuk ve güçlendirmeye karşılık toplumsal normlara uyma baskılarıyla bir arada bir aradalığa neden olmaktadır (Fook, 2022).

Sosyal hizmetin sosyal bakım rolü, seks işçilerinin yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve seks işçilerine sosyal, psikolojik ve ekonomik destek sağlamayı içerir. Seks işçileri, çalışma koşullarından kaynaklanan sağlık sorunları, şiddet, barınma ve sosyal güvence eksikliği gibi birçok zorlukla karşılaşmaktadırlar. Bu zorlukları ele almak için danışmanlık, hukuki destek, sağlık hizmetlerine erişim gibi çeşitli bakım ve destek hizmetleri sunabilirler. Bu hizmetler, seks işçilerinin güvenli ve sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için kritik öneme sahiptir. Ancak, sosyal hizmetin bakım rolü, seks işçilerinin özerkliği ve tercihleri göz önünde bulundurularak yürütülmediğinde sosyal kontrolün baskıcı yapısı seks işçilerinin yeniden ezilmelerine neden olur. Sosyal hizmet sınırları içerisinde seks işçilerinden bahsederken çoğu zaman yardım ve destek almak yerine, “kurtarıma” veya “rehabilite edilme” kullanımlarına tanık olunur. Bu yaklaşım, seks işçilerinin yaşamlarını kontrol etmeye yönelik baskıcı oluşturmakla birlikte seks işçilerinin kaderinin toplumun ahlaki dayatmaları tarafından tayin edildiği bir yaşam düzenini ortaya çıkarır. Bunun sonucu ise seks işçilerinin hak sahibi oldukları sosyal hizmet uygulamalarını reddetmeleridir. Seks işçilerinin sosyal hizmetlerden destek almaktan çekinmelerinin başlıca nedenleri arasında sosyal çalışma görevlilerinin “koruma” odaklı yaklaşımları ve kendi bakış açılarına saygı gösterilmemesi öne çıkmaktadır (Abel ve Wahab, 2017). Ayrıca koruma ilişkisinin cezaya dönüştüğü bağlamlarda Fuentes (2023), sosyal hizmetin ceza infaz sistemleriyle olan yakın ilişkisinin, seks işçilerini destekleme konusunda mesleki bir sınır oluşturduğunu öne sürmektedir. Özellikle sosyal hizmet uzmanlarının, kolluk güçleriyle iş birliği yaparak veya seks işçilerini “kurtarma” çabalarının seks işçilerinin damgalama ve sosyal dışlanma riskini artırdığı belirtilmektedir.

Sosyal hizmetin sosyal kontrol rolü, seks işçilerinin toplum normlarına uyum sağlaması amacıyla, onların davranışlarını ve yaşam tarzlarını şekillendirmeye yönelik müdahaleleri içerir (Wahab, 2002). Bu rol, seks işçiliğinin suç unsuru olarak görüldüğü veya yasadışı kabul edildiği toplumlarda daha belirgin hale gelir. Geçmişte sosyal hizmet uzmanları, çoğu zaman seks işçilerini “topluma kazandırma” veya “uygun” yaşam biçimlerine yönlendirme görevini üstlenmişler ve bu rolleri hem geçmişte hem de günümüzde oldukça eleştirilmiştir (Fuentes, 2023). Sosyal hizmetin seks işçilerini toplumun isteğine uygun bir şekilde dönüştürüp “topluma kazandırma” amacıyla attığı her adım seks işçilerinin hür iradesini yok sayan, etiketleyen ve pek çok hakkından mahrum bırakan uygulamalardır. Zira kendisini toplumun kendisi hisseden birini (bkz. [Toplumsal Aidiyet](#)) “topluma kazandırmak” esasında onun var olma biçimini birilerinin ya da bir şeylerin isteği doğrultusunda değiştirip diğerlerine benzetmektir.

Sosyal hizmetlerle seks işçilerinin yolu farklı şekillerde bir kesişmiştir. Çocuğuyla birlikte yaşayan seks işçilerinin çevreleri tarafından ihbar edilmesi üzerine çocuklarının koruma altına alınması, kolluk güçleri tarafından “fuhuş yaparken yakalanan kadınların” sosyal hizmetlere bildirilmesi veya kendi ihtiyaçları dolayısıyla bireysel başvuru yoluyla sosyal hizmetlerle bağlantı kuran seks işçilerinin deneyimleri oldukça farklılaşmaktadır. Özneler, sosyal çalışma görevlileriyle kurdukları ilk ilişkide genellikle kapalı bir iletişim kurmayı tercih etmişlerdir. Tek kelimelik cevaplar vererek bilgi paylaşımını reddetme, hiçbir hizmet teklifini kabul etmeme veya kurum numaralarını engellemek gibi ilişkiyi sona erdirmeye çalışan çabaları olmuş ancak daha sonrasında zamanla oluşan güven ortamı öznelerin ön yargılarını (yalnızca iletişim kurdukları profesyonele karşı) yıkmış ve iletişim kurmaya başlamışlardır.

Jeffrey ve MacDonald (2006), seks işçilerinin sosyal yardım gibi “geleneksel seçenekler” yerine kendilerini özgür ve üretken hissettikleri ve hızlı gelir elde edebildikleri seks işçiliğini seçtiklerini belirtmektedirler. Bu tercih, sosyal yardımlara bağlı bir şekilde bir yaşam sürmek yerine seks işçilerinin bağımsızlıklarını ve çalışma koşullarını kontrol etme arzusu olarak tanımlanmaktadır. Nazlı, sosyal yardımlardan faydalanarak hem kendisinin hem de çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır ancak aldıkları miktar kendilerine yine yetersiz geldiği için aralıklarla seks işçiliğine devam etmektedir. Böylece Jeffrey ve MacDonald’ın önermesinden hareketle Nazlı’nın yetmeyen bir paraya

mahkum kalmak yerine belirli aralıklarla da olsa seks işçiliğine yönelmesi geleneksel seçenek sunan sosyal hizmetin bir sonucudur.

*Aile destek paketi falan derken biraz daha yetinmeye çalışıyoruz,
bazen de ben çalışıyorum işte. (Nazlı, 33)*

Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) alan Deniz, seks işçiliği yaptığı sosyal çalışma görevlileri tarafından öğrenildiği için bu desteğin kesildiğini ifade etmiştir. Daha öncesinde aldığı destekle kızının masraflarını karşılarken bu desteğin kesilmesi sebebiyle seks işçiliğine daha çok vakit ayırmaya başlamıştır. Bakım ve kontrol karşılığındaki dengesizlik, seks işçilerinin cezalandırılarak sosyal yardımlarının kesilmesine sebep olmuştur. Kontrolün daha baskın olduğu uygulamalarda cezalandırma odağının faturası yine kadınlara ödetilmiştir.

*Sosyal ekonomik destek paketi aldım. Kızım yararlanıyor
SED'den. Kızının masraflarını karşılıyordu. Şu an alamıyorum
işimden ötürü kestiler. (Deniz, 28)*

Sosyal hizmet uygulamalarındaki standardizasyon yoksunluğunun ve sosyal adalet anlayışına uygulamada rastlanamayışının bir örneği olan Müge'nin deneyimi toplumun seks işçilerinden korunması ve seks işçilerinin kontrolünün sağlanmasının önemli bir göstergesidir. Müge, kurumun önünde “olay çıkarmış” ve bir idareciye ulaşarak desteğe erişmiştir. Ayrıca seks işçiliğini bırakmak istediğini ancak bu konuda desteğe ihtiyaç duyduğu profesyonellere iletmış ve sosyal hizmetlerle bir araya gelmiştir. Müge, sosyal eylemi hayata geçirmeseydi belki de sosyal hizmete ulaşmak yerine Deniz'in deneyiminde olduğu gibi hizmet kesintileri ve seks işçiliğine geri dönmek zorunda kalacaktı. Toplumsal yaşamda seks işçiliğini gizlemeye yönelik politikaların baskın oluşu olağan koşullarda sunulmayacak hizmetlerin sunulmasını sağlamıştır.

*Olay çıkardığım *** abiye ulaştığım zaman o benim dönüm
noktam oldu. Anlattım her şeyi ama hiç yalansız anlattım
hatalarımı şeyi anlattım. Oradan da buraya kadar geldi bu olay.
(Müge, 40)*

Öznelerin sosyal hizmetlerle buluşmalarının diğer bir sebebi çocuklarının koruma altına alınmasıdır. Özellikle Ela'nın çocuklarının koruma altına alınma öyküsü oldukça travmatiktir. Ela'nın SED başvurusu üzerine eve incelemeye giden sosyal çalışma görevlileri, Ela'nın evde olmadığını ve çocuklarının refakatsiz bir şekilde evde tek olduklarını görmüşlerdir. Ela, daha öncesinde romantik ilişki yaşadığını sandığı ancak kendisini aslında “pazarlayan” kişinin bıçakla kendisini tehdit etmesi üzerine evin yakınlarında bir yere “konuşmaya” gitmiştir. Sosyal çalışma görevlileri evden ayrılacakları sırada telaşlı bir şekilde eve dönen Ela, görevlilere yetişmiş ve kendilerine bağırıştır. Bu olay sonucunda Ela'nın çocukları koruma altına alınmıştır. Bu olayı doğru anlayabilmek için ters yüz etmek gerekir. Ela, kendisinin ve çocuklarının can güvenliği tehdidine karşı faile boyun eğmiş ve fail ile evden uzaklaşmıştır. Fail kendisini konuşmak için zorlamış ancak planlanan konuma gidildiğinde cinsel ilişkiye girmek (ya da tecavüz etmek) için onu bekleyen bir kişi bulunmaktadır. Bir şekilde faillerden kurtulmayı başaran ve koşarak eve dönen Ela karşısında görevlileri görmüş ve o anki ruh haliyle agresif tavırlar sergilemiş, başına gelen tehdit, taciz, tecavüz ve alıkoymayı başına daha kötü bir şey gelmemesi için gizlemeyi tercih etmiştir. Seks işçilerinin çocukları için pek çok risk bulunmaktadır. Sussex Çocuk Koruma ve Güvenlik Prosedürlerine göre bu risklerden biri de çocukların refakatsiz bir şekilde kalmasıdır (Sussex Child Protection and Safeguarding Procedures, 2022). Sosyal çalışma görevlilerinin karşılaştığı manzara çocuklar için bir risk oluşturmaktayken Ela'nın saldırgan tavırlarıyla karşılaşmaları olumsuz bir izlenim için ilk adımı oluşturmuştur.

*Bizim orada bir yer var oraya gel konuşalım dedi. ‘Bak ** gelmem ben.’ dedim. Bıçağı gösterdi bana. Çocuklarımı evde koydum gittim oraya adam getirmiş işte cinsellik için. Ben de kaçtım ama bunlar geldi [sosyal çalışma görevlileri]. Orada çocuklarım saniyelik durdu ama onu işte devlet affetmiyor. Sinirliyim gerginim, paniğim. İşte dedim ‘Ben sizden bıktım alın çocukları n’aparsanız yapın.’ dedim ama bilinçsiz olarak dedim çünkü zaten orada bir insandan kaçıyorum halim hal değil ne yaptığımı ne dediğimi bilemedim hani şaşkıyım. (Ela, 35)*

Ülkü ise SED’den faydalanmak için başvuru yapmış ancak yapılan incelemeler sonucunda Ülkü’nün seks işçiliği yaptığı öğrenilmiş ve bunun sonucunda çocuğu koruma altına alınmıştır. Bu nedenle kendisi sosyal hizmetlere karşı yoğun bir öfke içerisinde. Çocuk yaşta ve zorla evlendirilen Ülkü, bu suç işlenirken sosyal hizmetlerin kendisini “kurtarmadığını” sitemle ifade etmiştir.

Hiç iyi şeyler gelmiyor ablacım. Yardım almak için başvurdum eve gelip baktılar. Sonra işte etrafa mı sormuşlar ne. Çocuğu aldılar benden bu yardım etmek mi oluyor? Sahip çıksalardı ben çocukken evlendirildiğimde beni alıp kurtarsalardı sosyal hizmetler zamanında gelseydi böyle olmazdı. (Ülkü, 33)

Diğer yandan öznelere daha öncesinde 6284 sayılı Kanunun çeşitli tedbir kararlarından faydalanmışlar ve böylelikle sosyal hizmetlerle tanışmışlardır. Hem seks işçiliği öncesi hem de seks işçiliği sırasında sistematik şiddete maruz bırakılan seks işçilerinden şanslı olanların yolu ŞÖNİM’lerle veya kadın sığınmaevleriyle kesişmiş ve koruyucu ve önleyici tedbirlerden faydalanabilmişlerdir. Feray, kendisinin yaşamına devam etmesinin ŞÖNİM’de yürütülen mesleki uygulamalara ve profesyonellere borçlu olduğunu belirtirken Ela ise sosyal hizmetlerle tanışmasının travmatik olmasının ardından güven ilişkisi kurmuştur. Seks işçilerinin %82’si fiziksel şiddete, %68’i tecavüze maruz bırakılmalarına rağmen kadına yönelik şiddetle mücadele birimlerine ulaşmakta damgalama sebebiyle zorluk yaşadıkları bilinmektedir (Farley ve Barkan, 1998). Seks işçilerinin maruz bırakıldığı şiddete ilişkin yüksek veri sunan araştırma her ne kadar eski bir tarihe sahip olsa da seks işçilerinin şiddetle mücadele birimlerinden destek alabilmeleri günümüzde de benzer nadirlik taşımaktadır.

Buradaki kızlar [sosyal çalışma görevlileri] geliyor. Onlar bana ulaşmasaydı beni kurtarmasalardı şu an belki de ölmüştüm çoktan. (Feray, 42)

Çok kızdım. Bu kadına gıcık oldum. Dürüst olayım gözlüklü olana. Sonra da bak kadın benim için uğraştı ama ona zıt gitmeye başladım. Kadın sığınmaevinden çıktım numarasını engelledim. Sonra anladım dediklerini. (Ela, 35)

Nehir, bir müşterisine karşı 6284 sayılı Kanun kapsamında tedbir kararı ile can güvenliğini sağlamaya devam etmektedir. KADES (Kadın Destek Uygulaması) aracılığıyla destek mekanizmalarına ulaşan ve failden şikâyetçi olan Nehir, tedbir kararının alındığını ancak failin herhangi bir ceza almadığını paylaşmıştır. KADES uygulamasının kullanım prosedürü en azından olay yerine kolluk güçlerinin intikaline kadar başvuruçunun “kim” oluşuna ilişkin bir bilgi vermediği için (Uçan ve diğ., 2023) bir seks işçisi olarak KADES kullanan Nehir, fail ceza almamasına rağmen ihtiyaç duyduğu hizmete erişebilmiştir. Daha önce aktarıldığı üzere seks işçilerinin kolluk güçleriyle olan deneyimleri seks işçiliği temelinde baskı ve kötü muamele içerdiği için şiddete boyun eğmeyi “tercih eden” seks işçileri için KADES uygulaması bir cankurtaran olabilmektedir.

KADES uygulamasını kullandım. Uzaklaştırma aldım müşteri bana hakaret etti ben de şikâyetçi oldum ama bir şey çıkmadı. Tedbiri istedim verdiler. (Nehir, 31)

Nil ise güncel olarak da eski eşinden gizlenmektedir. Bu gizliliği ise yine 6284 sayılı Kanun kapsamındaki tedbir²⁷ kararlarıyla sağlamaktadır. Eski eşi Nil'i işkenceyle insan ticaretine ve cinsel sömürüye maruz bıraktığı için Nil için ciddi güvenlik tedbirleri alınmaktadır. Nil'in eski eşinden sonra seks işçiliğine devam etmesi ya da devam etmek zorunda bırakılması 6284 sayılı Kanun kapsamındaki uygulamalara erişimini engellememiş ve olması gerektiği gibi mevcut hizmetlerden faydalanmıştır.

Eski kocamdan kaçırıyorlar beni. Bulmasın diye beni. (Nil, 70)

Müge, seks işçiliği yaptığını ailesinin öğrenmesi sonucunda babasının oluşturduğu can güvenliği riskini ortadan kaldırmak için isim değişikliği talebinde bulunmuş ve gerekli işlemler yine aynı kanun kapsamında gerçekleştirilmiştir.

²⁷ 6284 sk. 8/(6): “Gerekli bulunması hâlinde, tedbir kararı ile birlikte talep üzerine veya resen, korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmi kayıtlarda gizli tutulur. Yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilir. Bu bilgileri hukuka aykırı olarak başkasına veren, ifşa eden veya açıklayan kişi hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.”

Şimdi hem babamdan kaçmak hem de bu işi yaptıktan sonra normalce yaşamak için ismimi değiştirmek istedim. Buradaki çalışanlar o konuda yardımcı oldu bana ismimi değiştirdik. (Müge, 40)

Seks işçilerinin sosyal hizmetler deneyimleri bakım ve kontrol karşıtlığının somutlaşmış halini ortaya koymaktadır. Kimi zaman seks işçilerini bu “düşkün” hayattan kurtarmaya çalışan sosyal hizmetler kimi zaman da özgürleştirici değerler temelinde seks işçileri için kaynakları harekete geçirmiştir.

4.3.3. Sosyal Hizmet Talepleri

Sosyal hizmetler bir yerde sunulmaya devam ederken başka bir yerde hak sahipleri o hizmetlere erişememektedir. Seks işçileri de hak sahibi oldukları hizmetlere erişmekte güçlük çeken gruplar arasındadır (Smith ve Mac, 2018). Öznelerin ifadelerinde sıklıkla rastlandığı gibi geç kalan sosyal hizmetler, başvurulduğunda fayda yerine zarar görülen kuruluşlar, kolluk güçlerinden destek istendiğinde para cezalarıyla cezalandırılmak gibi olumsuz deneyimler, seks işçilerinin insan haklarının gerçekliğini sorgulatmaktadır. Tüm bu olumsuz deneyimlere karşın seks işçilerinin haklarına kavuşması ve tıpkı her insan gibi hizmetlere korkmadan başvurabilmeleri gerekmektedir. Kendileri de bu şekilde düşündükleri için ihtiyaçlarını ve taleplerini açıklıkla dile getirmişlerdir. Kimi zaman bu taleplerini dile getirirken benim bu talepleri “yetkililere, üstlerime” iletmemi istediklerini de ayrıca eklemişlerdir.

Seks işçilerinin ihtiyaçlarının desteklenmek, kurtarılma ya da özgürleşmek olduğuna karar vermek yerine katılım ve kendi kaderini tayin hakkına başvurarak bunu seks işçilerinden öğrenmek baskı karşıtı bir yoldur. Bu nedenle bu alt temada, özgürleştirici sosyal hizmet değerleri doğrultusunda seks işçilerinin kendi hayatlarının eyleyeni ve uzmanı olduğunu kabul ederek kendi talep ve ihtiyaçlarının kendilerinin sözleriyle ortaya koymayı amaçladım.

Öznelerin ihtiyaç ve talepleri belirli alanlarda yoğunlaşmaktadır. Yaşadıkları pek çok olumsuz deneyime karşı güvenlik ihtiyacı, genel olarak uygulanmakta olan görünmez ve sessiz kılma politikalarına karşı görülme ve duyulma ihtiyacı, çocuklarının ve kendilerinin psiko-sosyal destek ihtiyacı, sosyal güvenlik ihtiyacı, seks işçiliğinin yasal

statü kazanmasına yönelik talepleri, CYAE'lere karşı bilgilenme ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı materyallerine olan ihtiyaçları, mahremiyet ihtiyaçları ve istihdamda kendi ihtiyaçlarına ve taleplerine uygun bir çalışma pozisyonu ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir.

Yonca, ihtiyaç duyduğunda korkmadan kolluk güçlerine başvurabilmek istemektedir. Bir tehlike karşısında güvenlik desteği talebinde bulunmak öznelere uzun vadede daha fazla zarar verdiği için başlarına gelen tehdit edici olaylarda korkmadan kolluk güçlerine başvurmak istemektedirler. Işıl, evini kayda alan kameranın az da olsa kendisini güvende hissettirdiğini dile getirmiş ancak yeterince caydırıcı olmadığını vurgulamıştır. Müşterilerin kamerayı es geçeceğini düşünen Işıl, başına bir şey geldiğinde geriye ölüm anının kaydı kalacağını dile getirirken güvenlik ihtiyacının hayati olduğunu vurgulamıştır. Seks işçiliğinin güvensiz bir inşaya sahip olduğuna dikkat çeken Sanders ve Hardy (2013), bunu mutlak güvencesiz emek (the ultimate precarious labour) olarak tanımlamaktadır. Güvencesizlik tanımlamasına dahil edilen sorunların başında güvencesiz çalışma biçimleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik baskılar gelse de seks işçileri can güvenliği sorunlarını yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar (Cubides Kovacsics ve diğ., 2023).

Ben korkmadan polis çağırmak istiyorum. Korkmadan özgürce çalışmak istiyorum. Bizi polislerle tehdit etmesinler. (Yonca, 31)

Evimde kamera sistemi var ama yapan istediğini yapıp çekip gider. Geriye ölüm ve kamera kaydım kalır. Adam bıçak çekiyor mesela kamerayı gösteriyorum korkutmak için hani biri izliyor diye düşünsün diye. (Işıl, 26)

Seks işçilerinin seslerini duyurma konusunda zorlandıkları bir durumu ifade eden Nazlı, sosyal desteğe ihtiyaç duymasına rağmen, bu ihtiyaçlarının kim tarafından ve nasıl karşılanacağı konusunda belirsizlik yaşamaktadır ayrıca gerekli desteği alamaması halinde yaşamlarının daha da kötüleşeceğine dair endişe yaşamaktadır. Ayrıca seks işçisi aktivistler gerçekleştirdikleri etkinliklerde seslerinin duyulmasına yönelik taleplerinin altını çizmektedirler (Hodsdon, 2018). Mesleğe özgü olan bu çaba, seks işçileri gibi hak arama hareketlerinden de ötekileştirilmiş grupları içeren feminist çalışmalar (Ryan-Flood ve diğ., 2023) aracılığıyla görünürlük kazanabilmektedir. Peri, daha önceden belirttiği

üzere kendisinin ihtiyaç duyduğu desteğin çok geç geldiğini dile getirmiştir. Sosyal hizmetin çalışma alanındaki gecikmeler, ihmal ve istismar riski altındaki çocukların desteklenmemesine ve gün geçtikçe travmatik yaşantıların çocuklar için daha kalıcı olduğu bilinmektedir (NSPCC, 2024). Söz konusu gecikmeler her ne kadar yapı ve kaynak eksikliğinden kaynaklansa da çocukların yüksek yararı için geç kalınmışlık erken müdahale fırsatını ortadan kaldırmaktadır.

*Bunları kim dinleyecek hangi yetkili üstün duyacak sesimizi
bilmiyorum ama yardıma ihtiyacımız var. Tabii ki biz de istemeyiz
böyle hayatımız son bulsun ama bize sahip çıkmazlarsa da
olacağımız o. (Nazlı, 33)*

*Tamam, şu an benim için yapabilecekleri bir şey yok ama
geçmişte böyle bir şey olsaydı. Keşke olsaydı... (Peri, 42)*

Bakım, kadın üzerinden tanımlandığı sürece kadınların çocuk yetiştirmeye ve ücretsiz ev içi işlere ilişkin yapay sorumluluğu kadınları eve hapsedecektir (Çoban, 2023). Çimen, çalışırken çocuklarını bırakabileceği bir yer olmaması ve maaşıyla bakıcı ücretini karşılayamaması sebebiyle seks işçiliğinden önceki işinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Çocuk bakımını kadından bekleyen ataerkil sistem ile bakımın dışarıdan alınabilirliğini mümkün hale getiren neoliberal politikaların oluşturduğu baskının hedefinde olan kadınlar bakımı da iş gücünde var olmayı da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden bağımsız bir şekilde yaşamamaktadırlar (Lee ve Tang, 2015). Bakım maliyetlerinin yüksekliği annelerin çalışmamasına veya işlerini bırakmamasına neden olmaktadır. Eurostat'a göre 2018 yılındaki Avrupa İşgücü Anketi'ne göre, Avrupa Birliği genelinde istihdamdan ayrılmak kadınlar arasında %33, erkeklerde %1'dir. Cinsiyet farkı açısından, Estonya'da kadınların %68'i, Bulgaristan'da %67'si ve Çekya'da %66'sı çocuk bakımı nedeniyle işlerine ara verdiklerini ifade etmiştir. Erkeklerde ise bu oran %4'ün altında kalmaktadır (Eurostat, 2019). Türkiye'deki çocuk bakımı ise hane içerisinde %94,4 oranında kadınlar tarafından sağlanmaktadır (UN Women, 2023). Bu veriler, çocuk bakımı sorumluluklarının kadınların iş yaşamında daha uzun süreli kesintilere yol açtığını ve cinsiyetler arası önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

****'de çok da güzel çalıştım hani biliyorsunuz. Devam eder diye umdum fakat çocuklara bakacak kimse olmadığı için doğal olarak da işi bırakmak zorunda kaldım. Maaşımı bakıcıya mı evin kirasını mı ödeyeceğim. (Çimen, 35)*

Deniz'in çocuk bakımı ile ilgili bir hizmet önerisi bulunmaktadır. Çocuk bakımı için destek alınabilecek bir kurum hayal eden Deniz, bu kurumun çalışma saatlerinin ebeveynlerin çalışma saatlerine göre hizmet vermesini talep etmektedir. Böyle bir hizmetin bulunması kendisinin çalışan yoksul olmasını engelleyeceğini ve seks işçiliği yapmaya itilmeyeceğini düşünmektedir. Bu ihtiyacın önemi ve aciliyeti Çankaya Belediyesi'nin politikalarına yansımıştır. 3-6 yaş arası çocuklara 19.00 ile 07.00 saatleri arasında kreş hizmeti sunumunu pilot olarak başlatan belediye çalışan ailelere destek olabilmek için bu hizmeti başlattığını duyurmuştur (Çankaya Belediyesi, 2024). Çimen'in ihtiyacını doğrudan karşılayabilen bu uygulamanın yaygınlaşması kadınlar için önemlidir.

Böyle bir yer kursanız bakım evi gibi ama belirli saatlerde değil, annenin babanın çalışacağı saatlere göre. Gece gündüz olsa çok süper olur. Eğer olsaydı ben bu işe mesela girmezdim. (Çimen, 35)

Özneler ihtiyaçlarını paylaşıırken özellikle seks işçiliği bağlamındaki ihtiyaçlarına değinmişlerdir. Bu ihtiyaçların esasında doğrudan bir hakka karşılık geldiğinin altını çizmek gerekir. Örneğin seks işçiliği kapsamında öne çıkan taleplerden birisi sosyal güvencedir. Özneler seks işçiliği yaparken sosyal güvence ve çalışamayacak yaşa geldiklerinde emeklilik talebinde bulunmaktadırlar. Dünyadaki kökleri 1881 Bismarck Dönemi Sosyal Sigorta Sistemi'ne dayanan sosyal güvenlik (Özdemir, 2006), günümüzde seks işçileri için hala bir ihtiyaç hayalidir. Hale, seks işçiliğinin dünyanın ilk mesleklerinden kabul edildiğine vurgu yaparken günümüzde sosyal güvenlik sorunun hala çözülmediğine dikkat çekmiştir. Işıl ve Kiraz da aynı talep içerisinde. Emeklilik hakkı seks işçilerinin ortak taleplerindendir (Pembere, 2018). Özellikle seks işçiliği yapamayacakları yaşa geldiklerinde veya vücutlarının buna uygun olmadığı zamanlarda emekliliğin bir seçenek olmasına yönelik talepler seks işçileri tarafından yüksek seslerle ifade edilmektedir (Souness, 2018).

Bu meslek bu dünya şey olduğundan beri kurulduğundan beri süren çok eski bir meslek. Sosyal güvence konusunda bana yardım etsin. Sigortalı yapılabilmeliyim mesela. Emekli olabilmeliyim. (Hale, 26)

Sigortamın emekliliğimin olmasını istiyorum kesinlikle. Bu çok zor değil kimlikse kimlik versinler. (Işıl, 26)

Küçük esnafın bir BAĞ-KUR'u falan var mesela ona benzer bir şeyin açılmasını istiyorum. (Kiraz, 29)

Sosyal güvenliğin ardından özneler seks işçiliğinin yasallığı ve düzenlenebilirliği üzerine pek çok talepte bulunmuşlardır. Seks işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, güvenliklerinin sağlanması ve yasal statülerinin tanınması konusundaki taleplerini ifade etmişler, karşılaştıkları yapısal sorunları ve bu sorunlara çözüm önerilerini paylaşmışlardır. Lale, seks işçileri için özel çalışma alanlarının oluşturulması gerektiğini ayrıca, seks işçiliğini sona erdirmek amacıyla kondomlara el koyma gibi politikaların gerçekçi olmadığını ve aksine zararlı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Tülin de seks işçiliğinin yasaklanmasının sorunu çözmeyeceğini, aksine düzenli ve güvenli çalışma ortamlarının tesis edilmesi gerektiğini paylaşmıştır. Çalışma koşullarının düzenlenmesini ve insan onuruna uygun hale getirilmesini talep etmişlerdir. Seks işçilerinin hak taleplerini haberleştiren Kap (2021), Türkiye’de seks işçiliği mevzuatının seks işçileri için risk oluşturduğunu belirtirken, Cruz (2019) ise dünya seks işçilerinin ortak talebinin seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılması olduğuna dikkat çekmektedir. Seks işçisi aktivistler, rızaya dayalı (araştırmanın öznelerinden olan Nil’in “rızası” gibi bir rıza yerine açık bir rıza) seks işçiliğinin yasal statü olarak düzenlenmesini talep etmektedirler. Bu talep, seks işçiliğini ataerkil bir biçimde düzenleyen yasalar yerine seks işçilerini güvende tutan, seks işçilerinin insan haklarından ve çalışma haklarından olması gerektiği gibi faydalanabilmeleri talebini içermektedir. Seks işçilerinin deneyimlerine bilimsel araştırmalar yerine köşe yazıları, haberler ve röportajlarda rastladığımız “literatürde” COVID-19 pandemisi zamanında Sidney’de halka sağlanan desteklerden seks işçilerinin yasal statüleri sebebiyle diğer yurttaşlarla eşit bir şekilde faydalanamadıkları haberleştirilmiştir (Yücel, 2020). Çalışma haklarına kavuşmanın yasallaşmadan geçtiğini

öne süren seks işçiliği örgütleri bu talebi bir hak mücadelesi olarak yürütmektedir (NSWP, 2015).

Bir kerhane açabilir mesela. Seks işçileri için barlar açabilir mesela. Bir ara kondomlara el koydular biliyorsun değil mi? Seks işçiliğini bitirmek için kondomlara el koydular. Böyle mi bitirecekmiş? (Lale, 27)

Genelde bu çalışma ortamımızla alakalı bir düzene konulmasını isteriz. Sonuçta sen yasaklasan da bu millet yapıyor bunu (Tülin, 39)

Günümüzde bu uygulama kaldırılmış olsa da FMK'nın görevleri arasında genel kadınların “tescili” bulunmaktaydı. Fuhuş yapabilmek için gerekli kriterleri²⁸ sağlayan kadınlar FMK tarafından düzenlenen mevzuattaki ismiyle sicil kartonu ama bilinen ismiyle vesika alırlar ve T. C. kimlikleri makbuz karşılığında teslim alınırdı (Resmî Gazete, 1961). Mevzuata göre bu kimlik kadının fuhuş yaptığına dair bir belge olarak kabul edilmekte ve tüm işlemler bu belge üzerinden gerçekleştirilmekteydi. 2010 yılında kaldırılan “vesika” uygulamasına karşılık Yonca, kendisinin ve diğer seks işçilerinin seks işçilerinin, kimlik talepleri olduğunu söylemiştir. Seks işçisi olduğunu açıkça ifade edebilmek ve bu kimlik üzerinden yasal haklarını kullanabilmek isteyen Yonca, yasal tanınma ve ayrımcılığa karşı korunmanın bu kimlikle kolaylaşacağını ve güvende hissedeceğini paylaşmıştır. Kimlik talebi, seks işçilerinin sadece görünürlük kazanmak için değil, aynı zamanda haklarını ve güvenliklerini koruyabilmek için önemlidir ancak tarihteki vesika örneği, uygulamanın mevzuattan çok toplumsal cinsiyet ve ahlaki normlara uyumlandığını göstermektedir. İstanbul'daki seks işçileriyle çalışan Zengin (2008), devletin, hayat kadınlarını kayıtlı ve kayıtsız olarak sınıflandırarak bu alanda bir “sessizlik” ve “mahremiyet” alanı yarattığını savunur. Bu mahremiyet, kadınlara dair bilginin denetlenmesini ve kadınların seslerinin bastırılmasına neden olur. Zengin'e

²⁸ Bu aktarıma güven duyulabilirlik oldukça azdır. Genelev deneyimi olan kadınların işleyişe ilişkin anlatıları ve kız çocuklarına / kadınlara kurulan tuzaklar sonucunda genelevlere borçlandırılan ve zorla çalıştırılan kadın deneyimlerinin bulunması bu sürecin resmî metinlerde yazıldığı gibi ilerletildiğine dair inanca şerh düşmeyi zorunlu kılmaktadır.

(2008) göre vesika düzenlemesi seks işçilerini yalnızca “beden” olarak gören bir iktidar düzenlemesidir ve vesika sistemi ile kadınları kontrol altına alıp onların “özel bir mülkiyet” gibi görülmesine neden olan bir sistemdir. Dolayısıyla seks işçiliği alanındaki resmî metinlerin uygulanma biçimi de seks işçiliği politikasına yön vermektedir. Bu bağlamda Yonca’nın hak temeline dayandırdığı kimlik talebi daha önceden uygulanmış ancak kadınların baskılanması ve denetlenmesi için kullanıldığı için risk oluşturan bir yerde konumlanmaktadır.

Bu dünya savaşı değil sonuçta ben bir karakola nüfusa gitsem, ben çalışan bir insanım kimliğimi çıkarılsa. Bizim istediğimiz gerçekten LBT mi kimliği²⁹ diyorlar? Onu bize aslında bize versinler. Hani bizim çalıştığımız ortaya çıksın. En azından yakalanma korkusu olmasın. (Yonca, 31)

Öznelerin seks işçiliği bağlamında farklı alanlarda sağlık ihtiyaçları söz konusudur. Bu ihtiyaçların başında CYAE’lerle ilgili ihtiyaçlar gelmektedir. Şirin, CYAE’lere ilişkin bilgi eksikliğine dikkat çekmiş ve seks işçilerinin bu konular hakkında bilgilendirilmesini talep etmiştir. Ayrıca CYAE’lerin aktarımını önleyen çeşitli sağlık materyallerinin temini, gerekli sağlık taramalarının ücretsiz yapılmasını öneren Şirin, verilen cezaların CYAE’leri ve seks işçiliğini önlemediğini düşünmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinden farklı seks işçilerinin ve seks işçiliği örgütlerinin bir araya gelerek hem durum değerlendirmesi hem de hak alanlarının belirlenerek seks işçilerinin ortak taleplerinin oluşturulduğu mutabakat metninde seks işçileri kendi verilerinin gizliliğini saklı tutarak CYAE’lere karşı ücretsiz sağlık hizmeti talep etmişlerdir (NSWP, 2015). Zorlayıcı ve baskıcı olmayan sağlık kontrollerinin ayrımcılıktan, baskıdan ve damlayıcı unsurlardan arındırılarak seks işçilerine yönelik sağlık hizmetlerinin hayata geçirilmesi talebinde bulunmuşlardır. Öznelerin talepleri, dünya seks işçilerinin talepleri ile örtüşmekle birlikte CYAE’ler hakkında bilgi edinme taleplerini ileterek haklarını talep etmektedirler.

²⁹ Medyadaki ana akım söylem LGBTİ+ların bir kimliğe sahip olduğunu düşündürmektedir. Yonca bu manipülasyon sonucunda LGBTİ+ların bir kimliğe sahip olduğuna inanmaktadır.

Özellikle hastalıklar konusunda daha çok bilgilendirilebilirdik. Belki korunmak için bir şeyler sağlayabilir ve ücretsiz rutin kontroller için imkan sağlanabilir. Sadece evini kapatıp ceza yazmakla buna engel olamazsın. (Şirin, 19)

Hale de CYAE'lerden biri olan HPV'ye dikkat çekmiş, ücretsiz kondom temininin öneminden bahsetmiştir. Sağlık taramalarında seks işçilerinin önceliklendirilmesini ancak toplumdaki damgalama ve dışlanma korkusu sebebiyle bu düzenlemelerin aynı zamanda toplumun tepkisini çekmeyecek şekilde yapılması gerektiğini düşünmektedir. UNFPA'nın 2014 yılındaki araştırmasında da seks işçileri de Hale gibi kondoma ve diğer cinsel sağlık ve üreme sağlığı materyallerine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (UNFPA, 2014). Türkiye'de seks işçilerine yönelik CYAE'lerden korunma hakkında bilgilendirme çalışmaları yine özne örgütleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Önceki yıllarda, cinsel sağlık ve üreme sağlığı materyalleri Sağlık Bakanlığından teslim alınarak seks işçilerine ücretsiz olarak dağıtılmıştır (Pembe Hayat, 2017). Pembe Hayat'ın verilerine göre 2016 yılında yaklaşık 350 kişiye 69.300 kondom, 2017 yılının ilk üç ayında ise 100 kişiye 12.400 adet kondom dağıtılmıştır. Kırmızı Şemsiye'ye yaptığım ziyaretler esnasında seks işçilerinin aylık verilen cinsel sağlık ve üreme sağlığı paketlerini imza karşılığında teslim almaya geldiklerine ben de sıklıkla tanık oldum.

Kondom vermesi lazım. Test mesela atıyorum HPV aşısı söyledin biraz önce. Her şeyden önce bunu seks işçileri de çok yayıyor. Hani bize bir öncelik tanınması lazım. Kimsenin gözüne sokmadan. (Hale, 26)

Seks işçilerinin itibarları, öz saygıları ve var oluşları toplumun çizdiği sınırlara uymadığı için her bakımdan aşağılanmaktadır. Bu durum, seks işçileri için ciddi bir kimlik problemi yaratırken günlük yaşamları bu baskı altında şekillenmektedir. Bu bağlamda Kiraz, devletin ve toplumun seks işçilerine karşı saygı ve koruma sağlaması gerektiğini vurgularken, aynı zamanda yaşadığı ötekileştirilme ve mahremiyet ihlallerine dikkat çekmiştir. Seks işçilerinin cinsel ihtiyaçları karşılayan kamusal bedenlere indirgenmesi toplum içerisinde seks işçilerine kamusal bir anlam katmaktadır. Seks işçilerinin kayıtları kolaylıkla ifşa edilmekte, en mahrem alanları olan evleri basılmakta ve eşyalarına el koyulmaktadır. Bu durum karşısında bu araştırmanın öznelere ve dünya seks işçileri

mahremiyet ve keyfî müdahalelere maruz kalmama haklarını talep etmektedirler (NSWP, 2015).

Bu kadar görmezden gelinmemeliyiz. Ben ailemin içerisindeki saygınlığımı nasıl koruyorsam devlet de benim mahremiyetime saygı duymalı, devlet beni korumadığı için ben kendimi korumak zorundayım. (Kiraz, 29)

Seks işçilerinin insan haklarının güvence altına alınmasıyla ayrımcılığın ortadan kaldırılabileceğine değinen araştırmalar, özellikle kamu görevlilerinin damgalayıcı ve ayrımcı tutumlarının seks işçilerinin sağlık hizmeti, sosyal hizmetler ve adalet sistemlerine erişimlerini engellediğini belirtmektedir (Antebi-Gruszka ve diğ., 2019). Seks işçilerinin başvurduğu destek sistemlerinin seks işçilerinin güvenliğini yeniden kazanmak için izledikleri güven inşa sürecine değinen Preble'nin (2015) çalışmasına göre seks işçiliğinde geçirilen yılların, müşteriler ve hizmet sağlayıcılarla olan karmaşık ilişkilerin bu bireylerin güven duygusunu olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Seks işçiliğini bırakmak isteyen kişiler, destekleyici hizmetlerde ortak deneyimler sayesinde güven duygularını yeniden kazanma sürecine girmişlerdir (Preble, 2015). Bu örneğin aksine bu araştırmanın özneleri, seks işçilerinin maruz bırakıldığı ahlaki yargılamalar sonucunda kurumlar tarafından güvensizliklerle karşılaşmışlardır. İş ararken çalışanlar, öznelerin beyanlarının doğruluna ilişkin şüphe duymuşlar, seks işçiliğini bırakmak istediğini söyleyen Müge'ye inanmamışlar ve gerekli hizmetlere yönlendirmemişlerdir. Ayrıca Müge, İŞKUR'a yaptığı başvuruya da geri dönüş alamamıştır.

Kurtulmak isteyen ilk önce inanacaklar. Yani bak bana o komiser inanmamıştı. Ben İŞKUR'a başvurduğum beni aramadılar. Ben şu an hala düşmüşüm. Neymiş? Komiser güvenememiş. Kırk milyar kazanıyormuşum. (Müge, 40)

Seks işçiliği dışında başka bir işte çalışmak için farklı bir istihdam modeli talep eden Nazlı, erkek şiddetinden kaçınmak ve eski müşterilerinin rahatsızlık vermesini önlemek için yalnızca kadınların çalıştığı ve çocuğunun eğitimini sürdürebileceği bir iş talebinde bulunmuştur. Erkeklerin olmadığı bir alanda çalışma talebi önceki deneyimlerine dayanmakla birlikte çalışmayı düşünürken bir yandan da tacizden kendisini korumayı

düşünmesini “kadınların yazgısı” olarak tanımlarken çalışmanın da cinsiyetli oluşuna eleştiri yapmaktadır.

Kadınlara yönelik bir fabrika kurulsun çocuğu olan kadınlara fabrikanın içinde bir kreş. Çünkü erkeklerin olduğu bir ortamda çalışmak bayağı bayağı zorluyor. Bütün kadınların yazgısı bu herhalde. (Nazlı, 33)

Seks işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, güvenliklerinin sağlanması ve yasal statülerinin tanınması konusundaki talepleri, bu alandaki temel sorunları net bir şekilde ortaya koymaktadır. Öznelerin ifadeleri, seks işçiliğine yönelik yasaklayıcı ve kısıtlayıcı politikaların anlamsız olduğunu, aksine bu politikaların seks işçilerini daha güvencesiz ve tehlikeli koşullara ittiğini göstermektedir. Seks işçilerinin güvenli çalışma ortamları, yasal tanınma, kimlik ve güvenlik gibi ihtiyaçları, sosyal hizmetlerin ve politikaların yeniden yapılandırılması gerektiğinin önemli bir kanıtıdır.

Özneler, görünürlük ve saygı taleplerini açıkça dile getirirken, damgalanma ve dışlanma korkusu yaşamadan yardım ve destek talep etmek istemektedirler. Ancak, bu taleplerinin kabul edilip edilmeyeceği konusundaki çekinceleri de dikkat çekicidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada cisgender kadın seks işçilerinin deneyimleri baskı karşıtı feminist sosyal hizmet açısından anlamaya çalıştım. Anlama ve yorumlama odağı sebebiyle nitel yöntemle tasarlanan bu araştırmada tematik analizle seks işçilerinin çalışma ve yaşam deneyimlerine ve sosyal hizmetlerle ilişkilenmelerine odaklandım. Bu bölümde 25 seks işçisiyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin analizinin ardından ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara dayanan önerilere yer verdim.

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Araştırmanın sonuçlarını sunarken bulguların ve sonuçların problemi nasıl çözdüğüne, araştırma sorularına nasıl yanıt verdiğine, mevcut literatürle olan ilişkisine ve alandaki bilgi ihtiyacını nasıl giderebileceğine değinmek önemlidir (Faryadi, 2019). Bu önemden hareketle araştırmanın sonuçlarını araştırmanın sorularına yanıt verecek şekilde üç başlıkta sunmayı tercih ettim.

Seks İşçilerinin Çalışma Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Seks işçiliğine giriş ve bu işi bırakma, kadınların içinde sıkışıp kaldığı bir döngü oluşturmaktadır. Kadınlar bu döngünün her aşamasında ataerkil ve ahlaki baskılara maruz kalmaktadırlar. Güçsüzleştirici olan bu süreç, kadınların toplumsal güç ilişkilerinde ikincil bir konuma itilmesine neden olmaktadır.

Kadınlar, seks işçiliğine başlamadan önce farklı işlerde çalışma ya da iş arayışı deneyimlerine sahip olsalar da çoğunlukla kayıt dışı istihdama yönlendirilerek güvencesiz işlerde çalışmak zorunda bırakılmışlardır. Bu işler, kadınların emeklerini değersizleştirirken onları toplumsal cinsiyete dayalı risklere açık hale getirmiştir. Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü, başkalarının özel alanlarında kayıt dışı emek üretmek zorunda kalan kadınlar, sık sık cinsel taciz ve tecavüzle karşı karşıya kalmışlardır. Ayrıca, bu işlerden elde edilen yetersiz gelir, kadın yoksulluğunun devam etmesine yol açmıştır ve bu durum, kadınlar için iş arama sürecini sürekli bir mücadele haline getirmiştir.

İş gücünde karşılaşılan olumsuz deneyimler, kadınların seks işçiliğini bir alternatif olarak düşünmelerine yol açmıştır. Yoksulluk, borç, çocuk yaşta evlilik, zorla evlilik ve eşin

seks işçiliğine zorlaması gibi kadınlar üzerinde cinsiyet temelli baskı kuran ve onları güçsüzleştiren koşullar, seks işçiliğini bir çıkış kapısı olarak görmelerine neden olmuştur. Kadınları yoksullaştıran piyasa ekonomisi, dar istihdam politikaları ve ekonomik şiddetin bir sonucu olarak karşılaştıkları ağır borç yükleri, çocuk yaşta evliliğin getirdiği güçsüzleşme, zorla evliliklerde maruz kalınan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve eşlerin para karşılığında seks işçiliğine zorlaması, kadınları bu mesleğe yönlendiren temel faktörler olmuştur.

Literatürdeki eksikliklerden birine yanıt olarak sunulan bu sonuçlar, seks işçilerinin özerklik, katılım ve kendi kaderini tayin hakları bağlamında değerlendirilmiştir. Seks işçileri, yaptıkları işi tanımlamak için kullandıkları kavramları seçme özgürlüğüne sahip olduklarında, geniş bir kavram havuzu oluşturmuşlardır. Bu kavramlar arasında en çok öne çıkanlar sırasıyla “seks işçiliği”, “orospuluk” ve “eskortluk” olmuştur. Bunun yanında, kendi adlandırmalarını paylaşan seks işçilerinin verdikleri yanıtlardan, bu konu üzerinde önceden düşündükleri ve farkındalık geliştirdikleri anlaşılmaktadır.

Seks işçiliğinde çalışma koşullarının oldukça belirsiz olduğu dikkat çekmektedir. Bu belirsizliğin yanı sıra, uzun ve yorucu çalışma saatleri, müşteriyle bağlantı kurma şekli ve çalışma mekanları, kadınların maruz bırakıldıkları sömürünün açık bir göstergesidir. Kadınların müşteriyle tanıştıkları yer, kullanılan platform ya da yöntem, aynı zamanda baskı ve şiddetin yoğunlaştığı alanları da belirlemektedir. Özellikle caddede seks işçiliği yapmak, kadınlar için yüksek can güvenliği riski taşımaktadır. Kamusal alanda seks işçilerine yönelik damgalamalar, eril failerin bu alanlarda kolaylıkla şiddet uygulamasına zemin hazırlarken, özel alandaki erkek egemenliği de kadınları şiddetin daha kolay hedefi haline getirmektedir.

Seks işçiliğinde karşılaşılan risklerin ataerkil temellere dayandığı açıkça görülmektedir. Müşterilerin oluşturduğu tehditler, seks işçilerinin can güvenliğini tehlikeye atmak, yapılan anlaşmaları ihlal etmek, gasp, tehdit ve silah gibi araçlarla korkutma eylemleri üzerinden, erkek egemenliğini pekiştiren ancak kadınları güçsüzleştirerek boyun eğmeye zorlayan baskıcı pratikler üretmektedir. Tehdit ve korku mekanizmalarının ataerkil bir zeminden harekete geçirilmesi, kadınlar üzerinde sürekli bir baskı kurmaktadır. COVID-19’a karşı alınmak istenen önlemlerin bile ataerkil sınırlar nedeniyle hayata geçirilememesi kadınların sağlıklarını koruma çabalarının önünde bir engel

oluşturmuştur. CYAE’ler seks işçileri açısından bir meslek hastalığı niteliği taşıırken, bu konuda yeterli bilgiye sahip olmamaları da ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca ataerkinin hak sahibi olduğunu iddia ettiği kadınların bedeni, üreme hakları, kürtaj, doğum ve gebelik önleyici yöntemler gibi süreçler de erkek baskısıyla sınırlandırılmıştır.

Toplumun seks işçilerini insandışılaştırması, yoğun bir baskı ve şiddet süreci yaratmaktadır. Seks işçiliğini seçmiş olmaları, kadınların toplum nezdinde birer “insan” olarak görülmemesine neden olmuştur. Bu insandışılaştırma, şiddet ve işkence gibi suçların eril faillik aracılığıyla, toplumsal rahatsızlık hissi olmaksızın uygulanmasına “olanak” sağlamıştır. Bu süreç, seks işçilerinin toplumsal statüsünü insanlıktan uzak bir yerde konumlandırarak şiddeti hak ettiklerine dair yaygın bir algının oluşmasına ve devam eden hak ihlallerine zemin hazırlamıştır.

Seks işçilerine yöneltilen baskılar, ataerkil ve kapitalist temellere dayanmaktadır. Müşteriler, seks, para ve iktidarı birleştirerek seks işçileri üzerinde sınırsız tahakküm kurma hakkını kendilerinde görmüş ve bu durum seks işçilerinin kapitalist sömürüye maruz bırakılmalarına yol açmıştır. Seks işçiliği gibi kesişimsel bir kimlik, çok boyutlu baskılara neden olmuş ve kadınların çoğu zaman boyun eğmek zorunda bırakıldığı bir gerçeklik yaratmıştır. Seks işçileri, hayatta kalabilmek için istemedikleri şeyleri yapmak zorunda kalmış; müşterilerle çatışma çıkmaması ve ekonomik baskılar nedeniyle CYAE’lere karşı korunamamayı kabul etmek zorunda kalmışlardır. Müşterilerin zorlamasıyla madde kullanmış, çevrenin olası bir çatışmayı duymalarını engellemek için istemedikleri şeylere rıza göstermek zorunda bırakılmışlardır. Bunun yanı sıra, kadınlar, eril güzellik ve beden standartlarına uyma baskısını da sürekli olarak üzerlerinde hissetmektedir.

Baskı ile iç içe bir yaşam süren kadınlar, özellikle seks işçiliği süreçlerinde maruz kaldıkları baskıları içselleştirerek, davranışlarını bu baskıya uyum sağlayacak şekilde düzenlemektedirler. Kadınları kendi kendilerini güçsüzleştiren bu tutuma sürükleyen durum, baskının politik doğasının uzun vadede kazandığı başarıdır. Kadınlar, erkeklerden bağımsız oldukları anlarda ve seks işçiliği yapmadıkları zamanlarda dahi toplumsal cinsiyet ve ataerkil düzenin baskısını hissetmekte ve bu doğrultuda hareket etmektedirler.

Seks işçiliği damgası, seks işçilerinin hem özel hem de kamusal yaşamında, toplumsal cinsiyetin etkisiyle keskin bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu damga, insandışlaştırmının yol açtığı kötü muamelelerle olgusallaşmakta ve seks işçilerini çevrelerindeki müşteriler, arkadaşlar, aile bireyleri ve diğer tüm sosyal sistemler içinde dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz bırakmaktadır. Zamanla bu damga seks işçileri tarafından içselleştirilmekte, düşünce ve davranışlarını şekillendiren bir unsur haline gelmektedir. Bu durum, seks işçiliği damgasının eril tahakkümün sürekliliğini sağladığını açıkça ortaya koymaktadır.

Damgalanmanın neden olduğu sorunlardan biri olan ayrımcılık, zaten kesişimsel kimlikleri nedeniyle ayrıştırılan seks işçilerini daha da dezavantajlı bir konuma itmiştir. Seks işçileri, yaşamlarının hemen her alanında ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar; sağlık hizmeti alırken, alışveriş yaparken, ev kiralamaya çalışırken ve bir veli olarak toplantılara katıldıklarında dahi bu dışlayıcı tutumlarla yüzleşmektedirler.

Toplum, seks işçiliğini bir “görüntü kirliliği” olarak algılamakta ve seks işçilerini karanlık sokaklara, gece geç saatlere ve güvensiz bölgelere iterek onları yoğun ziyaretçi alan günlük yaşam mekanlarından uzaklaştırmaktadır. Bu dışlayıcı politika zamanla seks işçileri tarafından da içselleştirilmiştir. Öyle ki, seks işçileri çoğunlukla kamusal yaşamda görünmeyi “gönüllü” olarak tercih etmemekte, bunun yerine mümkün olduğunca evlerinde ya da çalıştıkları mekanlarda yaşamayı tercih etmektedirler.

Damgalanma, ayrımcılık, şiddet ve kamusal yaşamda yaşadıkları olumsuz deneyimler sonucunda seks işçilerinin kendilerini toplumsal yaşama ait hissetmedikleri gözlemlenmektedir. Toplumun dışlayıcı tutumu, seks işçilerini yalnızlaşmaya ve bireyselleşmeye iterken, onları toplumun gerçekliklerinden kendilerini ayırdıkları sınırlı bir yaşam düzenine yöneltmektedir.

Bununla birlikte, bazı seks işçileri, toplumun görünmeyen tüm yönlerini bildiklerini ve bu nedenle kendilerini toplumun bir bireyi olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Seksin kapalı kapılar ardında nasıl gerçekleştiğine dair tanıklıkları, onların toplumun en gizli ve mahrem hallerine dair bir bilgi birikimi edinmelerine yol açmıştır. Bu şaşırtıcı deneyimler, bazı seks işçilerinin kendilerini toplumsal yaşama ait hissetmelerini sağlamaktadır.

Seks işçilerinin maruz kaldığı şiddet, yalnızca fiziksel, cinsel, ekonomik ya da psikolojik türlerde ortaya çıkmamaktadır; aynı zamanda doğrudan işkence olarak tanımlanabilecek şiddet biçimlerini de kapsamaktadır. Bu şiddet, zamanla seks işçileri tarafından normalleştirilmiştir. Şiddeti normalleştirme, bir baş etme stratejisi olarak yorumlanabilecek bir davranış biçimi olmakla birlikte, şiddete maruz kalma sıklığını artıran bir etkene dönüşmüştür. Seks işçilerinin şiddete maruz bırakılmalarının toplumsal cinsiyete dayalı olması, bu şiddete karşı tepki göstermelerini de engellemektedir. Özellikle çevrenin bu bağlamdaki şiddeti duymasından korkarak, şiddet her ne boyutta olursa olsun, boyun eğmeyi tercih etmektedirler. Bu durum, seks işçilerinin tecavüzü dahi sıradan bir “basit” şiddet eylemi olarak algılamalarına yol açmıştır.

Seks işçiliğinin yasal statüsünün belirsiz ve kaygan zeminlerde temellendirilmesi, seks işçilerinin hukuk karşısında sürekli suçlu, güçsüz, kabahatli ve haksız konumda kalmasına yol açmaktadır. Eril bir toplumda seks işçisi olmak, yasal mekanizmaların da kadınların aleyhine işlemesine neden olmaktadır. Seks işçileri, çoğu zaman gerekçesiz ve haksız para cezalarına çarptırılarak daha da yoksullaştırılmaktadır. Fuhuş ya da seks işçiliği, suç teşkil eden bir eylem olarak tanımlanmamasına rağmen, seks işçileri sürekli suç işlemiş gibi muamele görmektedirler. Evlerine baskınlar düzenlenmekte, yaşam alanları mühürlenmekte, para cezaları verilmekte ve haklarında çeşitli ihbarlarda bulunmaktadır.

Bu tür hak ihlallerine karşı vatandaşlık hakları doğrultusunda hukuki yollara başvurulması mümkün olsa da seks işçileri için bu süreç daha başlamadan sona ermektedir. Destek arayışında olduklarında, kolluk kuvvetlerinden yardım görmek bir yana, şiddete maruz kalmakta; şikâyetleri dinlenmemekte ve mağdur konumundayken, ahlaki ve cinsiyet temelli yargılar sonucu suçlu konumuna itilmektedirler.

Seks işçileri yaşamlarının bir döneminde seks işçiliğini bırakmak istemelerine rağmen, yaşadıkları yoksulluk ve gelir getiren bir iş kolundan uzaklaşmama durumu nedeniyle bu arzularını gerçekleştirememektedirler. Kadınlar, istemedikleri bir işi baskı altında sürdürmek zorunda kalmaktadır. Ataerkinin seks işçilerine yönelik sömürü politikası, ürettiği etiketler, tuzaklar ve baskılarla kadınların güçlü yanlarını bastırarak onları bu sektörde tutmaya devam etmektedir. Bu nedenle, seks işçiliğini bıraksalar bile, ilk başta bu işe başlamalarına neden olan koşulların yeniden ortaya çıkması, onları tekrar seks

işçiliğine dönmek zorunda bırakmaktadır. Seks işçiliğini bırakabilmek için kadınların güvenli ve gelir sağlayan güvenceli iş imkanlarına ihtiyaçları vardır.

Seks İşçilerinin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Seks işçilerinin yaşamları, seks işçiliği mitlerinden oldukça uzaktır ve genellikle çalışma yaşamının dışında, alışılmışın dışında bir çevreye sahiptirler. Aileleriyle ilişkileri, seks işçiliğine başlamadan önce ya da bu sebeple azalmış veya tamamen kopmuştur. Ailelerinden sosyal destek alamamaları, seks işçilerini derin bir öfke ve üzüntü içine sürüklemiş, bu durum kadınları ailelerinden bağımsız bir hayat kurmaya itmiştir. Seks işçileri, işlerini partnerlerinden gizledikleri sürece daha sağlıklı ilişki deneyimleri yaşadıklarını ifade etmektedirler. Ancak, partnerlerinin seks işçiliği yaptıklarını öğrenmeleri ilişkilerin sonlanmasına ya da partnerlerin pezevenklik yapmaya yönelmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle seks işçileri, hayatlarında anlam ifade eden hiçbir erkek figürüne yer vermemeyi tercih etmektedirler.

Seks işçilerinin çocukları, annelerinin mesleklerine karşı ya kabul gösterme ya da tamamen reddetme eğilimindedir. Kadınlar ise özellikle çocuklarından kabul görebilmek için onlara yoğun harcamalar yapmakta, bu uğurda kendi ihtiyaçlarını ötelemektedirler. Bununla birlikte, bazı seks işçilerinin çocukları, annelerinin seks işçiliği yapmaları nedeniyle sosyal hizmetlerin koruma ve bakım tedbiri altına alınmıştır. Diğer bir çevresel etken olan komşular, seks işçileri için iktidar taşıyan bir rol üstlenmektedir. Komşularının bakışları altında yaşayan seks işçileri, toplumun istedik kadın rolüne bürünmek zorunda hissederek hareket etmektedirler.

Meslektaş ilişkilerinde ise seks işçileri, diğer seks işçileriyle iki uçlu bir ilişki yaşamaktadırlar. Diğer seks işçileri kimi zaman destekleyici ve koruyucu bir rol üstlenirken, kimi zaman ataerkil ve kapitalist şiddeti üreten bir kaynak haline gelebilmektedir.

Seks işçileri, günlük yaşamlarını tamamen eril bir zaman düzenine göre şekillendirmektedirler. Erkeklerin ihtiyaçlarına göre belirlenen günlük planlar, seks işçilerinin kendilerine zaman ayırmalarını engellemekte ve toplumun kadınlara yüklediği fedakarlık beklentilerinin seks işçiliği pratiği altında yeniden üretildiğini göstermektedir.

Seks işçiliğinin özneleri olarak, seks işçiliği hakkında en çok konuşma hakkına sahip olan seks işçilerinin bu konuda çeşitli düşünceleri bulunmaktadır. Seks işçiliğinin baskıcı ve sömürücü yanlarını gerekçe göstererek bu işi kimseye önermeyen seks işçileri, aynı zamanda bu işi “ekmek teknesi” olarak görmektedirler.

Kazanılan paranın seksten elde edilmesi, muhafazakar, eril ve kapitalist bir toplumda seks yapmak, bu eylemden para kazanmak ve kadın olmak gibi kesişen faktörler, paranın “kirli” olduğu inancını doğurmuştur. Bu inanç, seks işçilerinin kazandıkları parayı harcama biçimlerini de etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Seks işçileri, kendilerini erkeklerin cinsel hazlarını tatmin etmek için “feda” ettiklerini düşünmektedir. Bu bağlamda kendilerine toplumsal bir rol atfeden seks işçileri, varlıklarının kadına, çocuğa ve hayvana yönelik tecavüz ve tacizlerin önüne geçtiğine inanmaktadır. Bu düşünce biçimi, seks işçiliğine anlam atfetmenin ve yapılan işi rasyonelleştirmenin bir aracı olarak şekillenmiştir. Aksi takdirde, “ekmek teknesi” ve “kirli para” arasındaki ikilem, kadınlar için oldukça rahatsız edici ve yıpratıcı bir çatışma olarak ortaya çıkabilmektedir.

Seks işçiliği damgası, seks işçilerinin hem özel hem de kamusal yaşamında, toplumsal cinsiyetin etkisiyle keskin bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu damga, insandışlaştırmamanın yol açtığı kötü muamelelerle olgusallaşmakta ve seks işçilerini çevrelerindeki müşteriler, arkadaşlar, aile bireyleri ve diğer tüm sosyal sistemler içinde dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz bırakmaktadır. Zamanla bu damga seks işçileri tarafından içselleştirilmekte, düşünce ve davranışlarını şekillendiren bir unsur haline gelmektedir. Bu durum, seks işçiliği damgasının eril tahakkümün sürekliliğini sağladığını açıkça ortaya koymaktadır.

Seks İşçilerinin Sosyal Hizmetlerle İlişkenmelerine İlişkin Sonuçlar

Seks işçilerinin bir kısmı sosyal hizmetler hakkında bilgi sahibi değildir. Bilgi sahibi olanlar genellikle çocukları hakkında koruma ve bakım tedbiri kararı alınmış kadınlardır; dolayısıyla bu bilgileri, doğrudan kendi deneyimlerine dayanmaktadır. Örgütlü olan seks işçileri ise hem dayanışma ağları sayesinde hem de geçmişte sosyal hizmet kullanıcısı olma deneyimlerinden dolayı sosyal hizmetler hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

Ancak genel olarak sosyal hizmet, seks işçileri tarafından “para yardımı yapan” veya “evlerden çocuk alan” bir meslek olarak algılanmaktadır. Sosyal hizmeti devletin bir parçası olarak düşünmeleri nedeniyle, sosyal hizmetler sıklıkla kolluk güçleriyle eş tutulmaktadır. Bu algı, sosyal hizmetlere karşı ciddi bir ön yargının oluşmasına yol açmıştır.

Seks işçilerinin sosyal hizmetlerle yolu genellikle bakım ve kontrol mekanizmalarının kesişiminde karşılaşmıştır. Destek arayışıyla sosyal hizmetlere başvuran seks işçileri, değerlendirme süreçlerinde seks işçiliği yaptıklarının tespit edilmesi üzerine çocukları hakkında koruma ve bakım tedbiri kararları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, sosyal hizmet çalışanlarıyla kurulan mesleki ilişkilerin güvensizlik temelinde şekillenmesine neden olmuştur. Güvensizlik, öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, can güvenliklerini sağlamak için çalışan meslek elemanlarının uygulamalarına dahi direnmiş ve bu hizmetleri reddetmişlerdir. Ancak zamanla güven ilişkisi geliştikçe, seks işçileri hak sahibi oldukları hizmetlerden faydalanabilir hale gelmişlerdir.

Seks işçilerinin talepleri arasında en öncelikli olanı güvenlik ihtiyacıdır. Korkmadan polis çağırabilecekleri bir dünyada yaşama arzularını dile getiren seks işçileri, aynı zamanda kendi sözlerinin dinlenmesini ve dikkate alınmasını istemektedirler. Söz haklarının gasp edildiğini düşündüklerini sık sık vurgulamışlardır. İstihdam taleplerinde de bir politika yapıcı gibi hareket ederek, yalnızca istihdam değil, bu istihdamın niteliğini de belirlemişlerdir. Damgalanma, ayrımcılık ve dışlanma gibi olumsuz deneyimlerin yeniden üretilmediği, iş yerinde taciz ve tecavüzün olmadığı, güvenceli bir iş ortamı talep etmektedirler. Ayrıca, çalışan kadınların çocukları için bakım sağlayan kurumların çalışma saatlerinin, kadınların mesai saatlerine uyumlu hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Seks işçiliği kapsamında da taleplerini dile getiren seks işçileri, çalışabilecekleri ancak geleneksel genelev zihniyetinden uzak merkezlerin açılmasını istemektedirler. Bu merkezlerde özgürlükçü çalışma ilkelerinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, CYAE konusunda bilgilendirilmek, cinsel sağlık ve üreme sağlığı kitlerinin ücretsiz bir şekilde sağlanması, kendilerini ifade edebilecekleri alanların oluşturulması ve en önemlisi, söylediklerine güvenilmesini talep etmişlerdir.

ÖNERİLER

Bu başlıkta araştırma bulgularından ve sonuçlarından yola çıkarak önerilere yer verdim. Bu öneriler, baskıya karşı sosyal değişimi gerçekleştirebilmek için feminist bir düşünce biçimi, uygulama konsepti önerisi ve seks işçileriyle baskı karşıtı sosyal hizmet bağlamında çalışabilmek için bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, seks işçilerinin deneyimlerini ve haklarını ve ihtiyaçlarını merkeze alarak güçlenmelerini ve toplumsal eşitsizliklerle mücadele edebilmelerini destekleyen bir çerçeve oluşturmayı hedeflemektedir.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak hazırladığımız önerileri koruyucu ve önleyici öneriler şeklinde ayırdık. Bu ayrım seks işçiliğine yönelik tutumumdan hareketle ortaya çıktı. Seks işçiliği yapmak zorunda kalan kadınlar ve seks işçiliği yapmaya devam etmek isteyen kadınların güçlenmeleri temelinde oluşturduğumuz bu öneriler baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmet hizmete dayanmaktadır.

Seks İşçilerinin Çalışma Yaşamına İlişkin Öneriler

Seks işçilerinin çalışma yaşamı her ne kadar yasal bir düzenlemeye tabi tutulmasa da insan haklarından hareketle seks işçilerinin çalışma yaşamındaki deneyimleri göz önünde alınarak pek çok öneri geliştirilebilir.

Koruyucu Önlemler

Kondoma Erişim

Kondom, seks işçilerinin çalışma yaşamında temel bir koruma aracıdır ve seks işçilerine ücretsiz ve kolay erişim sağlanmalıdır. Ücretsiz kondom dağıtım programlarının kapsamı artırılarak, tüm seks işçiliği biçimlerini kapsayacak şekilde ülke içi yaygınlaştırılmalıdır.

PEP (Post-Exposure Prophylaxis - Maruz Kalma Sonrası Profilaksi) ve PrEP (Pre-Exposure Prophylaxis - Maruz Kalma Öncesi Profilaksi)

Seks işçilerinin HIV önleme amacıyla kullanılan PEP ve PrEP gibi ilaçlara ücretsiz ve etkin erişimi sağlanmalıdır. Bu ilaçlar yalnızca seks işçileri için değil, seks işçileriyle çalışan diğer meslek grupları için de erişilebilir hale getirilmelidir. Böylece acil durumlarda vakit kaybetmeden ilaca doğru zamanda erişim mümkün hale gelebilir.

HPV Aşısına Erişim

Belirli koşullar sağlandığında yargı yoluyla ücretlerinin geri alınması HPV aşısını “ücretsiz” hale getirirse de bu sürecin ilk adımının aşı ücretini ödemekle başlaması ve hukuki sürecin uzunluğu, seks işçilerini HPV aşısından uzaklaştırmaktadır. Bu nedenle HPV aşısının herkes için kapsayıcı bir sağlık politikasıyla erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Gebelik ve Kürtaj Desteği

Kondom kullanmayı reddeden müşteriler, seks işçilerinin istek ve güvenlik önlemlerine karşı istenmeyen gebeliklere yol açabilmektedir. Bu tür durumlarda kürtaja erişim, seks işçilerinin üreme haklarının korunması açısından temel bir gerekliliktir. Seks işçileri, kürtaja ayrımcılığa maruz kalmadan ve damgalanmadan, tamamen kendi istek ve rızaları doğrultusunda ulaşabilmelidir. Kürtaj, hem güvenli sağlık hizmetleri sunan merkezler aracılığıyla hem de seks işçilerine yönelik özel sağlık politikaları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Danışmanlık Hizmetleri

Seks işçilerinin CYAE’ler konusundaki bilgileri düzenli aralıklarla güncellenmeli, bu konuda etkili bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yürütülmelidir. Korunma yöntemleri ve güncel bilgileri içeren bilgilendirme çalışmaları seks işçilerini güçlendirecek önemli bir adımdır.

Gerçekleştirilen uygulamalar, yalnızca seks işçilerine materyal sağlamak şeklinde pasif bir uygulama modeli olmak yerine meslek elemanlarının aktif danışmanlık verdiği bir hizmet modeline olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Seks işçilerinin, deneyimlerini paylaştıklarında zarar görmeyeceklerinden emin olabileceği danışmanlık hizmetleri hayata geçirilmelidir. Ayrıca bu hizmetlerin seks işçilerinin çalışma saatlerinin dağılımına duyarlı bir şekilde planlanması gerekmektedir.

CYAE’ler yalnızca seks işçileriyle sınırlı bir konu olarak ele alınmamalıdır. Müşteriler de bilgilendirme programlarına dahil edilerek korunma yolları hakkında bilgilendirilmeli ve yanlış bilgilerin düzeltilmesi sağlanmalıdır. Bu süreç esasında müşterilerle

sınırlandırılmamalı ve kapsayıcı temel cinsel sağlık ve üreme sağlığı programları geliştirilmelidir.

Şiddet Bildirimi ve Koruma Mekanizmaları

Seks işçileri için anonim, yaygın ve erişilebilir şiddet bildirimi kanalları oluşturulmalıdır. Bu kanallar, seks işçilerini etiketlemeden ve ayrımcılığa maruz bırakmadan destek mekanizmalarına yönlendirebilmelidir.

ŞÖNİM'lerin Kapsamının Genişletilmesi

Kadına yönelik şiddeti önlemek için kapsamlı programlar ve kolluk güçleriyle iş birliği içinde hareket eden şiddetle mücadele birimlerinin, yani ŞÖNİM'lerin, hali hazırda sundukları şiddetle mücadele hizmetleri seks işçileri için de harekete geçirmelidir. Seks işçilerinin çoğunlukla ilk temas kurduğu kolluk güçleri, insan hakları odaklı farkındalık programlarına dahil edilmelidir. Bu sayede, seks işçilerinin polise başvurmaktan duyduğu korku ve endişe azaltılabilir.

Ayrıca eski eşlerinden ya da partnerlerinden şiddete ve insan ticaretine maruz bırakılma riskine istinaden şiddetle mücadele uygulamaları kurumsal düzeyde seks işçileri için de eksiksiz bir biçimde harekete geçirilmelidir. 6284 sayılı Kanun kapsamında faydalanabilecekleri koruyucu ve önleyici tedbir kararları hali hazırda hak sahibi olan seks işçileri için de uygulanmalıdır.

Hukuki Destek

Uygulanmakta olan ceza ve seks işçiliğine etki eden diğer yasal metinlerde yapılması gereken değişikliklerin yanı sıra güncel hukuk sisteminde bir şekilde suçlaştırılan seks işçileri gerekli hukuki destek hizmetlerine ulaşabilmelilerdir. Seks işçilerinin çalışma saatlerinde aktif hizmet verebilecek avukat ağlarının oluşturulması seks işçilerinin gereksiz bekletilme gibi insan hakkı ihlali niteliği taşıyan keyfi uygulamalardan koruyacaktır.

Ruh Sağlığı Hizmetleri

Seks işçilerinin travmatik deneyimlerini ele alan bireysel psikososyal destek sağlanmalıdır. Travma odaklı terapiler, seks işçilerinin iyileşme süreçlerini desteklemek açısından kritik öneme sahiptir. Bu terapiler, bireyin yaşadığı şiddet, ayrımcılık ve

damgalanma gibi olumsuz deneyimlerin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini anlamayı ve bu etkileri azaltmayı hedeflemelidir.

Seks işçilerinin birbirleriyle dayanışma kurabileceği destek grupları teşvik edilmelidir. Bu gruplar hem kendine yardım grupları olarak hem de profesyonel destekle güçlendirilmelidir. Grup çalışmaları, yalnızlık ve izolasyonu azaltarak, bireylerin benzer deneyimlere sahip kişilerle güvenli bir ortamda paylaşım yapmalarına olanak tanır. Bu süreçte, seks işçilerinin yaşadıkları travmaların toplumsal kökenlerini de ele alarak, bireysel iyileşme ile birlikte dayanışmayı teşvik eden bir yaklaşım benimsenmelidir. Psikososyal destek programları, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü hedefleyen bir çerçeveye yapılandırılmalıdır.

Kapsamlı Sağlık Hizmetleri

Fiziksel ve ruhsal sağlıklarını desteklemek amacıyla seks işçilerine ücretsiz ve ayrımcılıktan uzak sağlık hizmetleri sunulmalıdır. Sağlık çalışanları, bu süreçte ayrımcılıktan kaçınmaları için farkındalık programlarına dahil edilmelidir.

Önleyici Önlemler

İsteklere Saygı ve Kaynak Sağlanması

Seks işçiliğini bırakmayı düşünen seks işçilerinin bu isteklerinin gerçekleştirilebilmesi için kendi cümleleriyle öncelikle seks işçilerine inanılmalıdır. Sosyal hizmetin kabul değerinden hareketle seks işçilerinin iş bırakma talepleri için gerekli kaynaklar harekete geçirilmelidir. Bu kaynakların tasarlanması ve uygulanması ise seks işçilerinin yaşam koşullarına duyarlı olmalıdır. Örneğin seks işçiliğini bırakmak isteyen bir kadına belki ilk aşamada erkek egemen (müşterileriyle karşılaşabileceği bir alan) bir çalışma ortamında bir iş önermek yerine seks işçisinin ihtiyaç ve taleplerini dikkate alan bir strateji hazırlanmalıdır. Bu stratejik plana göre seks işçilerinin iş bırakma talepleri olduğu takdirde seks işçiliğini etraflıca düşünülmüş bir süreçle birlikte bırakabilmelilerdir.

Barınma ve Ekonomik Destek

Seks işçiliğini bırakmak isteyen kadınlar için güvenli ve ücretsiz barınma imkanları sunulmalı, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için sosyal ve ekonomik destek verilmelidir.

Feminist Dayanışma Ağları

Seks işçileri feminist dayanışma ağlarına dahil edilmeli ve şiddete karşı örgütlenmeleri desteklenmelidir. Feminist hareketin güçlenme mekanizmaları, seks işçileri için önemli bir dayanışma aracı olabilir.

Adım Adım Destek Modelleri

Seks işçiliğini bırakan bireyler için sunulan destek, kademeli olarak azaltılmalı ve sürdürülebilir bir plan oluşturulmalıdır. Barınma ve yoksulluk gibi sorunların yeniden ortaya çıkmaması için, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına olanak tanıyan destek mekanizmaları, güçlenme odaklı psikososyal hizmetler ve istihdam fırsatlarıyla entegre bir şekilde planlanmalıdır. Bu süreçte, bireylerin ihtiyaçlarına ve taleplerine duyarlı adım adım bir destek modeli benimsenmeli, onların toplumsal hayata tam katılımını sağlayacak uzun vadeli ve güçlenmeyi merkezine alan yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Seks İşçilerinin Yaşamına İlişkin Öneriler

Seks işçilerinin seks işçiliğinden bağımsız bir yaşamlarının da olduğunu hatırlamak önemlidir. Bu yaşam tanımlaması içerisine seks işçilerinin içinde bulunduğu ekosistemdeki konumları ve rolleri de dahildir ancak sosyal destek sistemlerindeki işlevsizlik seks işçilerinin güçsüzleştirmektedir. O nedenle öneriler, koruyucu ve önleyici öneriler çerçevesinde ve sosyal destek, güçlenme ve sosyal içerme etrafında şekillenmektedir.

Koruyucu Önlemler

Gizlilik ve Mahremiyet

Seks işçilerinin de talebi dikkate alınarak kendi mahremiyetlerine saygı gösterilmelidir. Özellikle ailelerinin oluşturduğu can güvenliği riskine karşı seks işçilerinin kamu düzeyindeki bilgilerinin gizliliği ve mahremiyeti sağlanmalıdır. Bu mahremiyet talebi seks işçileri için tehdit oluşturan tüm çevresel unsurlar için genişletilmelidir.

Çocuklarına Yönelik Destek Uygulamaları

Seks işçilerinin çocukları önemli bir hak ve hizmet grubunu oluşturmaktadır. Seks işçilerinin maruz bırakıldığı damgalanma çocuklarını da etkilemektedir. Bu bağlamda çocuklarının ihtiyaçlarına, anne-çocuk bağına ve aralarındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde kurulmasına yönelik uygulamalar yürütülmelidir. Seks işçilerinin bir ya da birden fazla ev geçindirdikleri göz önüne alındığında, sosyal yardımların kapsamı genişletilebilir. Özellikle çocuk bakımı ve eğitimi devlet destekli uygulamalar hayata geçirilmelidir.

Önleyici Önlemler

Sosyal Destek İnşası

Seks işçilerinin içinde bulunduğu ekosistemdeki unsurların seks işçileri için birer sosyal destek kaynağı olarak dönüştürülmelidir. Özellikle aileden bir destek alamayan seks işçisi kadınların diğer seks işçileriyle ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde dayanışma ve güçlenme pratikleri aranmalıdır. Seks işçilerinin birbirleriyle dayanışma içerisinde olmaları baskıya karşı daha kolektif ve güçlü bir direniş gereklidir. Seks işçilerinin birbirlerinden öğrenerek dayanışma gösterebileceği, hem duygusal hem de pratik destek alabileceği topluluklar kurulabilir.

Toplumsal Bütünleşme

İş dışındaki yaşamlarında da seks işçiliği kimliği temelinde ayrımcılığa ve damgalanmaya maruz bırakılan seks işçilerinin toplumsal bütünleşme yoluyla kamusal yaşamda ve özel yaşamda özgürce var olabilmeleri sağlanmalıdır. Bunun için kamusal alanlarda daha fazla yer alabilecekleri güvenli mekanlar ve sosyal etkinlikler organize edilebilir. Seks işçilerinin yaşadıkları deneyimlerin, toplumda empati ve farkındalık yaratacak şekilde sanat yoluyla ifade edilmesi desteklenebilir. Tiyatro, film ve edebiyat gibi araçlarla hikayeleri anlatılabilir. Bu hikayelerin hiçbirinde “vah tüh - yazık” gibi güçsüzleştirici ya da ötekileştiren acıma duygularının körüklenmemesine dikkat edilmelidir.

Damgalanma ve Ayrımcılığa Karşı Tam Eşitlik

Seks işçiliğine dair hukuki tanımlar gözden geçirilerek damgalamayı artıran uygulamalar kaldırılmalıdır. Seks işçiliği yasal çerçevede seks işçileri için en uygun şekilde düzenlenerek sömürü ve şiddet ortadan kaldırılarak temel hak ve özgürlükleri korunmalıdır. Birer insan olarak insan haklarına erişimlerini engelleyen tutumlarla

çalışılmalı ve herkese eşit hizmet anlayışında seks işçileri de “herkes” tanımlamasına dahil edilmelidir.

Herhangi bir hak temelli hizmet alırken seks işçilerinin iyilik hali garanti altına alınmalıdır. Ayrımcılığın mümkün olduğu mikro alanların toplumsal cinsiyet kabulleriyle genişletilebileceği düşünülerek ayrımcılığın yaşandığı tüm alanlarda tam eşitlik politikalarının yürütülmesi gerekli olmakla birlikte gerektiğinde Anayasa’nın eşitlik maddesine aykırılıktan yaptırımlar hayata geçirilmelidir.

Seks İşçiliği Politikasına İlişkin Öneriler

Kendi Adlandırma Özgürlüğüne Saygı

Seks işçilerinin, yaptıkları işi tanımlamak için kullandıkları kavramların çeşitliliği dikkate alınarak, yasal metinler ve sosyal politikalar, seks işçilerinin bu alandaki tercihlerini desteklemelidir. Örneğin, yasal metinlerde çatı kavram olarak kullanılması sebebiyle “seks işçiliği” kavramı kullanılabilir, ancak bireylerin kendilerini “eskortluk” ya da başka bir terimle ifade etme özgürlüğü korunmalıdır.

Suç Olmaktan Çıkarma

Seks işçiliği, seks işçilerinin insan hakları temelinde öznelliğini ve çalışma koşullarını güçlendirmek amacıyla atfedilen suç olmaktan çıkarılmalıdır. Suçlulaştırma, seks işçilerinin sağlık, güvenlik ve adalet hizmetlerine erişimini engelleyerek onları daha savunmasız hale getirmektedir. Seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılması, şiddet ve ayrımcılıkla mücadelede önemli bir adım niteliği taşır. Seks işçiliği, insan hakları bağlamında seks işçisini koruyan ve destekleyen uygulamalarla düzenlenmelidir.

Özne Örgütlerinin Güçlendirilmesi

Seks işçiliği kuruluşları, seks işçilerinin seslerini duyurmaları ve haklarını savunmaları için kritik bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, kapasite geliştirme ve güçlendirme bakımından desteklenmeli ve kamusal alanda görünürlüklerini artıracak projeler yürütülmelidir.

Çalışma Haklarının Teslim Edilmesi

Bir çalışma biçimi olarak seks işçiliğinin çalışma statüsü yeniden düzenlenmelidir. Seks işçileri, çalışma haklarından faydalanabilmeli, sosyal güvence, doğum izni, hastalık izni gibi temel çalışma haklarından faydalanabilmelidir. Özellikle Belçika'daki seks işçilerinin kazandığı çalışma hakları bu konuda bir rehber niteliği taşıyabilir.

Politika Geliştirme ve Katılım Hakkı

Seks işçilerinin yaşamlarını etkileyen yasal düzenlemeler, günümüzün ihtiyaç ve sorunlarına yanıt verecek şekilde yeniden şekillendirilmelidir. Örneğin araştırma bulguları, CYAE'lerin çoğunlukla erkeklerin kondom kullanmayı reddetmeleri nedeniyle aktarıldığını göstermektedir. Bu doğrultuda seks işçilerinin yasal statüleri, güncel tüzükte olduğu gibi CYAE'leri "bulaştıran" kişiler olarak değil, temel insan hakları çerçevesinde tanımlanmalıdır. Seks işçiliği politikaları, seks işçilerinin yaşamlarına dair gerçek verilere ve deneyimlere dayanmalıdır. Özne örgütlerinden, saha araştırmalarından ve akademik çalışmalardan elde edilen sonuçlar, bu politikaların temelini oluşturmaktadır.

Gelecekteki Araştırmalar

Seks işçilerinin kendi terminolojilerini kullanma eğilimleri, mesleklerine yükledikleri anlamlar ve bu anlamların bireysel ve toplumsal etkileri hakkında daha fazla bilimsel araştırma yapılmalıdır. Bu araştırmalar, seks işçiliğine dair politikaların oluşturulmasında rehber niteliği taşıyabilir. Ayrıca gelecekteki araştırmaların kurgulanmasında seks işçileri hakkında varsayımlardan değil seks işçilerin sözlerinden yola çıkılmalıdır. Bunun için seks işçilerine söylem alanları oluşturulmalıdır.

Seks İşçilerinin İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmete Öneriler

Seks işçilerinin yaşam koşullarını iyileştirmek ve sosyal hizmetlere erişimlerini artırmak için öncelikle bu hizmetlere dair yanlış algıların ve güvensizlik duygusunun dönüştürülmesi gerekmektedir. Araştırma sonuçları, seks işçilerinin sosyal hizmetleri genellikle para yardımı yapan ya da çocuklarını ellerinden alan bir mekanizma olarak gördüklerini ve bu nedenle hak sahibi oldukları ancak bilmedikleri için bu hizmetlere erişemediklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, sosyal hizmet uygulamalarında kapsamlı

bir yeniden yapılanma ve seks işçilerinin ihtiyaçlarına yönelik, güven temelli yaklaşımların benimsenmesini zorunlu kılmaktadır.

Seks işçilerinin öncelikli talepleri arasında güvenlik ihtiyacı, çocukları için uygun bakım hizmetlerine erişim, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi somut beklentiler yer almaktadır. Bu beklentiler, sosyal hizmetlerin kapsayıcı bir şekilde yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro düzeylerde nasıl geliştirilmesi gerektiğine dair önerilerimizi aşağıda sunulmaktadır.

Mikro Düzey

Bilgilendirme ve Güven İnşası

Seks işçilerine, sosyal hizmetlerin işlevi ve hak temelli yaklaşımları hakkında bilgilendirme yapılmalıdır. Bu bilgilendirme, seks işçilerinin sosyal hizmet algılarını dönüştürmeyi hedeflemelidir. Seks işçilerine, sosyal hizmetlerin yardım değil, hak temelli bir meslek olduğu açıklanmalı ve bireylerin sosyal hizmetlere hak sahibi olarak başvurabilecekleri vurgulanmalıdır. Bu süreç, güven ilişkisi kurmayı ve devletle ilişkilerindeki mevcut güvensizliği azaltmayı hedeflemelidir.

Güçlendirme Odaklı Psikososyal Destek

Eşitlik doğrultusundaki sosyal değişimin temel alındığı bir uygulama düzeninde seks işçilerinin sahip olduğu güçleri kullanarak haklarını savunabilmeleri problemlerini çözebilmeleri ve toplumsal baskılarla mücadele edebilmeleri teşvik etmelidir. Seks işçisi kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve seks işçiliğine yönelik damgalamayla başa çıkabilmeleri için güçlenmelerini destekleyen bir psikososyal program oluşturulmalıdır. Bu program, onların bireysel olarak güç kazanmalarına olanak tanımalı ve bu gücü, politik değişim ve toplumsal yeniden yapılanma süreçlerinde etkin bir şekilde kullanmalarını sağlamayı hedeflemelidir.

Çocuklarla İlgili Koruyucu ve Destekleyici Hizmetler

Kadınları seks işçiliğine yönlendiren yapısal eşitsizliklerin başında çocuk yaşta ve zorla evlilikler gelmektedir. Toplumsal cinsiyetli bu riskin sosyal incelemelerle

değerlendirilmesi ve izlenmesi önemlidir. Özellikle önleyici ve koruyucu sosyal hizmet uygulamalarının harekete geçirilmesi gerekmektedir.

Diğer yandan çocukları için koruma kararı alınmış seks işçileriyle eğer uygunsa yeniden aile birliği sağlayacak destekler sunulmalıdır. Bunun yanı sıra, çocuk bakımına ilişkin kreş, ebeveynlik rehberliği ve ekonomik destek gibi uygulamalar yürütülerek kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan yüklerini hafifletmelidir.

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Danışmanlığı

Sosyal hizmet uygulamaları bağlamında seks işçilerine CYAE'ler konusunda bireysel danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları da CYAE'ler hakkında bilgi sahibi olmalı ve güncel bilgiye erişerek bilgilerini tazelemelidirler. Ayrıca, sosyal hizmet eğitiminde de CYAE'lere ilişkin alanlar açılmalıdır.

Sığınmaevi Sonrası İzleme Çalışmaları

Kadınların sığınmaevi deneyimi sonrasında yaşama atılırken çok boyutlu desteklerin sunulması önemlidir. Sığınmaevi deneyimi güçlenme için bir fırsat sağlamalı ve bağımsız yaşama geçerken bu yaşamın sürdürülebilirliğinin sağlanması için sosyal hizmet uygulamaları kapsamında izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülmelidir.

Mezzo Düzey

Destek Grupları ve Öz-Destek Ağları

İçsel çatışmanın yarattığı duygusal yükün hafifletilmesi amacıyla, seks işçilerine yönelik psikolojik danışmanlık ve destek grupları oluşturulmalıdır. Bu programlar, aynı zamanda yaptıkları işten duydukları rahatsızlık ve toplumsal damgalanma ile başa çıkmaları için önemli bir güçlenme mekanizması rolündedir.

Seks işçileri arasında dayanışmayı artıracak topluluk çalışmaları, yalnızlık duygusunu aşmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda kolektif güçlenmeyi hedeflemelidir. Bu gruplar, cinsel sağlık, hukuki haklar ve ekonomik planlama gibi konularda bilgi paylaşımını desteklemelidir. Seks işçilerinin birbirlerinden öğrenebileceği ve deneyimlerini paylaşabileceği güvenli dayanışma grupları oluşturulmalıdır. Bu gruplar, sosyal hizmet uzmanlarının liderliğinde daha etkili hale getirilebilir.

Makro Düzey

Sosyal Hizmet Algısının Dönüşümü

Seks işçilerinin sosyal hizmetleri kolluk güçleriyle eş tutmalarına neden olan algının değiştirilmesi için kamu bilincini artırmaya yönelik kampanyalar düzenlenmelidir. Bu kampanyalar, sosyal hizmetlerin hak temelli ve destekleyici yönlerini vurgulamalıdır.

Sosyal Politika Geliştirme

Seks işçiliği politikalar oluşturulurken seks işçilerinin özne örgütlerinden alınan geri bildirimler dikkate alınmalıdır. Bu süreçte, seks işçilerinin güvenli çalışma koşulları talebi ve damgalanma ile ayrımcılığın önlenmesi temel hedefler olmalıdır. Seks işçiliği politikaları, kadınların ayrımcılıktan arınmış, güvenli ve güvenceli iş koşullarına erişimini sağlamayı hedeflemelidir.

Hak Temelli Çerçeve

Seks işçileri, sadece yardım değil, hak sahibi bireyler olarak ele alınmalıdır. Sosyal hizmet politikaları, onların özerklik, katılım ve kendi kaderini tayin haklarını destekleyecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

İstihdam Politikalarının İyileştirilmesi

Seks işçileri için alternatif istihdam imkanları yaratılmalı, ancak bu istihdamın nitelikleri seks işçilerinin talepleri doğrultusunda şekillendirilmelidir. Seks işçilerinin istihdam politikalarına dahil edilmeleri, yalnızca iş imkanı yaratmakla kalmayıp iş yerindeki cinsiyetçi ve ayrımcı pratikleri dönüştürmeyi de kapsamalıdır.

Çocuk Bakım Hizmetlerinin İyileştirilmesi

Seks işçilerinin çocuklarının güvenli ve kaliteli bakım alabileceği kreşler ve bakım merkezleri oluşturulmalıdır. Bu merkezlerin çalışma saatleri, ebeveynin çalışma saatlerine uyumlu hale getirilmelidir. Seks işçilerinin çalışma saatlerine uyumlu, esnek ve kaliteli çocuk bakım hizmetleri, çocukları seks işçiliğinin oluşturabileceği risklerden koruyabilir. Bu hizmetlerin erişilebilirliği, kadınların hem çocuklarına iyi bir bakım sağlama hem de ekonomik bağımsızlıklarını sürdürme olanaklarını artıracaktır.

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Politikaları

CYAE'lerle ilgili ulusal bilgilendirme kampanyaları düzenlenmeli ve cinsel sağlık hizmetlerine erişim kolaylaştırılmalıdır. Ücretsiz sağlık kitlerinin yaygınlaştırılması da bu kapsama alınabilir. Ayrıca cinselliğin bir tabu olmak yerine doğal bir gerçeklik oluşu temelinde yaşı ve gruba göre güvenli cinsellik çalışmaları yürütülebilir.

KAYNAKLAR

- Abel, G., Fitzgerald, L., & Brunton, C. (2007). The impact of the Prostitution Reform Act on the health and safety practices of sex workers. *Report to the Prostitution Law Review Committee, University of Otago, Christchurch*.
- Abel, G., & Wahab, S. (2017). "Build a friendship with them": The discourse of "at-risk" as a barrier to relationship building between young people who trade sex and social workers. *Child & Family Social Work*, 22(4), 1391-1398.
- Açıkgöz, B. (2024). İnsanın insana ettiği: İnsandışılştırma. *Çalışma ve Toplum*, 3(82), 963-992.
- Ackard, D. M., Kearney-Cooke, A., & Peterson, C. B. (2000). Effect of body image and self-image on women's sexual behaviors. *International Journal of Eating Disorders*, 28(4). [https://doi.org/https://doi.org/10.1002/1098-108X\(200012\)28:4<422::AID-EAT10>3.0.CO;2-1](https://doi.org/https://doi.org/10.1002/1098-108X(200012)28:4<422::AID-EAT10>3.0.CO;2-1)
- Adıgüzel, İ. B., & Cankurtaran, Ö. (2024). "What is rape, why me, so what now?" Out of the shadows: Women's post-rape life experiences in Turkey. *Journal of Social Service Research*, 1-19.
- Afiyah, K. N., & Rofah, R. (2021). Part of material oppression: A study on romanticism and stigma of the role of housewives and working mothers. *HUMANISMA: Journal of Gender Studies*, 5(2), 119-130.
- Afyonoglu, M. F. (2022). COVID-19 pandemisinde gündelikçi kadın olmak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 205-224. <https://doi.org/10.33417/tsh.985032>
- Afyonoglu, M. F., Bayyar, A. B., Kesen, N. F., & Morgül, B. (2021). Tek ebeveyn kadınların sorunlarının sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 85-107.
- Agustín, L. M. (2016). Fast Money in the Margins: Migrants in the Sex Industry. In *Livelihoods at the Margins* (pp. 145-162). Routledge.
- Akbaş, E., Karataş, K., Erükçü Akbaş, G., & Çamuşcu, E. (2020). Evden kaçan çocuklar: Ankara'da çocuk şubeye getirilen çocuklar üzerinden bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 960-984. <https://doi.org/10.33417/tsh.659368>
- Akçay, S., & Koca, E. (2024). Nitel araştırmalarda veri doygunluğu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 829-848.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).
- Aktoprak, M., & Gül, S. (2023). Rüşt Değil Yaş Meselesi: Erken yaşta evlilikler ve üreme sağlığı sorunları. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 162-173.
- Al-Rawi, A., & Zemenchik, K. (2022). Sex workers' lived experiences with COVID-19 on social media: Content analysis of Twitter posts. *Jmir Formative Research*, 6(7), e36268.
- Alexandru, M. L. (2020). Aspects of family relationships of sex workers. *Revista Universitară de Sociologie*, 16(1), 83-92.

- Alkan, Ö., Özar, Ş., & Ünver, Ş. (2021). Economic violence against women: A case in Turkey. *PLoS One*, 16(3), e0248630.
- Allegri, E., Rosina, B., & Sanfelici, M. (2022). Remaking Social Work by Applying an Anti-oppressive Lens. In N. T. Tan & P. K. Shajahan (Eds.), *Remaking Social Work for the New Global Era* (pp. 29-44). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-08352-5_3
- Almeida, R. (2022). Sex workers report wide discrimination in everyday life tasks: "It's traumatising". *RNZ*. <https://www.rnz.co.nz/news/national/474880/sex-workers-report-wide-discrimination-in-everyday-life-tasks-it-s-traumatising>
- Altay, S. (2019). Patriarchy and women's subordination: A theoretical analysis. *Şarkiyat*, 11(1), 417-427. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.541704>
- Anesu, S., Calvin, M. J., Agnes, A. J., Johanna, F. R., Prudence, M., Koketso, M. F., Namoonga, C. B., Frank, R. S., Ilonga, H. T. N., & Winnie, H. M. (2019). 'You cannot be raped when you are a sex worker': Sexual violence among substance abusing sex workers in Musina, Limpopo province. *e-Bangi*, 16, 1-15.
- Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi. (2017). *Seks İşçileri Çalışma Raporu*. <https://antalyakentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/kadinmeclisiseksiscileriraporu-1.pdf>
- Antebi-Gruszka, N., Spence, D., & Jendrzewski, S. (2019). Guidelines for mental health practice with clients who engage in sex work. *Sexual and Relationship Therapy*, 34(3), 339-354. <https://doi.org/10.1080/14681994.2019.1573978>
- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Arendt, H. (2006). *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. Penguin Classics.
- Armstrong, L. (2024). The courage to 'get naked': Stigma, disclosure and lived experience in sex work research. *Sexualities*, 27(4), 885-902.
- Arnold, K. A., & Barling, J. (2003). Prostitution: An Illustration of Occupational Stress in 'Dirty Work'. In H. R. W. Maureen Dollard, Anthony H. Winefield (Ed.), *Occupational Stress in the Service Professions* (1st ed.). CRC Press.
- Arroyo, A., Southard, B. A. S., & Martz, D. (2022). Feminist embodiment, body talk, and body image among mothers and daughters. *Body Image*, 41, 354-366.
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(51), 395-407.
- Arslan, M. (2020). *Türkiye'de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Arun, M. O. (2016). Yapabilirlikler yaklaşımı ve değerli yapabilirliklerin tanımlanması sorunsalı yanlış bilinç mi, yapısal eşitsizlikler mi? *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(Özel Sayı), 9-24.

- Asgarian, R. (2021). Why Human trafficking raids put sex workers at risk. *Slate*. <https://slate.com/news-and-politics/2021/10/human-trafficking-raid-in-florida-nets-no-human-traffickers.html>
- Associates, S. (2022). What is the difference between escorting and prostitution? *Suhre*. <https://www.suhrelaw.com/blog/what-is-the-difference-between-escorting-and-prostitution>
- Ataklı Yavuz, R. (2016). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde kadın istihdamı ve ekonomik şiddet. *Journal of Life Economics*, 3(3), 77-100.
- Coalition Against Trafficking in Women Australia (2020). *Busting 16 myths about the sex trade*. https://www.catwa.org.au/wp-content/uploads/2020/11/CATWAWTR-16-days_SexTradeMyths_20201121_Final.pdf
- Aygül, H. H. (2018). Eğitime erişim, yoksulluk ve formel/enformel iş-gücü olarak üniversite gençliği: "istihdam için mi eğitim? eğitim için mi istihdam?". *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(1), 58-87.
- Babahanoglu, R., Kesen, N. F., ve Daşbaşı, S. (2018). Eğitim, yoksulluk ve kadına yönelik şiddet. *Sağlık ve Toplum*, 28(1).
- Baines, D. (2020). *Doing anti-oppressive practice: Social justice social work*. Fernwood Publishing.
- Balfour, R., & Allen, J. (2014). *A review of the literature on sex workers and social exclusion*. UCL Institute of Health Equity. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7eb0b7e5274a2e87db1495/A_Review_of_the_Literature_on_sex_workers_and_social_exclusion.pdf
- Balkır, Z. G. (2015). Cinsiyet ayrımcılığı temelinde iş yerinde cinsel taciz. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 12-47. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iauhfd/issue/40544/486520>
- Ballakrishnen, S., Fielding-Singh, P., & Magliozzi, D. (2019). Intentional Invisibility: Professional Women and the Navigation of Workplace Constraints. *Sociological Perspectives*, 62(1), 23-41. <https://doi.org/10.1177/0731121418782185>
- Başak, S. (2012). Cam tavanlar. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 4(20), 63-76.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Bateman, V. (2021). How decriminalisation reduces harm within and beyond sex work: Sex work abolitionism as the "Cult of Female Modesty" in feminist form. *Sexuality Research and Social Policy*, 18(4), 819-836. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00612-8>
- Batı, U. (2008). Hayatın arka sokakları: Seks işçilerine karşı toplumsal şiddet. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2).
- Baykutan, C. (2014). Türkiye’de insan ticareti: Feminist bir analiz. *Fe Dergi*, 6(2), 13-24. https://doi.org/10.1501/Fe0001_00000000120

- Beard, J., Biemba, G., Brooks, M. I., Costello, J., Ommerborn, M., Bresnahan, M., Flynn, D., & Simon, J. L. (2010). Children of female sex workers and drug users: a review of vulnerability, resilience and family-centred models of care. *Journal of the International AIDS Society, 13 Suppl 2*(Suppl 2), S6. <https://doi.org/10.1186/1758-2652-13-s2-s6>
- Beauvoir, S. d. (2011). *The Second Sex* (Constance Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.; 1st Edition). Vintage.
- Beckham, S. W., Shembilu, C. R., Winch, P. J., Beyrer, C., & Kerrigan, D. L. (2015). 'If you have children, you have responsibilities': motherhood, sex work and HIV in southern Tanzania. *Culture, health & sexuality, 17*(2), 165-179. <https://doi.org/10.1080/13691058.2014.961034>
- Beckwith, K. (2000). Beyond compare? Women's movements in comparative perspective. *European journal of political research, 37*(4), 431-468.
- Becucci, S. (2008). New players in an old game: the sex market in Italy. In *Organized crime: Culture, markets and policies* (pp. 57-69). Springer.
- Bellhouse, C., Crebbin, S., Fairley, C. K., & Bilardi, J. E. (2015). The impact of sex work on women's personal romantic relationships and the mental separation of their work and personal lives: A mixed-methods study. *PLoS One, 10*(10), e0141575. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141575>
- Benoit, A., & DiTommaso, E. (2020). Attachment, loneliness, and online perceived social support. *Personality and Individual Differences, 167*, 110230.
- Benoit, C., Jansson, S. M., Smith, M., & Flag, J. (2018). Prostitution stigma and its effect on the working conditions, personal lives, and health of sex workers. *The journal of Sex Research, 55*(4-5), 457-471.
- Benoit, C., Maurice, R., Abel, G., Smith, M., Jansson, M., Healey, P., & Magnuson, D. (2020). 'I dodged the stigma bullet': Canadian sex workers' situated responses to occupational stigma. *Culture, Health & Sexuality, 22*(1), 81-95. <https://doi.org/10.1080/13691058.2019.1576226>
- Benoit, C., McCarthy, B., & Jansson, M. (2015). Stigma, sex work, and substance use: a comparative analysis. *Sociology of Health & Illness, 37*(3), 437-451. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9566.12201>
- Benoit, C., & Millar, A. (2001). *Dispelling myths and understanding realities: Working conditions, health status, and exiting experiences of sex workers*. Prostitutes Empowerment, Education and Resource Society. <https://dspace.library.uvic.ca/server/api/core/bitstreams/cecc1ba6-8384-436f-878a-5f21cb84d046/content>
- Benoit, C., Smith, M., Jansson, M., Healey, P., & Magnuson, D. (2021). The relative quality of sex work. *Work, Employment and Society, 35*(2), 239-255.
- Benoit, C., Smith, M., Jansson, M., Magnus, S., Flag, J., & Maurice, R. (2018). Sex work and three dimensions of self-esteem: self-worth, authenticity and self-efficacy. *Culture, Health & Sexuality, 20*(1), 69-83. <https://doi.org/10.1080/13691058.2017.1328075>

- Benoit, C., & Unsworth, R. (2022). COVID-19, Stigma, and the ongoing marginalization of sex workers and their support organizations. *Archives of Sexual Behavior*, 51(1), 331-342. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02124-3>
- Beres, M. A., & MacDonald, J. E. (2015). Talking about sexual consent: Heterosexual women and BDSM. *Australian Feminist Studies*, 30(86), 418-432.
- Bernier, T., Shah, A., Ross, L. E., Logie, C. H., & Seto, E. (2022). The needs and preferences of Eastern Canadian sex workers in mitigating occupational health and safety risks through the use of information and communication technologies: A qualitative study. *PLoS One*, 17(6), e0269730. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0269730>
- Bhuptani, P. H., & Messman, T. L. (2023). Role of blame and rape-related shame in distress among rape victims. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 15(4), 557.
- Bianet. (2012). *Ev işçileri 2011 bilançosunu açıkladı*. https://bianet.org/haber/ev-iscileri-2011-bilancosunu-acikladi-135285#google_vignette
- Bindel, J., Brown, L., Easton, H., Matthews, R., & Reynolds, L. (2012). Breaking down the barriers: A study of how women exit prostitution. *London: Eaves*.
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2020). The gender pay gap: Have women gone as far as they can? In *Inequality in the United States* (pp. 345-362). Routledge.
- Bobbitt-Zeher, D. (2011). Gender discrimination at work: Connecting gender stereotypes, institutional policies, and gender composition of workplace. *Gender & Society*, 25(6), 764-786.
- Bodkin, K., Delahunty-Pike, A., & O'Shea, T. (2015). Reducing stigma in healthcare and law enforcement: a novel approach to service provision for street level sex workers. *International Journal for Equity in Health*, 14, 1-7.
- Boehm, A., & Staples, L. H. (2004). Empowerment: The point of view of consumers. *Families in Society*, 85(2), 270-280.
- Boels, D., & Verhage, A. (2016). Prostitution in the neighbourhood: Impact on residents and implications for municipal regulation. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 46, 43-56. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2016.01.002>
- Bowen, K. J., Dzuvichu, B., Rungsung, R., Devine, A. E., Hocking, J., & Kermode, M. (2011). Life circumstances of women entering sex work in nagaland, India. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 23(6), 843-851. <https://doi.org/10.1177/1010539509355190>
- Brake, E. (2004). Rawls and feminism: What should feminists make of liberal neutrality? *Journal of Moral Philosophy*, 1(3), 293-309. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/174046810400100305>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE Publications.
- Brennan, M. A., Lalonde, C. E., & Bain, J. L. (2010). Body image perceptions: Do gender differences exist. *Psi Chi Journal of Undergraduate Research*, 15(3), 130-138.

- Brinkman, B. G., Brinkman, K., & Hamilton, D. (2022). *Girls' Identities and Experiences of Oppression in Schools: Resilience, Resistance, and Transformation* (1st edition). Routledge.
- Brooks, S. K., Patel, S. S., & Greenberg, N. (2023). Struggling, forgotten, and under pressure: A scoping review of experiences of sex workers during the COVID-19 pandemic. *Archives of Sexual Behavior*, 52(5), 1969-2010. <https://doi.org/10.1007/s10508-023-02633-3>
- Brown, K., Grace, S., & Redman, S. (2024). Policing Vulnerability: The care and control of sex workers through designated police officers. *The British Journal of Criminology*. <https://doi.org/10.1093/bjc/azae026>
- Brown, W. (2020). *States of injury: Power and freedom in late modernity*. Princeton University Press.
- Buse, Y. (t.y.). *Ankara'nın doğal bitki örtüsü: Seks işçilerinin kartvizitleri*. https://www.academia.edu/32075161/ANKARANIN_DOĞAL_BİTKİ_ÖRTÜSÜ_SEKS_İŞÇİLERİNİN_KARTVİZİTLERİ
- Butler, J. (2002). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (e-book, Vol. 3). Routledge.
- Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-66. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/48475/614060>
- Çabuk, İ. E. (2021). Pandeminin görünmeyen yüzü: Seks işçileri anlatıyor. *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/pandeminin-gorunmeyen-yuzu-seks-iscileri-anlatiyor-1853815>
- Campbell, R., Sanders, T., Hassan, R., Gichuna, S., Mutonyi, M., & Mwangi, P. (2020). Global Effects of COVID-19, government restrictions and implications for sex workers: A focus on Africa. *LIAS Working Paper Series*, 3. <https://doi.org/10.29311/lwps.202033600>
- Çamur Duyan, G. (2010). Yoksulluğun kadınlaşması: Altındağ örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 19-29.
- Canbulut, T. (2020). Qualitative study in Turkey: Who are the social workers? *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 108-114.
- Çankaya Belediyesi. (2024). Çankaya Belediyesi Gece Gündüz Çocukların Yanında. <https://www.cankaya.bel.tr/pages/13999/Cankaya-Belediyesi-Gece-Gunduz-Cocuklarin-Yaninda/>
- Caputo, G. A. (2014). *A halfway house for women: Oppression and resistance*. Northeastern University Press.
- Cardoso, D., & Scarcelli, C. M. (2021). The bodies of the (digitized) body: Experiences of sexual (ised) work on OnlyFans. *Journal of Media and Communication Research*, 37(71), 098–121.
- Çepni, Ş. K. (2024). Baskı karşıtı uygulama: Baskıyı tanımak ve klinik uygulamada ele almak üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(3), 515-536.
- Chandra, S., & Gupta, P. (2015). Up-gradation of communication in Socially Isolated Sex worker Females: A point of view. *International Journal of Library and Information Studies*, 5(4).

- Chang, H.-H., & Weng, Y. (2015). Working in the dark: A look at the violence risk of the street prostitution service. *Journal of Social Service Research*, 41(4), 545-555. <https://doi.org/10.1080/01488376.2015.1038415>
- Chateauvert, M. (2015). My ass is mine. In *Sex workers unite: A history of the movement from Stonewall to SlutWalk*. Beacon Press.
- Chattopadhyay, A., & McKaig, R. G. (2004). Social development of commercial sex workers in India: an essential step in HIV/AIDS prevention. *AIDS Patient Care and STDs*, 18(3), 159-168.
- Choudhury, S. M. (2010). 'As prostitutes, we control our bodies': perceptions of health and body in the lives of establishment-based female sex workers in Tijuana, Mexico. *Culture, health & sexuality*, 12(6), 677-689. <https://doi.org/10.1080/13691051003797263>
- Christman, J. (2014). Coping of oppression: Authonomy or adaptation to circumstance. In A. Veltman & M. Piper (Eds.), *Autonomy, Oppression, and Gender*. Oxford.
- Chudakov, B., Ilan, K., Belmaker, R. H., & Cwikel, J. (2002). The motivation and mental health of sex workers. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 28(4), 305-315. <https://doi.org/10.1080/00926230290001439>
- Church, S., Henderson, M., Barnard, M., & Hart, G. (2001). Violence by clients towards female prostitutes in different work settings: questionnaire survey. *BMJ*, 322(7285), 524-525. <https://doi.org/10.1136/bmj.322.7285.524>
- Çimen, M. B., & Aslan, S. (2023). Kadınlarda boşanmaya uyum, sosyal destek ve yalnızlık algısı arasındaki ilişkiler. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 6(2), 152-174. <https://doi.org/10.54186/arhuss.1353632>
- Çingir, A. (2005). *Yaşamlarını fuhuş yaparak kazanan kadınların psiko-sosyal nitelikleri, sorunları ve çeşitli kişi ve kuruluşlardan beklentilerinin değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Clark, A. E., & Georgellis, Y. (2013). Back to baseline in Britain: Adaptation in the British Household Panel Survey. *Economica*, 80(319), 496-512. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ecca.12007>
- Çoban, S. (2023). Bakım rejimleri ve Türkiye’de bakım emeği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(2), 455-465.
- Cohen-Scali, V. (2003). The influence of family, social, and work socialization on the construction of the professional identity of young adults. *Journal of Career Development*, 29(4), 237-249. <https://doi.org/10.1177/089484530302900402>
- Cömert, P. N., & Deniz Gürol, Y. (2023). Benliğin Bilinçdışı Düşüncelerini Anlamak: Nitel Araştırmada İmgesel Metafor Çıkarımı Tekniği. *Yıldız Social Science Review*, 9(2), 64-72. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yssr/issue/82666/1417498>
- Comte, J. (2014). Decriminalization of sex work: Feminist discourses in light of research. *Sexuality & Culture*, 18(1), 196-217. <https://doi.org/10.1007/s12119-013-9174-5>
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). University of California Press.

- Copur, Z., Erkal, S., Dogan, N., & Safak, S. (2010). Sharing and spending time on domestic Tasks: A Turkish sample. *Journal of Comparative Family Studies*, 41(1), 87-109. <https://doi.org/10.3138/jcfs.41.1.87>
- Costello, R. (2015). Leaving prostitution: Getting out and staying out of sex work. *Journal of Criminal Justice Education*, 26(3), 354-356. <https://doi.org/10.1080/10511253.2015.1057006>
- Coy, M. (2013). Invaded spaces and feeling dirty: Women's narratives of violation in prostitution and sexual violence. In *Rape* (pp. 184-206). Willan.
- Cree, V. E., & Phillips, R. (2019). Feminist contributions to critical social work. In S. Webb (Ed.), *The Routledge Handbook of Critical Social Work* (1st ed.). Routledge.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, Identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6).
- Cruz, K. (2019). Seks işçiliğinin geleceği: Çalışma özgürlüksüzlüğü & işin kriminalize edilmesi. *Hukuk Kritik*. <https://www.hukukkritik.com/projects/seks-isçiliginin-gelecegi%3A-calisma-ozgurluksuzlugu-%26-isin-kriminalize-edilmesi>
- Cubides Kovacsics, M. I., Santos, W., & Siegmann, K. A. (2023). Sex workers' everyday security in the Netherlands and the impact of COVID-19. *Sexuality Research and Social Policy*, 20(2), 810-824. <https://doi.org/10.1007/s13178-022-00729-4>
- Cudd, A. E. (2006). Violence as a Force of Oppression. In A. E. Cudd (Ed.), *Analyzing Oppression*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0195187431.003.0004>
- Cunningham, S. (2018). The role of beauty in the organization of prostitution markets. *Baylor University*.
- Cutcliffe, J. R., & McKenna, H. P. (1999). Establishing the credibility of qualitative research findings: the plot thickens. *Journal of Advanced Nursing*, 30(2), 374-380. <https://doi.org/https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1999.01090.x>
- Cypress, B. S. (2015). Qualitative research: the “what,” “why,” “who,” and “how”! *Dimensions of Critical Care Nursing*, 34(6), 356-361. <https://doi.org/10.1097/dcc.0000000000000150>
- Dalla, R. L. (2003). When the bough breaks ... : examining intergenerational parent-child relational patterns among street-level sex workers and their parents and children. *Applied Developmental Science*, 7(4), 216-228. https://doi.org/10.1207/S1532480XADS0704_1
- Dalrymple, J., & Burke, B. (2019). Anti-oppressive practice. In E. R.-H. Malcolm Payne (Ed.), *The Routledge Handbook of Social Work Theory* (1st Edition ed.). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315211053/routledge-handbook-social-work-theory?refId=1a2c5804-7bd3-4fe1-a3a7-e9ebd6e52dd6&context=ubx>
- Daly, M. (1990). *Gyn/Ecology: The metaethics of radical feminism* (2nd Ed.). Beacon Press.
- Dalyanoğlu, D., & Kutluata, Z. (2008). Türkiye’de fuhuş sektörü üzerine Ayşe Tükrükçü ile söyleşi. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 6.

- Dandona, R., Dandona, L., Kumar, G. A., Gutierrez, J. P., McPherson, S., Samuels, F., Bertozzi, S. M., & the, A. F. P. P. S. T. (2006). Demography and sex work characteristics of female sex workers in India. *BMC International Health and Human Rights*, 6(1), 5. <https://doi.org/10.1186/1472-698X-6-5>
- Dasgupta, S. (2019). Of Raids and Returns: Sex work movement, police oppression, and the politics of the ordinary in Sonagachi, India. *Anti-trafficking review*(12), 127-139. <https://doi.org/10.14197/atr.201219128>
- David, E. J. R. (2013). *Internalized oppression: The psychology of marginalized groups*. Springer Publishing Company.
- Davis, A. (1982). Women, race and class: An activist perspective. *Women's Studies Quarterly*, 10(4), 5.
- Debangana, B., & Manisha, D. (2022). A comparative evaluation among the children of female sex workers and non-sex workers: personality dimensions. *International Journal of Indian Psychology*, 8(2). <https://doi.org/10.25215/0802.037>
- Decker, M. R., Pearson, E., Illangasekare, S. L., Clark, E., & Sherman, S. G. (2013). Violence against women in sex work and HIV risk implications differ qualitatively by perpetrator. *BMC Public Health*, 13(1), 876. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-876>
- Deering, K. N., Amin, A., Shoveller, J., Nesbitt, A., Garcia-Moreno, C., Duff, P., Argento, E., & Shannon, K. (2014). A systematic review of the correlates of violence against sex workers. *American Journal of Public Health*, 104(5), e42-54. <https://doi.org/10.2105/ajph.2014.301909>
- Dein, S., Loewenthal, K., Lewis, C. A., & Pargament, K. I. (2020). COVID-19, mental health and religion: An agenda for future research. *Mental Health, Religion & Culture* (23)1. <https://doi.org/10.1080/13674676.2020.1768725>
- Demir, Y., Özel, C., & Sütçü, S. (2022). Erken yaşta evliliklerin bireysel ve toplumsal sonuçları. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 49-62.
- Demirbilek, M. (2018). The analysing of family policies, family counseling and social work relations in the context of human rights. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 37-44.
- Demirel, Y. (2020). *Kredili hayatlar: Toplumsal dayanışma ve borçlanma kültürü üzerine sosyolojik bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. *Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın*. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/129549/mod_resource/content/0/Erkeklik%20ataerkillik%20ve%20iktidar%20ilişkileri-%20Çağdaş%20Demren.pdf
- DiAngelo, R. (2016). The cycle of oppression. *Counterpoints*, 497, 83-95. <http://www.jstor.org/stable/45157299>
- Dilli, C. (2006). *Zorunlu eğitim çağında bulunan kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri (Şırnak İli Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi].

- Dinh, H., Strazdins, L., & Welsh, J. (2017). Hour-glass ceilings: Work-hour thresholds, gendered health inequities. *Social Science & Medicine*, 176, 42-51. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.01.024>
- Dinse, L., & Rice, K. (2021). Barriers to exiting and factors contributing to the cycle of enter/exit/re-entering commercial sex work. *Social Work & Christianity*, 48(2), 156-182. <https://doi.org/10.34043/swc.v48i2.107>
- Dirimeşe, E. (2022). Üniversite öğrencilerinin gözünden yoksulluk. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(3), 545-559. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1139389>
- Dodsworth, J. (2014). Sex worker and mother: managing dual and threatened identities. *Child & Family Social Work*, 19(1), 99-108. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00889.x>
- Doğanavşargil Baysal, G. Ö. (2013). Damgalanma ve ruh sağlığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(2), 239-251.
- Doğancı, H. K., & Tuncay, T. (2022). Kaçarak evlenen kadınların yaşam deneyimlerinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(55), 339-376.
- Dominelli, L. (2017). *Feminist social work theory and practice*. Bloomsbury Publishing.
- Dominelli, L. (2021). *Baskı Karşı Sosyal Çalışma* (Ö. Cankurtaran, Çev.; 1. Baskı). Nika Yayınevi.
- Döring, N. (2020). How is the covid-19 pandemic affecting our sexualities? An overview of the current media narratives and research hypotheses. *Archives of Sexual Behavior*, 49(8), 2765-2778. <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01790-z>
- Drucker, J., & Nieri, T. (2018). Female online sex workers' perceptions of exit from sex work. *Deviant Behavior*, 39(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1257890>
- Duff, P., Shoveller, J., Chettiar, J., Feng, C., Nicoletti, R., & Shannon, K. (2015). Sex work and motherhood: Social and structural barriers to health and social services for pregnant and parenting street and off-street sex workers. *Health Care for Women International*, 36(9), 1039-1055.
- Dunkley, C. R., & Brotto, L. A. (2020). The role of consent in the context of BDSM. *Sexual Abuse*, 32(6), 657-678.
- Dworkin, A. (1993). Prostitution and male supremacy. *Michigan Journal of Gender & Law* (1)1.
- Easterbrook-Smith, G. (2020). "Genuinely keen to work": Sex work, emotional labour, and the news media. In *Sex Work and the New Zealand Model* (pp. 157-176). Bristol University Press.
- ECPAT International. (2020). *Child, early and forced marriages as a form of, or pathway to sexual exploitation of children*. <https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/ECPAT-Summary-paper-on-child-early-and-forced-marriages-as-a-form-of-or-pathway-to-sexual-exploitation-of-children-2020.pdf>
- Edwards, L. (2022). Reducing internalized stigma with self-compassion: Integrating self-compassion framework to address stigma internalization [Master Thesis, Widener University].

- Efevbera, Y., & Bhabha, J. (2020). Defining and deconstructing girl child marriage and applications to global public health. *BMC Public Health*, 20(1), 1547. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09545-0>
- Eggens, N. (2024). Exploring financial realities: A qualitative study on income strategies of female sex workers in Rotterdam's Unlawful sex industry. *Sexuality Research and Social Policy*. <https://doi.org/10.1007/s13178-024-01039-7>
- Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un düşüncesinde toplumsal cinsiyet organizasyonunun merkezi unsuru olarak annelik. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 73-82.
- Erikli, S. (2020). Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.
- Ernst, F., Romanczuk-Seiferth, N., Köhler, S., Amelung, T., & Betzler, F. (2021). Students in the sex industry: motivations, feelings, risks, and judgments *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.586235>
- Ertekin, F. G., Mert, M., ve Korlu, Ö. (2019). Öğrenciler ve eğitime erişim eğitim izleme raporu. <https://dspace.ceid.org.tr/items/484d5c7c-b6a2-4dd0-934f-6822b185d126>
- Eryurt, M. (2024). Doğum oranları neden azalıyor, ne yapmalı? *İktisat ve Toplum*, (14)166.
- Eşkinat, R. (2013). Türkiye'de kadına yönelik ekonomik şiddet (Boşanmış kadınlara Yönelik araştırma). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(37).
- European Parliament. (2012). *Report on the EU's role in protecting and enforcing human rights and democracy in the world*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0246_EN.html
- Eurostat. (2019). *Career breaks due to childcare*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20191010-1>
- Eusei, D., & Delcea, C. (2020). Fetishistic disorder. *International Journal of Advanced Studies in Sexology*, 2(1).
- Faini, D., Munseri, P., Bakari, M., Sandström, E., Faxelid, E., & Hanson, C. (2020). "I did not plan to have a baby. This is the outcome of our work": a qualitative study exploring unintended pregnancy among female sex workers. *BMC Women's Health*, 20(1), 267. <https://doi.org/10.1186/s12905-020-01137-9>
- Fanon, F. (2008). *Black skin, white masks* (R. Philcox, Trans.; Vol. 1. Baskı). Grove Press New York.
- Farley, M., & Barkan, H. (1998). Prostitution, violence, and posttraumatic stress disorder. *Women Health*, 27(3), 37-49. https://doi.org/10.1300/J013v27n03_03
- Farley, M., Cotton, A., Lynne, J., Zumbek, S., Spiwak, F., Reyes, M. E., Alvarez, D., & Sezgin, U. (2004). Prostitution and trafficking in nine countries. *Journal of Trauma Practice*, 2(3-4), 33-74. https://doi.org/10.1300/J189v02n03_03
- Faryadi, Q. (2019). PhD thesis writing process: A systematic approach--how to write your methodology, results and conclusion. *Online Submission*, 10, 766-783.

- Federici, S. (2004). *Caliban and the witch: Women, the body and primitive accumulation, autonomedia*. Autonomedia: New York.
- Federici, S. (2006). Prostitution and globalization: Notes on a feminist debate. In *Poverty and the Production of World Politics: Unprotected Workers in the Global Political Economy* (pp. 113-136). Springer.
- Fernandez, F. L. (2016). *Hands Up: A Systematized Review of Policing Sex Workers in the U.S* [Master of Public Health Thesis Yale University].
- Ferreira, F. J., & Kamal, M. (2017). Community engagement to end child early forced marriage – experiences in selected South Asian Countries. *Journal of Learning for Development*.
- Flage, A. (2018). Ethnic and gender discrimination in the rental housing market: Evidence from a meta-analysis of correspondence tests, 2006–2017. *Journal of Housing Economics*, 41, 251-273. <https://doi.org/10.1016/j.jhe.2018.07.003>
- Flowers, A. (2010). *The fantasy factory: An insider's view of the phone sex industry*. University of Pennsylvania Press.
- Folch, C., Lazar, C., Ferrer, L., Sanclemente, C., & Casabona, J. (2013). Female sex workers and access to social and health services in Catalonia: Influence of region of origin and place of work. *AIDS Care*, 25(8), 1033-1038. <https://doi.org/10.1080/09540121.2012.748872>
- Fook, J. (2022). *Social Work A Critical Approach to Practice* (4th Edition). Sage.
- Footer, K. H. A., Park, J. N., Allen, S. T., Decker, M. R., Silberzahn, B. E., Huettner, S., Galai, N., & Sherman, S. G. (2019). Police-related correlates of client-perpetrated violence among female sex workers in Baltimore City, Maryland. *American Journal of Public Health*, 109(2), 289-295. <https://doi.org/10.2105/ajph.2018.304809>
- Ford, K., Wirawan, D., Suastina, W., Reed, B., & Muliawan, P. (2000). Evaluation of a peer education programme for female sex workers in Bali, Indonesia. *International Journal of STD & AIDS*, 11(11), 731-733. <https://doi.org/10.1258/0956462001915156>
- Fossey, E., Harvey, C., Mcdermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6), 717-732. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x>
- Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.; 8. Baskı). İmge Kitabevi.
- Frank, A. W. (2005). What is dialogical research, and why should we do it? *Qualitative health research*, 15(7), 964-974.
- Freire, P. (2003). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu & E. Özbek, Çev. Ed. 20. Baskı). Altın Kitaplar yayınevi.
- Fremouw, W. J., Westrup, D., & Pennypacker, J. (1997). Stalking on campus: the prevalence and strategies for coping with stalking. *Journal of Forensic Sciences*, 42(4), 666-669.
- Freud, S. (1995). Psychoanalytic theory. In *A Review of Personality Theories* (Vol. 10). Charles C. Thomas Publisher.
- Froio, N. (2013). *Students and phone sex: "Why not work as a phone sex operator and pay your way through University"*. Retrieved 06.09.2023 from

<http://helpmeininvestigate.com/education/2013/05/students-and-phone-sex-why-not-work-as-a-phone-sex-operator-and-pay-your-way-through-university/>

- Fuentes, K. (2023). Sex Worker Collectives Within the Whorearchy: Intersectional Inquiry with Sex Workers in Los Angeles, CA. *Affilia*, 38(2), 224-243. <https://doi.org/10.1177/08861099221103856>
- Gambon, T. B., Gewirtz O'Brien, J. R., Lavin, A., Askew, G. L., Baum, R., Berger-Jenkins, E., Johnson, T., Jutte, D., Nasir, A., Duffee, J., Dilley, K. J., Green, A. E., Javier, J., Mathur, M., Mattson, G., Montez, K. G., Nelson, J. L., & Peltier, C. B. (2020). Runaway youth: Caring for the nation's largest segment of missing children. *Pediatrics*, 145(2). <https://doi.org/10.1542/peds.2019-3752>
- Garbinsky, E. N., Gladstone, J. J., Nikolova, H., & Olson, J. G. (2019). Love, lies, and money: Financial infidelity in romantic relationships. *Journal of Consumer Research*, 47(1), 1-24. <https://doi.org/10.1093/jcr/ucz052>
- Gaventa, J. (1982). *Power and powerlessness: Quiescence and rebellion in an Appalachian valley*. University of Illinois Press.
- Gedikli, C. (2020). Occupational gender segregation in Turkey: The vertical and horizontal dimensions. *Journal of Family and Economic Issues*, 41(1), 121-139. <https://doi.org/10.1007/s10834-019-09656-w>
- Gerassi, L. (2015). From exploitation to industry: Definitions, risks, and consequences of domestic sexual exploitation and sex work among women and girls. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 25(6), 591-605.
- Ghani, A. C., & Aral, S. O. (2005). Patterns of sex worker-client contacts and their implications for the persistence of sexually transmitted infections. *The Journal of infectious diseases*, 191 Suppl 1, S34-41.
- Ghosal, S., Jana, S., Mani, A., Mitra, S., & Roy, S. (2022). Sex workers, stigma, and self-image: Evidence from Kolkata brothels. *Review of Economics and Statistics*, 104(3), 431-448.
- Global Network of Sex Work Projects & Harm Reduction International. (2014). *The global state of harm reduction: Addressing the needs of sex workers*. https://www.hri.global/files/2014/08/06/Sex_work_report_%C6%924_WEB.pdf
- Goenka, S., & Van Osselaer, S. M. (2023). Why is it wrong to sell your body? Understanding liberals' versus conservatives' moral objections to bodily markets. *Journal of Marketing*, 87(1), 64-80.
- Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and schuster.
- Goldenberg, S. M., Morgan Thomas, R., Forbes, A., & Baral, S. (2021). *Sex work, health, and human rights: Global inequities, challenges, and opportunities for action*. Springer. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-64171-9>
- Grittner, A. L., & Walsh, C. A. (2020). The role of social stigma in the lives of female-identified sex workers: A scoping review. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1653-1682. <https://doi.org/10.1007/s12119-020-09707-7>

- Gruskin, S., Yadav, V., Castellanos-Usigli, A., Khizanishvili, G., & Kismödi, E. (2019). Sexual health, sexual rights and sexual pleasure: meaningfully engaging the perfect triangle. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 27(1), 29-40.
- Güçlü, S. (2012). Feminist metodoloji tartışmaları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2(1), 107-120.
- Güdek-Gölçek, Ş. (2019). Neoliberal politikaların Türkiye’de kadın istihdamına etkisi *Sosyoekonomi*, 27(41), 129-150. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2019.03.07>
- Güldalı, O. (2014). Sosyal hizmetin diyalektiği: Sosyal hizmete dair eleştirel çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2), 163-176. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48463/613849>
- Güzel, D. (2020). *AIDS’li İğne*. KAOS GL Derneği. <https://kaosglidernegi.org/images/library/aidsli-ig-ne-web.pdf>
- Haeger, H., & Deil-Amen, R. (2010). Female College Students Working in the Sex Industry: A Hidden Population. *NASPA Journal About Women in Higher Education*, 3(1), 4-27. <https://doi.org/10.2202/1940-7890.1039>
- Haleem, I. (2019). How violence is normalized on the process of violence. In I. Haleem (Ed.), *Normalization of Violence Conceptual Analysis and Reflections from Asia* (1st ed.). Routledge.
- Ham, J., & Gilmour, F. (2017). ‘We all have one’: exit plans as a professional strategy in sex work. *Work, Employment and Society*, 31(5), 748-763. <https://doi.org/10.1177/0950017016666198>
- Hamilton, V., Soneji, A., McDonald, A., & Redmiles, E. M. (2023). “Nudes? Shouldn’t I charge for these?”: Motivations of new sexual content creators on OnlyFans Proceedings of the 2023 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems, Hamburg, Germany. <https://doi.org/10.1145/3544548.3580730>
- Hammond, N. (2015). Men who pay for sex and the sex work movement? Client responses to stigma and increased regulation of commercial sex policy. *Social Policy and Society*, 14(1), 93-102. <https://doi.org/10.1017/S1474746414000360>
- Hammond, N., Hardy, K., Kingston, S., & Sanders, T. (2010). Tackling taboos: men who pay for sex and the emotional researcher. In K. Hardy, S. Kingston, & T. Sanders (Eds.), *New Sociologies of Sex Work*. Farnham: Ashgate Publishing.
- Hammond, N., & Kingston, S. (2014). Experiencing stigma as sex work researchers in professional and personal lives. *Sexualities*, 17(3), 329-347.
- Hammond, N., & van Hooff, J. (2020). “This is me, this is what i am, i am a man”: The masculinities of men who pay for sex with women. *The Journal of Sex Research*, 57(5), 650-663. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1644485>
- Harcourt, C., & Donovan, B. (2005). The many faces of sex work. *Sex Transm Infect*, 81(3), 201-206. <https://doi.org/10.1136/sti.2004.012468>
- Hart, G., Allen, A., Aubyn, B. S., & Mason, J. (2023). Exploring the relationships between internalised stigma, loneliness, and mental well-being among sex workers. *Sexuality & Culture*, 27(1), 191-210. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-10009-3>

- Hasçakallar, A., Taşpınar, B., Kılıç, E., Yılmaz, İ., Altop, Y., ve Aktaş, Z. (2023). Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin çalışma ortamlarındaki sorun ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet*, 77.
- Haskins, M., Osu, T., & Carr, M. (2023). Exploration of student sex work in the North East of England. *The Journal of Forensic Practice*, 25(4), 437-451.
- Haslam, N., & Loughnan, S. (2016). How dehumanization promotes harm. In A. Miller (Ed.), *The Social Psychology of Good and Evil* (2nd ed., pp. Chapter 8). Guildford Publications.
- Hatiboğlu Kısar, B., & Odabaş, A. A. (2023). Women's access to urban social services in Çankaya district: A mix method research. *OPUS Journal of Society Research*, 20(51), 138-148. <https://doi.org/10.26466/opusjr.1213973>
- Haydaroğlu, C., & Arı, F. (2020). Ekonomik krizlerin kadın istihdamı üzerindeki etkisi. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 15(3), 1367-1383.
- Henham, C. S. (2021). The reduction of visible spaces of sex work in europe. *Sexuality Research and Social Policy*, 18(4), 909-919. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00632-4>
- Hennessy, R. (2014). Thinking sex materially: Marxist, socialist, and related feminist approaches. *The Sage handbook of feminist theory*, 308-326.
- Hennink, M., & Kaiser, B. N. (2022). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 292, 114523. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523>
- Hodsdon, R. (2018). *Sex workers are the experts on their profession – They must be heard in debates about its future*. The Conversation. <https://theconversation.com/sex-workers-are-the-experts-on-their-profession-they-must-be-heard-in-debates-about-its-future-100038>
- Hofmann, S. (2013). Aesthetic labor, racialization, and aging in tijuana's cosmopolitan sex industry. In A. Jafar & E. M. de Casanova (Eds.), *Global Beauty, Local Bodies* (pp. 23-50). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1057/9781137365347_2
- Holt, T. J., & Blevins, K. R. (2007). Examining sex work from the client's perspective: Assessing Johns using on-line data. *Deviant Behavior*, 28(4), 333-354. <https://doi.org/10.1080/01639620701233282>
- Huang, Y., Maman, S., & Pan, S. (2012). Understanding the diversity of male clients of sex workers in China and the implications for HIV prevention programmes. *Global Public Health*, 7(5), 509-521. <https://doi.org/10.1080/17441692.2012.657663>
- Hubbard, P. (1998). Sexuality, immorality and the city: Red-light districts and the marginalisation of female street prostitutes. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 5(1), 55-76.
- Hubbard, P., & Sanders, T. (2003). Making space for sex work: female street prostitution and the production of urban space. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(1), 75-89. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1468-2427.00432>
- Huglstad, M., Halvorsen, I. L. I., Jonsson, H., & Nielsen, K. T. (2022). "Some of us actually choose to do this": The meanings of sex work from the perspective of female sex workers

- in Denmark. *Journal of Occupational Science*, 29(1), 68-81. <https://doi.org/10.1080/14427591.2020.1830841>
- Irvine, J. M. (2015). The other sex work: Stigma in sexuality research. *Social Currents*, 2(2), 116-125.
- Islam, A., & Smyth, R. (2012). The economic returns to good looks and risky sex in the Bangladesh commercial sex market. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 12(1). <https://doi.org/doi:10.1515/1935-1682.3059>
- Jaggar, A. M. (2018). The politics of socialist feminism. In *Feminism And Philosophy* (pp. 299-324). Routledge.
- Jahoda, G. (2013). An anthropological history of dehumanization from late-18th to mid-20th centuries. In Paul G. Bain, Jeroen Vaes, & J. P. Leyens (Eds.), *Humanness and Dehumanization* (1st ed.).
- Jeffrey, L. A., & MacDonald, G. (2006). "It's the money, honey": The economy of sex work in the maritimes. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 43(3), 313-327. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1755-618X.2006.tb02227.x>
- Jeffreys, E. (2010). Sex worker-driven research: Best practice ethics. *Dialogue*, 8(1), 1-20.
- Jones, A. (2015). Sex work in a digital era. *Sociology Compass*, 9(7), 558-570.
- Jones, A. (2020). *Camming: Money, power, and pleasure in the sex work industry*. NYU Press.
- Jordan, J. (1997). User pays: Why men buy sex. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 30(1), 55-71. <https://doi.org/10.1177/000486589703000105>
- Joseph, L. J., & Black, P. (2012). Who's the man? Fragile masculinities, consumer masculinities, and the profiles of sex work clients. *Men and Masculinities*, 15(5), 486-506. <https://doi.org/10.1177/1097184x12458591>
- Justice and Care. (2022). *Forced marriage: Issue brief. Human Trafficking Search*. <https://humantraffickingsearch.org/wp-content/uploads/2022/11/Justice-and-Care-Issue-Brief-Forced-Marriage.pdf>
- Kap, D. (2021). Seks işçileri haklarını talep ediyor! <https://www.sivilsayfalar.org/2021/12/21/seks-iscileri-haklarini-talep-ediyor/>
- Karakaya, H. (2018). Görünmez emek ve ev kadınları. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 73-94.
- Karamouzian, M., Foroozanfar, Z., Ahmadi, A., Haghdooost, A. A., Vogel, J., & Zolala, F. (2016). How sex work becomes an option: Experiences of female sex workers in Kerman, Iran. *Cult Health Sex*, 18(1), 58-70. <https://doi.org/10.1080/13691058.2015.1059487>
- Karandikar, S., & Gezinski, L. B. (2012). 'Without us, sex workers will die like weeds': Sex work and client violence in Kamathipura. *Indian Journal of Gender Studies*, 19(3), 351-371. <https://doi.org/10.1177/097152151201900301>
- Karandikar, S., & Próspero, M. (2010). From client to pimp: male violence against female sex workers. *Journal of Interpers Violence*, 25(2), 257-273. <https://doi.org/10.1177/0886260509334393>

- Karatepe, S., & Arıbaş, N. N. (2017). İş hayatında kadın yöneticilere ilişkin cinsiyet ayrımcılığı: Türkiye için bir değerlendirme. *Yasama Dergisi*(31), 7-23.
- Kardam, F., Alpar, Z., Yüksel, İ., & Ergün, E. (2005). *The dynamics of honor killings in Turkey: Prospects for action*. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/honourkillings.pdf>
- Karhan, J. (2023a). Tecavüz olgusunun “İffet” filmi örneği üzerinden feminist yöntem ile incelenmesi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6(1), 157-174.
- Karhan, J. (2023b). *Türkiye’de fuhuş: nitel bir araştırma: Diyarbakır genelevi örneği* (1. baskı). Cinius Yayınları.
- Karras, R. M. (1998). *Common women: prostitution and sexuality in Medieval England*. Oxford University Press.
- Kart, E., ve Öngör, H. (2023). Çalışan kadın yoksullar ve yoksulluğuna dair. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(1), 12-29.
- Kelebek-Küçükarslan, G. (2022). *Feminist Sosyal Çalışma Perspektifiyle Kadınların Çekişmeli Boşanma Deneyimleri* [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Kellie, D. J., Blake, K. R., & Brooks, R. C. (2021). Prejudice towards sex workers depends on the sexual activity and autonomy of their work, hobbies and daily activities. *Collabra: Psychology*, 7(1). <https://doi.org/10.1525/collabra.24386>
- Kelman, H. C. (1973). Violence without moral restraint: Reflections on the dehumanization of victims and victimizers. *Journal of Social Issues*, 29(4), 25-61.
- Kennett, P., & Chan, K. W. (2010). Women’s housing rights: Is anything wrong with the international norm? In *Women and Housing* (pp. 27-37). Routledge.
- Kılıç, M., & Keskin, C. (2023). Ev kadınlarının serbest zaman yoksunluğunun incelenmesi: Düzce örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(43), 603-632.
- Kim, R. Y. (2020). An unforeseen story of alpha-woman: breadwinner women are more likely to quit the job in work-family conflicts. *Applied Economics*, 52(55), 6009-6021.
- Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ve Ördek, K. (2017). *Türkiye’de geçici koruma altında Suriyeliler ve seks işçiliği*. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/464>
- Klambauer, E. (2018). Policing roulette: Sex workers’ perception of encounters with police officers in the indoor and outdoor sector in England. *Criminology & Criminal Justice*, 18(3), 255-272.
- Knight, L. W. (2014). *Jane Addams: Eylemci bir ruh*. (Özlem Cankurtaran Çev. Ed.) Ayizi Yayınları.
- Koç, P., & Şahpaz, K. İ. (2020). Kadınların işgücüne katılım oranlarını belirleyen faktörlerin tespitine yönelik bölgesel bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(2), 503-524.
- Koken, J. A. (2012). Independent female escort’s strategies for coping with sex work related stigma. *Sexuality & Culture*, 16(3), 209-229. <https://doi.org/10.1007/s12119-011-9120-3>

- Köktan, M., & Yıldırım, F. (2018). Toplumsal cinsiyet temelli şiddete ve ayrımcılığa karşı sosyal hizmet perspektifinden kadınların güçlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 11(58).
- Koray, M. (2020). *Sosyal Politika* (6. Baskı). İmge Kitabevi Yayınları.
- Köseli, A., Çelik, K., & UNFPA. (2020). *Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin sağlık riskleri ve sonuçlarına çok sektörlü yaklaşım*. <https://turkiye.unfpa.org/tr/publications/çocuk-yaşta-erken-ve-zorla-evliliklerin-sağlık-riskleri-ve-sonuçlarına-çok-sektörlü>
- Kramer, L. A. (2004). Emotional experiences of performing prostitution. *Journal of Trauma Practice*, 2(3-4), 186-197. https://doi.org/10.1300/J189v02n03_10
- Küçükalkan, G. (2018). *Derrida ve yapısöküm* (1. Basım). Arı Sanat Yayınevi.
- Küçükkaraca, N. (2010). *Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmet* Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetler: Sorunlar ve Çözümlerimiz.
- Küçükkaraca, N. (2018). Feminizm ve engelli kadın. *Sosyal Hizmet*, 1.
- Kümbetoğlu, B., User, İ., & Akpınar, A. (2010). Unregistered women workers in the globalized economy: A qualitative study in Turkey. *Feminist Formations*, 22(3), 96-123.
- Kurdaş, E. M. (2021). Eğitimde cinsiyet temelli fırsat eşitsizliği. *Sosyolojik Düşün*, 6(2), 112-144. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosdus/issue/67232/1020228>
- Kurtz, S. P., Surratt, H. L., Kiley, M. C., & Inciardi, J. A. (2005). Barriers to health and social services for street-based sex workers. *Journal of Health Care For The Poor and Underserved*, 16(2), 345-361.
- Kuzgun, İ. (2012). Türkiye’de Türk kökenli yasa dışı yabancı işgücünün kayıt dışı istihdamı. *Avrasya Etüdleri*, 41(1), 1-26.
- Kyriakakis, S., & Goddard-Durant, S. K. (2022). Surviving while female in Barbados: An examination of entry factors into sex work. *Sexuality & Culture*, 26(3), 951-973.
- Lauve-Moon, K. R., Enman, S., & Hentz, V. (2020). Mainstreaming gender: An examination of feminist methodology in social work research. *Social Work*, 65(4), 317-324.
- Lazarus, L., Chettiar, J., Deering, K., Nabess, R., & Shannon, K. (2011). Risky health environments: women sex workers’ struggles to find safe, secure and non-exploitative housing in Canada’s poorest postal code. *Social Science & Medicine*, 73(11), 1600-1607.
- Lee, J., & Hudson, R. E. (2017). Empowerment approach to social work treatment. In F. J. Turner (Ed.), *Social work treatment: Interlocking theoretical approaches* (6th ed.). Oxford.
- Lee, Y., & Tang, F. (2015). More caregiving, less working: Caregiving roles and gender difference. *Journal of Applied Gerontology*, 34(4), 465-483. <https://doi.org/10.1177/0733464813508649>
- Legood, A., McGrath, M., Searle, R., & Lee, A. (2016). Exploring How social workers experience and cope with public perception of their profession. *The British Journal of Social Work*, 46(7), 1872-1889. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv139>
- Leigh, C. (2002). *Carol Leigh: An Interview* [Interview]. <https://vdb.org/titles/carol-leigh-interview>

- Lerum, K., & Brents, B. G. (2016). Sociological perspectives on sex work and human trafficking. *Sociological Perspectives*, 59(1), 17-26.
- Li, B. B. (2024). Toward "the Most Freedom": Decriminalizing Sex Work Alleviates Housing Discrimination and Housing Instability Faced by Sex Workers in New York City. *Journal of Law, Policy and Globalization*, 32, 164.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Directions for Program Evaluation*, 1986(30), 73-84.
- Logie, C. H., James, L., Tharao, W., & Loutfy, M. R. (2011). HIV, gender, race, sexual orientation, and sex work: a qualitative study of intersectional stigma experienced by HIV-positive women in Ontario, Canada. *PLOS Medicine*, 8(11).
- Long, S. L., Mollen, D., & Smith, N. G. (2012). College women's attitudes toward sex workers. *Sex Roles*, 66(1), 117-127. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-0088-0>
- Lorber, J. (2011). The social construction of gender. IN D. B. Grusky & S. Szelenyi (Eds.), *The inequality reader: Contemporary and foundational readings in race, class, and gender* (2nd ed.). Routledge.
- Lordoğlu, C. (2021). Ev kurarak güçlenmenin imkânları. *Folklor/edebiyat*, 27(106 Özel Ek), 52-73.
- Lucas, A. M. (2005). The work of sex work: Elite prostitutes' vocational orientations and experiences. *Deviant Behavior*, 26(6), 513-546. <https://doi.org/10.1080/01639620500218252>
- Lustypen. (2022). *I'm a Sex Worker—and a Mom*. The Doe. <https://www.thedoe.com/2022/05/09/sex-worker-and-a-mom/>
- Ma, H., & Loke, A. Y. (2019). A qualitative study into female sex workers' experience of stigma in the health care setting in Hong Kong. *International Journal for Equity in Health*, 18(1), 1-14.
- Ma, P. H. X., Chan, Z. C. Y., & Loke, A. Y. (2019). Conflicting identities between sex workers and motherhood: A systematic review. *Women & Health*, 59(5), 534-557. <https://doi.org/10.1080/03630242.2018.1500417>
- MacKinnon, C. A. (1993). Prostitution and civil rights. *Michigan Journal of Gender & Law*, (1), 13.
- Mahapa, R. M. (2014). *Sex workers' gendered subjectivities: Bodies, sexuality, love, and desire among sex workers in Hillbrow* [Master Thesis, University of the Witwatersrand]. <https://wiredspace.wits.ac.za/items/3970b5ed-c21d-4fc1-b4a4-f3b9a6f23807>
- Manopaiboon, C., Bunnell, R. E., Kilmarx, P. H., Chaikummao, S., Limpakarnjanarat, K., Supawitkul, S., St. Louis, M. E., & Mastro, T. D. (2003). Leaving sex work: Barriers, facilitating factors and consequences for female sex workers in northern Thailand. *AIDS Care*, 15(1), 39-52. <https://doi.org/10.1080/012021000039743>

- Marcus, A., Horning, A., Curtis, R., Sanson, J., & Thompson, E. (2014). Conflict and agency among sex workers and pimps: A closer look at domestic minor sex trafficking. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 653(1), 225-246.
- Markowitz, D. M., & Slovic, P. (2021). Why we dehumanize illegal immigrants: A US mixed-methods study. *PLoS One*, 16(10), e0257912. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0257912>
- Martín-Romo, L., Sanmartín, F. J., & Velasco, J. (2023). Invisible and stigmatized: A systematic review of mental health and risk factors among sex workers. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 148(3), 255-264. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/acps.13559>
- Martinez, M. (2022). *Mirror mirror: Sex work & body image* Retrieved 09.09.2023 from <https://wearepsgroup.com/sex-work-body-image/>
- Matolcsi, A., Mulvihill, N., Lilley-Walker, S.-J., Lanau, A., & Hester, M. (2021). The current landscape of prostitution and sex work in England and Wales. *Sexuality & Culture*, 25(1), 39-57.
- Mattingly, M. J., & Blanchi, S. M. (2003). Gender Differences in the Quantity and Quality of Free Time: The U.S. Experience*. *Social Forces*, 81(3), 999-1030. <https://doi.org/10.1353/sof.2003.0036>
- May, T., Harocopos, A., Hough, J., & Willis, C. F. (2000). *For love or money: pimps and the management of sex work*. Home Office.
- Mays, N., & Pope, C. (1995). Qualitative Research: Rigour and qualitative research. *BMJ*, 311(6997), 109-112. <https://doi.org/10.1136/bmj.311.6997.109>
- McCann, J., Crawford, G., & Hallett, J. (2021). Sex Worker Health Outcomes in High-Income Countries of Varied Regulatory Environments: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), 3956. <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/8/3956>
- McClarty, L. M., Bhattacharjee, P., Blanchard, J. F., Lorway, R. R., Ramanaik, S., Mishra, S., Isac, S., Ramesh, B., Washington, R., & Moses, S. (2014). Circumstances, experiences and processes surrounding women's entry into sex work in India. *Culture, Health & Sexuality*, 16(2), 149-163.
- McClarty, L. M., Bhattacharjee, P., Blanchard, J. F., Lorway, R. R., Ramanaik, S., Mishra, S., Isac, S., Ramesh, B. M., Washington, R., Moses, S., & Becker, M. L. (2014). Circumstances, experiences and processes surrounding women's entry into sex work in India. *Culture, Health & Sexuality*, 16(2), 149-163. <https://doi.org/10.1080/13691058.2013.845692>
- McGarry, K., & Kondratàitė, I. (2024). Resisting silence and stigma: Mothering and sex work. *Gender, Work & Organization*, n/a(n/a). <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/gwao.13164>
- McNaughton, C. C., & Sanders, T. (2007). Housing and transitional phases out of 'disordered' lives: The case of leaving homelessness and street sex work. *Housing Studies*, 22(6), 885-900.

- Medlicott, L. C. (2022). Stop punishing sex worker mums by taking kids away, demand activists. <https://supportnotseparation.blog/2022/07/28/stop-punishing-sex-worker-mums-by-taking-kids-away-demand-activists/>
- Mellor, R., & Lovell, A. (2011). The lived experience of UK street-based sex workers and the health consequences: an exploratory study. *Health Promotion International*, 27(3), 311-322. <https://doi.org/10.1093/heapro/dar040>
- Mies, M. (2021). Beyaz adamın çelişkisi: Kendisinin yok ettiği şeyi arayışı. *Ekofeminizm. Editörler Vandana Shiva, Maria Mies*, 227-268.
- Miles, L., & Lavalette, M. (2011). Radical social work today: Social work at the crossroads. In *Five: LGBT oppression, sexualities and radical social work today* (pp. 79-94). Policy Press. <https://doi.org/10.51952/9781847428196>
- Milllett, K. (1996). *Sokak Kadınları* (S. Selvi, Trans.; baskı, Ed.). Payel Yayınları.
- Minichiello, V., Mariño, R., Browne, J., Jamieson, M., Peterson, K., Reuter, B., & Robinson, K. (1999). A profile of the clients of male sex workers in three Australian cities. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 23(5), 511-518. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-842X.1999.tb01308.x>
- Monroe, J. (2005). Women in street prostitution: The result of poverty and the brunt of inequity. *Journal of Poverty*, 9(3), 69-88. https://doi.org/10.1300/J134v09n03_04
- Moorman, S. M., & Pai, M. (2024). Social support from family and friends, educational attainment, and cognitive function. *Journal of Applied Gerontology*, 43(4), 396-401. <https://doi.org/10.1177/07334648231203840>
- Morgaine, K., & Capous-Desyllas, M. (2014). *Anti-oppressive social work practice*. Sage.
- Mosley, P. (2020). *Abortion and sex-trafficking are undeniably linked abuses against women*. Family Research Council. <https://www.frc.org/get.cfm?i=PV20A05>
- Moss Kanter, R. (1977). Men and Women of the Corporation. In: New York: Basic Books.
- Mullaly, B. (2010). *Challenging oppression and confronting privilege: A critical social work approach*. Oxford University Press.
- Nair, S., Sawant, N., Thippeswamy, H., & Desai, G. (2021). Gender issues in the care of elderly: a narrative review. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 43(5_suppl), S48-S52.
- National Network of Sex Work Projects. (2014). *Economic empowerment programmes for sex workers: Creating economic alternatives to reduce reliance on sex work as a livelihood strategy*. https://www.nswp.org/sites/default/files/economic_empowerment_for_sws_bp_prf01.pdf
- Nemoto, T., Bödeker, B., & Iwamoto, M. (2011). Social support, exposure to violence and transphobia, and correlates of depression among male-to-female transgender women with a history of sex work. *American Journal of Public Health*, 101(10), 1980-1988. <https://doi.org/10.2105/ajph.2010.197285>

- Ngo, A. D., McCurdy, S. A., Ross, M. W., Markham, C., Ratliff, E. A., & Pham, H. T. (2007). The lives of female sex workers in Vietnam: Findings from a qualitative study. *Culture, Health & Sexuality*, 9(6), 555-570. <https://doi.org/10.1080/13691050701380018>
- NSPCC. (2024). *Too little, too late: The multi-agency response to neglect. Safer Bradford*. . UNICEF. <https://www.saferbradford.co.uk/media/vtvp3b/nspcc-report-august-2024-too-little-too-late-multiagency-response-to-neglect.pdf>
- NSWP. (2015). Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni. (Özge Gökpınar, Çev.). *Global Network of Sex Work Projects*
- NSWP. (2024). “Let’s talk about sex work” – a terminology statement and guide. <https://www.nswp.org/resource/nswp-publications/lets-talk-about-sex-work-terminology-statement-and-guide>
- Nussbaum, Martha C. (1998). “Whether from reason or prejudice”: Taking money for bodily services. *The Journal of Legal Studies*, 27(S2), 693-723. <https://doi.org/10.1086/468040>
- Öcal, B. Ç., & Börekçi, G. (2008). Genelev kadınlarının cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusundaki bilgi düzeyleri. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 30-36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinsbd/issue/19518/207895>
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8).
- Önder, N. (2013). Türkiye’de kadın işgücünün görünümü. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1).
- Open Society Foundations. (2019). *Understanding Sex Work in an Open Society*. <https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/understanding-sex-work-open-society>
- Orbay, İ., & Küçükkaraca, N. (2023). Experiences of social service professionals working with sex workers: Unsung heroes. *Journal of Social Service Research*, 49(3), 309-322. <https://doi.org/10.1080/01488376.2023.2229370>
- Ördek, K. (2013). *Türkiye’de seks işçiliği: İnkâr politikasının sorunları, çözüm perspektifi*. . <https://bianet.org/yazi/turkiye-de-seks-isciligi-inkar-politikasinin-sorunlari-cozum-perspektifi-144777>
- Oselin, S. S., & Hail-Jares, K. (2022). It’s not just sex: Relational dynamics between street-based sex workers and their regular customers. *Work, Employment and Society*, 36(5), 893-910. <https://doi.org/10.1177/09500170211021723>
- Overall, C. (1992). What's wrong with prostitution? Evaluating sex work. *Signs*, 17(4), 705-724. <http://www.jstor.org/stable/3174532>
- Özcan, E. (2009). *Patronsuz, Pezevenksiz, Şiddetsiz, Sömürsüz Bir Dünya İstiyoruz*. <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/112903-patronsuz-pezevenksiz-siddetsiz-somurusuz-bir-dunya-istiyoruz>
- Özdel, G. (2012). Foucault bağlamında iktidarın görünmezliği ve “panoptikon” ile “iktidarın gözü” göstergeleri. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 2(1), 22-29.

- Özdemir, M. Ç., Özkan, Y., Erdoğan, E., Kişioğlu, H., & Akın, F. (2021). Üniversite öğrencileri için çok boyutlu yoksulluk tespit ölçeği önerisi. *Journal of Management and Economics Research*, 19(4), 292-311. <https://doi.org/10.11611/yead.990825>
- Özdemir, S. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti* (1. Baskı). İstanbul Ticaret Odası.
- Özden, S. A., Tekindal, M., Gedik, T. E., Erim, F., Ege, A., & Tekindal, M. A. (2022). Nitel Araştırmaların rapor edilmesi: CoREQ kontrol listesinin Türkçe uyarlaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*(35), 522-529.
- Özsoylu, H. M., & Turanlı, M. (2022). Eğitim sistemi ve eğitime yapılan harcamaların orta ve üst düzey kadın istihdamına etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(43), 196-211.
- Özveren, A. D., ve Dama, Ö. Ü. N. (2022). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair mevcut durum algısı. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 13(1), 107-122.
- Pareja, R. (1991). Why clients of sex workers don't use condoms. *AIDSCOM Project*, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABL865.pdf.
- Parkinson, J. (2003). Psychiatrist or Sex Worker? Emotional Awareness in Ethics Education. *Australasian Psychiatry*, 11(1), 71-73. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1665.2003.00507.x>
- Patel, R., Redmond, N. M., Kesten, J. M., Linton, M.-J., Horwood, J., Wilcox, D., Munafò, J., Coast, J., Macleod, J., & Jeal, N. (2020). Drug use in street sex workers study: Results of a mixed methods feasibility study of a complex intervention to reduce illicit drug use in drug dependent female sex workers. *BMJ Open*, 10(12), e036491. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-036491>
- Patil, V. (2007). Gender oppression. In *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosg021>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Sage publications.
- Paul, A., & Paul, A. (2020). Stigmatized people and societal prejudice. *HIV/AIDS in Bangladesh: Stigmatized People, Policy and Place*, 57-78.
- Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory* (3. Ed.). Palgrave Macmillan
- Peach, L. J. (2005). ‘Sex slaves’ or ‘sex workers’? Cross-cultural and comparative religious perspectives on sexuality, subjectivity, and moral identity in anti-sex trafficking discourse. *Culture and Religion*, 6(1), 107-134. <https://doi.org/10.1080/01438300500071315>
- Pekel, E. (2019). Eğitim ve istihdam ilişkisinin değerlendirilmesi. *Cataloging-In-Publication Data*, 268.
- Pembe Hayat. (2017). *Pembe Hayat Kırmızı Şemsiye Seks İşçileri İnisiyatifi Kondom Dağıtım Verilerini Açıkladı*. <https://www.pembehayat.org/haberler/pembe-hayat-kirmizi-semsiye-seks-iscileri-inisiyatifi-kondom-dagitim-verilerini-acikladi-1423>

- Pembe Hayat. (2023). *Kayıt dışı, sigortasız, görünmez bir hayat: seks işçileri*. <https://www.pembehayat.org/haberler/kayit-disi-sigortasiz-gorunmez-bir-hayat-seks-iscileri-2816>
- Pembere, K. (2018). We want to retire...Sex workers cry for economic empowerment recognition. *HealthTimes*. <https://healthtimes.co.zw/2018/09/24/we-want-to-retire-sex-workers-cry-for-economic-empowerment-recognition/>
- Petersson, C. C., & Plantin, L. (2019). Breaking with Norms of Masculinity: Men making sense of their experience of sexual assault. *Clinical Social Work Journal*, 47(4), 372-383. <https://doi.org/10.1007/s10615-019-00699-y>
- Pitcher, J. (2015). Sex work and modes of self-employment in the informal economy: diverse business practices and constraints to effective working. *Social Policy and Society*, 14(1), 113-123. <https://doi.org/10.1017/S1474746414000426>
- Platt, L., Bowen, R., Grenfell, P., Stuart, R., Sarker, M., Hill, K., Walker, J., Javarez, X., Henham, C., & Mtetwa, S. (2022). The effect of systemic racism and homophobia on police enforcement and sexual and emotional violence among sex workers in East London: Findings from a cohort study. *Journal of Urban Health*, 99(6), 1127-1140.
- Platt, L., Grenfell, P., Meiksin, R., Elmes, J., Sherman, S. G., Sanders, T., Mwangi, P., & Crago, A.-L. (2018). Associations between sex work laws and sex workers' health: A systematic review and meta-analysis of quantitative and qualitative studies. *PLOS Medicine*, 15(12), e1002680. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002680>
- Postmus, J. L., Hoge, G. L., Breckenridge, J., Sharp-Jeffs, N., & Chung, D. (2020). Economic abuse as an invisible form of domestic violence: A Multicountry Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(2), 261-283.
- Preble, K. M. (2015). Creating Trust among the Distrustful: A Phenomenological Examination of Supportive Services for Former Sex Workers. *Journal of Aggression, maltreatment & trauma*, 24(4), 433-453. <https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1022291>
- Resmî Gazete. (1961). *Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5984&MevzuatTur=2&MevzuatTertip=4>
- Resmî Gazete. (2004). *Türk Ceza Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- Reyes, J. D., & Reyes, J. B. (2023). Effect of social support from family on an individual's loneliness when mediated by one's sense of belongingness. *International Journal of Advances in Social and Economics*, 5(1), 21-30.
- Reynish, T., Hoang, H., Bridgman, H., & Nic Giolla Easpaig, B. (2021). Barriers and enablers to sex workers' uptake of mental healthcare: a systematic literature review. *Sexuality Research and Social Policy*, 18(1), 184-201. <https://doi.org/10.1007/s13178-020-00448-8>
- Rhodes, T., Simić, M., Baroš, S., Platt, L., & Žikić, B. (2008). Police violence and sexual risk among female and transvestite sex workers in Serbia: qualitative study. *BMJ*, 337.

- Rhodes, T., Singer, M., Bourgois, P., Friedman, S. R., & Strathdee, S. A. (2005). The social structural production of HIV risk among injecting drug users. *Social Science & Medicine*, 61(5), 1026-1044.
- RI, C. (2023). *Support immunity for sex workers reporting crimes*. <https://upriseri.com/coyote-ri-support-immunity-for-sex-workers-reporting-crimes/>
- Ricker, C. L., Earn, S., Das, M., & Greene, M. E. (2023). The right to leave: Dissolution of child, early, and forced marriages and unions. *Adolescents*, 3(3), 490-507. <https://www.mdpi.com/2673-7051/3/3/35>
- Roberts, E., Ma, H., Bhattacharjee, P., Musyoki, H. K., Gichangi, P., Avery, L., Musimbi, J., Tsang, J., Kaosa, S., Kioko, J., Becker, M. L., Mishra, S., & on behalf of the Transitions Study, T. (2020). Low program access despite high burden of sexual, structural, and reproductive health vulnerabilities among young women who sell sex in Mombasa, Kenya. *BMC Public Health*, 20(1), 806. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08872-6>
- Robertson, E. (2019). The taboo of sex within gender based violence prevention: Localising the gender and development paradigm in Cambodia. *Journal of International Women's Studies*, 20(3), 74-87.
- Roche, K., & Keith, C. (2014). How stigma affects healthcare access for transgender sex workers. *The British Journal of Nursing*, 23(21), 1147-1152. <https://doi.org/10.12968/bjon.2014.23.21.1147>
- Rodrigues, E. C. G., Neris, R. R., Nascimento, L. C., de Oliveira-Cardoso, É. A., & dos Santos, M. A. (2023). Body image experience of women with breast cancer: A meta-synthesis. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 37(1), 20-36. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/scs.13102>
- Rogers, J. (2012). Anti-oppressive social work research: Reflections on power in the creation of knowledge. *Social Work Education*, 31(7), 866-879.
- Roxburgh, A., Degenhardt, L., & Copeland, J. (2006). Posttraumatic stress disorder among female street-based sex workers in the greater Sydney area, Australia. *BMC Psychiatry*, 6(1), 24. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-6-24>
- Rudman, L. A., & Phelan, J. E. (2007). Sex differences, sexism, and sex: The social psychology of gender from past to present. In *Social Psychology of Gender* (pp. 19-45). Emerald Group Publishing Limited.
- Russo, N. F., & Pirlott, A. (2006). Gender-Based Violence. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087(1), 178-205. <https://doi.org/https://doi.org/10.1196/annals.1385.024>
- Ryan-Flood, R., Crowhurst, I., & James-Hawkins, L. (2023). *Difficult conversations: a feminist dialogue*. Taylor & Francis.
- Sakallı, A. (2018). *Seks İşçiliğinin Görünüş Biçimlerine Yönelik Bir Araştırma: Mersin Örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi].
- Saldana, J. (2023). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı* (A. Tüfekci & S. N. Şad, Çev.; 3. Baskı). Pegem Akademi.

- Sanchez, S. (2022). The World's Oldest Profession Gets a Makeover: Sex work, onlyfans, and celebrity participation. *Women Leading Change: Case Studies on Women, Gender, and Feminism*, 6(1), 4-17.
- Sandelowski, M. (1986). The problem of rigor in qualitative research. *Advances in Nursing Science*, 8(3), 27-37. <https://doi.org/10.1097/00012272-198604000-00005>
- Sanders, T. (2004). *Sex work* (1st Ed.). Willan. <https://doi.org/10.4324/9781843926764>
- Sanders, T. (2005). 'It's just acting': Sex workers' strategies for capitalizing on sexuality. *Gender, Work & Organization*, 12(4), 319-342. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1468-0432.2005.00276.x>
- Sanders, T. (2007). Becoming an ex-sex worker: Making transitions out of a deviant career. *Feminist Criminology*, 2(1), 74-95. <https://doi.org/10.1177/1557085106294845>
- Sanders, T., & Hardy, K. (2013). Sex work: the ultimate precarious labour? *Criminal Justice Matters*, 93(1), 16-17. <https://doi.org/10.1080/09627251.2013.833760>
- Sanon, A., Traoré, I., Diallo, R., Ouédraogo, A., Andonaba, J., Konate, I., Berthe, A., Huet, C., Msellati, P., & Visier, L. (2009). Do commercial sex workers who discuss treatment with family and friends adhere to it better? *Cahiers d'études et de recherches francophones/Santé*, 19(2), 95-99.
- Saygılı, İ. (2017). Yıkıcılığın libidinal ekonomisi. *Psikanaliz Yazıları*, 35.
- Schotten, C. H. (2005). Men, masculinity, and male domination: Reframing feminist analyses of sex work. *Politics & Gender*, 1(2), 211-240.
- Scott, J. C. (2018). *Tahakküm ve direniş sanatları: Gizli senaryolar* (A. Türker, Çev.; 3. Baskı). Ayrıntı.
- Scoular, J., Sanders, T., Balderston, S., Abel, G., Brents, B., Ellison, G., & Marriott, N. (2023). Understanding sexual violence in sex working populations—Law, legal consciousness and legal practice in four countries (2021–2023): Study Protocol v2.5. *PLoS One*, 18(11), e0283067. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283067>
- Şen, H., ve Gümüş, K. (2020). Türkiye’de kuma evliliklerinin nedenleri üzerine sosyolojik bir analiz: Hatay-Samandağ örneği. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3(2), 213-232.
- Şener, Ö., & Özkur, S. G. (2022). Eğlence mekanlarında çalışan konsomatrislerin maruz kaldıkları ikincil travma ve başatma yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(43), 291-306.
- Şenol, D., v Kılıç, S. (2021). Kadın, namus ve boşanma üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Pearson Journal*, 6(16), 189-213.
- Shamas, S. (2018). *Götünden atmak: Kiev, Beyrut ve İstanbul’dan seks işçiliği söylemleri*. <https://www.mangalmedia.net/turkish/gtnden-atmak-kiev-beyrut-ve-stanbuldan-seks-ili-sylemleri>
- Shannon, K., Kerr, T., Strathdee, S. A., Shoveller, J., Montaner, J. S., & Tyndall, M. W. (2009). Prevalence and structural correlates of gender based violence among a prospective cohort of female sex workers. *BMJ*, 339, b2939. <https://doi.org/10.1136/bmj.b2939>

- Shannon, K., Strathdee, S. A., Shoveller, J., Rusch, M., Kerr, T., & Tyndall, M. W. (2009). Structural and Environmental Barriers to Condom Use Negotiation With Clients Among Female Sex Workers: Implications for HIV-Prevention Strategies and Policy. *American Journal of Public Health*, 99(4), 659-665. <https://doi.org/10.2105/ajph.2007.129858>
- Shaw, I. (2023). Ethics and the practice of qualitative research. In *Research and Social Work in Time and Place* (pp. 277-288). Routledge.
- Shekhar, B. (2023). The debt trap, a shadow pandemic for commercial sex workers: Vulnerability, impact, and action. *The International Review of Victimology*, 29(1), 106-127. <https://doi.org/10.1177/02697580211035585>
- Shor, E., & Seida, K. (2019). "Harder and harder"? Is mainstream pornography becoming increasingly violent and do viewers prefer violent content? *The Journal of Sex Research*, 56(1), 16-28. <https://doi.org/10.1080/00224499.2018.1451476>
- Showden, C. R., & Majic, S. (Eds.). (2014). *Negotiating Sex Work: Unintended Consequences of Policy and Activism*. University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816689583.001.0001>.
- Shrage, L. (1989). Should feminists oppose prostitution. *Ethics*, 99(2), 347-361. <http://www.jstor.org/stable/2381438>
- Shutt, J. E., Barnes, J. C., Beaver, K. M., Higgins, G. E., & Tewksbury, R. (2011). Does biology underlie the oldest profession? Prostitution and sex disparities in john behavior. *Biodemography and Social Biology*, 57(2), 155-170. <https://doi.org/10.1080/19485565.2011.614566>
- Şimşek, H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Sinclair, G., & Jordan, D. G. (2023). Generation OnlyFans: Examining the effects of "Raunch Culture" on depression via social media use and social comparisons. *Sexuality & Culture*, 27(2), 517-538. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-10025-3>
- Singh, A., & Dandona, A. (2021). Impact of COVID-19 on sex workers and the transgender population in India. In Haris Abd Wahab, Jahid Siraz Chowdhury, Siti Hajar Binti Abu Bakar Ah, Mohd Rashid Mohd Saad (Eds.), *Handbook of Research on the Impact of COVID-19 on Marginalized Populations and Support for the Future* (pp. 270-283). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7480-5.ch018>
- Sirianni, C., & Negrey, C. (2000). Working time as gendered time. *Feminist Economics*, 6(1), 59-76. <https://doi.org/10.1080/135457000337679>
- Ślęzak, I. (2017). Violence towards sex workers: Analysis based on research into the field of indoor sex work in Poland. *Polish Sociological Review*. (198)2.
- Sloan, L., & Wahab, S. (2000). Feminist voices on sex work: implications for social work. *Affilia*, 15(4), 457-479. <https://doi.org/10.1177/088610990001500402>
- Smith, B. G., & Robinson, N. (2022). *The Routledge global history of feminism*. Routledge.
- Smith, D. L. (2021). *Making monsters: The uncanny power of dehumanization* (1st Ed.). Harvard University Press.

- Smith, L., Shackel, P. A., & Campbell, G. (2011). *Heritage, labour, and the working classes*. Routledge.
- Smith, M., & Mac, J. (2018). *Revolting prostitutes: The fight for sex workers' rights*. Verso Books.
- Smith, S. (2013). Black feminism and intersectionality. *International Socialist Review*, 91(11), 1-16.
- Sojo, V. E., Wood, R. E., & Genat, A. E. (2016). Harmful workplace experiences and women's occupational well-being: A meta-analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 40(1), 10-40.
- Solak, S. G. (2017). Mekân-kimlik etkileşimi: Kavramsal ve kuramsal bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Solomon, M. M., Smith, M. J., & Del Rio, C. (2008). Low educational level: a risk factor for sexually transmitted infections among commercial sex workers in Quito, Ecuador. *International Journal of STD & AIDS*, 19(4), 264-267. <https://doi.org/10.1258/ijsa.2007.007181>
- Souness, J. (2018). Dear Jennifer: What happens to ageing sex workers? *Stuff*. <https://www.stuff.co.nz/life-style/love-sex/105419492/dear-jennifer-what-happens-to-ageing-sex-workers>
- Söylemez, S., Koyuncu, M., ve Amado, S. (2018). Utanç ve suçluluk duygularının bilişsel psikoloji kapsamında değerlendirilmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 38(2), 259-288.
- Srinivasan, V. (2024). Sex workers share how beauty standards and wellness routines impact their lives. *Allure Magazine*. https://www.allure.com/story/sex-workers-beauty-wellness-routines?utm_source=chatgpt.com
- Stahl, N. A., & King, J. R. (2020). Expanding approaches for research: Understanding and using trustworthiness in qualitative research. *Journal of Developmental Education*, 44(1), 26-28. <http://www.jstor.org/stable/45381095>
- Stalans, L. J., & Finn, M. A. (2019). Defining and predicting pimps' coerciveness toward sex workers: Socialization processes. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(21-22), 4498-4521. <https://doi.org/10.1177/0886260516675919>
- Stardust, Z., Treloar, C., Cama, E., & Kim, J. (2021). "I wouldn't call the cops if I was being bashed to death": Sex work, whore stigma and the criminal legal system [Journal Article]. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 10(3), [142]-157. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.026527683507995>
- Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.
- Stenersen, M. R., Thomas, K., & McKee, S. (2024). Police harassment and violence against transgender & gender diverse sex workers in the United States. *Journal of Homosexuality*, 71(3), 828-840.
- Strier, R. (2007). Anti-oppressive research in social work: A preliminary definition. *British Journal of Social Work*, 37(5), 857-871.

- Strier, R., & Binyamin, S. (2014). Introducing anti-oppressive social work practices in public services: Rhetoric to practice. *The British Journal of Social Work*, 44(8), 2095-2112.
- Stuckey, H. L. (2014). The first step in data analysis: Transcribing and managing qualitative research data. *Journal of Social Health and Diabetes*, 2(01), 006-008.
- Stutz, . (2022). "I'm not just a sex robot": Perceptions of stigma in online sex workers. In BSU Honors Program Theses and Projects. https://vc.bridgew.edu/honors_proj/565
- Surratt, H. L., Inciardi, J. A., Kurtz, S. P., & Kiley, M. C. (2004). Sex work and drug use in a subculture of violence. *Crime & Delinquency*, 50(1), 43-59. <https://doi.org/10.1177/0011128703258875>
- Sussex Child Protection and Safeguarding Procedures. (2022). Parent or carer involved in sex work. *Sussex Child Protection and Safeguarding Procedures Manual*.
- Tatar, M. (2022). COVID-19 salgınının Türkiye’de kadın işsizliği üzerindeki etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 379-393.
- Teater, B. (2015). Sosyal inşacılık (M. Boztilki, Çev.). İçinde *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş* (1. Baskı). Nika Yayınevi.
- Tedam, P. (2020). *Anti-Oppressive Social Work Practice* (1st Ed.).
- Tekindal, M. (2018). Türkiye’de sosyal yardımların yapısal işlevsel yaklaşıma göre analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 335-362. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/39687/470012>
- Tempest, T. (2019). Relationship boundaries, abuse, and internalized whorephobia. *Sexual and Relationship Therapy*, 34(3), 335-338. <https://doi.org/10.1080/14681994.2019.1574400>
- The Global Network of Sex Work Projects. (2015). *Summary: Regional reports on economic empowerment*. (Global Network of Sex Work Projects, Issue. <https://www.nswp.org/sites/default/files/Summary%20Regional%20Reports%20Economic%20Empowerment%2C%20NSWP%20-%20November%202015.pdf>
- Thompson, D. M. (1994). The woman in the street: Reclaiming the public space from sexual harassment. *Yale JL & Feminism*, 6, 313.
- Thompson, N. (2016a). *Güç ve güçlendirme*. (Özlem Cankurtaran Çev.) Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2016b). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Özlem Cankurtaran Çev.) Dipnot Yayınları.
- Thusi, I. I. (2018). Radical feminist harms on sex workers. *Lewis & Clark Law Review. California Western School of Law*, 1285(22). <https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/fs/242/>
- Tiryaki Yenilmez, D. (2023). Türkiye’de Kadınların kayıt dışı istihdamı üzerine kısa bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 137-147. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1311612>
- Tok, M. G., ve Orbay, İ. (2020). Ekolojik sosyal hizmet perspektifinde su güvensizliği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1786-1808.

- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349-357.
- Tong, R. (2018). *Feminist Thought, Student Economy Edition: A More Comprehensive Introduction* (5th Ed.). Routledge.
- Topçu, E., Arslan, M., Özgenç, O., ve Eğrikavuk, S. (2023). Seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişiminin önündeki engeller: CSÜS hizmetleri ihtiyaç analizi rapor sonuçları ve öneriler. *Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği*.
- Toprak, E., Çelebi, M., ve Orman, P. (2023). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini azaltmada öncelenmesi gereken mesleki sosyal destek faktörleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-24.
- Torres, J., & Stanley-Coughlan, A. (2013). Sex work and social welfare: Anti-oppressive social work practice. <https://cas.nyu.edu/content/dam/nyu-as/casEWP/documents/ms2017/stanley-coughlan.pdf>
- Trans, M. (2021). *Sex Work Re-loaded: How Digital Platforms are re-defining Sex Work*. <https://mastersofmedia.hum.uva.nl/blog/2021/10/27/sex-work-re-loaded-how-digital-platforms-are-re-defining-sex-work/>
- Treloar, C., Stardust, Z., Cama, E., & Kim, J. (2021). Rethinking the relationship between sex work, mental health and stigma: a qualitative study of sex workers in Australia. *Social Science & Medicine*, 268, 113468. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113468>
- Tucker, J., Peng, H., Wang, K., Chang, H., Zhang, S.-M., Yang, L.-G., & Yang, B. (2011). female sex worker social networks and STI/HIV prevention in South China. *PLoS One*, 6(9), e24816. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0024816>
- Tucker, J. S., Edelen, M. O., Ellickson, P. L., & Klein, D. J. (2011). running away from home: a longitudinal study of adolescent risk factors and young adult outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(5), 507-518. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9571-0>
- Türk Çetinkaya, D. (2018). Genelev kadınlarının psikososyal iyi oluşlarının belirlenmesi. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*. (3)1.
- Uçak, A., & Taşdemir, F. D. (2021). Türkiye ekonomisinde kadın istihdamı üzerine bir araştırma. *Eurasian Business & Economics Journal*, 49-67.
- Uçan, A., Ege, E., Büyükgöze, S., & Semayış, T. (2023). *Türkiye’de erkek şiddetiyle mücadelede kolluk uygulamaları*. <https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2201>
- UN Women. (2023). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2024-05/tuik_statistics_turkce_2023_final_2.pdf
- UN Women & ILO. (2019). Çalışma yaşamında kadınlara yönelik şiddet ve tacizle mücadele el kitabı. <https://www.ilo.org/tr/publications/calisma-yasaminda-kadinlara-yonelik-siddet-ve-tacizle-mucadele>

- UNFPA. (2014). *Türkiye’de seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı: İhtiyaçlar ve öneriler*. <https://www.klimik.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/Türkiyede-Seks-İşçilerinin-Cinsel-Sağlığı-ve-Üreme-Sağlığı-Rapor.pdf>
- UNFPA. (2021). *Çocuk yaşta erken ve zorla evliliklerin önlenmesi: Temel bilgiler rehberi* https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_temelbilgilerrehber.02.07.21.rev1_.pdf
- UNICEF. (2023). *UNICEF: Küresel düzeyde yaşanan çok sayıda kriz, çocuk yaşta evliliklerle mücadeleleri zorlaştırıyor*. <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-k%C3%BCresel-d%C3%BCzeyde-ya%C5%9Fanan-%C3%A7ok-say%C4%B1da-kriz-%C3%A7ocuk-ya%C5%9Fta-evliliklerle-m%C3%BCcadeleyi>
- Üstübcü, A. (2011). Türkiye’ye yönelik kadın göçü: Seks işçileri ve ev içi hizmetlilerin kişisel güvenlik sorunlarını ilişkilendirmek. *First Symposium for Young Researchers in Law “Human Security and Rule of Law*,
- Valente, P. K., Mantell, J. E., Masvawure, T. B., Tocco, J. U., Restar, A. J., Gichangi, P., Chabeda, S. V., Lafort, Y., & Sandfort, T. G. (2020). “I Couldn’t Afford to Resist”: Condom negotiations between male sex workers and male clients in Mombasa, Kenya. *AIDS and Behavior*, 24(3), 925-937. <https://doi.org/10.1007/s10461-019-02598-2>
- van Nederveen Meerkerk, E. (2017). A gender analysis of global sex work In M. Rodríguez García, L. Heerma van Voss, & E. van Nederveen Meerkerk (Eds.), *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution, 1600s-2000s* (pp. 801-832). Brill. https://doi.org/https://doi.org/10.1163/9789004346253_032
- Varghese, A. (2021). Psychiatric morbidity and social exclusion among sex workers - a review of literature. *International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology*, 9(10).
- Varışlı, N. (2021). Türkiye’de kadın işgücünün kayıt dışı istihdamdaki durumu. *World Women Studies Journal*, 6(1), 1-17.
- Vartabedian, J. (2016). Beauty that matters: Brazilian travesti sex workers feeling beautiful. *Sociologus*, 66(1), 73-96.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies* (35), 29-56.
- VICE. (2023). *Growing up with a sex worker mum*. Retrieved 31.010.2024 from <https://www.vice.com/en/article/growing-up-with-a-sex-worker-mum>
- Villacampa, C. (2020). Forced marriage as a lived experience: Victims’ voices. *International Review of Victimology*, 26(3), 344-367. <https://doi.org/10.1177/0269758019897145>
- VivaTeam. (2022). *Sex work and plastic surgery: The pressure of staying young*. <https://www.vivastreet.co.uk/blog/sex-work-plastic-surgery/>
- Wahab, S. (2002). For their own good-: Sex work, social control and social workers, a historical perspective. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, (29)4.

- Wahed, T., Alam, A., Sultana, S., Rahman, M., Alam, N., Martens, M., & Somrongthong, R. (2017). Barriers to sexual and reproductive healthcare services as experienced by female sex workers and service providers in Dhaka city, Bangladesh. *PLoS One*, 12(7), e0182249. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0182249>
- Walker, D., & Myrick, F. (2006). Grounded theory: An exploration of process and procedure. *Qualitative Health Research*, 16(4), 547-559. <https://doi.org/10.1177/1049732305285972>
- Walker, K. (2023). *More than 56,000 students now do sex work to make money at university*. <https://www.itv.com/news/2023-10-20/more-than-56000-students-now-do-sex-work-to-make-money-at-university>
- Wang, S., Ramdani, J. M., Sun, S., Bose, P., & Gao, X. (2024). Naming research participants in qualitative language learning research: Numbers, pseudonyms, or real names? *Journal of Language, Identity & Education*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/15348458.2023.2298737>
- Wanyenze, R. K., Musinguzi, G., Kiguli, J., Nuwaha, F., Mujisha, G., Musinguzi, J., Arinaitwe, J., & Matovu, J. K. B. (2017). “When they know that you are a sex worker, you will be the last person to be treated”: Perceptions and experiences of female sex workers in accessing HIV services in Uganda. *BMC International Health and Human Rights*, 17(1), 11. <https://doi.org/10.1186/s12914-017-0119-1>
- Watson, J. (2011). Understanding survival sex: young women, homelessness and intimate relationships. *Journal of Youth Studies*, 14(6), 639-655. <https://doi.org/10.1080/13676261.2011.588945>
- Weinberg, M. S., Shaver, F. M., & Williams, C. J. (1999). Gendered Sex Work in the San Francisco Tenderloin. *Archives of Sexual Behavior*, 28(6), 503-521. <https://doi.org/10.1023/A:1018765132704>
- Welldon, E. V., Akbaş, S. K., & Kurultay, C. (2001). *Anne: melek mi, yosma mı?: anneliğin idealleştirilmesi ve alçaltılması*. Ayrıntı.
- WHO. (2024). *Recommended package of interventions for HIV, viral hepatitis and STI prevention, diagnosis, treatment and care for sex workers*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240076198>
- Williamson, C., & Cluse-Tolar, T. (2002). Pimp-controlled prostitution: Still an integral part of street life. *Violence Against Women*, 8(9), 1074-1092.
- Willis, B., Hodgson, I., & Lovich, R. (2014). The health and social well-being of female sex workers’ children in Bangladesh: A qualitative study from Dhaka, Chittagong, and Sylhet. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 9(2), 123-131. <https://doi.org/10.1080/17450128.2013.804970>
- Wodon, Q., Male, C., Nayihouba, A., Onagoruwa, A., Savadogo, A., Yedan, A., Kes, A., Santhya, K. G., Petroni, S., Edmeades, J., , & Stewart, D. (2017). *Economic impacts of child marriage: Global synthesis report*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/530891498511398503/economic-impacts-of-child-marriage-global-synthesis-report>

- Wollast, R., Puvia, E., Bernard, P., Tevichapong, P., & Klein, O. (2018). How sexual objectification generates dehumanization in Western and Eastern cultures: A comparison between Belgium and Thailand. *Swiss Journal of Psychology*, 77(2), 69-82. <https://doi.org/10.1024/1421-0185/a000209>
- Wondie, Y., Yigzaw, T., & Koester, L. S. (2019). Post-traumatic stress disorder, depression and substance abuse among female street-based sex workers in Addis Ababa. *The Journal of Social Sciences and Humanities*, (6)1.
- Wong, W. C. W., Holroyd, E., & Bingham, A. (2011). Stigma and sex work from the perspective of female sex workers in Hong Kong. *Sociology of Health & Illness*, 33(1), 50-65. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2010.01276.x>
- Wood, K. (2024). A Managed Approach to On-Street Sex Working: Messages for social work practice. *The British Journal of Social Work*, 54(5), 2218-2236. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae029>
- Worke, M. D., Koricha, Z. B., & Debelew, G. T. (2021). Perception and experiences of sexual harassment among women working in hospitality workplaces of Bahir Dar city, Northwest Ethiopia: a qualitative study. *BMC Public Health*, 21(1), 1119. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11173-1>
- World Bank. (2022). *Employment in services, male (% of male employment) [dataset]*. <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-male-vs-female-employment-in-services>
- World Health Organization. (2024). Sexually transmitted infections. [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis))
- Yarçı, S. (2011). Pierre Bourdieu'da sosyal sermaye kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 125-135.
- Yaylali, E., Erdogan, Z. M., Calisir, F., Gokengin, D., Korten, V., Tabak, F., Tasova, Y., Unal, S., Ozelgun, B., Ozcagli, T. G., & Sahin, T. (2023). Modeling the future of HIV in Turkey: Cost-effectiveness analysis of improving testing and diagnosis. *PLoS One*, 18(6), e0286254. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0286254>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2022). *Türkiye'deki seks işçiliği mevzuatı ve uygulamadaki seks işçiliği anlayışına saha deneyimlerinden örnekler*. <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/turkiye-deki-seks-isciligi-mevzuati-ve-uygulamadaki-seks-isciligi-anlayisina-saha-deneyimlerinden-ornekler>
- Young, A. M., Boyd, C., & Hubbell, A. (2000). Prostitution, drug use, and coping with psychological distress. *Journal of Drug Issues*, 30(4), 789-800. <https://doi.org/10.1177/002204260003000407>
- Young, I. M. (2008). Five faces of oppression. In *Geographic thought* (pp. 55-71). Routledge.
- Yücel, O. (2020). Washington Post: Seks işçileri, koronavirüs salgını kapsamında yapılan sosyal yardımlardan faydalanamıyor. *Medyascope*.

<https://medyascope.tv/2020/04/29/washington-post-seks-iscileri-koronavirus-salgini-kapsaminda-yapilan-sosyal-yardimlardan-faydalanamiyor/>

- Yuen, W. W.-Y., Wong, W. C.-W., Holroyd, E., & Tang, C. S.-K. (2014). Resilience in work-related stress among female sex workers in Hong Kong. *Qualitative health research*, 24(9), 1232-1241. <https://doi.org/10.1177/1049732314544968>
- Yusupova, G. (2024). Kız kaçırmanın sosyal, kültürel boyutu ve medyada yansıtılışı: Özbekistan ve Kırgızistan örneği. *Educational & Social Science Journal*, 11(3).
- Zastrow, C. (2017). *Sosyal Hizmete Giriş*. Nika Yayınevi.
- Zemlak, J. L., Bryant, A. P., & Jeffers, N. K. (2020). Systematic review of contraceptive use among sex workers in North America. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 49(6), 537-548.
- Zengin, A. (2008). Suskunluğun siyaseti: Hayat kadınlarına ve fuhşa dair sessizliğin feminist bir analizi. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 6.
- Zengin, A. (2020). *İktidarın Mahremiyeti İstanbul'da Hayat Kadınları Seks İşçiliği ve Şiddet* (3. Baskı). Metis Yayınları.
- Zhang, W. (2023). Exploring double reduction policy, social justice, equity-centered pedagogy, and whole person education for school effectiveness and student outcome in China. *Global Scientific and Academic Research Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(8), 1-13.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 15/01/2025
Tez Başlığı Seks İşçisi Kadın Olmak: Baskı Karşıtı Feminist Sosyal Hizmet Açısından Bir Değerlendirme Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 290 sayfalık kısmına ilişkin, 15/01/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %1'dir. Uygulanan filtrelemeler**: 1. ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2. ☒ Kaynakça hariç 3. ☒ Alıntılar hariç 4. ☐ Alıntılar dâhil 5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. İsmail ORBAY

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	İsmail ORBAY	
	Öğrenci No	N19146329	
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Hizmet	
	Programı	Sosyal Hizmet Doktora	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA

*Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF SOCIAL WORK	
Date: 15/01/2025	
Thesis Title (In English): Being a Female Sex Worker: An Evaluation from the Perspective of Anti-Oppressive Feminist Social Work	
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 15/01/2025 for the total of 290 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 1%.	
Filtering options applied**:	
1. ☐ Approval and Declaration sections excluded	
2. ☒ References cited excluded	
3. ☒ Quotes excluded	
4. ☐ Quotes included	
5. ☒ Match size up to 5 words excluded	
I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.	
I respectfully submit this for approval.	
Ismail ORBAY	

Student Information	Name-Surname	İsmail ORBAY	
	Student Number	N19146329	
	Department	Social Work	
	Programme	Social Work PhD	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002458348
Konu : İsmail ORBAY Hk. (Etik Komisyon İzni)

17.10.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 29.09.2022 tarihli ve E-12908312-300-00002422840 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi **İsmail ORBAY**'ın Doç. Dr. **Nülgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında hazırladığı, "**Seks İşçisi Olmak: Sosyal Hizmet Açısından Bir Değerlendirme**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **11 Ekim 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 7C5CA100-54B6-4DE6-9330-35D0991E6A07

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.tuzkiye.gov.tr/hu-eb-ys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazim@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: .

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı Adayı,

Elinizde tutmakta olduğunuz Gönüllü Katılım Formu, “Seks İşçisi Olmak: Sosyal Hizmet Açısından Bir Değerlendirme” adlı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Bu tez ile seks işçilerinin çalışma ve yaşam deneyimlerine odaklanılacaktır. Sizler gibi seks işçilerinin yaşadığı baskıları, sorunları ve ihtiyaçları görünür kılmak, seks işçiliğinin karanlıkta bırakılan dinamiklerini açığa çıkarmak bu araştırmanın amaçları dahilindedir.

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Senatosu’nun Etik Komisyonu tarafından 17/10/2022 tarihinde incelenmiş ve 2458348 sayılı yazıyla etik açıdan uygun bulunmuştur. Etik uygunluk sürecine ilişkin varsa sorularınızı bizlere yöneltebilir, isterseniz üniversitemiz ile iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmaya katılmak tamamen özgür iradenize bırakılmaktadır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeniz araştırmadan çekilemeyeceğiniz anlamına gelmemektedir. Sizlerle görüşme gerçekleştirilmiş olsa dahi vazgeçme hakkınız bulunmaktadır. Çekilmek istemeniz halinde sizlerle yapılan görüşmenin verileri imha edilecektir. Bu araştırmaya katılmak herhangi bir risk ya da tehlike oluşturmayacaktır. Gerçekleştirilen görüşmenin zarar verme olasılığı bulunmamaktadır. Veri oluşturma süreci boyunca rahatsız olduğunuz bir nokta olduğunda bu durumu araştırmacılar ile paylaşabilir, bu rahatsızlığın giderilmesini talep edebilirsiniz.

Görüşmenin daha kolay raporlanabilmesi için açık izniniz varsa ses kaydı alınacaktır. Eğer ses kaydı alınmasını onaylamıyorsanız araştırmacılar not tutarak görüşmeyi sürdüreceklerdir. İzniniz dahilinde alınan ses kaydı gizlilik esaslarına dayalı olarak kullanılacak olup bilimsel araştırma amacı haricinde kullanılmayacak ve üçüncü kişiler ile paylaşılmayacaktır. Veri toplama sürecinde sormak istediğiniz soruları araştırmacılara yöneltebilir, araştırma hakkında bilgi talep etmeniz dahilinde, tarafınıza iletilecek olan iletişim bilgilerinden araştırmacılara ulaşarak elde edilen sonuçlar hakkında bilgi alabilirsiniz.

Teşekkür ederiz.

Araştırmacıların;

Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

E-Mail:

İmza:

Katılımcının;

Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Tarih:

EK 4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Kendinizi tanıtabilir misiniz?

- 1.1. Kaç yaşınızdasınız?
- 1.2. Nerede doğdunuz?
- 1.3. Eğitim geçmişinizi anlatır mısınız?
- 1.4. Medeni durumunuz nedir?
- 1.5. Çocuğunuz var mı?
- 1.6. Günlük ne kadar kazanıyorsunuz?
- 1.7. Sigara / alkol kullanıyor musunuz?
- 1.8. Sosyal güvence durumunuzu anlatır mısınız?

2. *Seks işçiliği* ile ilgili yaşam deneyimlerinizi anlatır mısınız?

- 2.1. *Seks işçiliği* yapmaya nasıl başladınız?
- 2.2. Hangi yaşam deneyimleri bu işe sizi yönlendirdi?
- 2.3. Kimler (eş, aile, çocuklar) *seks işçiliği* yaptığınızı biliyor?
- 2.3.1. Bu iş konusunda ne düşünüyorlar?
- 2.4. Sizin *seks işçiliğine* ilişkin düşünceleriniz neler?
- 2.5. Günlük yaşantınızda *seks işçisi* olmanızdan kaynaklandığını düşündüğünüz üzerinizde baskı yaratan durumlar yaşıyor musunuz?

3. Günlük yaşam deneyimlerinizi anlatır mısınız?

- 3.1. Bir gününüzü nasıl geçiriyorsunuz?
- 3.2. Kimlerle vakit geçiriyorsunuz?
- 3.3. Varsa çocuğunuzla olan ilişkilerinizden bahsedebilir misiniz?
- 3.4. *Seks işçisi* olmanızdan kaynaklandığını düşündüğünüz herhangi kötü bir muameleye maruz kaldınız mı?

4. Çalışma deneyimleri anlatır mısınız?

- 4.1. Genel olarak çalışma yaşamınızdan bahsedebilir misiniz?
- 4.2. Çalışırken kimlerle iletişim halindesiniz?
- 4.3. Kazancınızdan bahsedebilir misiniz?
- 4.3.1. Kazandığınız parayı nasıl harcıyorsunuz?
- 4.3.2. Bu parayla ne kadar süre geçiniyorsunuz?
- 4.4. Çalışırken üzerinizde baskı yaratan durumlar yaşıyor musunuz?
- 4.5. Çalışırken sizi mutlu ettiren durumlar yaşıyor musunuz?
- 4.6. Çalışırken karşılaştığınız risklerden bahsedebilir misiniz?
- 4.7. Cinsel yolla aktarılan enfeksiyonlara ilişkin bilginiz var mı?

- 4.7.1. Bu enfeksiyonlara karşı önlem alıyor musunuz?
- 4.8. *Seks işçilerini* ilgilendiren yasal düzenlemeler sizce sizin yaşamınızı koruma konusunda ne ölçüde etkili?
- 4.9. Hiç *seks işçiliğini* bıraktınız mı?
 - 4.9.1. *Seks işçiliğini* bıraktıktan sonraki deneyimlerinizden bahsedermisiniz?
- 4.10. Şu an *seks işçiliğini* bırakmak ister miydiniz?
- 4.11. Geleceğinizi nasıl planlıyorsunuz?

5. Sosyal hizmetle ilgili yaşam deneyimlerinizi anlatır mısınız?

- 5.1. Hayatınız boyunca hiç sosyal hizmet desteğine ihtiyaç duydunuz mu?
 - 5.1.1. Deneyimlerinizden bahsedermisiniz?
- 5.2. Başvurabileceğiniz sosyal hizmetler hakkında bilginiz var mı?

EK 5. ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ TEMA TABLOSU

Tema	Alt Tema	Kod	Alt kod
ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ: <i>“ Baska bu işin doğasında var.”</i>	Seks İşçiliği Öncesi	Seks İşçiliğinden Önceki Çalışma Deneyimleri	
		İş Arayışı	
	Kendi Sesleri Kendi Terimleri		
	Seks İşçiliğine İlk Adım	Yoksulluk: <i>“Öleyim mi açlıktan?”</i>	
		Borç: <i>“Eski eşim kredi kartlarını patlatmış.”</i>	
		Çocuk Yaşta Evlilik: <i>“Ben kendim hazır değildim.”</i>	
		Zorla Evlilik: <i>“Hiç görmedim bile.”</i>	
		Eşin Seks İşçiliğine Zorlaması: <i>“Bu eve para getireceksin.”</i>	
	Seks İşinde Çalışma Koşulları	Çalışma Saatleri	
		Müşteriyle İlk Temas	
		Çalışma Mekanı	
		Sosyal Güvenlik Açmazı	
		Sıkça Sorulan Soru: Gelir	

EK 5. ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ TEMA TABLOSU (DEVAM)

Tema	Alt Tema	Kod	Alt kod
ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ: <i>“ Baskı bu işin doğasında var. ”</i>	Şiddet ve Hak İhlalleriyle Seks İşçiliği	İnsandışılaştırma	
		Baskı Pratikleri	Müşterinin kapitalist tahakkümü
			Baskı ile yaşam arasında kalmak: <i>“Ya canımdan ya da her şeyimden.”</i>
			Baskı altında (kondomsuz) kalmak
			Müşteri baskısıyla madde kullanımı
			Güzellik normlarında kaybolanlar
			Baskıyı içselleştirmek
		Damgalanma: <i>“Kirli Bez”</i>	
		Ayrımcılık: Gündüz Zorba Gece Müşteri	
		Kamusal Yaşamdan İtilmek: Gönüllü Karantina	
		Toplumsal Aidiyet: <i>“Halkım aslında ben.”</i>	
		Cinsel Şiddet	
		Yasal Tuzaklar: Seks İşçiliği Gerçekten Yasal mı?	Ahlaki Normların Mevzuata Yansıması
			Haklara Erişimin Engellenmesi
	Seks İşçiliğini Bırakma Deneyimleri	Seks İşçiliğini Bırakmak	
		Seks İşçiliğine Ger Dön(dürül)mek	
		Seks İşçiliğini Bırakmak İçin Duyulan İhtiyaçlar	

EK 6. YAŞAM DENEYİMLERİ TEMA TABLOSU

Tema	Alt Tema	Kod
YAŞAM DENEYİMLERİ: <i>“ Seks işçileri üç gün hayat yaşayan insanlar.”</i>	Çevresi İçinde Seks İşçisi	Aileleriyle İlişkileri
		Partnerle İlişkileri
		Çocuklarıyla İlişkileri
		Sosyal Çevreleriyle İlişkileri
		Komşularla İlişkileri
		Seks İşçileriyle İlişkileri
	Seks İşçisinin Bir Günü	
	Bir Meslek, Bir Yaşam: Seks İşçilerinin İşe Dair Algıları	<i>“Kimse Bulaşmasın”</i>
		<i>“Ekmek Teknesi”</i>
		<i>“Kirli Para”</i>
		<i>“Biz Olmasak...”</i>
		<i>“Sönmüş Bir Balon”</i>

**EK 7. SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI BİR YANIT VAR MI?
TEMA TABLOSU**

Tema	Alt Tema
SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI FEMİNİST BİR YANIT VAR MI?: <i>“Kurtulmak isteyene ilk önce inanacaklar.”</i>	Sosyal Hizmet Algıları
	Bakım Miti Kontrol Gerçeği: Seks işçilerinin sosyal hizmetlerle bir araya gelmesi
	Sosyal Hizmet Talepleri

EK 8. ÖRNEK KOD ÇİZELGESİ (ÇALIŞMA YAŞAM DENEYİMLERİ TEMASI)

Kod	Kod Tanımı	Tam Tanımı	Kullanım Zamanı	Kullanılmaması Gereken Zaman	Örnek Alıntı
İnsandışılaştırma	Bireyin insanlık onurunun reddedilmesi veya bireyin insan yerine koyulmaması.	Bireylerin insanlık özelliklerinin yok sayıldığı, aşağılandığı, değersizleştirildiği veya sadece bir obje gibi görüldüğü durumlar.	Katılımcılar kendilerine insanlık dışı muamele yapıldığını doğrudan ifade ettiklerinde ya da bu durumu tanımlayan eş anlamlı ifadeler kullandıklarında bu kodu kullandım.	Katılımcıların maruz kaldıkları muamelenin insandışılaştırma ile net bir şekilde ilişkilendirilemediği durumları ve ayrımcılık ya da damgalama içeren ifadeleri bu koda dahil etmedim.	<i>Çünkü zaten adamlar böyle bakıyorlar. Sen orospusun zaten. Ne istersem yaparım, istediğim muameleyi yaparım. (Ülkü, 33)</i>

EK 9. ÖRNEK KOD ÇİZELGESİ (YAŞAM DENEYİMLERİ TEMASI)

Kod	Kod Tanımı	Tam Tanımı	Kullanım Zamanı	Kullanılmaması Gereken Zaman	Örnek Alıntı
Sosyal Çevreleriyle İlişkileri	Katılımcıların arkadaşlıkları ve sosyal ilişkileri.	Seks işçilerinin duygusal bağlar üzerinden şekillenen arkadaş ağlarını oluşturan kişileri betimler. Bu kişiler, aile üyelerinden çok sosyal bir bağlamda tanıştıkları ve arkadaş olarak tanımladıkları kişilerdir.	Arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerden ve çevrelerinde arkadaş olarak tanımladıkları kişilerden söz edildiğinde kullandım.	Aile üyeleri, partnerler ve arkadaş olarak ifade edilmeyen kişileri bu koda dahil etmedim.	<i>Çok arkadaşım yok toplasan iki üç arkadaşım var. Seks işçileri üç gün hayat yaşayan insanlar. (Gönül, 42)</i>

EK 10. ÖRNEK KOD ÇİZELGESİ (SEKS İŞÇİLERİ İÇİN BASKI KARŞITI FEMİNİST BİR YANIT VAR MI TEMASI)

Kod	Kod Tanımı	Tam Tanımı	Kullanım Zamanı	Kullanılmaması Gereken Zaman	Örnek Alıntı
Sosyal Hizmet Algıları	Seks işçilerinin sosyal hizmetler hakkındaki algılarını betimler.	Bu kod seks işçilerinin sosyal hizmeti nasıl tanımladıkları, sosyal hizmeti nasıl gördüklerini ve nasıl anlamlar atfettiklerini içerir.	Sosyal hizmetler hakkında bir tahmin veya fikir yürüttükleri zamanlarda bu kodu kullandım.	Katılımcının sosyal hizmetle ilgili algıları net bir şekilde ifade edilmediğinde ya da başka bir kodla daha iyi örtüştüğünde.	<i>Sosyal hizmetler yani genelde çocuk falan geldiği için ondan haricinde bir şey gelmiyor. (Tülin, 39)</i>